Татар.
3-4714/2

مشهور خاتونلر

اسلام اثرلرنده و اهل اسلام آره‌سنده مشهور اولان، اوشنداق
علم يولكه مال ايله كندى ملتمزه كوبمى آزمى خدمت كوسترن
خاتونلرك ترجمهٔ حاللرى بيان ايدلن بر كتابدر.

فلا التأنيث لاسم الشمس عيبٌ * ولا التذكيرُ فخرٌ للهلال

« قزم زينب ايچون يازدم »

فكن حديثاً حسناً ذكره * فانما الناس احاديثُ

اثر:
رضاءالدين بن فخرالدين
(اوفا)

ناشرى
محمد صالح بن محمد كاشف
محمد شريف

Оренбургъ, типографія М.-ф. Г. КАРИМОВА.
محمدفاتح كريموف مطبعه‌سى شهر اورنبورغده

Из фондов Российской национальной библиотеки

1

اخطار

اوشبو كتابى ترتيب ايتدكمز وقت، سند طوتديغمز واستفاده ايلدكمز كتابلر بونلردر:

١) الاحاطة فى اخبار غرناطة. (٧٧٦) تاريخنده (فاس) شهرنده شهيد اولان وزير محمد لسان الدين بن الخطيب اثريدر. (٣٧٥) بيتدن عبارت اولان برنچى جلدى (قاهره)ده (١٣١٩)ده طبع اولندى.

٢) اسد الغابة فى معرفة الصحابة. (٦٣٠)ده (موصل)ده وفات اولان الحافظ عزالدين ابو الحسن على بن محمد عبدالكريم الجزرى ابن الاثيرك بيش جلد اوزرنده (١٢٨٥—١٢٨٦) ده (قاهره)ده باصلمش اثرى.

٣) تاج العروس شرح القاموس. (١٢٠٥)ده (قاهره)ده وفات اولان ابو الفيض السيد محمد بن محمد بن محمد بن عبد الرزاق الحسينى نك اون جلد اوزرنده (١٣٠٦—١٣٠٧) ده (قاهره) ده باصلمش اثرى.

٤) تاريخ ابن خلدون. (٨٠٦)ده (قاهره) ده وفات اولان ابو زيد عبدالرحمن بن محمد الحضرى نك (كتاب العبر وديوان المبتداء و الخبر فى ايام العرب والعجم والبربر ومن عاصرهم من ذوى السلطان الاكبر) اسملو اثريدر. (١٢٧٤—١٢٨٤)ده (قاهره)ده باصلمشدر.

٥) تاريخ دولة آل سلجوق. الفتح بن على البندارى الاصبهانى طرفندن اختصار ايدلن بر كتابدر. (١٣١٨)ده (قاهره)ده باصلمشدر.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

٦) تاريخ الكامل (كامل التواريخ) . اسد الغابه صاحبينك .
(١٣٠٣)ده (قاهره) ده اون ايكى جلد اوزرنده باصلمشدر . اشبو
ابن الاثيرك وفات سنه‌سى مرتب سهوى اوله‌رق قاموس الاعلامده
(٣٠٨) رسمنده كوسترلمشدر (٥٩٩) بيت . اوشنداق كشف الظنون
(ج٢ص٢٥٦)ده (٦٣٨)ده وفات ديبولمشدر . درستى ايسه (٦٣٠)
سنه‌در . وفيات الاعيان تاريخنه مراجعت اولنه (ج١ص٣٤٧ــ٣٤٨) .

٧) تاريخ مروج الذهب ومعادن الجوهر . (٣٤٦)ده وفات
اولان ابو الحسين على بن الحسين بن على المسعودى اثريدر . بونك
بزده اولان نسخه‌لرى ، تاريخ الكامل ايله نفح الطيب هامشلرنده باصلمشدر .

٨) تاريخ مصر الحديث . جرجى زيدان نام مؤلفك (١٣٠٦)ده
ايكى جلد اوزرنده (قاهره)ده نشر ايتدرمش اثريدر .

٩) التبر المسبوك فى ذيل السلوك . (١٨٣١)ده (مدينه)ده
وفات اولان الحافظ محمد بن عبد الرحمن بن محمد بن ابى بكر بن
عثمان السخاوى اثرى اولوب (١٨٩٦)ده (قاهره)ده باصلمشدر .

١٠) تحفة الاحباب وبغية الطلاب فى الخطط والمزارات والتراجم
والبقاع المباركات . نفح الطيب هامشنده اوله‌رق مطبوع .

١١) تذكرة الحفاظ . (٧٤٨)ده وفات اولان الحافظ ابو عبد الله
شمس الدين محمد بن احمد بن عثمان بن قايماز الذهبى‌نك (حيدر
آباد)ده سكز جلد اوزرنده باصلمش اثريدر . (ذهبى‌نك وفاتى
«كشف الظنون» ك كوب اورننده درست كوسترلدكى حالده « تاريخ
الذهبى » اسمى آستوننده سهو اوله‌رق «٧٤٦» ديه كوسترلمشدر) .

١٢) تزيين الاسواق . (١٠٠٨)ده وفات اولان الحكيم
داود بن عمر البصير الانطاكى ، اثريدر . (١٣٠٨)ده (قاهره)ده
باصلمشدر .

١٣) حسن المحاضرة فى اخبار مصر والقاهرة . (٩١١)ده وفات

اولان جلال الدين ابو الفضل عبد الرحمن بن ابى بكر السيوطى اثريدر . (١٢٩٩)ده ايكى جلد اوزرنده (قاهره)ده باصلمشدر .

١٤) خط وخطاطان . استانبول انجمن معارف اعضالرندن حبيب اثريدر . (١٣٠٥)ده (استانبول)ده باصلمشدر .

١٥) الدر المنثور فى طبقات ربات الخدور . زينب فواز خانمك (١٣١٢)ده (قاهره)ده نشر ايتدرمش اثريدر .

١٦) ديوان الصبابة . (٧٧٦)ده وفات اولان شهاب الدين احمد بن ابى حجلة المغربى اثريدر . (قاهره)ده مطبوع .

١٧) شجرهٔ ترك . (١٠٧٤)ده وفات اولان ابو الغازى بهادر خان بن عرب محمد خان اثريدر . (١٢٨٧)ده بارون ده ميزون نام مستشرق اهتماميله (پيتربورغ) آكاديميه مطبعه سنده باصلمشدر .

١٨) فتوح البلدان . (٢٧٩) ده وفات اولان ابوبكر احمد بن يحيى البلاذرى اثرى اولوب ، (١٣١٨) ده (قاهره) ده باصلمشدر .

دى جويه نام مستشرقك اوچ (جلد) اوزرنده (١٨٦٤–١٨٦٦)ده (ليدن) ده نشر ايتدرمش ؛ اوشنداق اهلوارت نام مستشرقك برجزء اوزرنده (١٨٨٣) ده (فتح الامصار) اسمى اوزره نشر ايتدرمش اولان اثرلرى ، اوشبو فتوح البلدان كتابينك عينى اولهجغى ظن ايدلنور .

١٩) الفخرى فى الآداب السلطانية والدول الاسلامية . محمد بن على بن طبا طبا المعروف بابن الطقطقى نك (٧٠١) ده تمام اولمش اثريدر . (١٣١٧) ده (قاهره) ده طبع اولنمشدر .

٢٠) فوات الوفيات . (٧٦٤) ده وفات اولان فخر الدين محمد بن شاكر الحلبى اثريدر . (١٢٩٩) ده ايكى جلد اوزرنده (قاهره)ده باصلمشدر .

٢١) قاموس الاعلام . فاضل شهير شمس الدين سامى بك افنديتك

Из фондов Российской Национальной библиотеки

(٤٨٣٠) بیتدن عبارت و (١٣٠٦—١٣١٦) ده (استانبول) ده نشر
ایتدرمش اثریدر.

٢٢) الکامل. (٢٨٥) ده وفات اولان ابو العباس محمد بن یزید
المبرد اثریدر. (١٣٠٨) ده ایکی جلد اوزرنده (قاهره) ده باصلمشدر.

٢٣) مجمع الامثال. (٥١٨) ده (نیسابور) ده وفات اولان
ابو الفضل احمد بن محمد بن احمد المیدانی اثریدر. (١٣١٠) ده
ایکی جلد اوزرنده (قاهره) ده باصلمشدر.

٢٤) مستفاد الاخبار. (١٣٠٦) ده (قزان) شهرنده وفات اولان
فاضل مرجانی نک (١٣٠٣—١٩٠٠) ده ایکی جلد اوزرنده (قزان)
شهرنده باصلمش اثریدر.

٢٥) مشاهیر النساء. فاضل محمد ذهنی افندینک ایکی جلد
اوزرنده (١٢٩٤—١٢٩٥) ده (استانبول) ده نشر ایتدرمش اثریدر.

٢٦) معجم البلدان. (٦٢٦) ده (حلب) شهرنده وفات اولان
شهاب الدین ابو عبد الله یاقوت بن عبد الله الحموی الرومی البغدادی
اثریدر. آلمانیا عالملرندن ووستنفلد نام بیوک بر مستشرق تصحیحی
اوزره (١٨٦٦—١٨٧٣) ده (لیپسغ) ده دورت جلد اوزرنده باصلمشدر.
بو کتاب، شو مرتبه ده اعتبار اوزرنده درستلنمشدرکه، بویله عمللرک
قیمتنی تقدیر ایده بیلورلک قوتی اولان ذاتلر حیران قالەچقلردر.
بوندن اوستون مفصل صورتده فهرستلر ترتیب ایدلنه رک، ذیل صورتنده
نشر ایدلمشدر. کاشکی یاقوت الحموی حضرتلری، قبرلرندن قایتوب،
کندینک کوز صولرنی توگوب ترتیب ایلمش اولان بو تألیفینک بویله
صورتده تربیه ایدلنه رک نشر اولندیغنی کوره ایدی! . . . . . .
حموی ایسه بویله خدمتلری هیچ کیمدن امید ایتمامش، حتی خیالینه
اولسون کلمامشدر، ظن ایدرم. مسلمانلرک کووه (کویه) دن آشادوب
بوزوق ویوش هوالرده چردوب، طوزانلره غرق ایدوب طوتمقده

اولان آثار علمیه‌لرنی، بویله عجیب روشده تربیه ایدرك دنیایه نشر ایدن مستشرقلره تحسین اوقومق بورچمزدر.

۲۷) نفح الطیب من غصن الاندلس الرطیب وذکر وزیرها لسان الدین بن الخطیب. (۱۰۴۱) ده (قاهره) ده وفات اولان احمد محمد المقری التلمسانی اثریدر. (۱۳۰۲) ده دورت جلد اوزرنده (قاهره) ده باصلمشدر.

۲۸) وفیات الاعیان. (٦٨١) ده (دمشق) ده وفات اولان قاضی القضاة شمس الدین ابو العباس احمد بن ابی بکر بن خلکان الاربلی اثریدر. (۱۳۱۰) ده ایکی جلد اوزرنده (قاهره) ده باصلمشدر.

بو کتابلردن باشقه، هرکون اوقومقده اولدیغمز جریده ومجله‌لردن، ادبی رساله ومجموعه‌لردن، کوب شیلر استفاده ایتدك؛ شبهه‌لی اورنلرده متعدد اثرلره قات قات مراجعت ایتدك. شویله ایسه‌ده سهو وخطالرمز اولور. عصمت ایسه، یالکز جناب اللهك مخصوص بنده‌لرینه احسان ایدلمش بر نعمتدر. بزم کبی مشوش خاطرلی وپراکنده فکرلی کیمسه‌لر، یا کلشلرینه کوره، طوغری سوزلری کوبرك اولور ایسه، کندیلرنی بختیار عد ایدرلر.

رضاء الدین

Из фондов Российской национальной библиотеки

خاتونلر حقنده تأليف ايدلن اثرلردن بعضيلرينك اسملری ومؤلفلری کیملر ایدکی طوغروسنده بیان :

١) آماء الشواعر. (٢٥٠) ده وفات اولان ابوالفرج على بن الحسين الاصبهانى نك .

٢) الاحتجاب . (مطبوع) .

٣) احكام النساء. يوز اون باب اوزرنده يازامشدر. ابو الفرج عبدالرحمن الجوزى نك .

٤) اسبال الكساء على النساء. سيوطى نك .

٥) اسلام خانملرى. (مطبوع) .

٦) اوجاع النساء . بقراط حكيمك .

٧) باكورة الكلام على حقوق النساء فى الاسلام. (مطبوع) . حمزة فتح الله المصرينك (استوقهولم) ده جمعيت علميه ده سويلمش اولان نطقى در .

٨) بهجة الرؤساء فى علاج امراض النساء . (مطبوع) احمد بن حسن الرشيدى المصرى نك .

٩) تاج الحرة . (٩٤٤) وفات اولان ابو العلاء احمد بن عبدالله المصرى نك .

١٠) تاريخ نساء الخلفاء من الحرائر والآماء. (٦٧٤) ده وفات اولان تاج الدين على بن انجب البغدادى نك .

١١) تحرير المرأة . (مطبوع). قاسم امين افندى المصرى نك.

Из фондов Российской национальной библиотеки

١٢) تحفة الجلساء . سيوطى نك .

١٣) تحفة العروس . (پاريزده مطبوع) . محمد بن احمد التيجانى نك .

١٤) التربية والحجاب . (مطبوع) .

١٥) تربية المرأة والحجاب . (مطبوع) .

١٦) ترك خانملرى . (اورنبورغده مطبوع) .

١٧) الثغور الباسمة فى مناقب السيدة فاطمة . سيوطى نك .

١٨) الجليس الانيس عما فى تحرير المرأة من التلبيس . (مطبوع) .

١٩) حسن الأسوة بما ثبت من الله ورسوله فى النسوة . (مطبوع) . صديق بن حسن البهوپالى القنوجى نك .

٢٠) حلية البنت . (مطبوع) . حسنى العامرى المصرى نك .

٢١) الدر المنثور فى طبقات ربات الخدور . (مطبوع) .

٢٢) خاتونلر وظائفى . (اورنبورغده مطبوع) .

٢٣) الدفع المتين فى الرد على حضرة قاسم بك امين . (مطبوع) .

٢٤) رفع الاسى على النساء . سيوطى نك .

٢٥) عجائب النساء . ابن الجوزى نك .

٢٦) فصل الخطاب فى المرأة والحجاب . (مطبوع) .

٢٧) فاطمه عليه خانم . (مطبوع) . احمد مدحت افنديننك .

٢٨) كلمة عن النساء . (مطبوع) . اصلى المانيا فيلسوفلرندن آرثر شوپنهورك ، وعربى ترجمه‌سى حسن رياض ابن احمد حاذقك .

٢٩) المرأة . اصلى ارسطونك وترجمه‌سى حجاج بن مطرك .

٣٠) المرأة الجديدة . (مطبوع) ، قاسم امين افندى المصرى نك .

٣١) المرأة المسلمة . (مطبوع) . محمد فريد وجدى تأليفى اولوب ، اك كوزل واك لذتلى بر كتابدر .

٣٢) النساء الشاعرات . حسن بن الطراح اثرى .

٣٣) النساء الشاعرات . ابو الفرج الشاجى الكعبرى نك .

Из фондов Российской Национальной библиотеки

٣٤) النساء الشاعرات . (٤٢١)ده وفات اولان ابن بنان محمد ابن الحاجب ك .

٣٥) النساء واخبارهن . اون جلد ايمش .

٣٦) كنز الجوارى فى الحسان من الجوارى . (٨٧٥)ده وفات اولان شهاب الدين احمد بن محمد الحجازى الشاعرك .

٣٧) مشاهير النساء . (مطبوع) .

٣٨) مناقب ام المؤمنين عائشة . (٦٩٣)ده وفات اولان محب الله احمد بن عبد الله الطبرى نك .

٣٩) مناقب فاطمة الزهراء . سيوطى نك .

٤٠) نزهة الابصار والاسماع فى اخبار ذوات القناع . (مطبوع) .

٤١) نزهة الجلساء فى اشعار النساء . سيوطى نك .

٤٢) نزهة الملوك والاعيان فى اخبار القينات والمغنيات الدواخل الحسان . ابو الفرج الاصبهانى نك .

٤٣) نسوان اسلام . (مطبوع) . فاطمه عليه خانمك .

عبد الغنى النابلسى نك :

لابد للنفس احيانا اذا سئمت ان تستريح الى الآداب والملح
فخص بها من احاديث الكرام اذا اعيت مذاهبها فى كل مقترح

باشقه نك :

وكانت بالعراق لنا ليال سرقناهن من ريب الزمان
جعلناهن تاريخ الليالى وعنوان المسرة والأمانى

قال ابن هشام ذاكرت الامام الشافعى رضى الله عنه مرة وهو بمصر فى انساب الرجال فقال لى بعد ساعة : دع هذا فانه لا يذهب حفظه عنا ولا عنك ولكن خذ فى انساب النساء .

Из фондов Российской национальной библиотеки

مشهور خاتونلر

بسم الله الرحمن الرحيم

« آ »

آرام بانو بيكم

هندستانده تيمور شاه نسلندن اولان پادشاهلردن (١٠١٤) تاريخنده وفات اولان اكبر شاه ابو الفضل جلال الدين محمد بن همايون شاهڭ قزيدر. قرق ياشنده اولديغى حالده، برادرى ميرزا سليم [١] نور الدين محمد جهانكير سلطنتى زماننده وفات ايتدى. (اكره)ده (سكندره) آدلو اورنده، آتاسى اكبر شاهڭ تربه‌سى يانده دفن اولنمشدر. تربه‌سى ايسه مرمر تاشندن غايتده تكلفلى صورتده بناء ايدلمشدر. آناسى (بى‌بى دولتشاه) وطوغمه‌سى‌ده (شكر النساء بيكم) ايدى. حسن وفراستيله مشهور اولان (آبدار بيكم) نام خاتون، بونڭ اوگى آناسى اولسه كرك.

(فائده) — بيكم، سوزى تركيچه اولديغى حالده تركى پادشاهلر ايله هندستانه واروب، حتى بو كونه قدر استعمال ايدلمكده‌در. (بك) ياخود (بيك) سوزلرينڭ مؤنثى كوبرك وقت بزم آره‌مزده (بيكه) صورتنده اولديغى حالده، هندستانده

[١] جهانكير ديمكله مشهور اولان بو پادشاه (١٠٣٧)ده وفات ايتدى. [لاهور] ايله [اكره] آره‌سينه، ايكى طرفينه آغاچ اوطورتدروب الوغ يول ياصاتدى.

(بیکم) صورتنده استعمال ایدلنه‌در. اصلی الوغ ومرتبه صاحبی دیمك اولان (بیوك) کلمه‌سی، یاکه صاقلاوچی معناسنده اولان (بیك) کلمه‌سی اولسه کرك. ارلر ایچون بعض وقت (بیْ) وبعض وقت (بای) صورتنده استعمال ایدلنور. بزلرده، (بای) ماللی کیمسه‌لره آیتولدکی حالده، تونس مملکتنده حکمدارلره خاص بر لقبدر. (بی) استانبول ترکلرنده علم ومعرفت هم مرتبه اهللرینه اطلاق ایدلدکی حالده، بزلرده، خاتونلر طرفندن ارپاقینلرینه آیتولنور: (بی آتا، بی آغا، بی آنا) کبی. (بیکه‌چ) اوشنداق (بیچه) (بی بی) (بی چه) وآندن تخفیف ایله (بچه) جمله‌سی، (بیك) و(بیکه) سوزلرندن آلنمشدر. ماللی آدم معناسنده اولان (بای اَرْ) سوزمزی روسلر آلوب حتی (بارین)، (بارینه)، (بارشنه)، (بوپارین) دیه اشتقاق وتصرف ایتمشلردر.

آرسلان خاتون

سلجوقیلردن طغرل بك قارنداشی اولان داود بن میکائل بن سلجوق قزی (خدیجه)در. (٤٤٨) تاریخنده عباسی خلیفه‌اردن القائم بامرالله‌ه نکاح ایدلمشیدی. بروقتده خلیفه ایله آره‌لری بوزلوب، عمّی اولان طغرل طرفندن (٤٥٥) تاریخنده (ری) شهرینه کیرو آلندی ایسه‌ده، (٤٥٩) ده ینه (بغداد)ه خلیفه سراینه اعـاده ایدلدی. القائم بامر الله خلیفه، (٤٦٧) تاریخنك (١٣)نچی شعبانك وفات اولمغله، آرسلان خاتون، امّی اولان (اوقور یازار دگل) علی بن ابی منصور فرامز بن علاءالدولة ابو جعفر بن کاکویه وارمشدر. ادیب، فصیح، عباسیلر آره‌سنده فضل ایله شهرتلی اولان بر خلیفه

صوكنده، بويله جاهل اولان ديلمى يه وارمه سى، هركيمك تعجبنه، وبيوك برحادثه كبى ديللرده سويلنمه سينه سبب اولمشدر.

آزاد

رسول اكرم افندمز صلى الله عليه وسلم طرفندن، (صنعا) واليسى اولان شهر بن باذانك خاتونى، وفيروز ابو عبدالله الديلمى رضى الله عنه نك عمزاده سيدر. زمان سعادتده يمنده ظهور ايدرك بر طاقم حقه بازلقلرى معجزه يرينه صاته رق، (يمن) و (نجران) ده برفرقه خلقى اغفال ايتمكله پيغبمرلك دعواسى ايدن اَسْود [١] عنّسى ذوالحمار [٢] عبهله بن عوف، صنعايى ضبط ايدوب، شهر بن باذانى قتل وخاتونى آزادى كوچلك اوزرنده نكاحلنمشيدى. بوتأسفلى خبر، رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينه حج وداعدن صوك ايرشدكده، لازم اولان جزاسنى ويرمك ايچون، طرف باهرشرفلرندن، معاذ بن جبل ايله ابوموسى الاشعرى مأمور اولديلر. قيس بن عبديغوث نام كيمسه بونلره هم شريك اوله رق، اوشبو خاتون (آزاد) ياردميله اسودى قتل ايتديلر، واوراده اولان فتنه يى باصديرديلر. بوشادلق خبر، (مدينه) گه هرنه قدر، رسول اكرم وفاتنه قدر يتشمادى ايسه ده، بويله اولنه چغى، رسالتپناه حضرتلرى طرفندن، صحابه لره خبر ويرلمشيدى. اسملرى مذكور اولان فيروز ايله شهر بن باذان جنابلرى، اصللرى

---

[١] اسود عنسى حادثه سى، تاريخ الكامل وابن خلدونده مفصل صورتده بيان بيورلمشدر. بخارى شريفده هم ذكرى واردر. (ج٥ص١١٩)

[٢] ذوالخماردیه معجمه خاء ایله یازلان نسخه لر هم واریسه ده قاموس تصحیحنه اعتماد ایدرك ذوالحمار یازدق. فقط (عبهله) باء ایله می یوقسه (عیهله) یعنی یای ایله می، آچق بیلنمادی.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

ایران مملکتندن اولوب، بر آره‌لق یمنه مستولی اولان حبشلیلرنی قووب چقارمق ایچون کسری طرفندن یبارلمش فرس عسکرینك قوماندانلرندن ایدیلر. یمنده یرلشه‌رك قالوب، زادگان (میرزالر) صفتیله باشقه‌لردن ممتازاوله‌رق کون کچررلر ایدی. رسول اکرم مبعوث اولدیغی صوك، ایمانـله مشرف اوله‌رق حقیقی امتیازی احراز ایتمشلردر [١].

آزرمی دخت

ایران قدیم پادشاهلرندن ساسانیان سلاله‌سنه منسوب اولان خسرو پرویز بن هرمز قزیدر. فخرکائنات افندمز رسول اکرم حضرتلری زماننده ایران تختنه چقوب، آلتی آی پادشاهلق ایلدی. گوزل، زیرك، تدبیرلی اولمغله، حتی وزیر قوللانمای، مملکتی طوغریدن طوغری کندیسی اداره ایتمشدر. خراسان والیسی وایران بیوکلرینك اك نفوذلیسی اولان فُرُّخ بن هرمز، کندیسنه عرض عبودیت ایچون کلدکنده عاشق اوله‌رق تزوج ایتمك استمشیدی. آزرمی دخت ایسه فرخك بویله جسارتنی کندی عظمتنه مناسب کورمادکندن، آچولانوب، بر کیجه‌ده فرخی قتل ایتدردی. (بویله‌ایدن خاتون پادشاهلر، یالکز آزرمی دخت دکلدر)، بوخبر خراسانه یتشدکده فرخك اوغلی رستم، آتاسینك آچونی آلمق ایچون عسکریله آزرمی دخت اوستنه کلوب (مداین) شهرنی محاصره ایلدی. شهری ضبط ایتمکله آزرمی دختی انواع عذابله قتل ایتمشدر. ایران عسکرینه قوماندان اوله‌رق (١٥)

[١] آزاد، اسد الغابه‌ده خاتونلر فصلنده ذکر ارلنماعش ایسه‌ده، استطراد یوللو، شهر بن باذان اسمی آستونده مذکوردر. طبعخانه سهوی اولسه کرك اسد الغابه‌نك بواورننده باذان، (باذام) صورتنده باصلمشدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

تاريخنده (قادسيه) ده سعد ابن وقاص (رضى الله عنه) رياستنده اولان اسلام عسكريله محاربه ايدرك مقتول اولان رستم، اوشبو ذاتدر. آزرمى دختنك آتاسى اولان خسرو پرويز (٣٨) سنه حكومت سوروب، سفاهتله مبتلا اولديغندن تختندن دوشرلوب، حبس اولندى. (شيرين) اسمنده اولان برقزله معاشقه‌سى مشهوردر. بعض كيمسه‌لر فكرينه كوره خاتونى اولان روم ايمپراطورينك قزى (مريم)‌نك اصل اسمى (ايرن) اولمغله (شيرين) اسمى (ايرين) دن محرفدر. بو تقديرچه معشوقه‌سى اولان (شيرين) كندى خاتونى اولور. فخر الانبياء رسول الله افندمز صلى الله عليه وسلمنك مكتوب شريفلرنى يرتمق كبى بربختلك ايدن كسرى اوشبو خسرو پرويز اولسه كرك. آزرمى دختنك اسمى بعض اورنلرده (آرزمى دخت) صورتنده وبعض نسخه‌لرده (أزرمى دخت) صورتنده يازلمشدر (١)

آسيه

مزاحم آدلو بر كيمسه‌نك قزى وفرعونك خاتونيدر. ايمان ازليسنى اظهار ايتمكله، فرعونك الوهيت دعواسنه انكار ايتدكى سببندن فرعون طرفندن الوغ عقوبت چيكمكله عزيز جاننى فدا ايلدى. بنو اسرائيل خاتونلرندن طوغمش بالالر، فرعون حكميله قتل ايدلدكى برزمانده حضرت موسى عليه السلام، مصرك قديم پايتختى اولان (منف) بلده‌سنده دنيايه كلمشيدى. ياشروب صاقلامق ممكن اولماديغندن، آناسى، بر صندوق ايچنه صالوب (نيل) يلغه‌سنه آتدى. نيلده صندوقى آعزوب، فرغون بغچه‌سنه كتوردى. سراى خدمتكارلرى

[١] عمدة القارى نسخه‌سنده (اوزيمدخت) صورتنده (ج٨ ص٤٣٧) ومقدمة وفية الاسلافده (اذرميدبخت) رسمنده (ص١٣٧) يازلمه‌سى مرتب سهوى اولسه كرك.

Из фондов Российской национальной библиотеки

طرفندن صندوق چقارلوب ، ایچنده اولان یاش بالایی کوردکیله ،
آسیه حضرتلری کندسیچون سلامت قالدرمقلری طوغروسنده فرعوندن
رجا ایلدی . نه قدر سوت آنالری کتوردیلر ایسه‌ده؛ موسی علیه
السلام ، هیچ برینک ایمچکنی قبول ایلمدی . بو حالدن خبر آلوب؛
بلکه فرصتی غنیمت بیله‌رك؛ کندی آناسی فرعون سراینه کلمکله
سوت آناسی اولمق قصدنده ایدکنی عرض ایلدی . حضرت موسی
علیه السلام بونك ایمچکنی درحال قبول ایتدی وحرصله ایممیه باشلادی.
وبوسببدن کندی آناسی، سوت آناسی صفتیله حضرت موسایی فرعون سراینده
تربیه ایدوب اوسدردی . واقعه‌نك بوندن زیاده‌سی یعنی موسی علیه
السلام حضرتلرنی تربیه ایدن فرعونله (بحراحمر) ده غرق أولان
فرعونك ایکیسی بر ویا که ایکی کیمسه اولدیغی ، ونیچه‌نجی عائله‌لره
منسوب اوله‌رق اسملری نیچوك ایدکی طوغرولری برقدر قارانغوده
قالمشدر . اهل اسلامك بوکونکی مؤرخلری وخصوصا آثار قدیمه
وفنون جدیده‌یه منسوب اولان بیوك عالملری طرفندن الوغ تدقیقلر
اجرا ایدلمکده‌در . انشاء الله تعالی بر وقت کلور، بو اجتهادلرینك
ثمره‌سی اوله‌رق دنیایه واسلام عالمنه نادر معلوماتلر هدیه ایدرلر.
دیدکمز مسئله لرك سلفلره واسلام مؤرخلرینه مستور قالمه‌سی،
آچق مأخذ اولنمادیغندندر . زیرا مصر تأریخنه مصوّر اوله‌چق شی؛
(هیر وغلیف) یازوی ایله یازلان اثرلر اولوب؛ بویازو ایسه آنجق کچن
قرن علماسی طرفندن کشف ایدلمشدر [١] . تورات وانجیل اهلینك
فکرینه کوره؛ آسیه حضرتلری فرعونك خاتونی دکل؛ قزیدر [٢] .

---

[١] هیر وغلیف اثرلرندن استفاده ایلمك یولنی آچوچیلرك اك مشهورلرندن بریسی فرانسزلردن „ فرانسوا شمبیلیون “ نام کیمسه‌در .

[٢] آسیه‌نك نبو تنده خلاف واردر . عون الباری (ج ٦ ص ٨٣) .

آسیه

جارالله بن صالح بن المنصورك قزی ، ومکهٔ مکرمه قاضیسی اولان محمد الجمال بن الضیانك آناسیدر . امام سیوطی حضرتلرینك استاذی ومشهور محدثه‌لرك بری اولوب ، (۷۹۷) تاریخنده مکه شهرنده دنیایه کلمشیدی .

آلانقوا

توران قومینك اك بیوکلرندن وترکاره قارندش اولان مغول قومی آره‌سنده مشهور بر خاتوندر . خرافاتله مختلط اولان تاریخلر بیاننه کوره ، زوجی اولان دبون بیان (۳۰) یاشی حدودنده وفات اولمغله یدی یاشنده اولان بلکدای ، وآلتی یاشنده اولان بکجدای ، یاکه بلکنوت ویا که برکنوت نام ایکی اربالاسیله طول قالمشیدی . آتاسی‌ده یاشلکنده وفات اولدیغندن الوغ باباسی یولدز خان بن میکلی خواجه خان وفات اولدیغنده دبون بیان ، خانلق مسندینه اوطوردی . صوکره دبون بیان خان ارتحال ایتمکله عمزاده‌سی هم‌ده زوجه‌سی اولان اوشبو آلانقوا تخته چقوب حکومت سورمیه کرشدی . یولدز خان احفاد وانسابندن اولان پادشاه وشهزاده‌لر ، هر نه قدر آلانقوانك نکاحنی استدیلر ایسه‌ده : « مملکتی اداره ایده بیلورم ، اوغللرم یکت اولدقلرنده پادشاهلغی آنلره تابشررم ، اوشبونك

ایچون هیچ کیم ایله ازدواج ایلمم » دیه آلانقوا طرفندن رد ایدلنورلر ایدی. بر آره‌ده آلانقوا حامل اوله‌رق هر کیمک دقتنی جلب ایتدی. لکن آلانقوا هیچ محجوب اولمای حملینک آدم بالاسندن اولمای، بلکه اویقولامقده اولان اوینه هر کون کلمکده اولان بر نوردن ایدکنی دعوا ایلدی. کویا مغول خلقی کیچه‌ده، آلانقوا یاتمقده اولان اوك تونلکندن بر نورك کلوب، کیدوب یوردکنی کورمشلر ایمش! (یالانچینك شاهدی‌ده یاننده! .....). کونلرك برنده آلانقوا ایکیز اوله‌رق اوچ ار اوغلان کتوردی. مغوللر زعمنه کوره بو بالالر، نوردن اولدیغچون اریغ تخم وصلب پاك معناسنده اولان « نیرون » دیمکله لقبلندیلر. مذکور اوچ بالانك بری بود نجر موناق اسمنده اولوب، نچه مشقتلرله وجوده کلمش اولان آثار اسلامی، وعلم دکزی اولان مدرسه وکتبخانه‌لری تلف ایدن چنکیزخان [۱] بونك نسلندندر.

آمنه

فخر کائنات سید المرسلین رسول کبریاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك حرمتلو آنالریدر. بنو زُهره قبیله‌سینك سیّدی اولان وهب بن عبد مناف بن زهره بن حکیم (کلاب) بن مُرّه بن کعب بن لُوَیّ بن غالب بن فهر بن مالك بن النضر بن کنانه بن

[۱] اصل اسمی تموچین اولوب (۴۴۹) تاریخنده مغولستانده دنیایه کلمشیدی. (۵۹۹)ده بتون مغول وتتار خانلری طرفندن (خاقان) عنوانده پادشاه طانیله‌رق (قره قروم) ده تخته جلوس ایتدی. (۶۲۱) تاریخنده قره قرومده وفات ایتدی. روسیه مملکتنه‌ده کلوب بر قدر ظلملر اجرا ایلمشیدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

خُزَيمه بن مُدرِكه بن اِلْيَاس بن مُضَر بن نزار بن معَدّ بن عدنان ، قزی ایدی .

زوج محترملری اولان عبد الله بن عبد المطلب ایله ، نسبلری حکیم بن مره ده جمع اولنوب ، هر ایکیسی ده عرب آره سنده اڭ معتبر واڭ حرمتلو عد ایدلن قُرَیش قبیله سنه منسوبلردر . بونڭ ذکر ایدلن بابالر آره سنده (قریش) دیمکله مشهور اولانی ، نضر بن کنانه ، در .

آمنه حضرتلرینڭ آناسی (بَرّه) بنت عبد العُزی بن عثمان بن عبد الدار بن قُصَیّ بن حکیم اولوب ، آتاسی آناسینڭ نسبلری هم حکیم بن مره ده قوشلنه در .

بره بنت عبد العزی نڭ آناسی (ام حَبیب) بنت اَسَد بن عبد العزی بن قُصَیّ بن حکیم اولوب ، ام حبیبڭ آناسی (بَرّه) بنت عَوف بن عَبید بن عویج بن عدی بن کعب ، در . بره بنت عوفڭ آناسی (قلابه) بنت الحارث الهُذَلیّه اولوب ، قلابه نڭ آناسی ده (هِند) بنت یربوع الثقفیّه ، در .

آمنه حضرتلرینڭ آتاسی اولان وهب بن عبد منافڭ آناسی (عاتکه) بنت الاَوقَص بن مره بن هلال اولوب ، حکیم بن مره نڭ آناسی ده (هند) بن سریر بن ثعلبه ، در .

مره بن کعبڭ آناسی (محشیه) [۱] بنت شیبان بن محارب بن فهر ، وکعبڭ آناسی (ماریه) بنت کعب بن القین بن جَسر القضاعیّه اولوب ، لوی نڭ آناسی ده (عاتکه) بنت یَخلد بن النضر بن کنانه در .

غالبڭ آناسی (لیلی) بنت الحارث بن تیم بن سعد بن هذیل

[۱] (نحشمه) و (وحشیه) نسخه لری هم کورلدی .

Из фондов Российской национальной библиотеки

بن مدركه ، وفهرك آناسى (جندله) بنت عامر بن الحارث بن مضاض الجرهمى اولوب ، مالكك آناسى ده (عاتكه) بنت عدوان ، در .

نضرك آناسى (بَرَّه) بنت مر (ذكر ايدلنور) وكنانه‌نك آناسى (عوانه) بنت سعد بن قيس عيلان اولوب ، خزيمه‌نك آناسى ده (سلمى) بنت اسلُم بن الحاف بن قضاعه ، در .

مدركه‌نك آناسى (خندف) ديمكله مشهور اولان (ليلى) بنت حلوان بن عمران ، والياسك آناسى (رباب) بنت جندة بن معد اولوب ، مضرك آناسى ده (سوده) بنت عك ، در .

نزارك آناسى (معانه) بنت جوشم بن جلهمة بن عمرو بن جرهم اولوب ، معدك آناسى ده (مهدة) بنت لهم بن حاجب بن جديس ، در .

آمنه جنابلرى ، فضيلت ايله ادبى جامع اوله‌رق ، حضرت عبدالله [١] بن عبدالمُطَّلب بن هاشم بن عبدمناف بن قصى بن حكيم (كلاب) بن مره اوزرينه نكاح ايدلنوب ، اوندورت ياشلرنده اولدقلرى حالده ، ايكى ياخود سكز آيلق يوكلى ايكى ، زوج محترم وحبيب مكرملرى اولان عبدالله حضرتلرى وفات ايتديلر . مدينهٔ منوره ده الحارث بن ابراهيم بن سراقة العدوى ، ياكه بنو النجارده النابعة [٢] الجعدى ، دارنده دفن اولندى .

[١] عبدالله حضرتلرينك كنيه‌سى ابواحمد اولوب ، آناسى‌ده (فاطمه) بنت عمرو بن عائذ بن عمران بن مخزوم القرشية ايدى . عبدالمطلبك اسمى عاص اولوب ، آناسى (سلمى) بنت عمرو بن زيد بن لبيد بن خداش بن عامر بن غنم بن عدى بن النجار المدنيه ، در . هاشمك اسمى عمرو اولوب ، آناسى (عاتكه) بنت مره بن هلال ايدى . عبدمنافك اسمى المغيرة اولوب ، آناسى (حيى) بنت حليل بن حبشيه بن سلول بن خزاعه در . قصى‌نك اسمى زيد اولوب ، آناسى‌ده (فاطمه) بنت سعد بن سيل بن حمالة ايدى . قرق ياشندن توبان ارلره كرمك جائز اولميان ، مكهٔ مكرمه‌ده (دار الندوه) نام مشهورت خانه‌يى بناء ايدن ذات ، اوشبو قصى ، در : عربلرك نكاحلرى ، مخصوص بوخانه‌ده اجرا ايدلنور ايدى :

[٢] عبدالله حضرتلرينك وفات اولان خانه صاحبنك اسمى ، بخارى شريف شرحى عمدة القارى‌ده (ج ٨ ص ٥٢) ، اسد الغابه‌ده (ج ١ ص ١٤) ، تاريخ الكامل‌ده (ج ٢ ص ٤) ، وغيرلرده (النابغه) رسمنده باصلمش ايسه‌ده ، السير الحلبيه‌نك تصحيحنه اعتماد ايدرك (ج ١ ص ٥٤) تأوعين مهمله ايله (التابعه) صورتنده يازلدى .

Из фондов Российской национальной библиотеки

آتاسی عبدالمطلب مدینه شهرینه خرما کتورر ایچون یبارەشیدی، وبر روایتە کورە سودە ایلە شامە کوندرەمش ایدی، شامدن خستە اولەرق کلوب، مدینەدە ارتحال ایلدی. بو وقتدە یاشلری یکرمی سکزدە اولمشدر. آمنە ایلە جناب رسالتپناە افندمزە قالدرەمش اولان میراثی بیش دانە دوە وبرقدر قوی وبر قلنچ و(ام ایمن) کنیەسندە اولان بر جاریەدن عبارت ایدی.

زوج محترملرینک وفات خبری ایرشدکندە، آمنە جنابلری: «عبدالله وفات اولمەسیلە هاشم قبیلەسندە آنک یرنی طوتەچق کیمسە قالمادی کفنلرە اورالدیغی وچرنالدیغی حالدە؛ اولم حکمنە رضا اولەرق لحدە کندی. لکن اولم، آنک کبی بر کیمسەیی آنک یرینە قالدرمادی. کوب اولدقلری سببلی، خلقلردە، نوبت اوزرە بر برینک الندن آلەرق جنازەسنی اوزدروب کتدیلر یاش حالندە وفات اولدیغیچون خلقدە تأسف ایلسون!. زیرا غایت جومرد وزیادە مرحمتلی ایدی!..» مضموننده منظوم اولەرق مرثیە سویلمشدر.

آمنە حضرتلری، فخر کائنات، سید مخلوقات افندمز صلی الله علیە وسلم حضرتلرنی، عرب آرەسندە (عام فیل) دیە شهرت بولنان سنەنک شهر ربیع الاول طقوزنچی دوشنبە کون تاک وقتندە (میلادی ایلە سنە ۵۷۱ فرنکی حسابلە یکرمنچی؛ رومی وروسی حسابلە اون یدنچی کون آپریل) مکەء مکرمەدە (الرائعة) یاخود (شعب ابی دُبّ) اسملو اورندە دنیایە کتوروب، عرب آرەسندە شائع دکل بر اسملە (محمد) تسمیە ایلدی.

(فائدە) — تاریخ ولادت نبوی ایلە مدینەیە هجرت ایدوب کرمکلری خصوصندە، سیر علماسی آرەسندە بربرینە خلاف اولەرق بر چوق روایت واردر. درست اولمەسی لازم اولان تاریخلرک، بویلە بربرینە خلاف اولان روایتلر آرەسندە مستور اولەرق قالمەسینک باشلوچە

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایکی تورلی سببی واردر. بریسی، سلف مؤرخلری، بوکونکی تاریخ یازوچیلر
قبیلندن محاکمه ایله اشتغال ایتمازلر، حادثه‌لر وماجرالری تطبیق ایتمك
یولنده چندان اهمیت ویره‌مازلر ایدی. شوکا کوره درکه بونلرك اثرلری یالکز
نقل، وکندیلرینه واصل اولان شیلری، مناسب یرلرنده ضبط ایتمکدن
عبارتدر. بونچه بیوك وبوقدر جلدلردن عبارت اولان اسلام تاریخلرنده،
تاریخ فلسفه‌سینه عائد شیلره تصادف ایدلمیور. وایکنچیسی، سلف
مؤرخلری عصرنده علوم ریاضیه زیاده ناقص بر حالده اولدیغندن،
واقعه‌لری تطبیق ایله‌چك صورتده، تقویم وفلانلر بولنماز ایدی.
شو سببدن، کندی مسلکلرینه موافق اولان روایتلر وخبرلر، کتابلره
نقل ایدلنور، لکن تطبیق ایدلماز ایدی. حاضرکی زمانمزده حال
بویله دکلدر. هر تورلی فن وعلم ترقی ایتدکی کبی، هرنه قدر
غایه‌سینه ایرشوب توقتامامش ایسه‌ده، حساب وهیئت فنلری، اوّل
حاللرینه نسبتله فوق الحد تربیه اولنمشدر. بونك ثمره‌سی اوله‌رق
بیك سنه دکل، بیکلر ایله سنه‌لر، مقدم اولان حادثه‌لری تطبیق ایتمیه
یاردم ویره‌چك، ویوز تورلی مختلف روایتلر آره‌سندن، درست
اولان برینی آیروب کوسترچك، صورتده تقویملر نشر اولنمشدر.
بناءً علیه، صوك عالملر، ولادت وهجرت کونلرنی تعیین ایتمیه موفق
اولمشلردر. شویله که: زیاده شاذ اولدقلری ایچون برایکی تورلی
روایتی ترك ایدلنور ایسه، بربرینه خلاف اولان روایتلر، ولادتك
شهر ربیع الاولك اولـ ى اونبش کونی ایچنده اولان بردوشنبه کونی
ایدکی حقنده ا ق واقعدر. آنجق خلاف، سکزنجی، اونجی، یاخود
اون ایکنچی، کونلری آره‌سنده یورمکده‌در. حالبوکه بوکونلرك هیچ
بری، دوشنبه کون اولمای، بونلر آره‌سنده اولان دوشنبه کون
طقوزنچی ربیع الاولدر. بناءً علیه اوشبوکون اوزرینه قرار ویرلمه‌سی
لازم کلور. سکزنجی ربیع الاول روایتی، ربیع الاول باشنی بر کون

Из фондов Российской национальной библиотеки

صوك، واوننجى ربيع الاول روايتى، وقتندن بر كون مقدم، حساب
ايتمك سببندن ميدانه كلدكى آز بر تأمل ايله ظاهر اولور. آى باشلرى
حقنده، خصوصا جاهليت عصرنده اولان كيمسەلر آرەسنده (زيرا بونى
روايت ايدنلردن اصل راويلر جاهليت عصرنده اولان حادثەيى روايت
ايتمكدەلردر) بويله اختلاف اولمق مستبعد كورلماز.

اوشنداق، هجرت تاريخنده رسول اكرم جنابلرينك مدينەيه
كردكلرى كونى تعيين ايتمك طوغروسنده، مؤرخلر وسير عالملرى
آرەسنده اولان اختلاف ربيع الاولك ايكنجى، سكزنجى، اون ايكنجى،
كونى آرەسنده ايسەده ربيع الاولك اولكى اونبش كونى آرەسنده
بر دوشنبه كونى اولمقنده متفقلردر [١] بناءً عليه بر برينه خلاف اولان
بو روايتلر آرەسندن، درست اولاننى تابمق ايچون، مذكور كونلرك
قانغيسى دوشنبه كون اولديغنى بيلمك لازم اولور. هجرت سنەسينك
ربيع الاول اولكى اونبشندە اولان دوشنبه كونلر، برنجى، سكزنجى، اونبشنجى،
كونلريدر. رسول اكرم مدينەيه تشريف بيوردقلرى وقت، يهوديلرك،
(تشرى) اوننجى كوننده اولان عاشوره روزەسنى طوتمقدەلر، ياخود
بو روزەنى طوتمق ايچون حاضرلنوب كوتوب طورمقدەلر ايدى.
اونبشنجى ربيع الاول، يهوديلرك مذكور سنەده اولان عاشوره روزەلرندن
صوك كلدكى جهتله، طبيعى اولەرق، اونبشنجى كونكى دوشنبه اولمق
احتمالى رد اولنور. بناءً عليه تردد آنچق، برنجى ربيع الاول ايله
سكزنجى آرەسنده قالور. سكزنجى ربيع الاول مدينەيه كلدكنى بيوك
مورخلر اختيار ايتدكلرى كبى، برنجى ربيع الاول، (غاردن چقدقلرينى)
دخى بعض عالملر تصريح ايتمشلردر. بو تقديرجه برنجى ربيع الاول
اولان دوشنبه احتمالى ترك ايدلنوب، سكزنجى ربيع الاول اولان دوشنبه

[١] صحيح البخارى (ج ٤ ص ٢٥٨)، اسد الغابه (ج ١ ص ٢١)، ابن خلدون (ج ٣ ص ١٥)، وغيرلره
مراجعت بيورلەدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

روایتنی قطعی صورتده ترجیح وآنکله جزم ایلمك لازم کلور، فقط بوکون افندمز حضرتلرینك قبایه کردکلری کون اوله‌چقدر. قباده ایسه دوشنبه، سه‌شنبه، چهارشنبه، پنجشنبه، کونلری طوروب، اون ایکنچی ربیع الأول جمعه کون ابتداء مدینه‌یه تشریف ایتمشلر وبلیغ خطبه اوقومقله برنچی مرتبه اوله‌رق جمعه نمازنی اداء بیوره‌شلردر. قبایه کردکلری کون میلادی ایله (٦٢٢) ییل سنتبرك فرنکی حسابله (٢٠) نچی رومی وروسی حسابله (١٧) نچی؛ ومدینه‌یه کردکلری کون ایسه (٢١) نچی کونلره مصادف اولور [١]. هرنه قدر آز برمناسبت ایله اولسه‌ده:

«اعد ذکر نعمان لنا ان ذکره * هو المسك ما کررته یتضوع»

مصداقچه جناب رسول الله سیرندن اولان بو بحثی بویره درج ایتدك. حالبوکه بو مسئله‌بز اهل اسلام ایچون زیاده مهم وفائده‌لیدر. فائده‌مز هم بو یرده تمام اولدی، ومقصوده قایندق:

رسول اکرم حضرتلری آلتی یاشلرنده ایکن، آناسیله ایکیسنی باباسی اولان عبد المطلب بن هاشم، وبر روایته کوره عمی اولان ابو طالب بن عبد المطلب، مدینه شهرنده اولان قارنداشلرنی وحضرت عبد اللهی زیارت ایلمك قصدیله سفر ایلدی. آمنه جنابلری هر سنه ده بر دفعه اوله‌رق مدینه‌یه واروب، زوج محترملری عبد الله حضرتلرنی زیارت ایدر ایدی. مذکور سفرنده کوبمی آزمی [٢] مدینه‌ده قالدقلرندن صوك مکه‌یه قایتوب کلرکلرنده، مدینهٔ منوره‌دن

---

[١] بو تقدیرچه رسول اکرم مدینه‌یه اون ایکنچی ربیع الاول دوشنبه کون کردی دیمك قبا ایله مدینه‌یی بربرینه قاتشدرمق سببندن اولور. بهوپالینك، جمعه کون مدینه‌یه کرمك روایتنی رد ایتمه‌سی کندی علمیله اصلا متناسب دگلدر. عون الباری (ج٦ ص٢٥٢). مذکور جمعه کوننی برنچی ایلول ایله مصادف کوسترمه‌سی، فاضل مرجانی‌نك نه سببه‌مبنی ایدکینه فکرمز ایرشمادی. مقدمة وفیة الاسلاف (ص ١٠١ـ٣٩٠).

---

[٢] وعن ابن عباس وغیره ان رسول الله صلی الله علیه وسلم لمابلغ ست سنین خرجت به امه الی اخواله بنی عدی بن البخار بالمدینة تزور هم ومعه ام ایمن فنزلت به دار التابعة فاقامت به عندهم شهرا . . . . الانوار المحمدیة ص ٣٣.

Из фондов Российской национальной библиотеки

يكرمى اوچ ميل مسافه‌ده ومدينه‌يه تابع اولان (أَبْوآء) نام قريه‌يه يتدكلرى وقت ، حضرت آمنه‌نك اجل موعودى ايرشوب وفات ايتدى . قبر شريفلرى مذكور قريه‌ده ، وايكنچى روايته كوره مكهٔ مكرمه‌يه نقل اولنمشدر .

افندمز سلطان الانبياء وشفيع يوم الجزاء حضرتلرى ، بو كونده آتا ايله آنادن يتيم اولوب قالمشدر .

آمنه جنابلرى ، جان تسليم ايتدكى وقتده حامل ايكن حالنده ، كوردكى علامتلر ، ومشاهده ايتدكى دليللره اعتماد ايدرك ، احتمال كه كوكلينه صالنمش الهام وبرهانلره قناعت ايليه‌رك : « يتيم قالمقلق اولان اوغلى ، محض رحمت اولمق اوزره مبعوث اولنه‌چغنى ؛ حلال وحرامى اوشنداق دين ابراهيم عليه السلام اولان اسلام اوزره حق يولى بيان بيوره‌چغنى ؛ وآدم اوغللرى‌ده پتلره تابنمق كبى مسخره‌لك وبدبختلكلردن نجات اوله‌جغنى ، وكنديسى‌ده الله تعالى مرحمتى سايه‌سنده معصوم ومصون اولنه‌چغنى » بيان ايدن منظوم شعرلر سويلمشدر . وبوندن صوك : « هر ترك كيمسه وفات ايده‌جك ؛ بو كوندن صوك بن‌ده اولكلر عدادينه داخل اوله‌جغم ؛ فقط اسمم قاله‌جقدر ؛ پاك اوغلان طوغدروب صوكمه بر خير قالدردم » ديه سويلدكى مرويدر .

« نبكى الفتاة البرة الامينة ذات الجمال العفـة الرزينة »
« زوجـة عبدالله والقرينة ام نبى الله ذى السكينة »
« وصاحب المنبر بالمدينة صارت لدى حفرتها رهينة »

شعرلرى ، آمنه حضرتلرى حقنده سويلنمش اولان مرثيه‌لر جمله‌سندندر . مضمونى : « وقار ، عفت . جمال صاحبى ، امينه ، اطاعتلى اولان ياش بر خاتونك وفاتى ايچون آغلايالم ! . ديدكمز خاتون ، عبد اللهك خاتونى وحبيبه‌سى . هم‌ده مدينه‌ده منبرى اولان سكينه

Из фондов Российской национальной библиотеки

صاحبی اولان رسول اللهك آناسیدر. مرقومه، قبر چوقرینه امانت ایدلنه‌رك ترك اولندی!» دیمكدر.

حضرت عبدالله بن عبدالمطلب آمنه‌دن باشقه خاتون آلمادیغی كبی، حضرت آمنه‌ده عبدالله‌دن غیری كیمسه‌یه وارمامش ورسول اكرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن باشقه اولادلری‌ده اولمامشدر.

رسول اكرم فخر المرسلین افندمزك پیغمبرلك نوری، عبدالله حضرتلرینك مبارك یوزلرنده ظاهر اولدیغندن، بتون قریش قزلری كندسیله ازدواج ایتمه‌یی آرزو ایلرلر ایمش. بو طوغروده بعض ماجرالری هم مرویدر. لكن بو كبی الوغ بر شرافت آنچق آمنه حضرتلرینه نصیب اولمشدر. آمنه حضرتلری، ادب، جمال، عفت وكمال‌ده قریش قزلری آره‌سنده امثالسز ایدی. عبدالله حضرتلریله كورشدكلری صوكنده پیغمبرلك نوریله هم مشرف اولمغله كوزللكی دخی نیچه مرتبه آرتوب، عرب خاتونلرینك حسد وغبطه‌لرینه مظهر اولمشدر. وقت وفاتلرنده یاشلری یكرمی حدودنده اولدیغی مرویدر.

آمنه

ابن دُمَینه دیمكله معروف اولان صدر اسلام شاعرلرندن عبدالله ابو السری بن عبیداللهك خاتونیدر. ابن دمینه ایله معاشقه‌لری اولوب، صوكره ازدواج هم ایتدیلر. لكن اولكی خاتونی (حماء)نك یمان اسمی چقدیغی اوزره، یاننده مزاحم بن عمرو نام كیمسه‌یی كورمكله، ابن دمینه‌ده تاش‌ایله اوروب قتل ایلدی. بوندن خبردار اولدقلرنده مزاحمك اقرابالری‌ده ابن دمینه‌یی دنیادن كیچردیلر. شو سببدن آمنه‌نك، ابن دمینه ایله برلكده یاشامقلری چوق

اولمامشدر . آمنه . شعرنده فصاحتله شهرتلی بر خاتون اولوب ، محبت وعتاب بابارنده عاشقنه سویلمش شعرلری کوزلدر . اوزون بر قصیده سندن :

تجاهلت وصلی حین لاحت عمایتی
فهلا صرمت الحبلَ اذ انـا ابصر
ولی من قوی الحبل الذی قد قطعته
نصیب ولی رأی وعقـل موفَّـر
ولکنما آذنـتَ بالصرم بغتة
ولستُ علی مثل الذی جئتَ اقدر

دیدکی ابیاتلری کوزل دکلمی ؟ . . بعض اورنلرده بونك اسمی (امیمه) رسمنده یازلەشدر . (دُمَینه)ده عبداللهك آناسی اسمیدر . بو یرده اسمی ذکر ایدلن مزاحم بن عمروك آناسی (ام آبان)ده مشهور شاعرەلردن ایدی . اوغلی مزاحـم قتل اولندیغنده منظوم اولەرق مرثیەلر سویلمش ومصعب نام دیکر اوغلنی تحریض ایتمکله ابـن دمینەیی ده قتل ایتدرمشدر .

آمنه

آبان بـن کلیب بن ربیعه نك قزی ، وأُمَیَّه بـن عبد شمسك خاتونیدر . امیەدن یدی اوغل کتوردکنده ، امیه وفات اولمغله جاهلیت عادتی اوزره اوکی اوغلی ابو عمرو بن امیەیه نکاحلنوب ابو معیط نام اوغلنی دنیایه کتوردی . بو کبی نکاح قرآن شریف حکمیله منع ایدلمشدر . جاهلیت زماننده ده کوزل بـر اش عد ایدلماز ایدی .

Из фондов Российской национальной библиотеки

آمنه

بو اسمده ایکی محدثه مشهور اولوب، بری (آمنه بنت شرف‌الدین موسی بن احمد بن محمد الانصاری الدمهوجی)در. علم حدیثده امام سیوطی‌یه استاذ اولمشدر.

ایکنچسی (آمنه بنت علی بن عبدالعزیز الدمشقیه)در. (اسمأ بنت صصرا، محدث عبدالله بن ابی التائب، وغیرلرک علم مجلسلرینه مداومت ایدر، وکندیسی هم حدیث شریف تعلیم ایلر ایدی. (٧٩٨) تاریخنده وفاتدر.

آمنة الرملية

قدس شریف ناحیه‌سنده اولان رمله شهرنده (٢٠٠) تاریخنده سلامت اولان برخاتوندر. زهد وتقوالق ایله معروف اولوب، حتی بشر بن حارث حضرتلری هروقت زیارتنه کندکی؛ واحمد بن محمد بن حنبل رضی الله عنه ایزکو دعاسنی صوردیغی مرویدر.

آمنه سمیه

ترکیانک بیوک عالملرندن ومشهور محررلرندن اولان جودت پاشا قزیدر. همشیره‌سی (فاطمه علیه) خانم کبی معلوماتی چوق وقوه‌ٔ

تحریریه‌سی یرنده اولان ادیبه‌لرندر. یازدقلرینک اکثری تهذیب
اخلاق وتربیهٔ اطفاله دائر ایدکی مرویدر. بعض مقاله‌لرینک اختصار
اوزرنده ترجمه‌سی بویله‌در:

« بالا، یرده اولان برجوهر کبیدر، بونی انسان ایلمک آتا وآناسنک
« تربیه‌سنه محتاج اولور. جوهری توپراقدن آیروب آله چق کیمسه
« آناسی اولوب، اشلاب بازاره چقاروچیسی ده آتاسی اوله چقدر.
« ناکاه بوطوغروده آتا وآنا مساهله ایدرك، کندیلرینه لازم اولان
« خدمتلری اداء ایتمازلر ایسه، جوهر دیدکمز بالا، عادی برتاش
« اولور قالور » ذات عالیه‌لری بوکونده سلامت اولسه کرك.

آنی فاطمه

تاج التواریخ صاحبی خواجه سعدالدین حسنجانی نسلندن استانبوللی برادیبه‌در. (١١٢٢) تاریخنده یکیشهرده ارتحال ایتمشیدی. مرتب بردیوانی اولوب، اوشبو بیتلر مزبوره‌یه منسوبدر:

خیال عارضکله دیده صحن گلستانمدر
آچلمش شرحه‌لر سینه‌ده‌لا نخل ارغوانمدر
امید وصلنك ای قاشلری یاسینه‌دن کیچماز
خیال تیر غمزه‌ك «آنیا» خاطر نشانمدر

زوجی امیر آغا اسمنده برذات ایدی. اوغلی امیر آغا زاده یکیشهر قاضیسی اولدیغنده، آنی فاطمه، اوغلیله یکیشهره واردی، واوراده وفات اولدی. شعری ایسه، شهرتی قدر یوقدر، دیبورلر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

آی ملك

ابراهیم بن خلیل بن محمودك قزی ، ومشاهیردن شیخ جمال الدینك همشیره سیدر. ابن امیله و باشقه محدثلردن حدیث شریف استماع ایدوب ، کندسینه ابن حجرالعسقلانی حضرتلری شاکرد اولمشدر. اصلی بعلبکلی اولدیغی حالده شامده طوردی و(٨١٥) تاریخنده شهر ربیع الآخیرده ارتحال ایلدی.

« ا »

اخت المزنی

امام ابو ابراهیم اسماعیل بن یحیی بن اسماعیل بن عمرو بن اسحاق المزنی [١] حضرتلرینك همشیره سیدر. امام شافعی درسلرینه مداومت اینمکله علم فقه ده مهارت کسب ایلمشیدی. کبار حنفیه دن اولان ابو جعفر طحاوی حضرتلرینك آناسی اوله جغی ظن ایدلنور.

ارجمندبانو بیکم

هندستانده تیمور سلاله سندن اولان شاهجهان شهاب الدین

[١] امام شافعی حضرتلرینك اك بیوك شاکردلرندن اولوب (٢٦٣) تاریخنده وفات اولدی.

Из фондов российской национальной библиотеки

محمد صاحب قران ثانی پادشاهك خاتونی ، ووزیر آصف خان بن میرزا رفیع الزمان بن آقاملانك قزیدر. (١٠٠٠) تاریخنده دنیایه کلوب (١٠٢١)ده مشار الیه پادشاهه وارمشیدی. قرق یاشنده ایکن (١٠٤٠) تاریخنده (زین آباد) شهرنده وفات ایدوب ، جنازه‌سی (اکره) شهرینه کوچرلدی. مزارینه‌ده بتون هندستان بنالری آره‌سنده اك مصنع ، ودنیاده نظیری اولمیان (تاج محال) اسمنده برتربه بناء ایدلدی. روایتلره کوره مذکور بنایی یکرمی ایکیبیك کیمسه ، یکرمی سنه مدتنده اوله‌رق بناء ایتمشلردر. (نه قدر بایلق صرف ایدلمه‌سی لازم کله‌چکی بوندن قیاس ایدلسون. اکرده مذکور بناء عموم اهل اسلامك فائده آله‌چغی صورتده جامع شریف ایسه ، البته بر دیه‌چك یوق. اکرده مجرد بر مصر اهراملری قبیلندن بر بناء ایسه ، بونك ایچون تأسف ایتمامك قابل دکلدر. زیرا ، بویله مصرف ایله بررر دار العلم ومدرسه بناء اولنه ایدی ، هندستان مملکتی بر علم دکزینه چویرلمش اولور ایدی. لکن نه حکمتدرکه نه یرده اولسه‌ده اولسونلر ، اهل اسلام «لهم قلوب لا یفقهون بها ولهم اعین لا یبصرون بها ولهم آذان لا یسمعون بها» حکمنه مصداق اولمقدن خلاص اوله بلمییورلر!...). ارجمند بانو بیکم تربه‌سی اولان (تاج محال) بناسی بوکون روسی حسابله تخمینا یوز میلیون روبله قیمتنده اولنه‌چغی روایت ایدلنور. مادی بر فائده‌سی اولمادیغی سببندن بعض بر انکلیز بیوکلری ، سوتوب وبوزوب ، صاتلمه‌سنی کندی دولتلرینه اشارت یوللو یازدقلری بعض رساله‌لرده کورلدی.

ارجوان

عباسی خلیفه‌لردن قائم بامر اللّهك اوغلی ذخیرة الدین محمد ابو العباس جاریه‌سی (قرة العین) در. ابو العباس آتاسی قائم بامر اللّهك سلامت وقتنده وفات اولدیغندن، خلیفه‌نك باشقه اولادی بولنمادیغی جهتله، خلافت کندی خانه‌سندن انتقال ایده‌جکنی فکرایله، زیاده تأسف ایتدیکی وقت ارجوان‌ده ابو العباس‌دن حامل ایدکنی اخبار ایتدی، وآلتی آی صوکنده مقتدی باللّهی طوغدروب، خلیفه‌نك زیاده مسرتنه سبب اولدی. ارجوان ایسه اوزون عمر سوروب، اوغلی مقتدی، وآنك اوغلی مستظهر، وآنك اوغلی مسترشدك خلافتلرینه ایرشدی. بغداد وحرمینده بر چوق خیرات براقمشدر. (٥١٢) تاریخنده ارتحال ایلدی. اصلی بر ارمن قزی ایدی.

اردوجا

سرای [١] خانلرندن (٧٤١) تاریخنده وفات اولان اوزبك خان بن طغر خانك خاتونی وعیسی بکك قزیدر. کورکام خلقلی ودیانتلی بر خاتون اولوب، اوز مالندن مسجد وتکیه‌لر بناء ایدر ایدی. یدنجی عصرك آخرنده وسکزنجی عصرك اوّلنده سلامت ایدی.

[١] سرای شهری: ساراتوف ایله استرخان آره‌سنده اتل یلغه‌سی اوزرنده اولوب، اسلام خانلری حکومت ایدر ایدی. بوکونده ویراندر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

اروى بنت الحارث

حارث بن عبد المطلبك قزى وفخر كائنات افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك عمزادەسى صحابيه بر خاتوندر. ابو وداعة السهمى نكاحنده اولەرق مطلب ايله ابو سفيانى طوغدردى. حضرت على المرتضى رضى الله عنه ارتحالنده بر حيات اولوب، اهل بيت حقنده ارتكاب ايلدكلرى معاملەلر ايچون معاويه، مروان بن الحكم وعمرو بن العاصه قارشو تكدير ايلمشدر.

اروى بنت عبدالمطلب

فخر كائنات رسول اكرم افندمز صلى الله عليه وسلمك عمەسى بر خاتوندر [۱]. آناسى (فاطمه بنت عمر بن عائذ) اولوب، عبدالله وابو طالب ايله بر آنادن، ياكه (صفيه بنت جندب) اولوب، حرث وقثم ايله بر آنادندر. عمير بن وهب بن عبد بن قُصَىّ يه نكاحلنوب طليب نام اوغلنى وكلدة بن هاشمه نكاحلنوب (فاطمه) نام قزنى دنيايه كتوردى. شاعره بر خاتون اولوب، آناسى مرثيه سنده سويلمش اولان شعرلرندن بعضيلرى بونلردر:

بكت عينى وحق لها البكاء
علـى سمح سجيتـه الحيـاء

[۱] واما عاتكه واروى فقد اختلف فى اسلامهما. الانوار المحمدية ص ۱۹۱

علی سهل الخلیقة ابطحی
کریم الخیم نیته العلاء

معناسی : «بنم کوزم حق اولدیغی حالده آغلادی ، شوسماحت صاحبی ایچون که حیاخلقتلی ، نازوك طبیعتلی ، منشأی شریفی ، حصلتی کریم ، نیتی ایذکو » .

اسماء بنت ابی بکر

ابوبکر الصدیق رضی الله عنه‌نك قزی وزبیر بن العوام رضی الله عنه‌نك خاتونی (ذات النطاقین) دیمکله مشهور اولان (ام‌عبدالله) در. آناسی بنی عامر ابن لؤی‌دن (قتیله) بنت عبد العزی بن اسعد ایدی . ولادتی هجرتدن (٢٨) ییل مقدم اولوب ، اون سکزنچی ذات اوله‌رق اسلامه کلمشیدی . ام‌المؤمنین (عائشه) رضی الله عنهادن اون یاش مقداری الوغ اولوب ، عبدالله بن ابی‌بکر ایله آتا وآنالری بر ، وجناب (عائشه) وعبدالرحمن ایله آنالری باشقه ایدی . حضرت (زبیرك ابو عبدالله عروه [١] وعبدالله ایله‌المنذر، نام اوغللری اوشبوندن دنیایه کلمشلردر. عبدالله نام اوغلی ، مدینه‌یه کلوب ایکی آی طوردیغی صوکنده دنیایه کلرکندن ، مدینه‌یه هجرت ایدن اصحاب آره‌سنده اك الك طوغمش بالا اولمشدر. فخرالمرسلین صلی‌الله علیه وسلم طرفندن عبدالله دیمکله اسم ویرلوب ، آتاسینك کنیه‌سیله‌ابوبکر دیه کنیه‌لندی . مشار الیه عبدالله ، یزید بن معاویه صوکنده مکه شهرنده طقوز ییل خلافت منصبنده اولمشیدی . حجاج ظالم طرفندن

[١] هجرتدن (٩٣) تاریخنده وفات ایدن بیوك برآدم ایدی .

محاصره ایدلدکده آناسی اسماء ایله اولان مشاورەلری بویله اولمشدر:

عبدالله : ای آنام! طرفمده اولانلر بندن یوز چوردیلر، برابرمده آز بر جماعت قالدی‌که آنلرك ثباتلری‌ده بر ساعتدن زیاده اولەماز، حالبوکه بیعت ویرر اولسەم، دشمنلرم نه قدر استر ایسەم، ویرەجکلردر. بوطوغرودە نه دییورسز؟

اسماء : اکرده حق یولده اولور، وخلقی‌ده حقه دعوت ایدر ایسەڭ ثابت قدم اول! سنڭ اصحابڭ حق یولی ایچون مقتول اولدیلر، بنوامیه‌یه اطاعت ایلمه! اکرده مرادڭ مجرد دنیا ایسه نه بیوك بوزوق آدم ایمشسن‌که اصحابڭی‌یوق یره هلاك ایلدڭ! اکرده: «بن حق اوزرنده ایدم لکن اصحابمه ضعیفلك کلدکندن بن‌ده ضعیف اولدم» دییور ایسەڭ، یکتلر وغیرتلی کیمسەلر قاشنده عیب اولەجق بر سوزی سویلمش اولورسن. فرض ایدەڭ بو کون سلامت قال، لکن بونکله دنیاده ابدی قالەجقمیسن؟ اولوم ایسه، قایچان اولسەده بر کلەجکدر!...

عبدالله : ای آنام! قورقارم‌که شام عسکری بنی عذاب ایله قتل ایدرلر وصوکره آصارلر!...

اسماء : اوغلوم! بوغازلنمش قوی، اوستوندن تیرسی صویلدیغنده الم چیکەماز، همان جناب اللهدن استعانت ایلەده، اشکده دائم اول!.....

عبدالله : اوز فکرم هم بویله ایدی، بو کونه قدر دنیایه حریص اولمادم، اوزون یشامقنی قیمتلی حساب ایتمادم، بنم مطلوبم ایسه جناب اللهڭ رضاسیدر، فقط سزڭ خاطرکزی اوکرنوب بیلمك قصدم ایدی، بویله مشورتکز ایله بنی راحتلندردکز، ایمدی، بو کون دنیادن اوتەجکم، جناب اللهه تفویض ایله وبنم ایچون آرتق غم ییمه؟ اوغلك ایسه حرام اشه مرتکب

Из фондов Российской национальной библиотеки

اولمادی، وفاحش عمل ایتمادی، جناب الله حکمنه رضاسزلق
کوسترمادی، مسلمانه ظلم ایلمادی، الله تعالی رضاسندن قدرلی
نرسه وارنی اعتقاد ایتمادی، بونی ایسه مدح یوللو سویلمیورم،
بلکه سز محترمه آنامه تسلیه یوللو حکایت ایدرم.

اسماء: انشأ الله سنك ایچون صبر ایدرم، جناب اللهه بندن مقدم
وارر ایسه‌ك، اوکمدن کتمش بر هدیه‌م کبی حساب ایلرم،
اکرده ظفر میسر اولور ایسه مسرور اولورم، یور! اللهه
تابشردم!...

عبدالله: جناب الله سزلره خیرلی جزاء ویرسون! بنی ایسه دعاکزدن
اونوتمه‌کز!..

اسما: اونوتمق احتمالی هیچ اولورمی؟. حالبوکه حق ایچون شهید
اولمقده‌سن!.. (جناب اللهه مناجات ایدرك): ای الله!
کیچه‌لرده عبادتکده دائم اولان، وکوندز مکه اسیلرینه صبر
ایدن، آتا وآناسینه اطاعتلی وخدمتکار اولان، اوشبو قلگه
مرحمت ایله!.. شیمدی سکا تفویض ایتدم، حکمکه راضی
اولدم، ثوابکدن الوش امید ایته‌کده یم!.. (قوچاقلاب
اوبمك استدکنده) یانمه یاقین کل!.. وداع ایدچکم!..

عبدالله: دنیاده اولان آخر کونمدر، وداع ایچون کلدم؟.

اسماء: (قوچاقلاب اوبدکنده، قوللری عبدالله‌اوستونده اولان تیمر
کوبه‌که تیدکنده) بونی نه ایچون کیدك! سنك کبی الله راضی
اولسون ایچون جانلرنی فدا قصدنده اولان شجیع آدملره بویله
تیمر کیوملر کیمك هیچ یاراشرمی؟..

عبدالله: سزك کوکلکزه قوت کلسون دیه کیمشیدم!.

اسماء: بویله شیلر کیماز ایسه‌ك کوکلم قوتلی اولور!.. بو سوزی
ایشتدکده عبدالله ده، تیمر کیومنی صالوب، آناسی اسماء حضورنده

چقوب کندی . اسماء ایسه ، آردندن : « صبرلی اول ‘ سنك آتالرك ابوبکر ایله زبیردر ، آناكده (صفیه) در (حضرت زبیر آناسی) . اوشبوکون (۷۳) تاریخی جمادی‌الاخیره سنده (میلادی ایله - ۶۹۲ - نچی ییل سنتبر یاکه اوکتابر آینده) یتمش اوچ یاشنده اوله رق ، عبدالله‌ده حجاج طرفندن شهید ایدلدی ، باشی کیسلوب شامه عبدالملك اوزرینه یبارلدی ، وبدنی مکه‌ده آصلدی . حجاج ایسه کندی حضورینه اسماءنی چاقرتدی واکنچی مرتبه آدم یباروب البته کلسون ، یوقسه ساچندن سوره‌دوب کتوردرم ، دیه آیتدی ایسه‌ده همیشه کلمادی . اخیرنده کندیسی اسماء حضورینه واردی واسماءیه‌ده ، « اوغلکی نیچه ایتدم کوردکمی ؟ . » دیدی . اسماء ایسه : « بوندن میران اولمادم ، اوغلمك فقط دنیاسنی بوزدك ، اما اوزڭنك دینکی بوزدك ، ایشتدمکه اوغلمه مسخره ایتمك اولوب (ابن النطاقین) دیبور ایمشسن (نطاق اش وقتنده ، خاتونلر کولمکلرنی کیوب وکوتاروب باغلامقده اولان نرسه‌لری اولدیغندن حجاج‌ده اسماءنی اسراو وخادمه خاتونلر منزلنده کورر وعبدالله‌ده‌ده ، اشچی خاتون بالاسی دیمکنی قصد ایدر ایمش ، جناب رسالتپناه طرفندن هم‌ده اك عسرتلی واك پراکنده وقتنده ، نائل اولمش مبارك لقبنی ، مسخره اورننده یورتر ایمش ، مسلمان ایچون بویله اش هیچ مناسب دکل ایسه‌ده . محاربه وقتندن باشقه ، یالکز حبسخانه‌لردن چقاروب قتل ایلمش کیمسه‌لری — ۱۲۰۰۰۰ — حسابنه بالغ اولان بر ذات ایچون [۱] مستبعد دکلدر) والله بن ذات النطاقین م ، ایکی نطاقمك بری‌ایله رسول اکرم ایله ابوبکرك طعاملرنی باغلادم (هجرت سفرلری ساعتنده) وبری ایله اوز کولمکلرمی باغلادم ، خبرك اولسونکه:

---

[۱] مشکات المصابیح امام ترمذی‌دن نقل ایده‌در. (ج ۲ ص ۴۵۱).

Из фондов Российской национальной библиотеки

جناب رسول الله صلى الله عليه وسلم ثقيف قبيله‌سنده بيك يالانچـى ايله بدبخت بر مفسدك ظهورندن خبر ويرمشيدى ، يالانچينى كوردك (مختار نام كيمسه‌نى قصد ايده‌در) اما بدبخت مفسد سن ايمشسن!...» ديدى . حجاج ايسه بـر سوز جواب ويرماى چقوب كتدى . اسماء جنابلرى ، اوغلينك بدننى كندى اليله يووب دفن ايتدرمش ، وبوندن اون كون ياكه بر آى صوكنده اجل موعودى ايرشوب ، يوز ياشنده ايكن ، مكهٔ مكرمه‌ده وفات ايتدى . كوزلرى صوقرايمش ايسه‌ده ، ديشلرى بتون وعقلى كامـل سلامت ايدى . رسول اكرم ايله ابو بكر طعاملرنى باغلار ايچون بـر شىء اولماديغنده نطاقنى يرتوب آلوب باغلامش اولديغندن (ذات النطاق) ياكه (ذات النطاقين) كنيه‌لنمشيدى [١] جنابلرندن ايللى آلتى حديث شريف روايت ايدلنوب ، بوندن اوندوردنده بخارى ايله مسلم متفقلردر .

اسماء بنت عميس الخثعمية

صحابيات آره‌سنده حرمتلو بر خاتوندر . صدر اسلامده زوجى جعفر بن ابى طالب ايله برلكده حبش مملكتنه هجرت ايتمشيدى . خيبر فتح ايدلدكى كونده زوجيله برابر مدينه‌يه عودت ايتديلر . روم عسكريله اولان (٨) محاربه‌سنده (مؤته بر قريه اسمى اولوب ، بو كونده شامدن مكه‌يه يصالنه‌چق تيمور يول اوستونده‌در) قرق بر ياشنده اولديغى الده زوجى جعفر حضرتلرى وفات اولمغله ابو بكر صديقه ، وآنك ارتحالنده حضرت على جنابلرينه واردى . برنچى زوجندن

---

[١] بخارى شريف . (ج ٤ ص ٢٥٦—٦٥٨) .

عبدالله ، محمد ، عون ؛ وایکنچیسندن محمد ؛ اوچونچیسندن یحیی ، محمد اصغر ، اسمنده آلتی اوغلی اولدی . برنچی اوغلی محمد جناب رسالتپناه ایله برلکده اولان حج سفرلرنده (ذوالحلیفه) نام اورنده طوغمشیدی . کندیسندن حضرت عمر ، ابو موسی الاشعری ، عبدالله ابن عباس ، کبی الوغ صحابه‌لر حدیث روایت ایتمشلردر . اسماء جنابلری ، عالیقدر صحابه‌لر نکاحیله مشرف اولدیغی کبی ، طوغمه‌لری‌ده زوجیت بابنده پك بختلولر ایدی . زیرا طوغمه‌لرندن (میمونة بنت الحارث) ازواج مطهراتدن اولوب ، (ام الفضل لبابه) حضرت عباس بن عبدالمطلب نکاحنده ، و (سلمی بنت عمیس) حضرت حمزه بن عبدالمطلب نکاحنده ایدی . بونلرك جمله‌سینك آنالری عوف الکنانی قزی (هند) در . حضرت اسماء رضی الله عنها حضرت علی کرم الله وجهه خلافتلرنده وفات اولمشدر .

اسمأ بنت یزید

بو اسمده صحابیات آره‌سنده ایکی خاتون مشهوردر . بری انصاردن (خطیبة الانصار) دیمکله مشهور اولان یزید بن سکن اشهلی قزی (ام سلمه) در . سویلرکه ماهره وفصیح برخاتون اولوب ، خاتونلر طرفندن ایلچیلك صفتیله کلەرك ، سید المرسلین افندمزه اوشبو روشده بر سوز سویلمشیدی :

« ای الله تعالانك رسولی ! آتام وآنام سکا فدا اولسون ! بن ، خاتونلر
« طرفندن حضرتکزه ایلچیلك خدمتیله کلدم . الله تعالی حضرتی
« سنی ارلر و خاتونلرك جمله سنه پیغمبر ایدوب یباردی . بز ،
« سکا وسنك اللهکه ایمان کتوردك . لکن بزلر ، سزلرك

« اولر کزده بیکلنوب قالمقده ، وخدمتلر کزی اوتامکده ،
« وبالالرکزی قارنلرمزده یوکلمکده‌مز. سزلر (ارلر) ایسه جمعه نمازی
« اوقومقده وجماعت نمازینه‌دوام ایتمکده ، وخسته‌لر حضورینه واروب
« حاللرنی صورمقده ؛ جنازه نمازلری اوقوب ، حج شریفه وارمقده ؛
« وبونلرك جمله‌سندن آرتق ثوابلی اولان جهاده هم یورمکده ، سز.
« حالبوکه بووقتلرده مال صاقلاب طوروچیلر ، کیوم تکوب حاضرلوچیلر ،
« بالالری تربیه ایدوچیلر بزارمز. ایمدی حال بویله اولدیغنده ارلرك
« ایزکو عمللرینه شریك (اورتاق) اولمق حقی بزلرده یوقمیدر ؟ !..» .
بو سوزی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم اصحاب کرام حضورنده
استماع ایدرك فوق العاده تحسین ایدوب ، خاتونه خطابا : « ای خاتون
« آڭله ! وطرفلرندن ایلچی اولدیغك خاتونلره‌ده آکلات ! خاتونلر
« اکرده ارلریله کوزل ترکلك ایدوب ، — شریعته خلاف اش اولماز
« شرطیله — آنلرك رضالقلرنی تحصیل ایدرلر ایسه ، ذکر ایدلمش
« فضیلتلرك جمله‌سنه شریك اوله‌بیلورلر» دیمشدر. (خاتونلره سونچ !...) .
ایکنچیسی ، مشهور صحابه‌لردن معاذ بن جبل حضرتلرینك خاله‌سی
وبر روایتده خاله زاده‌سی اولان (اسماء) در. حمیتلی وغیرتلی بر خاتون
اولوب ، حضرت ابوبکر وعمر رضی الله عنهما زمانلرنده ظهور ایدن
مشهور (یرموك) وقعه‌سنده طقوز دشمن قتل ایتدکی مرویدر .

اسماء عامریه

اندلسده اشبیلیه شهرنده یازوغه استاذ وشاعره بر خاتوندر.
(٥٣٥) تاریخنده جلوس ایدن ، موحدین پادشاهلرندن عبد المؤمن
بن علی به یازمش رساله‌سی واخیرنده اولان قصیده‌سی مشهوردر. اوشبو
ایکی بیت مذکور قصیده‌دندر :

Из фондов Российской национальной библиотеки

عرفنا النصر والفتح المبينا
لسيدنا امير المؤمنينا
اذا كان الحديث عن المعالى
رأيت حديثكم فيها شجونا

معناسى : « نصرت وظاهر اولان فتح ، اميرالمؤمنين اولان عبدالمؤمنك ايدكنى بيلدك . شرافتلر حقنده سوز اولديغنده ، سزلره متعلق سوزلرى پك اطرافلى كوررم » ديمكدر .

اسماء عبرت

استانبولك برنجى درجه‌ده كوزل يازوچيلرندن بر خاتوندر . احمد اسملو كيمسه‌نك قزى ومشهور خطاط محمود جلال الدينك خاتونى ايدى ، صوك وقتلرده رسم خطنى برمرتبه ترقى ايتدرمشيدى كه استاذى اولان محمود جلال الدين خطندن فرق ايدلماز ايدى .

(١٢٢٢) تاريخنده يازمش اولان برحليهء شريفه‌سى حميديه تربه‌سنده محفوظ اولديغى مرويدر .

الف

بو اسمده ايكى مشهور محدثه اولنوب ، هر ايكيسى امام سيوطى شيخه‌لريدر . برى شريف نسابه حسام الدين حسن قزى اولوب ، علم حديثى (لطيفه بنت الاماسى) و(عائشه بنت الشرائحى) ومحمد بن محمد المحب وغيرلردن آلمشيدى .

ایکنچیسی حنبلی مذهبده معروف عالملردن اولان الجمال عبدالله بن علی العسقلانی الـکنانی قزیدر. بونك (ام عبدالله نشوان) یا که (سوده) نام همشیره‌سی هم سکزنچی عصر محدثه‌لرندن اولوب، امام سیوطینك استاذی ایدی.

امامه بنت ابی العاص

فخر کائنات سلطان الانبیاء حضرتلرینك محترمه قزلری (زینب) ایله زوجی ابو العاص کریمه‌لریدر. صبی وقتنده رسول اکرم حضرتلرینك محبتلرینه مظهر اولمغله بعض نمازلرنی بونی حامل اولدیغی حالده اوقودیغی مرویدر، حضرت (فاطمه) رضی الله عنهانك وقت ارتحاللرنده اولان وصیتلرینه بناءً امام محترم علی المرتضی طرفندن نکاح ایدلنوب، وآنك وفاتندن صوك مغیره بن نوفله وارمغله یحیی نام اوغلی اولدی. بونك نکاحنده وفاتدر.

امامه بنت الحارث

ربیعه قبیله سنده عوف بن محلم الشیبـانی خاتونیدر. قزی (ام اناس) ی کنده پادشاهلرندن حارث بن عمر وبن حجر (آکل المرار) ه ویردکنده بویله بر نصیحت سویلمشدر:

« قزم! تربیه لی ونسبلی کیمسه‌لره نصیحت ویرمك تیوشسز اولسه
« ایدی، بنم طرفمدن سکا نصیحت ویرلممك لازم کلور ایدی. لکن
« نصیحت ویرلمکده بیلکان وبیلمکان کیمسه لرك جمله‌سی ایچون بر

« ضررده يوقدر . قزم! اكرده آتا وآنا بايلقى سببندن اره وارمقدن
« قزلر مستغنى اولسه‌لر ايدى، الك مقدم ، اره وارمقدن سن مستغنى
« اولور ايدك !. للكن بويله اولماى ، ارلر ايله خاتونلر بر برلريچون
« ياراد لنوب ، معيشت طوغروسنك بر برينه قوشلنميه مجبور اولمقلردر .
« اى قزم! سن شمدى آتا وآنالك يورتندن وتربيه‌لندكك اوردن
« كوچوب ، بيلش اولمادقك بر كيمسه حضورينه وارمقلسن . ايمدى ،
« مذكور كيمسه‌نك رضاسنى تحصيل ايدر ايچون جاريه‌سى كبى اطاعتلى
« اولمقك لازم كلور . اكرده سن بويله اولور ايسه‌ك زوجكده سكا
« قل اولور . خصوصا آشامق ، ايچمك وكيمك ايچون سكا نه شىء كتورر
« ايسه جان وتنله قبول ايله !. اوست ، باشكى صاف وخوش طوتوب ،
« اويقو وآشامق وقتلرنى اعتبار اوزرنده آنك عادتنه موافق حاضر
« ايله !. مالنى اسراف ايتمكدن وسرنى ده فاش ايلمكدن صاقلانوب ،
« هيچ وقتده آكا خلاف اولمه !. آنك قايغولى وقتنده شادلق اظهار
« ايتمكدن ، وشاد وقتنده قايغولى طورمقدن احتياط ايله !. اكرده بو
« وعظلرمى يرينه كتورر ايسه‌ك ، ارك ايله كوزل تركلك ايده
بيلورسن !. » . (قز ويروچى آنالره ، اره واروچى قزلره ، اره نكاح
ايدلن خاتونلره عبرت !) . بو كيمسه‌لر ، ظهور اسلامدن كوب
زمان مقدمدر .

امامه بنت خزرج

عرب شاعره‌لرندن بر خاتون اولوب ، اجواد عربدن اسود بن
فنان حقنده بو شعرلرى نظم ايلمشدر :

Из фондов Российской Национальной библиотеки

اذا شئت ان تلقى فتى لو وزنته
بكل معدى وكل يمانى
وفى بهما فضلا وجودا وسوددا
وزيا فذاك الاسود بن فنان
فتى لايرى فى ساحة الارض مثله
ليوم ضراب او ليوم طعان

معناسى: « كزيدهٔ عرب اولان معدى ويمانيلره، سخاوت وشرف، زى وقيافت هم سيادت جهتنچه، برابر اولهچق بر كيمسهيه ملاقت اينمك استر اولسهك، اوذات، اسود بن فناندر. اسود بن فنان شو ذاتدركه حرب وضرب زمانلرنده ير يوزنده آنك مثلى كورلمش دكلدر». عرب شاعرهلرندن اولان (امامة بنت ذى‌الاصبع) وصحابياتدن اولان (امامة مريديه) بوكا باشقهلردر.

ام اناس

ربيعه قبيلهسينك محترملرندن اولان عوف بن محلّم الشيبانى ايله خاتونى (امامه) دن دنيايه كلمش قزلريدر. حارث بن عمرو بن حجر (آكل المرار) بوقزك حسن وجمال، تربيه وكمالنى، ايشندكنده نكاحلنمك قصديله، كوروب قاينمق ايچون (عصام) اسمنده بر خاتونى [۱] يبارمشيدى. ام اناسى كوروب قاينوب، عصامده فوق العاده

[۱] كنده قبيلهسنده معلوماتلى وفصاحتلى برخاتون ايدى. قزى كوروب قايتديغنده، حارث (نه خبر ايله كلدك؟) معناسنده اولان (ماوراءك ياعصام!) ديه صورمشيدى. صوكره مذكور سوز برنسنهدن استخبار يرنده ضرب مثل اولنهرق استعمال ايدلمشدر. مجمع الامثال ج ۲ ص ۱۴۳

Из фондов Российской национальной библиотеки

لذتلی صورتده تعریف ومدح ایلدی. قزك آتا وآناسنی رضا ایلدروب حارث هم ام اناسی نکاحلندی. وعمرو اسمنده بر اوغلی اولمغله ابن ام اناس دیمکله شهرت بولدی [١].

ام انوك

مصر پادشاهلرندن، ناصر محمد بن قلاوونك خاتونی ومحبوبه‌سی، امیر انوك بن ناصرك آناسی (خوند طغای) در. اول حالنده پادشاهك جاریه‌سی اولوب، صوکره آزاد ایدلمکله نکاحلی خاتونی اولدی. کامل درجه کوزل، عقلی هم جمالی ایله متناسب اولمغله زوجی طرفندن قرارسز حرمت کورر ایدی. الوغ پادشاهلر مثالنده سلطنت ایله حج ایدوب، مصرده کوب خیرات وصدقهٔ جاریه قالدروب (٧٤٩) تاریخنده وفات اولدی. کندی بناء ایدن خانقاه یاننده دفن اولنمشدر. بوندن باشقه بر خاتونده پادشاهك محبتی دائم اولمادیغی روایت ایدلنور. اصلی بزم ترك نسلندن ایدی.

ام الیمن

فخر کائنات افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك حاضنه‌سی (تربیه ایدوچیسی) صحابیه خاتون (برکه بنت ثعلبه) در. اصلی حبشلی بر جاریه اولوب، رسول اکرم حضرتلرینك حرمتلو آتالری عبداللهك ملکنده،

---

[١] المستطرفده بو قزك اسمی (ام ایاس) وزوجی‌ده عمرو بن حجر اوله‌رق سهو کوسترلمشدر (ج ٢ ص ٢٧٩).

وعبيد اسلمو كيمسه‌نك نكاحنده ايدى . زوجى وفات اولديغنده رسول اكرم صلى الله عليه وسلم طرفندن (خديجه ام المؤمنين) رضى الله عنهانك آزاديسى اولان زيد بن حارثه جنابلرينه نكاح ايدلنوب ، اسامه جنابلرنى دنيايه كتوردى . هجرتدن (٨) نجى سنه‌ده حنين محاربه سنده شهيد اولان ايمن [١] بن عبيد بن عمروايله ، اسامه جنابلرى آنابر طوغمه قارنداشلردر . (آمنه) حضرتلرى (ابواء) ده وفات اولديغنده حضرت رسول صلى الله عليه وسلم ، اوشبو ام ايمن قوچاغنده اوله‌رق مكه‌يه قايتمشيدى . رسول اكرم حضرتارى كنديسنى زياده سور و«ام ايمن آنام صوكنده اولان آنام» ديبور ايدى . رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرى ارتحال ايتدكلرنده طوتاشدن يغلاديغنى كوروب ، بعض كيمسه‌لر طرفندن صبره دعوت ايدلنسه‌ده : « پيغمبر حضرتلرينك وفات اوله‌چغنى بيلميانلردن دگلم ، بن ايسه هر كون كلوب طورمقده اولان وحينك كيسلمكندن يغلامقده يم » ديبور اولمشدر [٢] .

ام البنين

بو كنيه‌ده قريشده ايكى خاتون مشهوردر . برى امويلردن عمر بن عبد العزيزك طوغمه‌سى ، ووليد بن عبد الملك خاتونى اولوب ، كوركام ، جومرد ، ديندار ، فصيح سوزلى ايدى . روايتلره كوره بعض وقتده وضاح اليمن نام كوزل وشاعر كيمسه‌يى مجلسنه چاقروب آلور وسويلشوب اوطورر ، اكرده بر بر كيمسه كلور اولسه الوغ بر

[١] مذكور ايمن حقنده سلفلرك بر نزاعى واردر. فتح القديرده برقدربيان ايدلمشدر . (ج ٤ ص ٢٢٢).

[٢] زاد المعاد فى هدى خير العباد لابن القيم الجوزى رحمه الله . (ج ا ص ١٩) .

Из фондов Российской национальной библиотеки

صندوقغه کرکزوب بیکلاب قاچروب قالور اولمش . سرای خادملرندن بری بو حالی کوروب طوروب حتی فلان صندوقه صالدی، دیه صندوقنی تعریف ایدرك خلیفه‌یه بیان ایلمشیدی . خلیفه‌ده شو دقیقه ایله ام المؤمنین بولمه‌سنه کلوب کوزکی قارشوسنده ساچ تاراب مشغول اولدیغنی کوردی وخادم طرفندن تعریف ایدلن صندوق اوستنه اوطوردی . وبو روشده سویلشمیه باشلادیلر :

عبدالملك : ام البنین ! سز نه سبب ایچون بو بولمه‌نی اختیار ایتدکز !

ام البنین : بونده هر نرسه‌مه اورون وار، کرك شیارمی قویمیه وآلمیه قولایدر .

عبدالملك : بو صندوقلردن بررسنی بکا ویرسه‌کزچی !

ام البنین : مرحمت ایدکز، صندوقلر کلسی سزه اولسون !

عبدالملك : کلسی کرك دکل، بلکه یالکز بریسی !

ام البنین : ای امیر المؤمنین استه‌دککی آله بیلورسن .

عبدالملك : اوستونده اولدیغم صندوقی آله‌چغم .

ام البنین : باشقه‌سنی مرحمت ایدکز، اوستونده اولدیغکز صندوقده کرکلی شیلرم وار!

عبدالملك : باشقه‌سنی استه‌مم .

ام البنین : اویله ایسه آلوکز!

عبدالملك ده خادملردن کوتاردوب آلوب چقوب، تیران قازامش برقیونك ایچنه (بیکلی حالنچه) صالدردی و: «ای صندوق سنك حقکده بر فنا خبر ایشتدك، اکر ده راست اولسه جزاکی یرینه کتوردك، اکرده اصلسز برخبر ایسه، فقط برصندوقی دفن ایتمش اولورمز» دیه سویلاب کوزدن کومدی. اولوم ایله آیرلدقلری کونه قدر، بو واقعه حقنده بربرینه کلوب برسوز سویلمه‌مشلر واصلاچهره‌لرنی بوزمامشلردر [١].

[١] حدیقه الافراح صاحبی باشقه‌چه روایت ایده‌در. (ص ١٣٧).

Из фондов Российской Национальной библиотеки

ایکنجیسی حضرت علینك رضی‌الله عنه حضرت (فاطمه) جنابلرندن صوك الك نكاح ایلمش خاتونی حزام قزی اولوب، امام حضرتلرندن عباس، جعفر، عبدالله، عثمان، اسمنده دورت اوغلی اولدی. مذکور ذاتلر جمله‌سی، کرب وبلا اولان (کربلا) حادثه‌سنده حضرت حسین رضی الله عنه ایله برابر شهید اولدیلر.

ام جعفر

انصاردن صلاح وعفت؛ عقل ودرایتله موصوف، بر خاتوندر. کندیسنی مشهور شاعر احوص عبد الله بن محمد الانصاری شعرلرنده ذکر ایتمکله اسمنی چقارمش ایدی. کونلرك برنده احوص حضورینه بر خاتون کلوب: « بزدن آلمش اولان قیونلرك (قویلرك) آقچه‌سنی مرحمت ایدوب ویرکز! » دیه صوردیغنده، احوص ده: « والله بن سنی تانمیورم کیم اولورسن! » دیه انکار ویمینلر ایتمیه باشلادی. خاتون: « ای اللهك دشمنی! بنی تانمیورسکده نیچون شعرلرکده — ام جعفر بکا بویله دیدی، بن آکا شویله سویلدم — دیه یاد ایلیورسن، ایشته (ام جعفر) بنم! » دیه، خلق آره‌سنده، کندیسینك کناهسز ایدکنی اثبات ایلمش واحوصی‌ده فوق العاده اوتاندرمشدر.

ام جمیل

ابو سفیان بن حربك همشیره‌سی وابو لهب بن عبدالمطلبك خاتونی اولوب، قرآن شریفده (حمالة الحطب) دیه یاد اولنمش ذاتدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

فخر المرسلین افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه کامل دشمنلغندن، یولی اوزرینه تیکانلکر تاشوب دوشه‌دکندن، ویا که خلق آره‌سنده سوز یورتدکندن [۱] بویله یاد اولنمشدر.

ام حبیبه

فخر المرسلین افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک زوجات طاهره‌لرندن، ابوسفیان الاموی‌نک قزی ومعاویه‌نک آتا برهمشیره‌سی (رمله) در. آناسی عثمان بن عفان عمه‌سی اولان (صفیه بنت العاص) ایدی. الك حالنده عبیدالله بن جحش نکاحنده اولوب، اسلام ظهور ایتدکی وقت، اریله برابر اسلامه کلدی. مکه‌ده مشرکلرك اذا وجفالرینه طاقت کتورمك ممکن اولمادیغی وقت، دینلرنی صاقلامق ایچون هجرت ایدن صحابه‌لر ایله برلکده، اریله برلکده حبش مملکتنه هجرت ایتدیلر. اوراده (حبیبه) اسمنده قزلری دنیایه کلوب، (رمله) ده (ام حبیبه) دیه کنیه‌لندی. اری عبیدالله [۲] حبشده تنصر ایدرك (ام حبیبه) جنابلری اسلامنده ثابت حالنچه قالدی. آتا وآنا، اوشنداق جمله اقرباسی رسول اکرم حضرتلرینه برنچی مرتبه

---

[۱] سوز یورتوچی کیمسه‌یه عرب آره‌سنده (اوطون تاشوچی) دییورلر ایمش. (تفسیر کشاف ج ۲ ص ۶٦٦) سوز یورتوچی، ایکی کشی آره‌سینه دشمنلق اوتی یاندردیغندن اوطون تاشوچی دیمك غایت مناسبدر.

---

[۲] مشکات المصابیح نسخه‌لرزده (ج ۲ ص ۱۸) بوکیمسه عبدالله صورتنده یازلمه‌سی، سهو دییورلر. زیرا ام حبیبه‌نك زوجی عبدالله دکل بلکه آنك برطوغمه‌سی عبیدالله ایدی. عبدالله بن جحش بیوك صحابه‌لرك بری اولوب، احد محاربه‌سنده شهید اولدی. تنصر ایدنی ایسه عبیدالله‌در. (اسد الغابه ج ۳ ص ۱۳۱ و ج ۵ ص ۵۷۳). عجیبدرکه محمد بن علی الشوکانی علم حدیث وسیر اصحاب هم اسماء رجالده بو درجه بیوك برعالم اولدیغی حالده، ام حبیبه‌نك زوجنی بیان وقتنده عبدالله بن جحش، دیه یازمشدر. نیل الاوطار (ج ٦ ص ۸۵). عبدالله ایله عبیدالله هر ایکسی ام المؤمنین (زینب بنت جحش) ایله برطوغمه‌لردر.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

دشمن اولدقلری حالده، زوجی ده کندیسنی تاشلادی. دیار غربتده صبیه بر قزی ایله اك مشکل بر حالده قالدی. هجرتك آلتنجی ییلنده رسول اکرم حضرتلری، عمرو بن امیة الضمری نام کیمسه‌یی نجاشی (اصحمه) یه ایلچی صفتیله ییباروب، (ام حبیبه) نك نکاحنی طلب ایلدی. (ام حبیبه) نك هیچ شیدن خبری یوق ایکن، نجاشینك (ابرهه) اسمنده اولان جاریه‌سی، حضور شریفلرینه کلمکله نجاشی طرفندن: « رسول اکرم حضرتلری طرفندن عقد نکاح ایتمیه وکیل ومأمور اولمشم، اگر ده رضا اولورلر ایسه کندی طرفندن، عقد ایچون برینی وکیل ایلسون! » دیه تبلیغ ایلمشیدی. بو خبردن (ام حبیبه) شوقدر سونمشدرکه، اللرنده اولان ایکی کموش بیله‌زکلریله بارماقلرنده اولان حلقه‌لرنی، سونچ اوله‌رق جاریه‌یه هدیه ایتمشدر. واقعا حبش کبی دیار غربتده قز بالاسیله برابر اردن جدا دوشوب وجمله اقرابالرندن کیسلوب طوردیغی حالده، وبوندن باشقه الوغ بر فامیلیه اعضاسی اولدیغندن کندینه تزوج ایچون برر کفو اولنه‌چغی مأمول اولمادیغندن، بویله بر خبر، ذات محترمه‌لری ایچون، فوق العاده مسرتی موجب اولمشدر. (ام حبیبه) حضرتلری اوز طرفلرندن خالد بن سعید بن العاص نام صحابه‌یی وکیل ایدرك نجاشی وجعفر طیار وباشقه، اصحاب کرام حضورنده عقد نکاح اجرا ایدلمشدر. نجاشی کندی مالندن مهر اوله‌رق دورت یوز دینار آلتون ویردکی مرویدر. بوندن صوك نجاشی طرفندن احضار ایدلن کمه‌لره یوکلنوب (ام حبیبه) وباشقه صحابه‌لرك جمله‌سی برلکده اوله‌رق عربستانه یوللاندیلر. و (ام حبیبه) ده زوجات مطهره‌لر جمله‌سنه کرمکله مسعود اولدی. (ام حبیبه) نك دین اسلام ورسول اکرم حضرتلرینه اخلاص ومحبتلری شو درجه‌ده ایدی‌که، مکه شهری فتح ایدلمازدن مقدم، مدینه‌یه کلن آتاسی ابو سفیانی رسول اکرم فراشنه

Из фондов Российской национальной библиотеки

اوطورتمامشدر. (٤٤) تاریخنده مدینه‌ده ارتحال ایتدی. قزی (حبیبه) رسول اکرم جنابلرینه اوکی قز اولمشدر.

ام حکیم بیضا

عبدالمطلب بن هاشمك قزی، کریز بن ربیعه [۱] بن حبیبك خاتونی، و (اروی)نك طوغمه‌سیدر. شاعره برخاتون اولوب، آتاسی عبدالمطلب مرثیه‌سنده سویلمش اولان شعرلری متداولدر. بدنینك نزاکتی وکندسینك کوزللکی سببندن عربلر آره‌سنده مدح مقامنده (بیضا) و (قبة الدیباج) لقبلریله شهرتی شایع اولمشیدی. افندمز رسول اکرم صلی الله علیه وسلم آتالری عبدالله ایله ایکیزقارنداشلر ایدی. زوجی کریزدن (ارنب) اسمنده اولان (ام طلحه) و (اروی) اسمنده اولان (ام عثمان) ی طوغدردی. اوشبو (ام عثمان) صحابیه بر خاتون اولوب عثمان بن عفان رضی الله عنه ولید بن عقبه‌نك آناسی ایدی.

ام حکیم خارجیه

خوارج مذهبنده ازارقه طائفه‌سینك رئیسی اولان نافع [۲] بن ازرق خاتونیدر. کوزل بر خاتون اولوب، زوجنی ترغیب وتشویق

[۱] بعض یرده کریز بن حبیب بن ربیعه بن عبد شمس بن عبد مناف، دیه کورلدی.

[۲] وکان نافع شجاعا مقدما فی فقه الخوارج وله ولعبد الله بن عباس مسائل کثیرة، کتاب الکامل للعلامة ابی العباس المبرد. ج ۲ ص ۱۱۹

ایتمکله (٦٥) تاریخنده (دولاب) واقعه‌سی دیمکله مشهور [١] اولان محاربه‌یه سبب اولدی. زوجی اوشبو محاربه‌ده قتل اولندی. «ام حکیم محبتندن باشقه شی‌ایله کوکل متسلی اولماز، قلبی هم آنك محبتندن آیرمق ممکن کورلماز» مضموننده اولان:

اذا قلت تسلوا النفس اوینتهی المنی

ابی القلب الأحب ام حکیم

بیتی اوشبو خاتون حقنده سویلنمشدر.

ام حکیم مخزومیه

قریش قبیله‌سنده حارث بن هشامك قزی اولوب، صحابیاتدندر. عمزاده‌سی اولان عکرمه بن ابی جهله وارمشیدی. مکه فتح ایدلدکی کرنده اسلامه کلدی. زوجی عکرمه ایسه اهل اسلامه قارشو کوسترمش اولان قباحتلری سببندن، مکه‌دن چقوب یمن طرفنه قاچمشیدی. ام حکیم اری حقنده رسول اکرم حضرتلرینه اوتنوب عفو ایتدردی، وآردندن یتشوب: «ای عکرمه! اك مرحمتلی وشفقتلی ذاتدن سنك ایچون امان آلدم» دیه، زوجنی مکه‌یه قایتاروب، اسلامه کلمسنه سبب اولدی. حضرت ابو بکر الصدیق رضی الله عنه زماننده ظهور ایدن (یرموك) محاربه‌سنده عکرمه شهید اولمغله، ام حکیم، خالد بن سعید حضرتلرینه واردی. لکن بو ساعتده یعنی هجرتك اون اوچونچی سنه‌سی (اجنادین) واقعه‌سی حادث اولدیغندن یولده زفاف ایله‌مك قصدیله ام حکیمی، زوجی اولان خالد بن سعید برابر آلدی. دشمن

---

[١] دولاب لفظی، معجم البلدانده دالك فتحیله تصحیح ایدلمشدر. ج ٢ ص ٦١٢

عسکریله محاربه باشلاندیغنده خالد حضرتلری شهید دوشدی . وام حکیم بالذات محاربه یه کروب یدی دشمنی قتل ایتدی .

ام حکیم واصله

امویلردن عبد العزیز بن مروان خاتونیدر . الوغ نسبلی ، وآناسی (زینب بنت عبد الرحمن) مثالنده فوق العاده حسنی اولدیغندن (واصله) دیه شهرت اولدی . خمر ایچمیه غایتده حریص اولدیغی مرویدر . (ارلری ادبسز اولان طائفه‌نك خاتونلری ادبسز اولمه‌سی عجب دکلدر [١]

ام الخیر

بو کنیه‌ده ایکی محدثه مشهور اولوب ، بری (جمال النساء بغدادیه) در . فقه وحدیثده ید طولاسی اولدیغی کبی زاهده ، متقیه ، فاضله ، ایدی . اکابر علمادن اولان : اسماعیل بن عساکر ، ابن شحنه ، ابن البطی ، ابو المظفر الکاغدی ، شجاع الحربی ، قاضی تقی الدین سلیمان ، ابن سعده ، (فاطمه بنت سلیمان) کبی ذاتلر ، کندسنه شاکرد اولمشلر ایدی . نیچه مرتبه‌لر حج ایدوب ، (٦٤٠) تاریخنده ارتحال ایتدی . —

ایکنچیسی ، (ضوء الصباح) دیمکله شهرت اولمش (خدیجه) در .

---

[١] شعر : اذا کان رب البیت بالطبل ضاربا فلا تلم الصبیان فیه علی الرقص .

انشاء ، ویازی یازمقده اولان کمالتی فوق العاده اولوب ، اجازت نامه‌لرنی کندیسی یازار اولمشدر . (٧٣٤) تاریخنده وفات اولدی .

ام الخیر

حریش بن سراقه قزی اولوب ، تابعیه بر خاتوندر . کوفه اهالیسندن اولوب ، سویلرکه فوق العاده ماهره ایدی .
(صفین) صوغشنده حضرت امام علی المرتضی رضی الله عنه طرفنده اولان عسکری ترغیب وتشویق ایدرك سویلمش سوزلری محیر عقولدر . صوڭ وقتده معاویه طرفندن شامه احضار اولنوب ، اوّل امرده بر قدر تکدیر ایدلنوب ، صوکره هدیه‌لر ایله تلطیف ایدلنه‌رك وطننه اعاده اولندی .

ام الخیر بنت صخر

صحابیاتدن اولوب ، ابوبکر الصدیق حضرتلرینڭ آناسی (سلمی) در . ابوبکر رضی الله عنه‌دن صوڭ اسلامه کلوب ، اوزون عمر سوردی ، زوجی ابو قحافه‌دن مقدم واوغلی ابوبکر حضرتلرندن صوڭ وفات ایتمشدر .

Из фондов Российской национальной библиотеки

ام رعلة القشيريه

فصيحه وشاعره بر صحابيه‌در. فخرالمرسلين افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتى ارتحالنده جنت يكتلرى واهل اسلامك كوزنورلرى اولان حسن ايله حسين رضى الله عنهما حضرتلرنى برابر آله‌رق مدينه اورامليرنده آغلاب يورمشيدى. كونلرك برنده حضور نبوى‌يه كلوب، سلام وتحيه ايتدكندن صوكره: «اى رسول الله! بزلر پرده اهللرى اولديغمز كبى ارلرمز حكملرى آستونده اوله‌رق، آنلرك باله‌لرنى تربيه ايدوب وبيشكلرنى تبرادوب عمر كيچرمكده‌يز. بزلره محاربه‌لره واروب، اجر تحصيل ايتمك ميسر اولميور. بناءً عليه جناب الله‌ه تقرب ايده‌چك بر شیء بزلره هم تعليم بيورمازميسز؟..» ديمشيدى. رسول اكرم حضرتلرى، مشار اليهايه: «اجنبيلره بوزوق نيت ايله باقمه‌كز، سوزلركزى آنلره ايشتدرمه‌كز، الله تعالى ذكرينه مداومت ايله‌كز، الله تعالى حضرتنه تقرب ايده‌چك شيلر بونلردر» ديه بيورديلر.

ام الدرداء

اصحاب كرامدن وامت اسلاميه‌نك حكماسندن اولان ابو الدرداء عويمر بن زيد الانصارى الخزرجى خاتونى (هجيمة) الاوصاب يه، در فقيهه، عالمه، عابده، مليحه، جميله بر خاتون اولوب، فوق العاده

علملی وعقللی ایدی، زوجی ابوالدرداءدن، سلمان الفارسی و (عائشه) هم غیرلردن ، کوب حدیث روایت ایتدی . وکندیسندن مکحول، سالم بن ابی الجعد، زید بن اسلم، اسماعیل بن عبیدالله ، ابوحازم المدینی، کبی کبار علماء، علم تحصیل ایتمشلردر . ابوالدرداء وفاتندن صوک، عصرینک پادشاهی اولان معاویه بن ابی سفیان صورمش ایسه‌ده، قبول ایتمامشدر . (۸۱) تاریخنده حج ایلمشیدی . زوجی اولان ابوالدرداء صحابه اولدیغی حالده، بو خاتون تابعیه ایدی . بعض وقت بو خاتونی (الصغری) دیه هم توصیف ایدرلر . زیرا ابوالدرداءنک بوندن باشقه وبوندن یاشلی دخی بر خاتونی وار ایدیکه، آنک هم کنیه‌سی (ام الدرداء) ایمش . اسمی (خیره) بنت ابی حدرد اولوب، صحابیه ایدی، وابوالدرداءدن مقدم وفات ایتدی .

ام زرع

عرب خاتونلرندن (عاتکه) اسمنده اولان (ام زرع) بنت اکیمل بن ساعدة الیمنیة، در . (حدیث ام زرع) دیه مشهور اولان حدیث شریفی [۱] مزبوره‌یه منسوبدر . بونک واقعه‌سی بویله اولمش ایمش‌که: بر وقتده عرب خاتونلرندن اونبر دانه‌سی بر یره جمع اولنه‌رق، هیچ بر یاشرمای، ارلرینک حال وعادتلرنی حکایت ایتمک اوزره عهد ایتدیلر ، وبری صوکنده بری اوشبو روشچه سویله‌دیلر :

۱) بنم ارم، تاغ باشنده اولان آرق دوه کبیدر . اولندیغی یر دوز دکلدرکه یاننه وارلسون، سمیز دکلدرکه بر فائده امیدیله ایسته‌لنسون !..

۲) (عمره بنت ع . التمیمی) ارم عیبلرنی سویلر ایسه‌م جمله‌سنی

[۱] بخاری شریف ج ٦ ص ١٤٦) وعمدة القاری (ج ٩ ص ٤٦٤) .

سویله‌مك لازم کلور. بونلری سویلب بتورمکمه امین اولمادیغم ایچون هیچ سویله‌مم !...

٣) (حیی بنت کعب الیمانی) ارم بر احمقدر، حالنی سویلر ایسه‌م طلاق اولنورم، سویلماز ایسه‌م ارندن فائده کوره‌یان بر خاتون اولور، طوررم.

٤) (مهدد بنت ابی هرومه) ارم تهامه مملکتینك کیچه‌سی کبی قزوده دکلدر، صالقون ده! بویله بر خوشحالده اولدیغی ایچون کندیسندن نه قورقولنور، ونه یالقلنور!...

٥) (کبشه) ارم اوه کرر ایسه یولبارس کبی اویور، طشره چقسه آرسلان کبی بهادرلق کوستررر، اوده اولان اسباب ومتاع حقنده هیچ بر تفتیش اجرا ایتماز.

٦) (هند) ارم آشادیغنده قومسزلنوب آشار، ایچه‌چك اولسه، صاوتده صو قالمیانه قدر ایچار. یاتدیغنده بر یالکزی بورینوب یاتور، قوللرنی صوزوب قایغو وحسرتلرمی هیچ تفتیش ایله بیلماز.

٧) (حیی بنت علقمه) ارم عاجز وهرحالی مجهولدر، کندیسنده هر خسته‌لك وار. انسانك یا باشنی یارر، یا که باشقه بر اعضاسنی صندرر، یاخود ایکیسنی‌ده بر یولی اشلر.

٨) (یاسر بنت اوس بن عبد) ارم، بدنی قویان کبی یومشق، ایسی‌ده زرنب کبی اندتلیدر. انسانلره غالب اولدیغی حالده بکا مغلوبدر.

٩) ارم بلند بنالی واوزون بویلی جومرد کیمسه‌در مسافرلری سودکی ایچون، خانه‌سی مجمع ناسدر.

١٠) (کبشه‌بنت‌الأرقم) ارم مالك، اما نه مالکدر ـ طقوزنچی خاتون ارینك صفتلرینه اشارتله ـ آندن‌خیرلوسنه‌مالکدر. ضیافتی مبذول اولدیغندن، طوتوب بوغازلمق قولای اولسون ایچون، دوه‌لری

Из фондов Российской национальной библиотеки

خانەسی اطرافندە یاتمقدەلر وسیراك وقتلر ، اونلار ایچون مرعالرە کتمکدەلردر .

١١) (ام زرع) ارم ابوزرع ، اما نه کبی ابوزرعدر ، بنی قوی کنوچیلری هم مشقت آرەسندن آلوب ، آت ودوه اصحابی آرەسنه کتوردی . قولاقلرمی زینت ایله وبیلەکلرمی مای ایله طولدردی ، (سمیرتدی دیمکنی بیلدره) . هرنه سویلرایسەم آنك قاشنده قبولدر . استراحتمه مانع اولمادیغی ایچون تاك وقتنه قدر اویورم ، ایسترایسەم ایچه بیلورم . اش بویله اولدیغی حالدە ، کونلرك برنده ابوزرع بنم یانمدن چقوب کتدی وبر گوزل خاتون کوروب ، محبتی دوشمکله آنی نکاح ایدوب بنی طلاق ایلدی . بن‌ده ایکنچی بر الوغ ذاته واردم ، بو ذات بنی نعمته غرق ایتدی ، بکا هرکرك اشیامی ویردی فقط هیچ بری کوزمه کورنمیور ، کوکلم‌ده ابوزرعدن آیرلمیور ! .. [١] .

ام سلمه

زوجات طاهراتدن وقریشده جومردلك ایله مشهور اولان ابوامیه [٢] بن المغیرة بن عبدالله بن عمرو قزی (هند) در . ابتداء صحابەلردن ورسول اکرم حضرتلرینك رضاعا قارنداشی اولان ابوسلمه عبد الله بن عبد الأسد المخزومی یه نکاح ایدلنوب ، سلمه آدلو اوغلی دنیایه کلدی وبووقتده (ام سلمه) دیه کنیەلندی ، سلمەدن

---

[١] ابو زرع خاتونی اولمادیغی حالده „ارم ابو زرع" دیه سوزه کرشمەسی‌ده ، کوکلی ابو زرعده اولدیغینه دلیلدر . ام زرع حدیثنی تمثیل یوللو بر شی ایدکنی فکر ایدنلر هم وار .

[٢] اسمی حذیفه یا خود سهل ، در .

Из фондов Российской национальной библиотеки

باشقه (زینب) عمر [١] و (درة) اسمنده بالالری وارایدی. (ام سلمه) حضرتلری، زوجیله برابر الك الك مرتبه اوله‌رق حبش مملكتنه وصوكره مدینه‌یه هجرت ایتدی (لكن مدینه‌یه هجرت وقتنده مشركلر مانع اولدیغی سببلی، اردندن براز وقت صوكره‌سنه قالدیغی مرویدر). ابو سلمه، هجرتدن اوچونجی ویا دورتنجی سنه‌ده وفات اولدیغنده، شوال آینده رسول اكرم حضرتلرینه نكاح ایدلمكله مشرف اولدی. زوجنه غایتده اطاعتلی وصداقتلی بر خاتون اولمش ایمش. زوجی وفات اولدیغنده بری، صوكنده بری اوله‌رق ابوبكر ایله عمر حضرتلری صورمشلر ایسه‌ده، ابو سلمه‌دن صوك بر كیمسه‌یه خاتون اولمه‌چغنی بیانله اعتذار ایله‌مش. حتی جناب رسول اللهك، زوجی وفات اولدیغی وقتده: «الله تعالی مصیبتكزی خیرلی ایتسون، صبركز برابرینه ثواب احسان ایلسون، وابوسلمه‌دن خیرلی اولان بری نصیب اولسون!...» دیه دعاء ایتدكنده: «یا رسول الله؛ ابو سلمه‌دن خیرلو كیمسه‌می اولور؟!..» دیدكی مرویدر. كندیسی افراط درجه‌ده عقللی، گوزل وطوغری فكرلی برخاتون اولوب [٢]، شعر سویلمك قوه‌سی وارایدی. ولید بن ولید بن المغیرة (مشهور خالد بن الولیدك بر طوغمه‌سی) وفات اولدیغنده مرثیه نظم ایلمشیدی. وقت خلافتنده اولان حادثه حقنده ذوالنورین عثمان بن عفان رضی الله عنه حضرتلرینه خطابا سویلمش اولان نصیحتی مشهوردر. (عاتكه) بنت المطلب اوغلی اولان آنا برطوغمه قارنداشی زهیر بن ابی امیه، مكهٔ مكرمه‌ده، رسول اكرمی جفا واذا ایدن كیمسه‌لر جمله‌سندن ایدی. (ام سلمه) دن اكابر تابعیندن اولان سلیمان بن یسار حضرتلری حدیث روایت ایلدی. فخر كائنات سلطان الانبیاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن كوچرمش اولان

[١] فقهاء آره‌سنده بوكا دائر بر نزاع واردر. فتح القدیره مراجعت اولنه (ج ٦ ص ١١١).

[٢] مذیلة الدرایة لمقدمة الهدایة الشیخ عبدالحی اللكنوی (ص ٥).

Из фондов российской национальной библиотеки

حدیثلری اوچیوز یتمش سکزه بالغ اولوب، بونلرك اون اوچنده بخاری ایله مسلم رضی الله عنهما متفقلردر. اك درست روایته کوره (٦٣) تاریخندن صوك وفات اولەرق، جنت بقیعده مدفون اولدی. ابوسعید الحسن بن ابی الحسن یسار البصری حضرتلرینك [١] آناسی اولان (خیره) مشار الیها حضرتلرینك جاریەلری اولوب، خدمتله شغللندکلری وقتلرده، اوغلی حسنی، مزبوره ام سلمه حضرتلری تربیه ایدر ایمش. حسن بصرینك بویله نادر عالملردن اولمەسنی ام المؤمنین جنابلرینك برکاتی سایەسنده اولمشدر، دیورلر. (خیره) تابعیاتدن اولوب، دیندار وزاهده برخاتون ایدی.

ام سلمه

عباسی خلیفەلرینك برنجیلرندن اولان ابوالعباس عبدالله بن محمد بن علی بن عبدالله بن عباس بن المطلب السفاحك خاتونی، وبنو مخزوم قبیلەسندن یعقوب بن سلمه بن عبدالله بن الولید بن الولید بن المغیرەنك قزیدر. ام المؤمنین (ام سلمه) ایله مغیرة بن عبداللهده برلشەلر. اك حالنده عبدالعزیز بن الولید بن عبدالملك نکاحنده ایدی. آنك صوکنده هشام بن عبدالملك اوزره تزویج ایدلدی. هشام (١٢٥) تاریخنده وفات اولدیغنده، ابوالعباس عبدالله بن محمد السفاحی کوروب، محبت ایدرك، کندیسی صوروب واردی. سفاح ایسه بو وقت، مالسز وفقیر لکن غایت گوزل یوزلی ومحبوب بر یکت ایدی. اول کورشدکلری کیچەده، ام سلمەده،

[١] آناسی یسارده زید بن ثابت الانصاری نك قلی ایدی. حسن البصری (٢١) تاریخنده دنیا یه کلوب، (٨٩) یاشنده ایکن (١١٠) ده وفات اولدی. فوق العاده فصیح و معلوماتلی برذات ایدی دییورلر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

اوستینه هیچ بر خاتون آلماز وجاریه آسرامازسزلغی خصوصنده محکم
یمین ایتدردی. (۱۳۲) تاریخنده (۱۳) نچی ربیع الاولده (میلادی
ایله - ۷۴۹ ییل - ۸ نچی اوکتابر بنجشنبه کون) خلافت اسلامیه،
عباسیلره کوچوب سفاح اوزرینه بیعت ویرلدکنده (ام سلمه) ده خلیفه
خاتونی اولدی. غایت تدبیرلی، وعقللی، برخاتون اولوب، سفاحك
بتون اختیارنی کندی یدنه آلەرق، بتون الوغ وکیچوك اشلرنده،
بونك مشهورتندن باشقه بر اش اجراء ایتمادکی مرویدر. محمد ایله
(ریطه) اسملوبالالری سفاحدن دنیایه کلمشدر. ایتدکی آندینه موافق،
بیوك بر خلیفه اولدیغی حالده، نه برجاریه آسرامش ونه خاتون
آلمشدر. روایتلره کوره، برخلوت وقتنی طوغری کتوروب، خالد بن
صفوان نام کیمسه، سفاح اوزرینه: «یا امیر المؤمنین!. بوکبی دولت
وبوکبی سعادته مالك اولدیغك حالده، یالکز برخاتون اوزرینه قناعت
ایدوب طورمقدەسن، خاتونك خسته اولدیغنده سن هم خسته حساب
ایدلمکده، خاتونك بریره چقدیغنده، خاتونسز بر کیمسه کبی، مشکل
حالده کون کچرمکدەسن. بو حال شایان تأسف برحالدر. یوقسه دنیاده
خاتونمی یوق ظن ایدرسن!. کموش کبی آق یوزلی، نارات کبی
توز بویلی، بومشاق اللی، سەیزبدنلی، خوش ایسلی، لذتلی سوزلی،
کوزل یوزلی، سورمەلی کوزلی، خاتونلر واردرکه، بونلر ایچون بتون
دنیایی فداء ایتمك کوب دکلدر» دیەمشدر. خلیفەنك یوزنده شدلق
ورضالق علامتی کوروب، خالد چقوب کتمش، تیز وقت خلیفه
طرفندن زور هدیەلر کلسه کرك دیه، قاراب وکوتوب اوطوردیغنده،
سرای خادملری کلوب تایاق ایله اورمیه باشلامشلرکه بیك بلا ایله
قاچوب اوینه کروب بیکلانمش، بتون تنی جراحتلنوب وفات اولمای
آز قالمش. دورت بیش کون صوکرەسنده خلیفه طرفندن آدم کلوب،
کندیسنی برابرنده آلوب کتمش، وخلیفه ایله بویله صورتده سوز
اولمش:

Из фондов Российской национальной библиотеки

خليفه : يا خالد ! بو كونلرده بزه كلمادكز ، يوقسه اوده كلمى ايدكز !..

خالد : يا امير المؤمنين بر آز خسته‌لنوب طوردم ، اودن چقمادم .

خليفه : بر كون ، صوك مجلسمزده خاتون وقزلر حقنده زياده مرغوب سوز سويلمش ايدكز ، كوكلم زياده راحتلندى ، رجا ايدرم بر دخى تكرار ايدكز !.

خالد : باش اوستى يا امير المؤمنين ! « دنيانك جمله بلاسى ايكى خاتونلى كيمسه‌يه‌در ، ايكى خاتونلى آدمه راحت يوزى كورمك محالدر » ديمشيدم .

خليفه : نه سويليورسن ؟ بويله ديمامش ايدك ! . .

خالد : يا امير المؤمنين ! شويله سويله‌دم ، هم : « اوچ خاتون اوچ آياق ، كبى اوت ايچنده قايناب طوره‌در » ديمشيدم .

خليفه : بويـله ديمش اولسه‌ك ، رسول اللهه ياقينلغم بتسون ! هيچ بويله ديمادك ! . .

خالد : درست ، شويله سويله‌دم هم : « دورت خاتون آدمى وقتسز قارتايته‌درو وقتسز اوتره‌در » ديمشيدم .

خليفه : اى بدبخت ! بنى يالانه مى نسبت ايده‌سن ؟ . . .

خالد : اى امير المؤمنين ! جانم كنديمه قيمتليدر .

خليفه : سويله :

خالد : « صحبت ادبنى ودنيا حالنى بيلمادكلرى ايچون باكره قزلرده بر حكمت‌ده يوق . حالبوكه جناب الله سزلره كوزل واعلى اولان بر الما احسان ايتمشدركه دنياده بوكا نظيره اولمق ممكن دكلدر » ديمشيدم ،

خليفه : كوزمه كورنمه ! يانمدن كيت ! .. بويله سوزلرى نه يردن اوكرندك ؟ ! . . . .

خالد : «يا امير المؤمنين سوز سويله‌رگه تاياق بيك يخشى اوگرته‌در».

Из фондов Российской национальной библиотеки

اوشبو سوزی دیوب چقوب کتمش ، وخلیفه طرفندن آغر جزاء ویرله‌چکنده شبهه ایتمای اوینه قایتوب کتمشدر . سرای خادملری اونبیك درهم ، قللر ، کوزل آتلر هدیه کتوردکلری حالده بونی کوتوب طوردقلرنی کوروب (ام سلمه) طرفندن هدیه ایدکنی آکلاب شاد اولمشدر . بو خاتونك غیری واقعه‌لری‌ده کوبدر . خالد بن صفوان نام کیمسه ایله اولان واقعه‌سی ، بزم مملکتمزده اولان بعض خاتونلره هم عائد اولدیغی جهتله بو یرده یازلدی .

ام سُلَیم

خزرج قبیله سنده ملحان بن خالد قزی ، صحابیاتدن (رمیصا) یاخود (غمیصا)در [١] . آناسی (ملیکه) بنت مالك بن عدی ایدی . زوجی مالك بن نضر ، شام طرفنه کیدوب وفات اولدیغنده ، اسلام ظهور ایتمکله ، (ام سلیم) اسلامه کلدی . شو اثناده کندیسنی مدینه‌لی ابو طلحه زید بن سهل الانصاری نامنده بر بهادر کیمسه صوردیغنده : « ای ابو طلحه ! سنك کبی حرمتلو ذاتی قبول ایتمازسزلك اولماز ، لکن بن مسلمان وسن‌ده مشرك اولدیغك ایچون مرادکزه اجابت ایلمك ممکن دکلدر ، اگرده مسلمان اولور ایسه‌ك ، اسلامك مهرك‌ده اولور ، بن‌ده خاتونك اولورم [٢] » دیدی . بونك اوزرینه ابوطلحه اسلامه کلدی [٣] وام سلیم حضرتلرنی نکاح ایلدی . رسول اکرم سلطان

---

[١] بونك اسمنده بعضیلر (سهله) یاکه (رمیلة) ویاکه (انیفه) یاخود (رمیثه) دیمشلردر.

[٢] المجتبی، للامام ابی عبدالرحمن احمد النسائی. (ج ٢ ص ٨٧) .

[٣] ابو طلحة بدر وقعه سنده رسول اکرم ایله برلکده حاضر اولان جلیل القدر برصحابه دره عمدة القاری. (ج ٢ ص ٥٥) .

Из фондов российской национальной библиотеки

الانبياء افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرى مدينه‌يى تشريف بيوردقلرنده، اون ياشنده اوغلى آنسى برابر آله‌رق، رسول اكرم حضورينه كرمكله: «يا رسول الله! بو بالا (انس) مالك اوغلنى خدمتكزده اولسون ايچون حضرتلركزه كتوردم؛ بنم اوغلوم وسنك خادمكدر؛ هر نه قدر قيمتسز بر شىء ايسه‌ده قبول بيوركز، وخادمكزه دعاء ايدكز!..» ديه تقديم ايلدى. بو وقتده افندمز حضرتلرى، انس رضى الله عنه‌يه اوزون عمر وزور بايلق ايله دعاء ايتمشدر. اولكى ارندن انس؛ وصوك ارى ابوطلحه‌دن ابو عمير [1] ايله عبدالله اسملو اوغللرى وارايدى. ابوعمير صبى ايكن وفات اولديغندن زوجى ابوطلحه زياده اسف چيكمشيدى، صوكره عبدالله نام اوغلى وجوده كلوب ابوطلحه‌يه تسليه اولديغى كبى نسلى ايچون‌ده مبارك اولدى. زيرا عبدالله‌دن اسحاق واندن غيرى طقوز عدد بالا اولوب، جمله‌سى اهل علم اولمشلردر. (ام سليم) حضرتلرى قدر بيوك مهر آلان خاتون؛ بلكه دنيا يوزنده اولمامشدر.

مشار اليها حضرتلرينك برده (ام حرام) ديه كنيه‌لنمش برقز قارنداشى اولوب، اكابر اصحابدن عباده بن الصامت نكاحنده ايدى. ام سليم كبى بو خاتون هم رسول اكرم حضورنده حرمتلى بر خاتون ايدى. هجرتك (٢٨-٢٩) تاريخنده حضرت عثمان خلافتى وقتنده (قبرس) آطه‌سينك فتحنه يوللانمش اسلام عسكريله زوجى عباده برلكده اوله‌رق، حيواندن يقلوب دوشوب شهيد اولدى. قبرى (قبرس)ده‌در.

---

[1] بو بالانك، بخارى شريفده اسمى مذكوردر. (ج ٧ ص ١٠٢).

Из фондов Российской национальной библиотеки

ام عاصم

عاصم بن ثابت بن ابی الافلح الانصاری‌نك قزی یاخود قز قارنداشی [۱] (جمیله)در. حضرت عمر رضی الله عنه یه نكاحلنوب عاصم اسملو اوغلی اولدیغنده آنكله كنیه‌لندی. صوڭره طلاق ایدلنوب، یزید بن جاریه یه واردی واوغلی عبدالرحمن آندن دنیایه كلدی.

جاهلیت عصرنده اولان اسمی (عاصیه) اولوب، رسول اكرم طرفندن (جمیله) یه تبدیل اولنوشیدی. امویلردن عمر بن عبدالعزیز حضرتلرینك آناسی (ام عاصم) وآنك آتاسی عاصم بن عمر اولدیغندن، جده‌ء بعیده‌سی اوشبو (ام عاصم) اوله‌در [۲]. حضرت عمر خلیفه ایكن، بر وقت مدینه اورامنده یوردكنده [۳] بر خاتونك، سوته صو قاتشدرمق طوغروسنده قزینه حیله اوكرتدكنی، وبویله سویلشدكلرنی، اوزلرینه بیلدرمای دكلامشدر. قز: حیله یارامازشیدر، خصوصا امیرالمؤمنین بویله شیلردن بزلری منع ایلمكده‌در.

آناسی: قزم! بویله آولاقده اولان اشلرمزی امیرالمؤمنین بیلماز.

قز: ظاهرده اطاعت ایدوب‌ده یاشرنده عصیانمی ایده‌چكز؟!.

خلیفه حضرتلری، قزك بویله طوغریلقده اصرار ایتدكنی كوروب، زیاده محظوظ اولمش ومحلملری اولان عاصم جنابلرینه تزویج بیورمشدر.

---

[۱] ابن الاثیر، اسد الغابه ده (ج۵ ص۴۱۷) صوكغی، وكاملده (ج ص۲۱) اولكسینی، اختیار ایتمشدر.

[۲] مطبعه سهوی اولسه كرك، تذكرة الحفاظ ده (وام عمر بن عبدالعزیز هی ام عاصم بنت عمر بن الخطاب) دیمشدر.

[۳] بو حكایه، وفیات الاعیانده برآزباشقه چه در. (ج۲ ص۲۷۳).

Из фондов Российской национальной библиотеки

وبوندنده حضرت عمرك حفيدهسى وعمر بن عبدالعزيزك والدهسى اولان ايكنجى (ام عاصم) طوغمشدر.

ام عطيه

صحابياتدن، كعب يا خود الحارث قزى (نُسَيبه)در. قدر وعزت صاحبهسى معتبر بر خاتون اولوب، فخر المرسلين افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك محاربهلرنده برلكده اولور، خسته وياكه وفات ايدن مسلمانلرى تربيه وتجهيز ايدر ايدى [١]. رسول اكرم افندمزك كريمهء محترمهلرى (زينب) رضى الله عنهايى، حضور نبويده غسل ايتدكلرندن، غسل اموات كيفيتى مزبورهدن نقل اولنور. كنديسندن قرق عدد حديث شريف مرويدر.

ام عقبه

غسان بن جهضم نام كيمسهنك زوجى وعمزاده هم محبوبهسيدر. پك كوزل اولديغندن باشقه، حسن خلق وحيا صاحبهسى بر ذات ايدى. زوجى اولان غسان حال احتضارنده مشار اليهايه باقوب آغلايهرق: «اى ام عقبه! بنم وفاتمدن صوك، بنم حسن معاشرتم حقلرنى حفظ ايلهجكميسن؟ يوقسه بن توپراق آستونده غربنده

(٢) بوخصوصده هم حديث شريف (ربيع بنت معوذ)دن ده منقولدر. بخارى (ج٧ص١٢) بوكونده اولان "سيسترا ميلوسيرديه„لر' عصر سعادتده هم اولمشدر. فيه دليل على انه يجوز للمرأة الاجنبية معالجة الرجل الاجنبى للضرورة. نيل الاوطار' ج٧ ص١٣١).

Из фондов Российской национальной библиотеки

اولدیغم حالده مال وجمال صاحبی بر کیمسه‌می آرایه چقسن؟ نیتك نه کبی اوله‌چغنی بکا خبر ویره بیلورسکمی؟!..» دیدکنده، ام عقبه‌ده: «بنم طوغروم‌ده نه جهتدن قورقدیغکی آکلادم، کوردکم حسن معاشرت حقنی اك زیاده حفظ ایدجك خاتون بن اولورم. عمرم اولدقچه سنك ایچون مرثیه‌لر اوقوب آغلایه‌چغم، وحسرتکی چیکه‌چکم» دیدی. بونك صوکنده غسان‌ده روحنی تسلیم ایتدی. ام عقبه‌یی صوروجیلر ظهور ایتدی ایسه‌ده، جمله‌سنه: «غسان ایله اولان عهدمی، کندیسیله حشرده ملاقات اوله‌چغم کونه قدر حفظ ایدرم، عمرم اولدقچه غسان ایچون آغلارم» مضمونده ابیاتلر ایله جواب ویرر ایدی. هر نه ایسه بر وقتده بر کیمسه‌یه وارمق اولوب سوز ویردی، وزفاف کیجه‌سی‌ده تعیین ایدلدی. کیجه‌لرك برسنده، ام عقبه اویقوسندن قورقوب طوردی وآغلامیه باشلادی. بونك سببنی سؤال ایدن خاتونلره: «دوشمده غسان کلوب بکا خطاب ایدرك: — ای ام عقبه! زوجك حقنی حفظ ایتمادك، یمین ایدرك ویرمش عهدلرکده بر ییل اولسون طورا آلمادك، زوجك لحدکه کردکی ساعتده آلدادك، توپراق آستنه کردکدن صوك هر کیم بویله اونودلور! مضموننده اولان بیتلری اوقودی — دیه تکرار آغلایه‌رق، شمدی نکاحلنمك بکا حرامدر» دیدی، وقصدندن هم واز کچدی. یاننده اولان خاتونلرده بو حاله حیران قالدیلر.

ام العلا

اندلس ادیبه‌لرندن اولوب، وادی الحجارة شهرنده یوسف نام بر سوداکر قزیدر. آلتنجی قرن هجریده وفات اولدیغی مرویدر. زیرك، فصیح اولوب، اوشبو شعرلر بونکدر:

كل ما يصدر عنكم حسن
وبعلياكم تحلى الزمن
تعطف العين على منظركم
وبذكراكم تلذ الأذن
من يعش دونكم في عمره
فهو في نيل الأماني يغبن

مائلی : « سزدن نه صادر اولورسه اولسون کوزلدر . سزك شرافتکزله زمانلر زینتلنمشدر . کوزلر ، سزی کورمکه وقولاقلر ذکر جمیلکزله لذتلنمیه میل ایتمکده‌در . سز سز ، بو دنیاده یاشابده، مقصودینه یتمش ظننده اولان کیمسه آلدانمقده‌در » دیمکدر .

ام علقمه

خوارج طائفه‌سندن سویلرکه ماهر بر خاتون ایدی . الوغ صوغشلره سبب اوله‌رق ، اخیرنده اسیر آلنوب حجاج امریله قتل اولندی . حجاج حضورینه کردکنده بویله سویلشمشدر :

حجاج : ای الله‌دن قورقماز خاتون ! بونچه آدمیلرك قانی آقمیه سبب اولدك ! .

ام‌علقمه : الله تعالی‌دن قورقوم شو درجه‌ده درکه ، بو قدر کبر وجبروتکله بنم نظرمده ، چبن قدری اولسون کورلمیورسن ! .

حجاج : چیت طرفه دکل ، بکا باقوب سویله ! .

ام‌علقمه : الله تعالی حضرتی باقمادیغی بر یوزه باقمیه نفسم تنزل ایتماز .

حجاج : (اصحابنه قاراب) بو خاتونك قانی حقنده نه دیيورسز ؟.

اصحابی : البته حلال !.

ام‌علقمه : قارنده‌شك فرعون اصحابی سنك اصحابكدن خيرلو ايمشلر ، زيرا فرعون ، حضرت موسی عليه السلام حقنده سنك مشورتك كبی بر مشورتی آنلره عرض ايتدكنده « صبر ايله‌كز فكر ايده‌لم ! » مضموننده مشورت ورأی ويرمشلر ايدی [١] .

حجاج حضورينه كردكنده كنديسينك ايتدشلری : « خوف وقتنده كفر كلمه سنی‌ده اظهار ايلمك جائزدر ، شونكچون حجاجك كوكلنه موافق اوله‌چق سوزلری سويله ! » ديه نصيحت ايتمشلر ايدی ، آنلره ايسه جواب اوله‌رق : « اويله اولسه‌م حق يولدن آيرلمش بر كيمسه اولورم ! » ديمشدر .

ام عمرو

عرب شاعره‌لرندن ايكی خاتون بری (اخت ربيعه) ديمكله معروف ايدی . (ام سنان) كنيه‌سنده اولان شاعره بر خاتونك قزی اولوب ، برادری اولان ربيعه بن مكدم (ام سنان) اوغلی مقتول اولديغنده منظوم بر مرثيه سويلمشيدی . اوشبو بيتلر مذكور مرثيه‌دندر :

مابال عينك منها الدمع مهراق
سحا ولا غارب لالا ولا راقی
ابكی علی هالك اودنی فاوردنی
بعد التفرق حزنا بعده باقی

---

[١] بعض يرلری بوقصه‌يه مشابه اولان بر ايكنچی قصه هم حديقة الافراحده مذكوردر (ص١٠٩).

Из фондов Российской национальной библиотеки

ماعلی: «کوزلرکه نه اولدی‌که هیچ کیسلمای وطوقتامای، قایناب یاش قویلوب طورمقده‌در. بن، هلاکی سببیله بنی الم وحسرت اوزرنده قالدرمش اولان بر مقتول ایچون آغلارم» دیمکدر.

ایکنچیسی (بنت وقدان) دیمکله شهرت اولان شاعره‌در. اشعاری ادبا آره‌سنده متداول اولوب، بو بیتلر آنکدر:

فان انتم لم تطلبوا باخیکم
فذروا السلاح ووحشوا بالابرق
وخذوا المکاحل والمجاسد والبسوا
نقب النساء فبئس رهط المرهق

ماعلی: «سز اکرده قارنداشکز اوچنی آلورغه سعی ایتماز ایسه‌کز، قالچلرکزی تاشلاکزده ابرق اسملو اورنغه واروب وحشی حیوان اولوکز! زیرا سزلر انسان دکلسکز. یا که کوزلرکزه سرمه تارتوب، زعفرانلی کیوملر کیوکز! چونکه سزلر، ار دکل خاتونلرسز، اما نه همتسز قوملرسز!» دیمکدر. معلقه صاحبی اولان عمرو بن کلثوم محبوبه‌سی (ام عمرو) بونلره باشقه‌در.

ام عیسی

امام ابراهیم بن اسحاق حربی قزیدر. فقه‌ده ید طولاسی اولوب، علمی اعتمادلی، وخلقلره هم فتوا ویرر ایدی. (۳۲۸) تاریخنده وفات اولمشدر.

ام الفتح

احمد بن خلف بن شجرة بن منظور البغدادی قزی (بنت السلام) در. علم حدیثده مشهور بر عالمه اولوب، اوزون عمر یاشادی، عمرینك کوبرکنی علم حدیث درسنده کیچروب (٦٨٠) تاریخنده وفات اولدی.

ام الفضل

حضرت عباس بن عبدالمطلب رضی الله عنه خاتونی وصحابیاتدن (لبابه) در. خالد بن الولید آناسی اولان همشیرەسی (لبابة الصغری) دن تفریق ایچون (لبابة الکبری) دیمکله معروف اولمشیدی [١]. مزبوره لبابة الکبری حضرتلرنی فخر کائنات افندمز حضرتلری زیاده حرمت ورعایه ایدر اولمشدر. ام المؤمنین (خدیجه) رضی الله عنها صوکنده اك الك ایمانه کلن خاتون بودر. زوجات طاهراتدن اولان (میمونة بنت الحارث بن حزن الهلالیة) ایله آنا وآنا بر و(اسماء بنت عمیس) ایله آنا بر طوغمه قارنداشلر ایدی. حضرت عباس رضی الله عنەدن: فضل، عبدالله، معبد، قثم، عبیدالله، عبدالرحمن، اسمنده بالالری اولوب؛ اولکسینك قبری شامده، ایکنچیسینك طائفده، اوچونچی ایله آلتنچیسینك آفریقەده، دورتنچیسینك سمرقندده، بشنچیسینك مدینەده اولمغله بر آتا وبر آنا وبر خانەده دنیایه کلوبده قبرلری بر برندن بویله روشده یراق

[١] بونلرك (ام حفید) کنیه سنده دخی برطوغمه لری وار ایدی. عمده القاری ج ٩ ص ٦٦٣

اولدیغندن عرب آره‌سنده (قبوراولادام‌الفضل) دیه مشهور اولدی. حضرت عباسك حارث، کثیر، عون، تمام، اسمنده اولان بالالری، ام الفضل لبابه‌دن باشقه خاتوننددن ایدی. عم رسول اولان ذاتدن، بو کبی حرمتلی وبیوك ذاتلر طوغدورب اوسدرمك شرافتی لبابه‌دن باشقه‌سنه میسر اولمامشدر.

ام کحه [١]

صحابیاتدن اولوب، اوس بن ثابت الانصاری رضی‌الله عنه‌نك خاتونیدر. احد صوغشنده زوجی شهید اولمغله اوچ قزیله طول ویتیم قالمشیدی. جاهلیت عصرنده خاتون وياش بالالره میراث مالی ویرامك اولمادیغندن عمزاده‌لری اولان سوید ایله عرفطه، یاخود قتاده ایله عرفجه جمله ترکه‌سنی جیوب آلوب بونلری محروم ایتمشلر ایدی [٢]. ام کحه‌ده بو حالی حضوری نبوی یه کلوب شکایت ایتدکندن، خاتون وقز بالالره هم ترکه‌دن نصیب اولدیغن بیانله آیت شریفه نازل اولدی [٣]. رسول اکرم حضرتلری، مشار الهایه سکزدن بر الوش وقزلره اوچدن ایکی الوش، وقالاننی عمزاده‌لرینه ویرمك اوزرینه، بیان حکم شرعی ایلدی [٤].

---

[١] اسد الغابه‌ده جیم ایله (ام کجه) یازلمشدر. ج ١ ص ٦١١ و ج ٢ ص ٩٧.

[٢] تفسیر کشاف. ج ١ ص ١٩٢

[٣] سورة النساءده (٦)نچی آیت.

[٤] صاحبة ترجمه ام کحه‌نك زوجی اوس بن ثابت اولدیغی حالده تفسیر کشافده (ج ١ ص ١٩٢) وآکا تبعا قاضی بیضاوی تفسیرنده (ج ١ ص ١٠٥) سهوا اوس بن الصامت یازلمشدر. بو وقعه‌یی منتقی الاخبارده سعد بن الربیع خاتونی ایله قزلری حقنده دیه نقل ایلمشدر. (ج ٥ ص ٣٠٦).

Из фондов Российской национальной библиотеки

ام الکرام

اندلس طوائف ملوکندن مریه پادشاهی اولان و (۴۸۴) تاریخنده وفات ایدن معتصم بن صمادح ابویحیی محمد بن احمد النجیبی قزیدر. اندلسک اك بیوك ادیبه وشهرتلی ظریفه‌لرندن اولوب، عصرینك ادباسیله ماجراسی واردر. سمسار اسمنده بر دانیه‌لی یکنه کوکلی محبت ایتدکی سببندن، چوق ابیات سویله‌مشدر.

ام کلثوم

سلطان الانبیاء رسول کبریا افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك اوچونجی قزلریدر. اصل اسمی نه‌چوك ایدکی بیلنمه‌دی. (رقیه) رضی الله تعالی عنها ارتحالندن صوك حضرت عثمانه تزویج اولنوب، هجرتك طقوزنجی ونکاحینك آلتنجی ییلنده وفات ایتدی. رسول الله حضرتلرینك محترمه کریمه‌لرندن ایکی عددنی نکاحلندکی سببندن عثمان بن عفان رضی الله عنه حضرتلرینه (ذوالنورین) دینلمشدر. بوکبی بیوك بر شرافت باشقه بر کیمسه‌یه نصیب اولمامشدر. ام کلثوم جنابلرندن ذریت قالمادی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

ام کلثوم

امام علی المرتضی حضرتلرینک، رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ارتحال ایتمازندن مقدم حضرت (فاطمه) رضی الله عنها دن دنیایه کلمش اولان قزلریدر. صبیه ایکن امیر المؤمنین عمر بن الخطاب حضرتلرینه ویرلمشیدی. بونك وفاتنده عون بن جعفر طیاره، وآنك وفاتنده محمد بن جعفره وآنك وفاتنده عبد الله بن جعفره واردی. حضرت عمردن زید، (رقیه) نام ایکی عدد بالاسی اولوب، بونلردن زید، حضرت عمر ایله حضرت علی بالاسی اولدیغی سببندن (ذوالهلالین) دیمکله معروف اولدی. (ام کلثوم) قیصر (هراقلیوس) خاتوننه مدینه دن هدیه یباردکی، وقارشو هدیه آلدیغی مرویدر. حضرت علینك ایکنچی بر (ام کلثوم) کنیه سنده قزی اولوب، آندن تفریق اولسون ایچون بونسینه (ام کلثوم الـکبری) دییورلر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

ام کلثوم

عقبه بن ابی معیط قزی صحابیه بر خاتوندر. مکهٔ مکرمه ده اسلامه کلوب، جناب رسول اللهك قریش مشرکلریله مصالحه عقدی ایتدکلری کونه قدر مکه‌ده قالمشیدی. صوکره یباو اوله‌رق مدینه‌یه هجرت ایتدی وزید بن حارثه حضرتلرینه وآنك وفاتنده زبیر بن العوامه نکاح اولندی. صوك ارندن طلاق اولنمغله عبد الرحمن بن

عوفه و آنك وفاتنده عمرو بن العاصه نكاحلنوب وفـات اولدی . (زينب) نام قزی زبيردن ؛ ابراهيم ايـله احمد اسملو اوغللری عبدالرحمن بن عوفدندر. ابراهيم بن عبدالرحمن (٧٦) تاريخنده وفات اولان مشاهيردندر. كنديسی يازی يازان صحابيه‌لردن ايدی [١]

ام محمد

قاضی القضات نجم الدين بن صصرا همشيره‌سی (اسماء) در . زمانينك اك بيوك عالملرندن تحصيل ايلمش برزاهده ايدی . كوب مرتبه حج ايدوب طقسان بيش ياشنده (٧٣٣) تاريخنده ارتحال ايتدی.

ام معبد

خالد خزاعينك قزی وابو معبد خزاعينك خاتونی صحابياتدن (عاتكه) در. سلطان الانبياء افندمز صلی الله عليه وسلم مدينه‌يه هجرتلرنده (قديد) آدلو اورنده بونك خيمه‌سنه نزول ايدوب ، مذكوره‌نك غايتده آرق اولان قوينی مبارك اللريله صاومشلر ايدی. روايت اولنوركه مذكور قوی تا حضرت عمر الفاروق رضی الله عنه زماننه قدر ياشـامش ، واك قحط ييللرده ، هيچ بر حيوانك سوتی اولماديغی وقتلرده بونی ايرته وكيچ صاوارلر ايمش . رسول اكرم كندكندن بر آز كونلر صوك ، اری ابومعبدله برابر مدينه‌يه واروب ، شرف اسلامله مشرف اولديلر .

[١] فتوح البلدان لاحمد بن يحيی البلاذری . (ص ٤٧٨).

Из фондов Российской национальной библиотеки

ام موسى

عباسى خليفه‌لردن مقتدر باللهك [١] ام الولد جاريه‌سى (قهرمانه) در. عقلى ايله تدبيرى، حيله ايله مكرى فوق العاده اولديغندن حكومت امرلرينه مداخله ايدر، استدكنى اجرا ايلر ايدى. آره‌لرينه منافرت دوشدكى ايله خليفه‌نك على بن عيسى نام وزيرنى (٣٠٤) تاريخنده عزل ايتدردى. حالبوكه مذكور وزير اك بيوك محررلردن اولديغندن باشقه، امثالسز بر فاضل، متورع، عفيف، حافظ قرآن، محسن، بر كيمسه اولوب، خلافهٔ عباسيه‌ده بونك درجه‌سنده هيچ بر وزير كورلمادكى روايت ايدلنور [٢].

ام نحيف

سعد بن قرط بن جذيمه آناسيدر. اوغلى اولان اوشبو سعد، آناسى رضا اولماديغى حالده بر قزى نكاحلنوب ايدى. لكن قز بونك كوكلنه نه سببدندر موافق كلمادى، اوشبونك ايچون طلاق ايلمك فكرينه دوشدى. بوندن خبردار اولديغنده آناسى اولان ام نحيف، اوشبو مضمونده شعرلر سويلب نصيحت ايلدى:

« اى اوغلوم! جانمله يمين ايدرمكه بنم رضالغمدن باشقه خاتون آلوب

[١] هجرتك (٣٠٩) تاريخنده بزم بلغار شهرينه ايلچى هيئتى يبارمش اولان خليفه در.

[٢] كتاب الفخرى (٢٤١).

Из фондов Российской национальной библиотеки

« بنی حسرتلی ایدرك . اشلرکده اوکمادی اوکنچلیده اولدك . ایمدی
« طلاق اینمکله اوصال اسم چقارمقدن صاقلانوب ، خاتونکده اولان
« کمچیلکلردن کوز یوموب ، مروتلی آدملر روشنده کورکام معامله
« ایله ! . ای سعد ! هرنه قدر بوزوق خلقلی واحمق خاتونه طوغری
« کلدك ایسه‌ده ، طلاق نیتندن قایتوب ، صبر ایله ! . احتمالکه
« دنیا ، آنك جاننی جهنمه اوزادوب ، سکاده راحتلك کوننی کتورر .
« زیرا زمانه جفاسی سببندن بداخلاق ورغبتسز ، اوصال خاتونلره
« مبتلا اولمش کوب اصل کیمسه‌لر ، رضا وصبردن آیرلمادقلری
« برکاتنده الله تعالی حضرتینك لطفنه مظهر اولدقلری کورلور . یعنی
« اوصال خاتونلری توپراق آستینه کروب بوغالورلر ، اوزلری‌ده
« یومشاق تنلی ، پاکیزه دیشلی ، محبوبه‌لر ایله راحت عمر سوررلر » .

(دار الفنونده یاکه شهرتی بتون دنیایی طوتمش بیوك ذات حضورنده ، یاخود پادشاه سرایلرنده تربیه آلمش دکل ، بلکه قرلرده مال کتوب یروچی بر خاتونك نصیحتنی دکلاکز دکل ، کوکلکز ایله دقت ایدکز ! ...) .

ام هاشم

صحابیات وانصاردن اولوب ، حارث نعمان قزیدر . کوب علملی ، سوزی اشانچلی ، علم اهلی آره‌سنده قدری بلند بر خاتون اولوب ، هجرتك (٩٨) تاریخنده ارتحال ایتدی . کندیسندن الوغ محدثلر ، حدیث شریف روایت ایتمشلردر . بعض اورنلرده (ام هشام) صورتنده یازلمشدر .

Из фондов Российской национальной библиотеки

ام هانیء

عم رسول الله صلی الله علیه وسلم اولان ابوطالب بن عبدالمطلبك قزی وعلی رضی الله عنه‌نك آتا وآنا بر همشیره‌سی اولان (فاخته) یاکه (هند) یاخود (عاتکه) ویاکه (فاطمه) در. ابن هبیرة بن ابی وهب بن عمر بن عائذ بن عمران المخزومی‌دن هانیء نام اوغلی اولدیغنده (ام هانیء) دیه کنیه‌لندی. هانیء‌دن باشقه عمر، یوسف، جعدة [۱]، نام اولادی وار ایدی. زوجی هبیرة مشرکلرك اشدلرندن اولمغله فتح مکه کوننده قاچوب کتدی، وام هانیء‌ده ایمان ازلیسنی اظهار ایتمکله اسلامه کلدی. کندیسنی بر وقتده رسول اکرم حضرتلری نکاحلنمك اولوب استدی ایسه‌ده، اعتذار ایلمشیدی، صوکره‌ زوجات طاهرات عدادینه کرمك نیتنده اولدیغنی جناب رسالتپناه حضرتلرینه بیلدردی ایسه‌ده‌ نبی محترم طرفندن عذر کوسترلدی. اوشبو سببدن‌ مذکور شرافتی احراز ایلمك کندیسینه نصیب اولمامشدر. بونك ایله امام اکرم علی المرتضی رضی الله عنه آره‌سنده (جمانه) اسمنده بر قز اولوب، ابوسفیان بن الحارث بن عبدالمطلب نکاحنده ایدی. ام هانیء جنابلرندن قرق آلتی حدیث شریف مرویدر.

ام هانیء

بوکنیه‌ده امام سیوطی حضرتلرینك اوچ استاذی اولوب، بونلردر:

[۱] واستخلف علی رضه حین ضربه ابن ملجم جعدة بن هبیرة وهو ابن اخته ام هانیء وضلی الغداة باللاس. ابن خلدون (ج ۲ ص ۱۸۵).

١) (ام هانیء بنت ابی الفوارس) ابو الیسر احمد بن عبدالله وغیرلردن (٨٠٧) تاریخنده اجازت آلمشیدی .

٢) (ام هانیء بنت فهد) مکهٔ مکرمه‌ده (٨١٧) تاریخنده ذوالقعده (١٨) ده پنجشنبه کون [١] دنیایه کلمشیدی . بونك آتاسی اولان حافظ تقی‌الدین محمد بن محمد بن محمد بن فهد الهاشمی هم امام سیوطی شیخلرندندر .

٣) (ام هانیء مریم) نورالدین ابوالحسن علی بن عبدالرحمن الشافعینك قزی ، وعلامه سیف‌الدین الحنفینك آناسیدر . (٧٧٨) سنه شعباننده دنیایه کلوب قرأن شریفی ، ونحوده اولان ملحه کتابنی ، وشافعی فقه‌سنده ابن شجاع مختصرنی حفظ ایتدی . آناسی طرفنده اولان باباسی فخرالدین القایاتی اجتهادی سایه‌سنده مشهور محدثلردن اولوب ، حتی سکز یاشنده ایکن وقتنده اجازت آلمغه باشلامشدر . بتون عمرنی علم یولینه صرف ایدوب ، (٨٧١) سنه صفرنده ارتحال قوهٔ شعریه‌سی هم اولوب ، بو بیتلر بونکدر :

فکن حامدا لله شاکر فضله
علی سائر الاحوال فی السر والجهر
وکن ساجدا لله ما دمت قادرا
لعلك تحظی بالسیادة والفخر

مضمونی : « جناب اللهه ظاهر وباطننده حمد ایدوب فضلنه شکر ایله ، قدرتك یتدکنچه عبادت اوزرنده دوام ایله ، شایدکه ظفر وفخر بولورسن » .

[١] کوز اوکمزده اولان تقویملره کوره بنجشنبه کون ، ذوالقعده (١٥) نجی کوننه مصادفدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

امة الخالق

عبداللطيف بن صدقه بن عوض المناوی قزیدر (٩٠) یاشنه قریب ترکلك ایدوب، (٩٠٢) تاریخنده ذوالقعده (٣) ده وفات ایتدی. هر علمده وخصوصا حدیثده بیوك مهارتی وار ایدی. (الف) آتاسی اولان الجمال عبدالله العسقلانیدن، امام احمد ابن حنبل مسندنی وطبرانی معجم صغیرنی وابن هشام سیرتنی اوقومشیدی. اوزون عمر سوردکندن دنیادن اوتمش شیخلردن، حدیث روایت ایتمکده یالکز اولوب قالمشیدی. نظم ایلمش اشعاری وکوب محدثلردن اجازتی اولوب، علم حدیثده امام سیوطی بوکا شاکرد اولمشیدی.

امة العزیز

بولقبده مشهور اولان محدثه‌لر بونلردر:

١) (امة العزیز بنت صلاح الدین العلا) مشهور محدث حجاردن وغیرلردن استماع حدیث ایدوب، (٧٩٤) تاریخنده شوالده وفات اولدی. بو خاتون (امة الرحیم) دیمکله هم معروف ایدی. (اسماء) نام همشیره‌سی بونکله بر سنه‌ده شوال (٢٠) سنده وفات ایتدی.

٢) (امة العزیز مسندة الشام) محدث نجم الدین قزی اولوب، عصرنده حدیث شریفلری اسنادلریله رسول اکرم جنابلرینه اسناد ایلمکده، شام ولایتنده اقرانی اولمادیغچون بویله برلقب فاخر (مسندة الشام) دیمکله شهرت بولدی.

٣) (امة العزيز بنت محمد بن يونس الأنبابي) امام سيوطى شيخه‌سى اولوب، امام مشار اليه بوندن ثلاثيات بخارى وغيرلرى اوقومشدر .

٤) (امة العزيز بنت شمس الدين الحافظ الذهبي) محدث عيسى المطعم وباشقه‌لرك تحديث مجلسنه حاضر اولوب، مشهور محدث حجاردن هم روايتى واردر. (٧٨٥) تاريخنده وفات ايتدى .

امة العزيز بغداديه

بغداده قيّم قزى (خديجه) در . آلتنچى قرنك شامده وعظ ايتمكله شهرت اولدى. آتاسى مونچه ناظرى اولديغى حالده، قزينك زيركلكنى كوروب، تربيه ايلمك حقنده صرف اجتهاد ايتدى. معلملره تابشروب، اوقومق ويازمق، تجويد تعليم ايتدردى. صوكره كندى سعى واجتهادى سايه‌سنده فائده‌لى علملر تحصيل ايتميه موفق اولدى. بغداده ابن شيراز و (كريمه) دن، مصرده على بن المختاردن وابن الخمير كبى الوغ ذاتلردن درس اوقودى، وبو سايه‌ده اك موثوق عالملر زمره‌سينه داخل اولدى. زمانه‌سنده مقامات حريرى اوقوتمقده بونك نظيرى اولمامشدر. عصرد شلرى مقاماتى بوندن اوقورلر ايدى. خاتونلرى جيوب وعظ ونصيحت سويلر ايدى. لكن صوك عمرنده خلقدن عزلت ايتدى، و (٦٩٩) تاريخنده طقسان بر ياشنده اولديغى حالده وفات اولدى .

Из фондов Российской национальной библиотеки

امة العزيز شريفه

اندلس ادیبه وشاعره‌لرندن اولوب، شو بیتلر کندیسنه منسوبدر:

لحاظکم یجرحنا فی الحشا
ولحاظنا یجرحکم فی الخدود
جرح بجرح فاجعلوا ذا بذا
فما الذی اوجب جرح الصدود

معناسی: «سزك قاراڠڭز بزم ایچمزه اثر ویروب، بزم سزه اولان نظر اشتیاقمز سزك یاڭاقلرکزه اثر ویرر (قزارتور). ایمدی ایکی طرفك جراحتی بر برینه مقابل اولدیغی حالده، بزلردن اعراض ایتمکله دخی جراحت ایدوکزه سبب نه‌در؟». (جواب ویره بیلورسزمی؟..).

امة الله

عثمانلی ادیبه‌لرندن (صدقی)در. استانبولك یاشاب، (١١١٥) تاریخنده وفات اولدی. عبدالرحمن زاده محمد افندی نام کیمسه‌نك قزی اولوب، مرتب بر دیوانی واردر. بو بیتلر مشار الیهانکدر:

هفته کیچمز کویگه مهمان ایدن سنسك بنی
بلکه هر شب صبحه دك نالان ایدن سنسك بنی
دست تدبیر ایله چاك اولسون می دامان فراق

آفتاب حسنکه حیران ایدن سنسك بنی

آناسینك تاریخ وفاتنده دخی بو بیتلری سویلمشدر :

قامتی زاده افندی ایدچك عزم جنان

آغلادی آنك ایچون ماتم ایدوب انس ایله جان

دیدی تاریخ وفاتنی قزی (صدقی) آنك

قامتی زادهیه أعلای ارم اوله مكان

١٠٨٩

کندیسینك وفاتنده (صدقی فاضل) دینلمشدر. ادرنه قپوسنده

١١١٥

امیر بخاری زاویهسی جوارنده آتاسی یاننده دفن ایدلدی.

امة الواحد

قاضی حسین بن اسماعیل المحاملینك قزی، وقاضی ابوالحسین المحاملینك آناسی (ستیته) در. قرآن کریم حفظ ایتمکله برابر فقه شافعیده ید طولاسی اولمشدر. شافعی عالملرك مشهورلرندن اولان ابوعلی بن ابی هریرهایله برلکده فتوا ویررایدی (٣٧٩) تاریخنده ارتحال ایتدی.

ام الهناء

اندلسده مشهور ادیبهلردن و (مریه) قاضیسی ابومحمد عبدالحق بن عطیه قزیدر. علم. عقل، فهم، صاحبهسی بر خاتون اولوب، قبر حقنده بر کتاب تألیف ایتمشدر. اشعاری جملهسندن بو بیتلردر:

يا عين صار الدمع عندك عادة
تبكين في فرح وفي احزان

معناسی : « ای کوز! یاش آغزەق سکا بر عادت اولمشدر. قایغو وقتندەده آغلارسون ، شادلق وقتندەده ! » . [١] .

اُمَیْمَه

بنو اُمیَّەنك بابالری اولان عبد شمس بن عبد مناف قزیدر. شعر وفصاحتیله مشهور بر خاتون اولوب ، فخر کائنات سلطان الانبیاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك ولادتلرندن صوك اولان (فجار) محاربەلرینك دورتنچیسندە مقتول اولان قریشیلر حقندە سویلەمش اولان مرثیەسی مشهوردر.

امیمه

عبدالمطلب بن هاشمك قزیدر. (اروی) و (ام حکیم بیضا) ایله آتا بر ، وعبدالله هم ابوطالب ایله آتا وآنا بر طوغمه قارنداش ایدی. شاعره بر خاتون اولوب٬ آتاسی عبدالمطلب مرثیەسنده سویلەمش بیتلرندن بعضیلری بونلردر :

الا هلك الراعی العشیرة ذوالفقد
وساقی الحجیج والمحامی عن المجد

---

[١] ظنمده بو بیتی تمثیل یوللو سویلمش اولسه کرك٬ یوقسه بونلر باشقه کیمسه نکدر.

ومن يولف الضيف الغريب بيوته
اذا ما سماء الناس تبخل بالرعد

معناسى: «آكاه اولك‌كه عشيرتك راعى وحاميسى، وحاجيلرك ساقيسى وشرافتك حاميسى فوت اولدى. شو ذاتكه قحطلق وقتلرده حتى‌كه غريب مسافرلر، بونك خانه‌سينه الفت ايدرلر ايدى».
جحش بن يعمره نكاحلنوب، عبدالله، ابو احمد، عبيدالله، (زينب)، (ام حبيبه)، (حمنه) اسمنده اولادى اولدى. بونلردن عبيدالله، زوجات طاهرات جمله‌سندن اولان (ام حبيبه) حضرتلرينك اولكى ارى اولوب، حبشده تنصر ايدرك هلاك اولمشدر.

اميه

غفار قبيله‌سندن قيس بن ابى الصلت قزى صحابيه بر خاتوندر. عابده وزاهده، هم عفيفه اولوب، تابعيندن كوب ذاتلر كنديسندن حديث استماع ايتمشلردر. نبى محترم صلى الله عليه وسلم ايله براكك محاربه‌ده اولنور، وجراحتلى كيمسه‌لرى دوالار وتربيه قيلور ايدى. خيبر صوغشنده رسول اكرمدن بالقصد رخصت تحصيل ايدوب، غفار قبيله‌سندن بر فرقه خاتونلر ايله حاضر اولمغله جراحتلى كيمسه‌لرى تربيه ايلديلر. وبو سببدن رسول اكرم حضرتلرندن خير دعاء آلمق كبى بيوك سعادته نائل اولديلر. اسمى بعض يرلرده (اميه) رسمنده يازلمشدر. صحابه‌لردن ابو ذر غفارى رضى الله عنه هم اوشبو غفار قبيله‌سندندر.

« ب »

بادیه

ثقیف قبیله‌سنده غَیلان [۱] بن سلمه بن معتب قزی صحابیه بر خاتوندر. سمیزلك وزینتلیلك ایله مشهور اولوب، حسن اندام ولطافت طبعسی شو زمانك بتون خاتونلری طرفندن غبطه ایدلمکده ایدی. بنو ثقیفده بو وقتده، اوشبو بادیه ایله (فارعه بنت عقیل)دن سوسلی وزینتلی خاتون اولمامشدر.

بافو

سلطان مراد اوچونچینك خاتونی، وسلطان محمد اوچونچینك آناسی ایدی. وندیکلی بر قز اولوب، آتاسی قورفه والیسی اولدیغی حالده، (۱۵۷۵) م تاریخنده عثمانلی کمیچیلری طرفندن طوتلنوب، سلطان مراد خان خاتونلری جمله‌سنه کرمشدر. حسن وجمالده بی نظیر اولدیغندن باشقه، تدبیرلی وعقللی ایدی. زوجیله اوغلی زماننده بیوك بر نفوذه مالك اولوب، مملکت تدبیری وسیاسی اشلر حقنده مشورتیله عمل ایدلنور ایدی، لکن طورونی سلطان احمد برنچی زماننده ایسکی سرایده حبس اولنوب، شو اورنده هم وفات ایتدی.

---

[۱] مذکور غیلان، طائف فتحنده اسلامه کلدی اون عدد خاتونی وار ایدی. بلوغ المرام (ج ۲ ص ۱۰۵). (۲۳) تاریخنده وفات اولدی. (تاریخ الکامل (ج ۳ ص ۳۱).

Из фондов Российской национальной библиотеки

بُثَيْنَه

عربلرده عشق ومحبتله مشهور اولان عذره [١] قبيله سنده حياء پاكه يحيى بن ثعلبه قزى (ام‌الملك) در . حسن وجمال، شعر وادبده، نظيرسز اولوب، مكه ايله مدينه آره سنده مقام طوتمش اولان ربيعه قومندن جميل بن عبدالله بن معمر ايله غايتده عفت اوزرنده معاشقه ايلمشلر وبر برى حقنده كوب شعرلر سويلمشلردر. جميل، فصيح وشاعر، عفيف، نسيب، طاهر الذيل برادیب اولوب، خلق آره سنده (جميل بثينه) ديه معروف اولمشدر. بثينه، نبيه بن الاسود اسمنده برينه نكاحلندى ايسه ده، جميل ايله اولان محبتلرى هميشه محكم وثابت اولوب، ملاقت ايتدكلرنده، فراق المندن شكايت ايدشورلر ايدى. بثينه حقنده جميل: «بثينه طولمش آى، وباشقه خاتونلر يولدزلردر. طولان آى ايله يولدز آره سنده آيرمه كوبدر، بثينه نك آدميلردن اولان آرتقلقى، قدر كيچه سينك باشقه كيچه‌لردن اولان آرتقلى كبيدر!» مضموننده اولان:

هى البدر حسنا والنساء كواكب
وشتان ما بين الكواكب والبدر
لقد فضلت بثن على الناس مثلما
على الف شهر فضلت ليلة القدر

ابياتنى سويلدكى كبى، بثينه هم جميل حقنده: «بنم جميلدن، عمرم ايچنده بر ساعت آيرلمقم نصيب اولماسون. اى جميل! سن

---

[١] بنو عذره، مشهور روايته كوره عدنان نسلندن اولوب، مسكنلرى نجد ولايتنده ايدى.

اوله‌چك اولورایسه‌ك تركلك آورلقی وینكللكی بزم ایچون برابردر»
معناسنده اولان :

وان سلوی عن جمیل لساعة
من الدهر ما حانت ولاحان حینها
سواء علینا یا جمیل بن معمر
اذا مت بأساء الحیاة ولینها

ابیاتنی سویلمشدر . قارتلی کونده بثینه ، عبدالملك خلیفه حضورینه کردکنده ، عبدالملك : « ای بثینه ! جمیل سنده نه شیٔ کوروب بو مرتبه‌ده عاشق اولدی » دیمش ایدی . بثینه‌ده بونك جوابنده : خلق ' سنده نه شی کوروب خلیفه ایتدیلر ایسه ' جمیل‌ده بنده شو شیٔی کوروب ، سودی » دیمشدر . جمیل ، جان ویررکه حاضرلنوب یاتدیغی وقتنده حالنی صورمیه کلوچیلره باقوب : «عمرنده اصلا زنا ایتمکان ' وایسرتکچ ایچمکان ، قان توکمکان ، ایللی سنه‌دن بیرو لا اله الا الله محمد رسول دیه شهادت کیتوروب یورکان کیمسه حقنده نه فکرکز اولور ؟ » دیمشدر . یاننده اولانلر : « بو کبی کیمسه انشاء الله نجات تابار ، لکن بو کبی کیمسه کم اوله بیلور ؟ » دیدکلرینه قارشو : «انشاء الله بن اوله بیلورم» دیمشدر . بووقتده کندیسنه بثینه ایله اولان ماجرالرنی اخطار ایتدکلرنده :
« کوکلمده اولان حرارتی بعض وقتلرده بثینه‌نك قولنی کوکرکمه قویدروب سوندررر ایدم ، اکرده بوندن آرتق بر ادبسزلك اش ایلمش اولسه‌م محمد صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك شفاعتی بکا حرام اولسون ! بوسوزی دنیاده اولان صوك دقیقه‌مده آیته‌من » دیمشدر . بونلرك نوادر وقایسری ادیبلر ، ظریفلر ایچون الوغ بر سرمایه اولمشدر . روایته کوره کونلرك برنده جمیل ، بغیض آداو چوقرده دوه‌سنی آشادوب یاتر ایدی . بووقتده کورشی قزیله بثینه صوغه کلدیلر وجمیل دوه‌سینك قوللرنی قورقودوب ، قاچردیلر . بونی کوردکنده

Из фондов Российской национальной библиотеки

جمیل قاتی سوز ایله اورشورغه کرشدی، بثینه ده کیرو جوابنی قایتاردی. جمیلك بثینه‌ایله تانشوی ومحبتی اورناشوی اوشبو دقیقه‌دن باشلامشدر. جمیل ایسه بوکا دائر: «ای بثینه! ارەمز ده اولان دوسنلغك باشی بغیض چوقرنده اولان آچولانشومز اولمشدر، بثینه‌که قاتی سوز آیتدك، بثینه طرفندن جوابنی هم ایشتدك ٔ ای بثینه! هرسوزك برجوابی واردر» مضموننده اولان اوشبوبیتلرنی سویلمشدر:

واول مـاقاد المودة بیننا
بودای بغیض یابثین سباب
وقلنا لها قولا فجأت بمثله
لکل کلام یا بثین جواب

بوندن باشقه هـم بثینه حقنده جمیل طرفندن انشاد ایدلمش شعرلر وقصیده‌لر کوبدر. بثینه: «جمیل وفات اولدیغی کوندن اعتبارا سورمه تارتمادم. ساچمی تارامادم، باشمی مایلامادم ٔ بیزاکلی بورکانچك بورکانمادم، بلـکه همیشه آغلامقده‌یم» دیبور ایدی.

بُثَیْنَه

بثینه

اندلسك مشهور ادیبه وشاعره‌لرندن، اشبیله امیری اولان معتمد بن عباد قزیدر. مراکش صاحبی یوسف بن تاشفین ایله اولان محاربه‌ده معتمد وخاتونی (رمیکیه) اسیر آلنوب زندانه حبس ایدلدی. ایکی اوغلی قتل اولنوب بثینه هم اسیر ایدلدی. معتمد ایسه عمری بارنچه اغمات شهری زندانندە قالەرق (٨٨ ٤م) تاریخنده وفات اولمشدر [١]. معتمد ایله (رمیکیه) حبسده اولدقلری حالده اوز حسرتلرنی بر طرفه

[١] واخبار المعتمد بن عباد تذیب الاکباد. نفح الطیب (ج ٢ ص ٤٩٠).

Из фондов Российской Национальной библиотеки

تاشلاب قزلری بشینه حسرتیله مشغول اولمقده‌لر (بالا دکلمی!) ومذکوره حقنده بر خبر کتدروچینی دورت کوزایله کوتمکده‌لر ایکن، بشینه طرفندن اوشبو مضمونده منظوم اوله‌رق بر مکتوب کلدی: «ای محترم آتام! زمانه، سنی مسخر ایدن بر پادشاه قزی اولدیغم حالده اسیر دوشدم، دنیانک حالی بویله‌در. الله تعالی حضرتی دولتمزه خاتمه ویردکندن خلقمز آره‌سنه نفاق تارالدی؛ وهیچ مرادمز اولمادیغی حالده باشمزه فراق کلدی. قاچوب کتدکم حالده بر بد بخت قارشوه‌ه دوشوب طوتدی، وقل صاتار روشنده بنی برینه صاتدی. لکن صاتون آلوچی کیمسه خیر صاحبی آدم اولسه کرک. هر وقت بکا کوزل ومرحمتلی تربیه ایتمکده‌در. بوندن اوستون اصل نسبلی، کوزل خلقلی اوغلینه بنی نکاح ایلمک آرزوسنده اولمغله سزدن رضالق استحصال ایتمک ایله مشغولدر. سز، البته بنم پشت پناهم سز، شاید رضالق ویررسز؛ وشاید محترم آنام (رمیکیه) بزلره خیر وسعادت ایله دعاءلر قیلور». بونلر، مذکور مکتوبدن قزلرینک سلامتلکنی آنکلاب فوق العاده ممنون اولدیلر، ونکاح اینمیه رضالق جوابنی‌ده ویردیلر؛ وبرقدر نصیحتی مشتمل اولان بیت یازوب، هم یوللادیلر.
خرستیان مؤرخلری بوقز واقعه‌سنی بام باشقه وخلاف واقع نقل ایتمشلردر.
آناسی اولان (رمیکیه) وباباسی معتمد، بیوک باباسی عباد المعتضد واک بیوک باباسی ابو القاسم قاضی محمد وبرادرلری رشید ایـله مأمون وراضی، جمله‌سی ادباء وشعراءدن اولوب لطائف ونوادرلریله محاضرات وادب کتابلری مشحوندر.

بکیه

مدینه شهرنده علم وعقل ایله مشهور اولان بر خاتوندر. کندیسندن: «توزه‌لماز یاره نه‌در؟» دیه صوردقلرنده «کریمک لئیمه احتیاجیله

خيبتى، در» ديمشدر. «ذل وشرف نه‌در؟» ديدكلرنده «ذل، شرف صاحبى بر ذات پستمايه‌يه بر آدمك قپوسنه واروب دخوله مأذون اولمامقدر؛ شرف، كورلمش ايلملك الى الابد ذمه‌ده قالاچغنى بيلوب منتدارلق عارندن خلاص اولمق ايچون، كيمسه‌دن بر شئ طلب قيلمامقده اولمامقدر» ديمشدر. (نه كوزل وطوغرى سويلمش!).

بدويه

مصرده حكومت ايدن فاطميه پادشاهلرندن (آمر باحكام الله) ك محبوبه ومنكوحه‌سيدر. صعيد عربلرينك برينك قزى اولديغى حالده عادتدن آرتق كوركام وسويلركه ماهره اولديغندن كنديسنى مذكور پادشاه تزوج ايلمش ايدى. لكن صحراده طووب اوسدكندن ايركن اورنلره، كيك دنيالره الفت ايتمكله شهرك بيوك بنالرندن هيچ خوشلنمامشدر. بوحالنه مطلع اولديغى صوكنده، پادشاه، صحرا عالمنى كوسترر روشده نيل درياسى طرفنده (هودج) اسمنده كوزل برسراى بناء ايدوب، محبوبه‌سنى اورايه كوچردى. لكن بو اورنلر بردن اولكى عالمنى خاطرينه كتوردكندن وايكنچيدن، ياشدن بركه اوسوب‌ده آره‌لرنده محكم محبت اولان عمزاده‌سى (ابن مياح) نام شاعر حسرتيله كويوب يانديغندن، پادشاهك تربيه‌لرندن رضا اولماز، وغرق اولديغى نعمتلرى كوزى كورماز، ايدى. بلكه كيچه وكوندز ابن مياح فكريله مشغول اوله‌رق ابيات اوقور وفرصت اولدقچه اشعار يازوب، كوندرر ايدى. هودج سراينده يازوب ارسال ايلمش قصيده سندن اوشبو بيتلردر:

Из фондов Российской национальной библиотеки

یا ابن میاح الیك المشتكی
مالك من بعدكم قد ملكا
كنت فی حبی طلیقا آمرا
نائلا ما شئت منكم مدركا
فانا الآن بقصر موصد
لا اری الا خبیثا ممسكا

مضمونی: « یا ابن میاح! سكا شكایت ایدرمكه: بن سزدن صوك بر كیمسه ملكنه كردم. كندی قبیله‌مده ایكن آزاد ایدم، سزدن هر نه استر ایسه‌م بولوردم، شمدی بر بیكلی سرایده قالدم، خبیث بر كیمسه‌دن باشقه (پادشاهی قصد ایده‌در) هیچ كیمی كوره آلمیورم » دیمكدر. اصل اسمی اونودلنوب، بدویه دیمكله شهرت اولدی، وابن میاح ایله ماجرالری‌ده فضلا وادبا ایچون بیوك بر سرمایه عد ایدلدی [١].

بدیعه

سراج الدین الرفاعی قزیدر. زاهده، عارفه، برخاتون اولوب، آتاسندن علم اوقومش، وكندیسندن، امام محمد وتری حدیث شریف استماع ایلمش ایدی. حیاء صاحبه‌سی ودیندار اولدیغندن باشقه علوم شرعیه‌ده هم ید طولاسی اولمشدر. (٨٩٠) تاریخنده ارتحال ایتدی.

[١] شیخ ابن عربی مسامره‌سنده بوكا مماثل برحكایه‌یی عباسی خلیفه لرینك بری حقنده روایت ایتمش ایسه‌ده، مصنوع اولمه‌سی خاطره كلور.

Из фондов Российской национальной библиотеки

بذل

عباسی خلیفه‌لره منسوب اولان مشهور مُغنّیه‌لرك بریدر. مدینه شهرنده طوغوب، بصره‌ده تربیه‌لنمش وخلیفه موسی الهادی طرفندن صاتون آلنمش ایدی، صوكره محمد الامینه كوچدی. امین ایله مأموندن چوق حرمت كورمشدر. داوشی عقللری حیران ایده‌جك درجه‌ده لطیف اولوب، داوشی كبی یوزی، هم حسن وجمالی كامل، وبیان ایلمك ممكن دكل درجه‌ده جاذبه‌لی وملایم ایدی. ظرفادن چوق كیمسه‌لر، بونك محبتنه اسیر ولطافتنه بنده اولوب، بعضیلری دست ازدواجنی هم طلب ایلمشلر ایسه‌ده، هیچ كیمه وارمای، عمرنی سربست وآزادلقده كچرمشدر. ابراهیم موصلی وابراهیم بن مهدی كبی موسیقی هنرنده شهرت صاحبلری ایله ماجراسی چوق اولوب، غنا ایله روایت شعرده جمله‌سنه غالب كلور ایمش. اوتوز بیك هوا كوكلنده اولدیغی كبی موسیقی‌یه دائر اونبیك صوتی بیان ایدرك بر كتاب یازمش اولدیغی مرویدر. صحبتی كوكللی، مجلسی راحت وینكل اولور ایمش. (وشیكه) اسمنده بر جاریه‌سی هم اولوب، امیر وباشقه اكابره یومش ایله یورر ایدی.

بركة

مصر پادشاهلرندن، اشرف شعبان بن حسنك (ام سلطان) دیه شهرت اولان آناسی (ست جلیله) در. اصلی ام ولد بر جاریه اولدیغی

حالده، اوغلی شعبان مصر تختنه چقدیغی کوندن اعتبارا شهرتی ونفوذی آرتوب (۷۷۱) تاریخنده حج سفرنك اولان سلطنتی، مؤرخلر طرفندن مبالغه‌لی بر صورتده یازلمشدر. عقللی وعفیفه بر خاتون اولوب، علم وصلاح اربابنه محبت ایدر وکوب یاردم ایلر ایدی. مصرده «مدرسهٔ ام السلطان» اسمنده بیوك مدرسه بناء ایلمشدر. (۷۷۴) تاریخنده ارتحال ایدوب، مذکور مدرسه‌سی جنبنده دفن اولندی. وفات اولدیغنده، اوغلی سلطان شعبان کوب تحسر ایتدی، دیبورلر.

برّه بنت عبد المطلب

عبد المطلب بن هاشمك ابو طالب ایله بر آنادن (فاطمه) اولان قزی ورسول اکرم حضرتلرینك عمه‌سیدر. زوجی عبد الاسد بن هلال بن عبد الله بن عمر بن مخزوم بن یقظه بن مره بن کعب بن لوی القریشی المخزومی‌دن، ام المؤمنین (ام سلمه) رضی الله عنهانك اولکی اری اولان عبد الله ابو سلمه‌نی دنیایه کتوردی. شاعره، ادیبه، بر خاتون اولمشدر. آتاسی عبد المطلب وفات اولدیغنده، منظوم اوله‌رق سویلمش مرثیه‌سی واردر.

برّه بنت مر

عرب الوغلرندن تمیم بن مر بن ادّنك طوغمه‌سیدر. حضرت (آمنه) بنت وهب، ترجمه‌سنده ذکر اولندیغنه کوره، رسول اکرم

صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك يراق بابالرندن نضر بن كنانه بن خزيمه بن الياس ابن مضرك آناسى ايدى. بعض كيمسه‌لر ديدكينه كوره، خزيمه بن مدركه وفات اولديغنده، اوگى آناسى اولان (بره) بنت مرنى، كنانه نكاح ايلمشيدى. اولكى ارى خزيمه‌دن اسد ايله اسدەنى وصوك آرى كنانه‌دن رسول اكرم بابالرندن اولان نضرى وآنك قارنداشلرنى دنيايه كتوردى. بويله نكاح جاهليت زماننده درست كورلور ايدى. لكن بو روايت طوغرى دكلدر. اوگى آنانى نكاح اينمك، جاهليت عصرنده‌ هر نه قدر زناء حكمنده صانالماز ايسه‌ده، غاينده مكروه كورلور وعيب عد ايدلنور ايدى. بو كبى نكاحلره (نكاح مقت) هم (ضيزن) ديه اسم ويردكلرى كبى، آندن وجوده كلن بالالره‌ده (مقيت) ديورلر، ونوع مجوسيت هم بدبختلك حساب ايدلنور ايدى [١]. رسول كبريا وشفيع روز جزا افندمز حضرتلرينك سلسلهٔ نسبنى بو كبى مكروه نكاحلر ايله تلويث ايدلمه‌سى، هيچ تجويز ايدلنه‌چك حاللردن دكلدر. مذكور خبرك شايع اولمه‌سينك سببى بودر: كنانه طرفندن نكاح ايدلن اوگى آناسى (بره) بنت مر اولماى، بلكه (بره) بنت اد بن طابخه اسمنده ايكنچى بر خاتوندر. بو ايسه، كنانه نكاحنده هيچ بر بالا طوغدرمامشيدى. نضرك آناسى اولان (بره) بو خاتونك طوغمه‌سينك قزيدر [٢]. بعض كيمسه‌لرك بو طوغروده اولان ياكلش روايتلرى، بو ايكى خاتونك بر اسمده وبر فاميليه وبر خانه‌دن اولديغندن، برنى ايكنچسندن آيره آلمادقلرندن‌ شيوع اولمشدر.

---

[١] ضيزن؛ لغت كتابلرنده (ض زن) ماده سنده‌در.

[٢] بو تحقيق اسلام عالملرينك اك بيوكلرندن، وعرب نسللرنى عرب كونلرنى وعرب واقعه‌لرنى بيلمكده نظيرسزلرندن اولان ابوعثمان عمرو بن بحر بن محبوب الكنانى الليثى الامام الجاحظ حضرتلرندن منقول اولديغى ايچون، اك اعتمادلى بر سوز اوله بيلور. امام جاحظ رحمه الله، كنانه بن خزيمه بن مدركه‌يه منسوب، خالص بر عرب عالمى اولوب (٢٥٥) ده وفات اولدى.

Из фондов Российской национальной библиотеки

بريره

صفوان اسمنده برينك قزى وآنامز (عائشه) رضى الله عنهانك آزادليسى، قبطيه بر خاتون ايدى. جاريه ايكن مغيث اسمنده بر قل اوزرينه نكاح ايدلنوب، صوكره آزاد اولنمش، ومذكور زوجينك نكاحنده قالوب، قالمهمسى حقنده رسول اكرم صلى الله عليه وسلم طرفندن كنديسنه اختيار ويرلمشيدى. بو وقعه، آزاد اولديغندن صوك اولسكى نكاحك بوزلمهسنده خاتونك اختيارى اولوب اولماديغى مسئلهسنده اختلاف اولمغه سبب اولمشدر. (بريره) [١] تقوا، زاهده، بر خاتون اولوب، اوزون عمر سورمشدر. روايتلره كوره، ارنى اصلا سومازه ورسول اكرمدن اختيارخبرنى ايشندكى ساعتله كنديني ارندن آيرمشدر. مغيث ده بونك خلافنچه غايت سودكندن، سقال بوينچه ياشلرنى آغزوب، آردندن عذر ايدوب يورمشدر. كونلرك برنده، پادشاه اولمازندن مقدم، عبدالملك بن مروانه خطاب ايدرك: « اى عبدالملك! سنده محمود خصلتلر كورلمكدهدر، (چونكه پادشاه اولمازندن الك، عبدالملك متقى، متورع، برذات اولوب، دائم قرأن اوقوره مسجده ملازمت ايدوب، صالحلر ايله صحبت ايدره ايدى. خليفه اولديغيله بو حاللرك جملهسنه وداع ايتمش، حتى معاذ الله، قران شريفه: — هذا فراق بينى وبينك — [٢] — ديمشدر) خليفه اولمغه لياقتك يوق دكلدر، اكرده بومنصب سكا ميسر اولور ايسه، زنهار

---

[١] بانك قتحى ورانك كسريله در. عمدة القارى شرح البخارى (ج ٢ ص ٤٠٨).

---

[٢] الفخرى (ص ١١٠).

قان توکمکدن حذر ایله ! چونکه حضرت رسول صلی الله علیه وسلم افندمزدن : (آدم اوغلی جنت قابقه‌سنه واروب ، کررکه حاضر طوردیغی وقتده ، بر مؤمنك حقسز قاننی توکمش کیمسه ایسه ـ اورادن قوولور) دیه ایشتدم» دیه نصیحت اینمشدر. شایان دقتدرکه بر یره حضرتلری، عبدالملکه بو نصیحتلرنی ، عبدالملك خلیفه اولمـق احتمالی پك بعید ایکن بر وقتده سویلمشلردر ، عبدالملك‌ده بو نصیحتنك تمام خلافنه اوله‌رق ، اسلام ملتنه سهم بلا اولان حجاج کبی بر قان توکوچی ظالمی مسلط ایلمشدر. شو حجاجی‌که ملت اسلامیه‌ده بیوك استاذ اولان سعید ابن جبیر رحمه الله حضرتلرنی قوی بوغازلارروشنده بوغازلتمش ایدی. (جمله‌مزه عبرت !)

بریکه

عربلر آره‌سنده کرم وظرافتله مشهور بر خاتوندر. قریش الوغلرندن بر زوجی ومدینهٔ منوره‌ده بر مسافر خانه‌سی وار ایدی. قیس بن ذریح ، کندی معشوقه‌سی (لبنا) یی کورمك قصدیله یوردکنده اوشبو مسافر خانه‌یه نزول ایدر ، وبریکه‌نك اکراملرنی کورر ایدی.

بزم عالم

سلطان محمود ایکنچینك خاتونی، وسلطان عبدالمجیدك آناسیدر. کوب مکتب وتکیه هم مسجدلر بناء ایدوب ، (١٢٦٩) تاریخنده

Из фондов Российской национальной библиотеки

ارتحال ایتدی. طولمه بغچه‌ده اولان والده جامعی هم بونك خیراتندندر.

بسوس

عرب آره‌سنده شوم بر خاتون اولوب، بونك شوملقی ضرب مثل اکمنه کچمشدر. منقذ اسملو برینك قزی، وجساس بن مره‌نك خاله‌سی ایدی. بو خاتون سببندن، عدنان قبیله‌سندن اولان ایکی بطن بکر ایله تغلب آره‌سنده قرق سنه دوام ایدن بر محاربه اولوب، مذکور محاربه‌یه (حرب البسوس) نامی ویرلمشدر. (الله اعلم قرق سنه‌لك محاربه‌دن مقصودلری، قرق سنه‌لك عداوت اولسه کرك. محاربه‌لر ایسه بعض بر وقتلره مخصوصدر. زمانمزده فرانسه دولتیله آلمانیا دولتنك عداوتی الزاس ولورین طوغروسنده اوتوز سنه‌دن زیاده ممتد اولمقده‌در).

بصبص

دولت عباسیه زماننده اولان مشهور مغنیه‌لردن بریدر. مدینه‌ده طوغوب، یحیی بن نفیس جاریه‌سی اولدیغی حالده، خلیفه مهدی طرفندن زور حق ایله صاتون آلندی. فوق العاده گوزل، لطیف شیوه‌لی، محبت وجاذبه‌لی اولوب، زینتلی وقتی قویاشه، وزینتسز وقتی آی‌یه تشبیه ایدلنور ایدی. عصرنده اولان فضلا ایله ماجرالری واردر. ادیبلردن بری، بصبص مجلسنده اولنمقنی نیچه سنه‌لر آرزو ایدوب یوردکنده، آکسزدن بر کونده میسر اولمش ایدی. اشعارنی واداسنی، اوشنداق داوشنی ایشتدکنده اولده ایشتمش درجه‌سندن قات قات آرتق تابوب، محبتنه اسیر اولدی. مجلسده اولانلرك بریسی طرفندن: «کیسه‌لر طولوسی آلتون ایله صاتون آلمق ممکن اولمادیغی حالده، اکرده یکرمی تینلك قیمتنده

Из фондов Российской Национальной библиотеки

اولان فلان شیئی هدیه ایدر اولسه‌ك ، بصبص‌دن برتسبم ایله بر - رحمت - آله‌چقسکز ؛ چونکه بو بر ساعتلرکه مذکور شیء بصبص ایچون غایت لازم اولمقده‌در ، بونی غنیمت بیلوکز ! » دینلدکده ، حکایه ایتدکه‌مز ادیب : « انا لله وانا الیه راجعون ، بصبصك برکولوب قارامقی بنم ایچون عمرم بهاسی طورر ؛ لکن یکرمی تین آقچه‌ده آز آقچه دکلدر ، بن ایسه آقچه قدرنی بیلمیان میراث آشاوچیلردن دکلم » دیه بر طرفدن قاچوب چقوب کتمشدر . (بورلاق خاتونلری ؛ چیکمان قالوبلری ، ایچون عزیز عمرلرنی ، ملت آلتونلرنی فدا ایدوچی بای باالارینه عبرت ! . . .) .

بغداد خاتون

جنکیز نسلندن اولان امیر چوپان قزیدر . حسن وجمال ، عقل ودرایتیله مشهور بر خاتون ایدی . بغداد حاکمی اولان حسن ایلکانی (امیر شیخ حسن کبیر) خاتونی اولدیغی حالده ؛ جنکیز سلاله‌سندن ایرانده حکومت سورن ایلخانیان شعبه سینك ، هلاکودن صوك طقوزنجی وصوك حکمداری اولان سلطان ابو سعید خان بن محمد خدا بنده بن آرغون ، کندیسنه عاشق اولمش ایدی . حسن ایلکانی‌دن طلاق ایتدروب ، قزینی نکاحلندرمك حقنده ؛ ابوسعیدخان طرفندن ، امیر چوپانه تکلیف اولدی ایسه‌ده امیر چوپان بوکا رضا اولمادی . بونك سببندن الوغ محاربه چقوب ، اخیرنده امیرچوپان واوغلی ملوخان قتل اولندیلر . ابو سعیدخان ، حسن ایلکانی‌دن جبرا طلاق ایتدروب ؛ بغداد خاتونی آلدی . بغداد خاتون ، آتاسی وبرادرینك جنازه‌لرنی (۷۲۸) تاریخنده مکهء مکرمه‌یه کوندروب ، حاجیلر ایله جنازه‌لری اوقولدقدن صوکره ، مدینه‌یه یوللانوب ، بقیعده دفن

اولنديلر، سلطان ابو سعيد، بغداد خاتونه فوق العاده محبت ايدوب، حتى كه بتون مملكت امرنى آنك اختيارينه تابشردى. (٧٣٦) تاريخنده ابو سعيد خان وفات اولديغنده، كويا آغو ويروب هلاك ايتدى تهمتيله، سلطنت تختنه چقمش اولان آرپا خان طرفندن بغداد خاتون هم اعدام اولندى. بر آز آى حكومت سوردكنده آرپا خان كنديسى هم باشقه‌لرى طرفندن قتل اولندى. (بونلر قاشنده آدم اولدرمك، بورچه اولدرمك قدر اولسون يوق اولمش اولسه كرك، واأسفا!!...).

بلبل

علم وفضليله، اتقا وفصاحتيله، مشهور اولان (ست العلما) در. دمشق شهرنده طورر، اثرلى وعظلر سويلر، اولمشدر. (٧١٢) تاريخنده وفات ايدوب، جنازه‌سنه خاتونلر هم چقديغى مرويدر.

بلقيس

قحطان عربلرندن، (سباء) مملكتنده حكومت ايدن مشهور بر خاتوندر. الهدهاد اسمنده اولان پادشاه صوكنده تخته چقمش وكنديسى قوياشه عبادت ايدر ايدى. حضرت سليمان پيغمبرك مكتوب كوندروب ايلمش دعوتنه كوره، فلسطين ولايتنه كلدى، وايمان كتوروب سعادت ابديه‌يه نائل اولدى. خاتون اولديغى حالده، مملكتنى غايتده كوزل اداره ايتدكى مرويدر. عرب مؤرخلرينك

(تبابعه) دیه یازمقده اولان دولتلری، یمن پادشاهلری اولوب، عرب اثرلرینك (خط المسند) دیدکلری یازولری، اوشبونلره منسوبدر. یمنده لغتلری باشقه باشقه ویازو حرفلری بر اولان ایکی تورلی قوم اولوب، بونلرك بری (سباء) قومی، وایکنچیسی (بنو معین) دینلور ایدی. سباء دولتینك پایتختی (مأرب) شهری وبنو معین پایتختی (قرناو) بلده‌سی ایدی. میلاددن (۶۰۰) ییل مقدم بو ایکی دولت، دنیانك قوتلی حکومتلرندن عد ایدلنور ایدی. لکن (بنو معین) میلاددن ایکنچی، و(سباء)ده اوچونچی قرنده منقرض اولدیلر. ترجمه‌سنی یازمقده اولدیغمز (بلقیس) سباء قومنه حکمدار ایدی. (مأرب) بلده‌سی (صنعا) دن یوز یکرمی کیلومتر شرق طرفنده‌در.

مذکور ایکی قومك انقراضنه اولان باش سبب، سوده روشلری اوزگرمك اولوب، خصوصی (سباء) دولتینك انقراضنه ایکنچی سبب، مشهور سیل العرم واقعه سی اولمشدر. بونلرك صوکنده یمنده (صنعا) نك تخمینا یوز کیلومتر شمال شرقیسنده اولان نجرانده (حمیر) دولتی ظهور ایتدی. بو دولت حکمدارلرندن ذو نواس نام پادشاه، کندی اتباعنی یهود دیننه تکلیف ایتدی، وقبول ایتمیانلری چوقرلره تاشلادوب اوتلره یاندردی. قرآن شریفده مذکور اولان (اصحاب الاخدود) دن مراد، اوشبو ذات اولنه‌چغی مظنوندر. صوکره، بونلر اوستنه حبشلیلر کلوب، یمنی ضبط ایتدیلر، وحمیریلری مغلوب ایتدیلر. مکهء مکرمه‌یه کلن (ابرهة الأشرم) نام سر عسکر اوشبو حبشلیلردن ایدی. عرب آره‌سنده (وقعهء فیل) دیمکله مشهوردر. حمیر حکمدارلری فامیلیه‌سینه منسوب اولان سیف بن ذی یزن، نام کیمسه، کسری (خسرو نوشروان) اعانتی ایله فارس عسکرنی برابر کتوروب، حبشلیلری اخیرنده یمندن قووب چقاردی. (آزاد) ك زوجی اولان شهر بن باذان، اوشبو فرس عسکرندن ایدی. مسند یازوندن

Из фондов Российской национальной библиотеки

حمیر یازوی ، وآندن نسخ یازوی وآندن‌ده هر کیمه معروف اولان کوفی یازوی ، الك اخیرده حاضرکی عربی یازو پیدا اولمشدر. مسند، بو کونکی یازونك یراق آناسی اولسه‌ده، تمام اونودلمش ، انچق بو کونده علمه بحق محبت ایدن مستشرقلر ، اوقومیه اوکرنمکده‌لردر .

بلقیس

محمد بدرالدین بن سراج‌الدین البلقینی قزیدر. علم وفضلده مرتبه‌سی بلند اولدیغندن باشقه ، آخر عمرنده اون سنه‌دن زیاده سلوکده بولنه‌رق (شیخه) لقبیله شهرت بولمشدر. آلتمش یاشندن کیچوب ، (٨٤١) تاریخنده ارتحال ایتدی . جدی اولان سراج‌الدین ، ابن حجر العسقلانی حضرتلرینك استاذی ایدی .

بنان

عرب شاعره‌لرندن وعباسی خلیفه‌لردن متوکلك جاریه‌سیدر. (فضل) نام جاریه‌نك ایش‌داشی اولوب، متوکل خلیفه، بر وقتده بونلرك قوللرندن طوتوب :

تعلمت اسباب الرضا خوف سخطه

و علمه حبی له کیف یغضب

بیتنه مذکور وزن وقافیه‌دن ، مناسب برر بیت سویلرکه بیوردی. شو ساعت ایله فضل :

Из фондов Российской национальной библиотеки

يصد وادنو بالمودة جاهدا
ويبعد عنی بالوصال واقرب

ديدی . بنانده :

وعندی له العتبی علی کل حالة
فما منه لی بد ولا عنه مذهب

متوكل بيتنك مضمونی : « آنك غضبندن قورقديغم ايچون رضا ومداره سببلرنی اوكرنمكده‌يم ، آكا ايسه بنم مدارهم غضب واستغنا سببلرنی اوكرتمكده‌در » ، فضل بيتنينك مضمونی : « او بندن اعراض ايتمكده وبن آكا محبت ايتمك ايچون اجتهاد ايتمكده‌يم ، اوبندن براق اولدقچه بن آكا ياقن اولمقده‌يم » ، بنان بيتنك مضمونی : « بنم فكرمه كوره هر حالده معذوردر ، چونكه بنم ايچون آنی مفارقت ايتمك ، وآنی تركله باشقه طرفه كيتمك ممكن دكلدر » ديمكدر . الحق بربرينه مناسب بيتلردر .

بنت

شاه عباس زماننده ياشامش ، ايرانك اك مشهور شاعره‌لرندن اولوب ، حسام الدين سالارا قزيدر . حسن وجمالی . ادبياتده كمالی فوق العاده اولمقله معروف ايدی .

بنت البغداديه

يدنجی قرن هجريده بغدادده ظهور ايدن (زينب بنت

ابی البرکات) در. عالمه، زاهده، اولوب، خاتونلره وعظ ونصیحت سویلر، فقه وادب تعلیم ایدر ایدی. مصر پادشاهلرندن ملك ظاهر بیبرس قزی (تذکار بای خاتون) بونك ایچون (رباط البغدادیه) نام خانقاه بناء ایتمشدی.

بنت الجودی

روم قیصرلری طرفندن شامده حکومت ایدن غسانیلردن جودی بن عدی بن عمرو بن ابی عمر الغسانی قزی (لیلی) در. فوق الحد کوزل اولمغله، شامه سودا ایله کلدکنده، عبدالرحمن بن ابی بکر حضرتلری کندیسنه عاشق اولمشیدی. حتی که حقنده سویلمش اولان ابیاتلری واردر [*]. حضرت عمر زماننده شام، اسلام عسکری طرفندن فتح اولندیغنده، مشار الیه عبد الرحمن طرفندن تزوج بیورلدی. بویله بر مرأدینه ایرشوب مسرور اوله‌رق، حتی بتون عمرنی بونك صحبتنده کچرر اولمشدر. اوشبو سببدن، عبدالرحمنك باشقه خاتونلری، ام المؤمنین عائشه رضی الله عنها حضرتلرینه شکایت ایتمشلر ایدی. صوکره نیچوندر، آره‌رینه نفرت دوشوب، عبدالرحمنك جفاسندن، بوکره بنت الجودی جناب عائشه‌یه شکایت ایلمشدر. حضرت عائشه، برادرنی: «بنت الجودینی سودکك وقتده ده افراط ایتدك، بوزوشدیغك وقتده ده افراط ایلدك، ار اولان کیمسه بویله‌می اولور؟!.» دیه توبیخ وشلته ایتدکی مرویدر. اخیرنده طلاق ایدلنه‌رك دمشقده اولان اهلی طرفینه یبارلمشدر. (غسانیلر آره‌سنده جودی بن عدی نام حکمدار کورلمادکندن، بعض بر اکابر وامیرلرندن اولمه‌سی مظنوندر).

[*] اسد الغابه ده (ج ٣ ص ٣٠٥) ده مذکوردر.

بنت خداویردی

آلتنچی قرن هجری اخیرنده ویدنچی قرن هجری اوّلنده ٬ مصر القاهره واسکندریه ده یاشامش و(بی دست) دیمکله معروف اولمش بر قزدر. آنادن قولسز اوله رق طوغدیغی حالده آیاقی ایله قلم طوتوب یازی یازار ورسم خطینك درستلکی حقنده اك ماهر خطاطلر شهادت ویررلر ایدی. (سلامت قوللی قزلره عبرت!...).

بی دست دیمکله مشهور اولمه‌سی ٬ ایران طرفندن ایدکنی اشعار ایدر.

(۱۸۷۱) تاریخنده امریقه ده دنیایه کلن (میس تونیس) اسملو بر قز قول و آیاقدن ده محروم اولدیغی حالده ، کوزل یازی یازدیغی ، چیکش ونقش ایله کسب ایدرك سنه ده (۲۰۰۰) روبله پاره حاصل ایتمکده اولدیغی مرویدر [۱].

بنت الدوامی

حسن بن علی بن حسن الدوامی قزی (جوهره) در. آلتنچی قرن هجریده بغدادده یاشاب ، دائم علم وعبادتله اشتغال ایدر ، وخاتونلره وعظ سویلر ایدی. شیخ ابو نجیب ، وابو الوقت ، لره ملازمت ایدوب ، حدیث شریف تحصیل ایتدی ؛ وابو نجیب اوغلی عبدالرحیمه نکاحلنوب ، (سیده) اسمنده قزی اولدی. ابدست آلوب ٬ یسنو نمازنی اوقوب یاتدیغندن صوك (۶۰۴) تاریخنده وفات اولدی.

[۱] مجلة الهلال. (ج ۹ عدد ۱۴).

بنت دهين اللوز

یدنچی قرن هجری اوللرنده دمشق شامده ظهور ایدن مشهور حکیم نجم الدین ابو العباس بن المنفاخ آناسیدر. هر تورلی علمده مهارتی اولدیغندن اوغلی نجم الدین (ابن العالمه) دیمکله شهرت بولمشیدی. مذکور اوغلنی ایسه (٥٩٣) تاریخنده دمشق شهرنده دنیایه کتورمشدر.

بنت سعید

اکابر تابعیندن (٩١) تاریخنده مدینه ده وفات اولان ابو محمد سعید بن المسیب القرشی المدنی حضرتلرینک قزیدر. زمانه نک پادشاهی عبدالملک بن مروان، بونی اوغلی وولیعهدی ولید ایچون استدیکنی ویرمیوب، بلکه ابو وداعه [١]. عبدالله نام فقیر بر شاکردینه کندیسی آیتوب، ایکی، یاکه اوچ درهم مهر برابرینه نکاح ایلدی. فوق العاده جمال وادب صاحبه سی اولدیغندن باشقه قران شریف وحدیث علملرنده ید طولاسی وار ایدی. حتی که زفافلری صوکنده زوجی اولان ابو وداعه، استاذی اولان سعید حضرتلرینک علم مجلسنه وارمق صددنده اولدیغنی کوروب: « یانمده طور! سعید علمنی سکا کندم اوکرده بیلورم! » دیدکی مرویدر. زوجنه، جاریه منزلنده

[١] ابو الحجاج البلوی‌نک الفباسنده، کثیر بن المطلب بن ابی وداعه دیه کورلدی. (ج١ ص١١٩).

Из фондов Российской национальной библиотеки

اطاعتلی وخیر خواه اولدیغی کبی ابو وداعه‌یه چوق علم ونوادر نفیسه تعلیم ایلمشدر. سعید ابن المسیب حضرتلرینک، عبدالملک طرفندن کورمش اولان جفالری وتارتمش حسرتلری، اوشبو قز واقعه‌سی سببندن اولدیغی تاریخ کتابلرنده مسطوردر. سعید حضرتلری، صحابه‌لرک زاهدلرندن اولان ابو هریرة رضی الله عنه‌نک کیاوی ایدی.

بنت عائشه

اندلسده مشهور ادیبه‌لردن بر خاتوندر. علم وعرفانیله، فصاحت وبلاغتیله، شهرت بولوب، تألیف ایلمش اثرلری، اک بیوک عالملر طرفندن کامل لذت وحرمتله اوقولنور ایدی. تقوالق وزهدی هم علمی برابرنده کامل اولمشدر. وطنی اولان (قرطبه) شهرنده کوب کتاب جمع ایتمکله کندینه خاص بر کتبخانه تشکیل ایتدی؛ وجمله عمرنی مذکور کتبخانه‌سنده مطالعه وتألیف ایله کیچردی. (٤٠٠) تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

بوران

عباسیلردن المأمون خلیفه خاتونی (خدیجه) در. مشهور وزیر حسن بن سهل قزی اولوب (١٩٢) تاریخنده دنیایه کلمشیدی. بونی ایسه بر وقت [١] مأمون خلیفه کورمکله محبتی دوشدی وآتاسندن صورمغله

[١] نرده‌ده ونه روشده کورمشیدی؟ بونده ایسه روایت مختلفدر. هر نه قدر ابن خلدون مأمونی حمایه ایتمکده ایسه‌ده، دلیله مستند روشده حمایت ایده آلمیور. (ج ١ ص ١٠ ـ ١١).

(٢١٠) ده نكاحلندى . طوى وجهاز خصوصنده خليفه ايله وزير طرفندن صرف ايدلن بايلق واموال ، مؤرخلر يازديغنه كوره افراط درجه‌ده‌در. بتون خلق حتى فرنكلر طرفندن « خادم علم ومحب ترقى » اولمغله شهادت ويرلن بر اسلام خليفه‌سى ، سراى طولوسى اولان قاره كوزلى، اوزون ساچلى ، بالدير وكوكركلرى آچق اولان كوزل قزلره قناعت ايتماى ، چين دولتنى ضبط ايده‌جك مرتبه‌ده‌كى آلتونلرى ، سراى طشنده اولان بر قزى ضبط ايتمك يولنده صرف ايتمكدن كيرو طورماز ايسه ، باشقه‌لرينه نه قالدى ؟ . . . مأمون ايله (خديجه)نك نكاحلرى ، واسط ياقيننده (فم الصلح) نام يرده الحسن بن سهل خانه‌سنده اولمشيدى . اون سكز ياشنده نكاح ايدلنوب ، مأمون نكاحنده سكز سنه برلكده طوردى ، ويكرمى آلتى ياشنده ايكن طول قاله‌رق ، سكسان ياشنه ايرشوب (٢٧١) تاريخنده وفات ايتدى . آز وآچق سوزلى ، ملايم ، زياده عقللى ، طوغرى جوابلى بر خاتون اولمشدر .

بوران دخت

ساسان پادشاهلرندن خسرو پرويز قزيدر . برادرى شيرويه (ساسانيه‌نك يكرمى اوچونجيسى اولان قباد) ايله برادرزاده‌سى اردشير بن شيرويه صوكنده (هجرت نبويه‌نك يدى ويا كه سكزنجى ييللرنده اولسه كرك) ايران تختنه اوطوروب ، بر سنه ودورت آى پادشاهلق ايتدى . بونك وفاتندن بر آى صوكره ، همشيره‌سى اولان (آزرمى دخت) پادشاه اولمشدر .

به آفرین

ایران ملوك قدیمه‌سندن وکیانیان نسلندن بشنجی حکمدار اولان کشتاسب بن لهراسبك اوغلی وخلفینك قزیدر. بعض اورنلرده (به آفرید) رسمنده یازلمشدر. زردشت نام حکیم طرفندن اختراع ایدلمش مذهبه ابتدا کشتاسب تابع اوله‌رق، مجوسیت نشریله‌مشغول اولمقده ایدی. توران حکمداری اولان ارجاسب، کشتاسبك بویله برمشغولیتنی وخراسان طرفینك نظارتدن خالی قالمقنی غنیمت بیلوب بلخ شهرینه کله‌رك مستولی اولدی، وکشتاسبك قارتلق سببندن ترك حکومت ایدن آتاسی لهراسبی وایکی قزی (هما بانو) ایله ترجمه صاحبه‌سی به آفرینی اسیر آله‌رق کندی تخت کاهنه کتدی، واوراده جمله‌سنی حبس ایلدی. کشتاسب ایسه بونك آردندن بهادرلق ایله شهرتی اولان اوغلی اسفند یاری کوب عسکر ایله یوللادی. اسفندیار، چوق محاربه‌لر صوکنده ارجاسبی قتل ومملکتنی ضبط ایده‌کله لهراسبی وهمشیره‌لری اولان به آفرین ایله هما بانویی اسارتدن تخلیص ایدوب مظفر اوله‌رق عودت ایتدی.

بهروزه خاتون

ایرانده ظهور ایدن ملوك صفویه‌دن شاه اسمعیل اردبیلی خاتونیدر. محاربه وقتنده عثمانلیلر طرفندن آلنوب، استانبوله کتورلدی؛

وعلمادن تاجی زاده جعفر چلپی‌یه تزویج ایدلدی. (منکوحه‌یی آلماز ایسه چلپی‌یه خاتونمی تابلماز ایدی ؟ ! ...) .

بهیه

بکر بن وائل قبیله‌سنده عبدالله رضی الله عنه قزی صحابیه بر خاتوندر. آتاسیله برابر کله‌رك رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضورنده ایمانه کلمش ایدی. رسول اکرم حضرتلری ارلر ایله کورشوب، وخاتونلر ایله کورشمای بیعت ایتدکی حدیثی مشارالیهادن مرویدر. قرقی ار ویکرمیسی قزاوله‌رق آلتمش بالاسی دنیایه‌کلدی، وبونلردن یکرمیسی محاربه‌لرده شهید اولدی. بو مرتبه کوب بالا طوغدرمش خاتون عرب آره‌سنده بوندن باشقه ایشدلمامشدر .

بیبی

عبدالصمد بن علی بن محمد بن عبدالرحیم الهرثمی قزی (ام‌الفضل) در. مشهور محدثه‌لردن اولوب، (جزء بیبی) نام بر تألیفی واردر. ابوالعلاصاعد بن ابی الفضل وغیرلر، بوذاتدن حدیث شریف روایت ایتمشلردر.

بیلون

سکزنچی عصر هجریده اسلام مؤلفلری مجمعی اولان مشهور «سرای» شهرنده حکومت ایدن اوزبك خان بن طغرلخان خاتونیدر.

...نه‌ده سیاحتی اثناسنده ابن بطوطه، اوشبو خاتون حضورینه قبول ایدلنوب، طعام ییمش، وکوب هدیه‌لرنی آلمش ایدی. اصلی استانبوللی اولوب، بر روم قزی وبر روایته کوره استانبول پادشاهینک کریمه‌سی ایمش. آتا آناسنی و اصل وطننی زیارت ایتمک ایچون قسطنطینیه شهرینه واروب، اوراده وفات ایتمشدر. نصرانی دیننده ثابت اولدیغی ویاکه اسلامیتی قبول ایتدکی معلوم اولمادی. اوزبك خان کندیسی مسلمان اولدیغی حالده نصرانیه خاتونلری هم اولدیغی مظنوندر. کچن ییللرك برنده روسی سالنامه‌لرده اوزبك خان حضورنده روس پاپاسلری بر خاتوننه کندی دینلرنچه دعاء ایتدکلرینك رسمی مندرج ایدی. درست اولدیغی تقدیرده اوشبو کبی خاتونلر اوله بیلور.

پ

پادشاه خاتون

یدنچی قرن هجریده کرمانده حکومت سورمش اولان (قره‌ختایان) ونام دیکرله (آل براق) حکمدارلرینك آلتنچیسی، ومذکور حکمدارلرك اوچونچیسی اولان قطب الدین محمدك قزیدر. ایلخانیه‌دن بایدوخان بن طرقای بن جنکیزخانه وارمش ایمش. (٦٩١) تاریخنده قره ختایاندن بشنچی حکمدار اولان برادری جلال الدین سیورغمشی قتل ایدوب، بایدوخان فرمانیله کرمان تختنه جلوس ایتدی. لکن «الجزاء من جنس العمل» مصداقنچه بایدوخانك فرمانیله کندیسی هم مذکور برادرینك خاتونی (کردوچین) بنت منکو بن هلاکو وقزی (شاه عالم) طرفندن (٦٩٥) تاریخنده مقتول اولدی. بوندن صوك

یدنجی حكمدار اولەرق قطب الدین محمدك طورونی مظفرالدین محمدشاه بن حجاج ، وسكزنجی حكمداراولەرق قطب الدین شاه جهان بن جلال الدین سیورغمش خان اولەرق‌، (٧٠٣) تاریخنده معزول اولمغله، قره ختایان دولتی منقرض اولدی. پادشاه خاتون‌، گوزل شعر سویلر، فوق العاده درست وكوركام یازو یازار ایمش. یازمش قرآن شریفلری خطاطلر طرفندن مدح وثنا ایدلمكده اولدیغی مرویدر.

پرتوپیال

سلطان عبدالعزیزك آناسی وسلطان عبدالمجیدك خاتونیدر. آقسرایده (١٢٨٨) تاریخنده بر كتبخانه، وغایتده تكلفلی برجامع هم بناء ایتدی. جامعی حضورنده‌، محله بالالری ایچون مكتب آچوب، امام ومؤذنلر، معلم وخادملر، شاكرد وآنلرك حاجتلری ایچون مكمل وكافی درجەده وقفی قالدردی.

« ت »

تاجلی خانم

شاه اسمعیل صفوی محبوبەسیدر. (٩٢٥) تاریخنده سلطان سلیم ایله شاه اسمعیل آرەسنده (چالدران) ده اولان مشهور محاربەده عثمانلیلر الینه اسیر دوشوب، مسیح پاشا زادەیه آلقه‌ارنی ویروب

Из фондов Российской национальной библиотеки

قورتلمشدر. پك كوزل بر خاتون اولدیغی مرویدر. شاهك خاتونی (بهروزه خاتون) هم اوشبو كونك عثمانلیلر الینه اسیر دوشمش ایدی.

تاجه

یمن امیرلرندن ذوشفره قزیدر. جوهر واینجولره مستغرق اولان جثه سی كوب زمان صوكنده تابلمش ایمش. بو مرتبه اصل تاشلر ایله زینتلنوب، آچلق وقتده، آشامیه تابمیوب، آچلقدن وفات اولدیغی یاننده اولان بر لوحه یه یازلمش ایمش.

تحفه

بغداد شهرنده بر سوداكر جاریه سی اولوب، عشق ایله مبتلا اولدیغنده، دیوانه لندی ظنیله، خواجه سی طرفندن خسته خانه یه ویرلمشیدی. حالندن خبردار اولمغله، خواجه سی اولان ذاتدن التماس ایدرك، سری سقطی حضرتلری آزاد ایتدرمشدر. شفا خانه ده سویلمش اولان شعرلرندن بعضیلری بونلردر:

معشر الناس ما جننت ولكن
انا سكرانة وقلبي صاح
اغللتم یدی ولم آت ذنبا
غیر جهدی فی حبه وافتضاحی

مضمونی: « ای آدمیلر! بن دیلورمادم، لكن ایسردم، قلبم

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایسه آیقدر. سزه بنی، آنك محبتنده اولان رسوایلغمدن باشقه بر
قباحتم اولمادیغی حالده، اللریمی بغلاولادکز!..»، دیمکدر.

تذکار پای خاتون

مصر پادشاهلرندن، ملك ظاهر بیبرس قزیدر. آتاسی وفاتندن
سکز سنه صوك (٦٨٤) تاریخنده، قاهره‌ده خاتونلره مخصوص اوله‌رق
بر تربیه خانه بناء ایدوب «رباط بغدادیه» دیه تسمیه اینه‌کله
(بنت البغدادیه) اداره‌سینه تابشردی. بو خانقاه ایسه، یالکز ذکر
وعبادته مخصوص اولمای، بلکه هر تورلی دین وآخرت علمندن
درس ویرلمکده اولان بر دارالفنون ایدی. ارلری طرفندن تاشلانلمش
ویاکه طول قالمش، یاخود عدت ایچنده اولنمش خاتونلرهم، قبول
ایدلنمکله تربیه‌لنورلر، دنیا وآخرت هنرلرندن وعلملرندن چوق شیلر
اوکرنورلر ایدی. اداره‌سی فوق العاده منتظم اولوب، اوکرنوچیلر
واوکردوچیلر، ونظارت هم خدمت ایدوچیلر حقنده اولان ترتیب
وقاعده‌لر، محیر عقول ایدی. تربیه‌خانه‌نك جمله نفوسی برشیخه
اداره‌سنه تابع اوله‌رق، شیخه‌نك ایسه علمده مهارت تامه‌سی وحسن
خلقده کمالت باهره‌سی‌ایله برابر، تدریسه واداره‌یه اقتدارلی‌اولمه‌سی
شرط ایدلمش ایدی. بونده ایسه، خصوصی درسلردن باشقه عمومی
وعظلر هم اولنوب، معلوم وقتلرده وعظ کرسیلرنده، واعظه‌لر طرفندن
نصیحتلر سویلنور ایدی. فقط بو کبی فائده‌لی بر تربیه خانه بر سببه
مبنی اوله‌رق (٨٠٦) تاریخنده تعطیل اولندی، وتکرار اوله‌رق
آچلمادی. (بزلره عبرت! خاتونلر ایچون بر واعظه‌مز اولمادیغی
حالده کوبسنی فاهشه‌لکه اوکرتدك؛ بردرسخانه وبرتربیه خانه‌مز

Из фондов Российской Национальной библиотеки

اولنمادیغی حالده مشهور شهرلرك جمله‌سنده سفاهت خانه‌لر آچمیه یتشدك ، وای بزم حالمزه وای ؟! . . . .) . تنكار پای خاتون ایسه ، والدی قبیلندن همتلی ، خیراتلی ، اهل علمی حمایه ایدر بر خاتون ایدی .

ترخان

سلطان ابراهیمك خاتونی وسلطان محمد دورتنچی نك آناسی (خدیجه سلطان) در . صالحه وخیراتلی بر خاتون اولوب ، مكتب وكتبخانه‌لر تأسیس ایتمشدر . (ماه پیكر سلطان) طرفندن اساسی قورلمش جامع شریفی هم اتمام ایلمش ایدی . (۱۰۱۴) تاریخنده ارتحال ایتدی .

تركان خاتون

ایرانده حكومت سورن سلچوقیلرك اوچونچیسی اولان ملكشاه ابو الفتح جلال الدین (تاریخ جلالی بوكا منسوبدر) بن آلب ارسلان بن چغری بكك خاتونیدر . عقللی وتدبیرلی بر خاتون اولوب ، سیاست امرلرنده فكری طوغری وسوزی هم نفوذلی اولور ایمش . حتی ملكشاهك دولتنده اولان انتظام ووسعت ، وزیری اولان نظام الملك وخاتونی تركان خاتونك تدبیری سایه‌سنده وجوده كلدكی سویلنور . تدبیری ثمره‌سی اوله‌رق ، هیچ بر خاتون آلماز وجاریه طوتماز وباشقه اورنده كیچه‌لماز شرطیله قزینی ، عباسی خلیفه مقتدی

باللهه تزویج ایلمشیدی. مقتدینك ابو الفضل جعفر نام اوغلی، بونك قزندن دنیایه کلدی. چونکه خلیفه، ملکشاهدن اوشبو قزنی صوردیغنده، بونك جمله امرنی ترکان خاتونه حواله ایلمش ایدی. دیکر قزی (خاتون العصمه) مقتدی خلیفه نك الوغ اوغلی وولیعهدی مستظهر باللهه تزویج اولندی. اوغلی محمودك وصیه سی اوله رق، اوکی اوغلی برکیارق ایله محاربه وسائر اقربالریله چوق ماجرالری واردر. هر کیمه محبوب اولدیغندن باشقه حکمتلی حرکتی سایه سنده هر خصوصده، قارشو کلنلرینه غالب اولور ایدی. عزت ورفعت اوزرنده یاشاب (٤٨٧) تاریخنك شهر رمضاننك ارتحال ایتدی. مسجد، مدرسه، شفا وخسته خانه کبی، چوق خیرات قالدرمشدر.

تقیه (ارمنازیه)

ابو الفرج غیث بن علینك قزی وتاج الدین ابو الحسن علی بن فاضلك آناسی (ام علی) در. دمشق شهرنده (٥٠٥) تاریخنده دنیایه کلوب، (٥٧٩)ده ارتحال ایتدی. اك مشهور شاعره وادیبه‌لردن اولوب، علمی، شعر وفصاحتنه غالب کلدککندن علم ایله شهرت بولمشدر. بر وقتده بر قصیدهٔ خمریه انشاد ایدرك، عشرت وایچکی مجلسلرنی تمام تعریف ایلمش ایدی. علمادن بر ذات مطلع اولدیغنك: «بو خاتون بو کبی مجلسلر ایله تا زمان صباوتندبیرو الفت ایتمش اولمه‌لی» دیمش. بوندن خبردار اولدیغی ساعتده بر قصیدهٔ حربیه انشاد ایدرك عسکرلك عالمنی ومحاربه احوالنی عنعنه‌سیله بیان ایلمش، و: «حرب حقنده اولان معلوماتم نه صورتله اولمش ایسه خمر حقنده اولان معلوماتم دخی شو وجهله‌در» دیه تبرئت ذمت ایلمشدر. بر

مدت اسکندریه ده، حدیث علماسندن اولان ابو طاهر سلفی درسنه دوام ایلمش ایدی. مشار الیه سلفی حضرتلری بر کون بر کاغده: « ساکن اولدیغم حجره ده، آیاغم برچوی‌یه راست کله‌رك یارلدیغندن، کچکنه قزده باشنده اولان یاولقنی یرتوب آیاغمه باغلادی » مضموننده بر عباره یازمش ایمش. تقیه ایسه بو عباره‌یی کوردکنده بداهة اوشبو قطعه‌یی انشاد ایلمشدر:

لو وجدت السبيل جدت بخدي
عوضا عن خمار تلك الوليده
كيف لي ان اقبل اليوم رجلا
سلكت دهرها الطريق الحميده

مضمونی: « اکرده یولنی بولسه م ایدی، او قزك یاولقنه بدل اوله‌رق یاکاغمی بدل ایدردم. عمر بارنجه محمود یوللره یورمش آیاقی اوبمك بو کون بکا نیچوك میسر اوله‌بیلور ؟!...» دیمکدر. بو قبیلدن اولان لطائف وماجرالری کوبدر.

« ث »

ثُبَیْتَه [1]

صحابیاتدن اولوب، ضحاك بن خلیفة الانصاری الاشهلی قزی بر محدثه‌در. جمال، کمال، لطافت، ادب، ابله مشهور اولوب، کوزللکی عرب خاتونلری آره‌سنده مثل حکمنه کچمش ایدی. کندیسنی

[1] مصغر صیغه‌سیله جهینه وزننده‌در. قاموس الاعلامده (ثبیه) صورتنده یازلمه‌سی سهو قلم اولسه کرك. (نبیثه) صورتنده هم روایت وار. فتوح البلدان ص ۹۸

Из фондов Российской национальной библиотеки

کورمکدن کوزلر طویماز، مجلسندن کوکللر یالقماز، ایدی. غایت عفت وتقوالق اوزرنده یاشاب وفات ایتدی. رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن بر چوق احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

ثبیته بنت یعار

یعار بن زید بن عبیدالله الانصارینک قزی، وابو حذیفه بن عتبه بن ربیعه‌نک خاتونیدر. صحابیات آره‌سنده فضل ودرایتیله شهرت اولوب، کندیسندن بعض حدیث شریف منقولدر.

ثریا

عبد الله [١] بن الحرث بن امیة الأصغر بن عبد شمس بن عبد مناف قزیدر. قریش خاتونلری آره‌سنده جمال وادبنده کمال، ایله مشهور ایدی. عرب وقریش شاعرلرینک اك شهرتلیسی اولان ابو الخطاب عمر بن عبد الله بن ابی ربیعة المخزومی، کندیسنه عاشق اولوب، حقنده کوب اشعار سویلمشدر. عمر بن ابی ربیعه بر حاجت حقنده یمن مملکتنه سفر ایتدکنده ثریانی سهیل بن عبد الرحمن بن عوف الزهری، یا خود سهیل بن عبد العزیز بن مروان نکاحلنوب، مصر ولایتنه رحلت ایلمش ایدی. عمر بن ربیعه

---

[١] بو اورنده روایت مختلف اولوب، ثریا بنت عبدالله بن الحرث روایتی اولدیغی کبی بعض روایتلرده ثریا بنت علی بن عبدالله واقعدر.

قایتوب ، خبری ایشتدکنده کوب اشعار وقصیده‌لر انشاد ایدوب تمسر ایلدی . علم اهلی آره‌سنده مشهور اولان :

ایها المنکح الثریا سهیلا
عمرك الله کیف یلتقیان
هی شامیة اذا ما استقلت
و سهیل اذا استقل یمانی

اوشبو قصیده‌لردندر . مضمونی : « ای ثریایی سهیله نکاح ایلیان آدم ! ، الله تعالی سکا عمر ویرسون ! انلر بری یمنی ودیکری شامی اولدقلرندن بر برینه نیچوك ملاقی اوله‌بیلورلر ؟ ! . » دیمکدر . سهیل ، یمن مملکتنده کورلمکده اولان بر یولدز اسمی اولدیغندن ، ثریاده یولدز اسمی اولدیغنده ، غایت مناسب دوشه‌شدر . بونلرك نوادر وماجرالریله محاضرات وادب کتابلری طولودر . ثریانك آتاسی اولان عبدالله (قتیله بنت النضر بن الحارث) قزیدر .

ثُوَیْبَه

فخر کائنات رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه ابتدأ سوت ایمزن خاتوندر . حضرت حمزه بن عبدالمطلب هم بونك سوتنی ایممش ایدی . ابو لهب بن عبدالمطلبك جاریه‌سی اولوب ، جناب رسول اکرمك دنیایه کلدکنی تبشیر ایتمه‌سی اوزرینه ابو لهب طرفندن آزاد ایدلمش ایدی . اسلامنده اختلاف واردر . هجرتدن یدنچی سنه‌ده ارتحال ایتدی . رسول اکرم حضرتلری ، مدینه‌یه هجرت ایتدکلری صوك ، مزبوره‌یه هدیه‌لر یبارر اولمشدر .

« ج »

جانفدا خاتون

سلطان مراد اوچونجی سراینده غایت نفوذلی اولان بر خانوندر. عقللی وتدبیرلی، حیله ومکرلی اولدیغندن بتون سرای اهلنی حتی‌که سلطانی کندی حکمی آستونده طوتمشدر. بونك بویله بر نفوذ واقتدارندن استفاده ایدرك برادری اولان دلی ابراهیم پاشا دیار بکر والیسی اولوب، ایتمدکی ظلمی قالدرمامشدر. اصلی بر ارمن قزی اولوب، برادرلری ابراهیم ومحمود [١] له برابر اهتداء ایتمشلر، وکوندن کون قطع مراتب ایدوب، بو درجه‌یه کلمشلر ایدی. قالدرمش خیرات واوقافی هم کوب دیبورلر.

جرباء بنت قسامه

حضرت امام حسن بن علی المرتضی (رضی الله عنهما) نك قائن آناسی وحرم علیالری اولان (ام اسحاق بنت طلحه) نك والده‌لریدر. جمال وجاذبه‌لی اولمقله مشهور وحسنالقده، کندی عصرنده نظیری اولنمادیغی مرویدر. جرباء، قورچاقغی دیمك اولوب، مزبوره دخی افراط درجه‌ده کوزل اولدیغی سببندن، قانغی بر حسنا خاتون یاننه کله‌چك اولورسه، چرکین کورندکی جهتله، اك کوزل خاتونلر، آنك

[١] خلاصة الاثر فی اعیان القرن الحادی عشر. ج ١ ص ٥٧

بانته وارمقدن صاقلانور اولدیغندن، کویا قورچاقغی ایمش‌ده،
قورچاقغی سرایندن قورقولنور ایمش وهمیله، جرباء لقبیله شهرت
بولمشدر. اصل اسمی بیلنمدی.

جعده

اشعث ابو محمد بن قیس بن معدی کرب الکندینک قزی
وامام محترم ابو محمد الحسن حضرتلرینک خاتونیدر. معاویه طرفندن،
اوغلی یزیده تزویج ایدلمك حقنده ویرلمش وعده‌یه آلدانوب،
فخر کائنات افندمز صلی الله علیه وسلمك سوکلو وعزیز بالاسنه زهر
ویروب شهید ایلدی. حضرت حسندن محروم قالدیغی کبی یزیده
هم واره آلمای، دنیا وآخرت بدبخت اوله‌چق بر عملی اجراایدوب،
امت اسلامیه‌یی غریق حسرت ایلدی. روایتلره کوره امام حضرتلرینه
ییدرلمش زهر، معاویه‌نك خاص طبیبی اولان ابن اثال [١] طرفندن
حاضرلنمشدر.

جلیلهٔ سلطانیه

ایوبی پادشاهلردن ملك عادل ابو بکر (٦١٥ تاریخنده وفات اولان
پادشاه‌در) بن ایوب قزی (مونسه) در. علم وفضلده ید طولاسی

[١] حضرت معاویه‌نك کیچه وکوندز یانندن آیرمامش اولان نصرانی طبیبی ایدی. ترجمه‌سی
عیون الانباء فی طبقات الاطباء‌ده، مفصلدر. (ج ١ ص ١١٧—١١٩).

Из фондов Российской национальной библиотеки

اولوب، خصوصا علم حدیثده مرتبه‌سی بلند اولمغله مشهور محدثه‌لر جمله‌سندن معدود ایدی.

جماعه [۱]

عوف بن محلم الشیبانی قزیدر. (ام اناس) ایله بر طوغمه اولوب، (المنزوف ضرطا) دیه لقبلنمش اولان لیث بن مالك نکاحنده ایدی. وفا دارلق ایله مشهور اولوب، عربلر آره‌سنده مستعمل اولان: «اوفی من جماعه» سوزی بونك طوغروسنده ضرب مثل ایدلمشدر. بعض اورنده (خماعه) رسمنده کورلدی.

جمعه

حابس یاخود خس قزیدر. جاهلیت زماننده عربلر آره‌سنده عقل وحکمت ایله شهرت بولمش خاتونلردن ایدی. عمالقه قومنه منسوب اولدیغی مرویدر.

جمیله

امویلر زماننده اك شهرتلی بر مغنّیه ایدی. مدینه‌ده یاشاب،

[۱] مشاهیر النساء وقاموس الاعلامده (ج) حرفنده ایراد ایدلنه‌رك (جماعه) یازلدیغی حالده، مجمع الامثالده (ج ۲ ص ۲۲۲) وجمهرة الامثالده (ج ۲ ص ۲۵۱) (خ) حرفیله (خماعه) یازلمشدر. قانغسی درست ایدکی بزه معلوم اولمادی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

داوشی فوق العاده کوزل اولوب، موسیقیده اولان هنری یرنده ایدی. موسیقیده استاذ اولان معبد، ابن عائشه، کبی ارلر؛ و(حبابه)، (سلامه)، (عقیله)، (خلیده)، (ربیحه) کبی خاتونلر، جمله‌سی بونك شاکردلری ایدی. چوق نوادری واردر. حج نیتیله مکهٔ مکرمه‌یه واردیغنده، نزول ایلمش خانه‌سنه حج سفرنی تبریك ایچون مکه‌نك اکابری کلدکلری کبی، مدینه‌یه رجوعنده بتون مدینه اهالی استقبال ایلمشلر ایدی. (صالقون صوفیلر ایشتماسونلر!.). عبدالله بن جعفر حضرتلریله بعض نوادری اولدیغی مرویدر.

جمیله بنت وائل

عربدن وائل یاخود وائله ویا امیل بن راشد قزیدر. عشق، ووفا ایله مشهور حسنی بر قز اولوب، کندیسنه ابن عمی اولان عامر بن سعید بن راشد عاشق اولمشدر [۱].

جنان

بصره‌ده محدث عبدالوهاب الثقفی جاریه‌سیدر. عرب خبرلرنی، واسلاف واقعه‌لرنی بیلور؛ شعرلری روایت قیلور ایدی. کندیسنه اعاظم شعرای عربدن اولان ابونواس ابوعلی حسن بن‌هانیء نام شاعر عاشق اولوب، حقنده چوق اشعار سویلمشدر. روایتلره کوره ابونواس جناندن باشقه بر خاتونی، اخلاص ایله سودکی معلوم اولمامشدر. اول

[۱] برقدر ماجرالری وسویلمش اولان اشعارلری تزیین الاسواقده هم مذکوردر. (ص ۱۰۲).

امرده، جنان، ابونواسه هیچ التفات ایلممش ایسه ده، ابونواسك لطیف وملایم اشعارلرینه ونزاکتلی اعتذارلرینه مقابله ایتمکدن عاجز قالوب، مغلوب اولمشدر. بر آره لق جنان حج شریفه کتدکنده، کوکلنده هیچ حج نیتی اولمادیغی حالده «بلکه یولده کوروب بولمازمی؟» دیه امیدلنوب، آنك آردندن ابونواس هم حجه کتدی، وبوسببدن ابو نواس «حاجی» افندی اولوب قایتدی. (کولمه کز.! اسم ایچون حج قیلمقدن، «جنان» ایچون حج قیلمق بلکه آرتق اولور...). وبو طوغرودہ:

الم تر اننی افنیت عمری
بمطلبها و مطلبها عسیر
فلما لم اجد سببا الیها
یقربنی و اعیتنی الامور
حججت وقلت قد حجت جنان
فیجمعنی و ایاها المسیر

ابیاتلرنی انشاد ایلدی. مضمونی: «جنان ایچون جمله عمرمی افنا ایتدم، جنان حسرتی آز برشیٔ دکلدر. آنی کورمیه هیچ سبب بوله مدیغم ایچون وهرتدبیردن عاجز قالدیغم ایچون، حج سفرینه کیتدم. جنان حج قیله در، بلکه آنك ایله بنی، سفر جمع ایدر دیدم» دیمکدر. ابونواس (١٩٥) تاریخنده بغداد ده وفات اولدی. کوزل ابیاتلری کوبدر.

جَنُوب

عربلردن قیس بن اصبغ بن محصن بن اخرش قزیدر. کندیسنه مالك بن الحرث بن الصمصامه بن اخرش الجعدی، عاشق اولمغله بر

چوق نوادر وحکایه‌لری عالمه مشهور اولندی. مشار الیه مالك، اك
بهادر عربلردن اولدیغی حالده، مزبوره‌نك محبتنه اسیر دوشدی.
اوشبو عشق یولنده، یکرمی سکزنچی یاشنده اولدیغی حالده عزیز
جاننی فدا ایتدی. دوستنك اولم خبرنی ایشتدکنده، (جنوب) هم
بعض ساعتلر دنیاده طوروب، آخیرنده یره دوشوب جان ویرمشدر.

جُوَیْرِیَة

فخر کائنات، سید مخلوقات، افندمز صلی الله علیه وسلم
حضرتلرینك زوجات طاهره‌لرندن برسیدر. بنو المصطلق قومینك
رئیسی اولان الحارث بن ابی ضرار الخزاعی قزی اولوب، هجرتك
(٥-٦) تاریخنده اولان «مریسع» وقعه‌سنده اسیر آلنمغله صحابه‌لردن
ثابت بن قیس حصه‌سنه دوشدی. رسول اکرم طرفندن بونك قیمتی
ویرلوب، آزاد ایدلدکندن صوك، اوشبو غزاده اسیر دوشن خاتونلری
آزاد ایتدرمکه وسیله اولسون ایچون، نکاح ایدلنه‌رك امهات المؤمنین
زمره‌سنه کردی. بونی کوردکلری ایله، رسول اللهك قاینیشلرنی اسیر
صفتنده طوتمق مناسب دگل دیه، جمله صحابه‌لر، بتون اسیرلرنی
آزاد ایتمشلر، وبونك نتیجه‌سی اوله‌رق بنو المصطلق قومی، بالاتفاق
اسلامه کلمشلردر. اوشبو سببدن، قومی ایچون اك برکتلی اولان
خاتون، (جویریه) در، دیيورلر. بعض حدیث شریف هم روایت
ایتمشدر. (٦٥) یاشنده ایکن (٥٦) تاریخنده ارتحال ایتدی.

جُوَيريه بنت ابی جهل

صحابیاتدن اولوب، مکه فتحی کوننده ایمانه کلدی. اسلامه کلدکندن صوك، حضرت علی، تزوجنی قصد ایلامش ایسه‌ده، رسول الله طرفندن: « بر کیمسه‌ده اللهك دوستی ایله دشمنینك قزی جمع اولنماز » دیه منع اولنمشیدی. بوندن صوك صحابه‌لردن عتاب بن اسیده واروب، عبد الرحمن اسمنده اوغلی دنیایه کلدی. بعضیلر، بونك اسمنی (جمیله) ایدی، دییورلر.

جهان آرابیکم

هندستان پادشاهلرندن (ارجمند بانوبیکم) ك زوجی اولان ملوك تیموریه‌دن شاهجهان قزیدر. حسن وجمالیله، عقل ودراینیله، صلاح وعبادتیله، شهرت بولمشیدی. (۱۰۹۲) تاریخنده دهلی شهرنده وفات اولدی. مکمل بر تربه‌سی واردر.

جهیزة

عرب آره‌سنده بو اسمده ایکی خاتون مشهور اولوب، هر ایکیسی احمق ایدی. بریسی ابو الضحاك شبیب بن یزید الخارجی‌نك آناسی

وغاینده بهادر برخاتون ایدی. حامل اولدیغنده: «قارنمده بر شی هرکتلنه» دیه هر کیمه سویلب یوردکندن: «احمق من جهیزة» مثلی صادر اولمشدر [١]. ایکنچیسی ایسه: «قطعت جهیزة قول کل خطیب» مثلینك صدورینه سبب اولان خاتوندر. بونك اصلی: بر مقتول طوغروسنده ایکی قبیله نك خطیب وشیخلری بر یره جمع اولنوب، دیته رضالندرمق ایچون خطبه‌لر سویلب مشغول اولدقلری بر ساعتنده، مزبوره خاتون، مجلسه کلوب: «مقتولك ولیسی قاتله ظفر تابوب، قتل ایلدی» دیمشیدی. اوشبو ساعتده، مذکور مثلی ایتوب، هر ایکی طرف آدملری مجلسدن تارالمشلردر.

حبابه

عربلرك اك مشهور مغنیه‌لرندن اولان (عالیه) در. امویلردن یزید بن عبدالملك خلیفه‌نك جاریه‌سی ومحبوبه‌سی اولوب، (سلامه) ایله هر ایکیسی یزید حضورنده زیاده محترم ایدیلر. یزید بتون عمرنی (حبابه) ایله کچروب امور حکومتنی اهمال ایلمشدر. بلکه اصل خلیفه (حبابه) اولوب، یزید ایسه بونك امری آستونده اولنور ایدی. بتون مملکت (حبابه) النده اداره اولنور، ایستدکنی نصب ایدر، وایستدکنی عزل ایدر، یزید ایسه هیچ شیدن خبردار اولماز ایدی. کونلرك برنده یزیدك برادری مسلمه: «ای یزید! بومنصبه عمر بن عبد العزیز صوکنده اوطوردیغکدن خبرك یوقمی؟ بونچه ایلچیلر قاپوکده طورمقده‌لر، وبونچه مظلوملرك آهلری کوکلره چقمقده‌در، سن ایسه همیشه جاریه‌کدن فراغت ایده آلمیورسن!..» دیدکندن عبرتلنوب جمعه نمازینه چقمق اولوب حاضرلنمشیدی. شو

[١] جمهرة الامثال لابی هلال حسن بن عبدالله العسکری. (ج ١ ص ٢٦٣).

Из фондов Российской национальной библиотеки

اثناده قارشوسنه (حبابه) چقدیغنده، اوز اوزنی ضبط ایده آلمای، آنک قوچاغنه آتلمشدر. هم خادملرینه: «مسلمه‌که آیتوکز جمعه نمازنی امام اولوب اوقوسون!» دیمشدر، وکندیسی خمر ایله (حبابه) سنه ملازمت ایلمشدر. کونلرک برنده یزید: «بن خلقك ـ انسان ایچون دنیاکدر سز اوله‌ماز ـ دیدکلرنی البته یالانه چقاررم!..» دیه بر بغچه‌ده خواص ندماسنی جمع ایتمکله صفا مجلسی قوردی. (کاشکی «خلفاء راشدین وعمر بن عبد العزیزدن باشقه خلیفه‌لرک، جمله مقصدلری، خاتون قز، لهو ولعب اولوب، بتون خراج وجزیهماللرنی واهل اسلام بیت الماللرنی بو یوله فدا ایتمك اولمشدر!» دیلان سوزی یالانه چقارمق اولسه ایدی؟... فقط بویله شیء یزید بن عبد الملك ومروان فلانلره دکل، عباسی خلیفه‌لرك اك کزیدلرندن اولان، حتی کوب کیمسه طرفندن اولیا واصفیا زمره‌سنه الحاق ایدلن هارونلره‌ده نصیب اولمامشدر. واذا اراد الله بقوم سوء فلا مرد له). وحبابه‌نك شعرلرنی دکلاب قوللرنی چابوب: «اوچام! اوچام!» دیه عادتی اوزرینه، کندیندن فانی اولوب اوطورمقده ایدی. ناکاه (حبابه) کوز اوکنده اولان رمانلردن برنی آلوب تناول ایتدکنده، چوبی بوغازینه قادالوب، بعض دقیقه قدر طوره بیلوب، وفات ایتدی. یزید ایسه بونك حسرتنه طاقت کتوره آلمای، اونبش وبر روایتنه کوره یدی کون صوکنده قایغوسندن جان ویردی [۱]. (قزو کونلرده زور طوقماق ایله اورامده تاش واتسه، یاکه بوغاز طوتلغنه صولو آلنمازدای صالقون کونلرده آشلق صوقسه، ویاکه رمضان روزه‌سی طوتدیغی حالده پچان چاپسه‌ایدی، حبابه‌نی خاطرلرکه وقتی اولمازدی. عدالت الهیه‌یه حیران اولوکز! اورنلی قایغولری اوله‌میان کیمسه‌لره، اورنسز قایغولر ویرمکده در! اوشبونك ایچون بنده اولان کیمسه، اورنلی قایغولره

[۱] اغانی. (ج ۱۳ ص ۱٦٦). الکامل للمبرد. (ج ۱ س ۳۸۹).

هم صبر ایده‌لی هم رضا اولمه‌لی ! تاکه یدنده (حبابه) قایغوسی ویرلدکی کبی اورنسز بر قایغو اصابت ایتماسون ! . . بویله دکلمی ؟ . . . » . روایتلره کوره (حبابه)نی دفن ایتمکدن ، یزید منع ایدوب کندی یاننده براز کونلر اصراتمش . لکن بنوامیه‌نك بیوکلری کلوب کندیسنه : « بوشیء بزلر ایچون عیب وعاردر ، بوکوده ده حاضرنده هیچ فائده قالمامشدر ، بلکه اولکسه اولمشدر » دیه رجا ایندکلرنده ، دفننه رخصت ویردی ، اوزی هم جنازه‌سنك آردندن یوردی . توپراق ایله کومدکلری صوکنده ! « ای حبابه ! سنك حقکده آینه‌چك سوزم ، کُثَیِّر سوزندن عبارتدر ، دیمش ایدی‌که :

فان تسل عنك النفس اوتدع الهوی
فبالیأس تسلوعنك لا بالتجلد
وكل خلیل راءنی [١] فهو قائل
من اجلك هذا هامة الیوم او غد

بو واقعه هجرتدن (١٠٥) تاریخنده اولمشیدی . یزید ، وفات اولدیغی وقت (٣٥) یاکه (٤٠) یاشنده ایدی دیبورلر . بعض روایتلره کوره اوشبو شعرلر (حبابه)یه منسوبدر :

اذا انت لم تعشق ولم تدرما الهوی
فکن حجرا من یابس الصخر جلمدا
فما العیش الا ما تلذ وتشتهی
وان لام فیه ذوالشنـان وفنـدا

(حبابه) مدینه‌ده دنیایه کلوب ، ابن رمانه یاخود ابن مینا نامنده برینك اجتهادیله ابن سریج ، ابن محرز ، مالك ، معبد ، (جمیله) ،

[١] یرید رآنی ولکنه قلب فاخر الهمزة . ونظیر هذا من الکلام قسی فی جمع قوس وانما الاصل قؤوس ولما اخر الواوین ابدل منهما یاءین . کامل المبرد . (ج ١ ص ٣٩٥) .

Из фондов Российской Национальной библиотеки

(عزة الميلاء) مثللو موسيقى استاذلرندن الحان ونغمات اوكرنمشيدى. سليمان بن عبدالملك خليفه ايكن، يزيد حج سفرينه كيدوب، روسى حسابله تخمينا (٤٠٠٠) روبلەيه صاتون آلمشيدى. لكن بعض سببلره بناءً اولكى صاحبنه كيرو قايتارميه مجبور اولدى. صوكره كنديسى خليفه اولديغندن، (سعدة) بنت عبدالله عمرو بن عثمان نام خاتونينك ياردميله (حبابه) يى كيرو آلميه موفق اولدى. (سلامه) ايله ايكيسى، عربلر آرەسنده (قينتى يزيد) ديمكله مشهور اولان جاريەلردندر. شام خلقينك: (الحن من قينتى يزيد) مثللرندن مراد اوشبو ايكى جاريه اوله جقدركه غناكه ماهر اولانلر حقنده ايراد اولنور.

حُبّى

مدينه شهرنده بر خاتوندر. كوب اره واردیغندن وزياده شهوتلى وادبسز اولديغندن عربلر آرەسنده ضرب مثل اولنور ايدى. مروان بن الحكم والى اولديغى بر زمانده، مز بوره، قرق ياشنده اولان اوغلى كوزى اوكنده بر ياش يكته (بو يكتك اسمى وشهرتى ابن ام كلاب اولسه كرك) وارمشيدى. مدينهء منوره خاتونلرى آرەسنده (دواء) ديمكله مشهور اولمشدر [١].

حبى خاتون

عثمانلى شاعرەلرندن الك شهرتليسى اولان (عائشه) در. عثمانليلر

[١] بونك برقدر ماجراسى مجمع الامثالده مذكوردر. (ج ١ ص ٢٦١).

Из фондов Российской Национальной библиотеки

ارەسندە معتبر اولان شاعرەلر (مهستی) و (زینب) کبی خاتونلردن ، حتی‌که بعض‌ارلردن بونی ترجیح ایدنلر واردر. اصلی (اماسیه) شهرندن اولوب، زوجی شمسی چلبی نام ذات، سلطان سلیم ایکنچینک شهزادەلـکی اثناسنده خواجەسی اولمق مناسبتیله، حب , خاتون، سراینه وخصوصا سلطان سلیم حضورنده کامل نفوذ واعتبار کسب ایتمش، وسلطانک ندیمەسی اولمش ایدی. عصری علماسندن وشعراسندن اولان محمد وصولی (منلاچلبی) نام ذات، بوکا داماد اولدیغی صوکنده ترفیع رتبه ایدرك، تا استانبول قضاسنه قدر اعتلاء ایتمش ایدی. اشعاری پك لطیف اولوب، غزلیات، قصائد و مثنویاتی واردر. «خورشید وجمشید» عنوانیله اوچبیك بیتدن زیاده اشعاری مشتمل اولان بر منظومه هم یازمشدر. اوشبو بیتلر بونکدر:

دعا تمثیلی یوسف کبی هردم
کم آکا مشتریدر خلق عالم
ویرر هر کشی مقدورنچه کوهر
آنك تا مشتریسندن اولەلر
سن اولدك شمدی اولزن مثالی
قچن عرض ایلدی یوسف جمالی
کتوروب نیچه رشته آنده برزن
خریدار اولدی آکا جان ودلدن

دخی

راستدر رفتارمز مانندە میل توتیا
بزهزاران دیدەء مخمورە کرمش چقمشز

عربی لسانده هم شعرلری واردر.

حبیب جمال

پنزا ولایتنده تینوش فامیلیه‌سنده حبیب الله نام کیمسه قزیدر. پنزا شهرنده اولان تاش جامع شریفی، بونك خیراتندندر. مذکور مسجد (٤٠٠٠٠) روبله قیمتنده‌در.

حبیبه

زین الدین عبد الرحمن بن جمال الدین ابی بکر محمد بن ابراهیم قزی (ام عبد الرحمن) در. عالمه، متقیه، محدثه، بر خاتون اولوب، حدیث شریفلری جمله روایلری ایله اسناد ایدر ایدی. تقی الدین عبد الرحمن بن ابی الفهم ' خطیب مردان، کبی محدثلر درسنه حاضر اولوب، ابراهیم بن خلیلدن هم استماع ایتدی. بغداد محدثلرندن ابراهیم بن ابی بکر الزعبی، فضل الله بن عبد الرزاق، وغیرلر کندیسنه اجازت ویرمشلردر. (٧٣٣) تاریخنده ارتحال ایتدی.

حبیبه خانم

اسنانبولك مشهور ادیبه‌لرندن اولوب. هر سکلی علی پاشا قزیدر. (١٢٦٢) تاریخنده دنیایه کلوب، محمد افندی نام کیمسه‌یه تزویج ایدلدی. بوغزللر آنکدر :

چگرده تیغ غمزه‌ك زخمی وارکن آتمه پیگانك !
بنرای قاشی یای آرتق یتردبرتمه مژگانك !
نگاه مستکه جاناکه شایان کوردك اغیاری !
ینه نو یاره‌لر آچدی درونه تیغ هجرانك !
اوغافل بی خبر نادان ، عدویه همدم اولمشسن !
وصالـکدن بزی دور ایلدك وار اولسون احسانك !
امید مرحمت قیلمق عبثدر سندن ای کافر !
سنی بی دین دیمشلردی ازلدن یوقدر ایمانك !
« حبیبه » بی دوا درد دن خلاص اولمقده مشکلدر !
امید ایتماز اسیر درد اولانلر غیری درمانك !
هر سکده دنیایه کلمش ایمش .

حبیشه

عربلرده بنوکنانه‌دن اولان جذیمه بن عامر بن عبدمنات اولادندن حبیش قزیدر . حسنی وشاعره بر قز اولوب ، ینه اوقبیله‌یه منسوب اولان عبدالله بن علقمه‌نك معشوقه‌سی ایدی . هر ایکیسی فصاحت فطریه اهللرندن اولمقله لطیف اشعارلری واردر . فتح مکه‌دن صوك ، جانب رسالتپناهیدن بو قبیله‌یی اسلامه دعوت ایتمك ایچون ارسال ایدلمش سریه‌نك امیری حضرت خالد بن ولید طرفندن بعض مساهله‌یه مبنی ، عبدالله قتل اولندی ، وبونك حسرتندن حبیشه‌ده کندیسنی تلف ایلدی . عبدالله قتل اولندیغی صوك مزبوره طرفندن سویلنلمش بیتلر بونلردر :

ونحن بكينا من فراقك مرة
واخرى واسيناك فى العسر واليسر
وانت فلا تبعد فنعم فتى الهوى
جميل العفاف فى المودة والستر

مائلى: « بز، سنك فراقك ایچون بر مرتبه آغلامش؛ وایکنچی مرتبه آغراق وینکللکده سکا شریك اولمشیدك. سن هلاك اولمایه ایدك! نه کوزل عشق اهلیسن، دوستلقده ودوستلقی یاشرمقده عفتك جمیلدر! ...» دیمکدر.

حجناء

عباسیلر زماننده اولان شاعر مشهور نصیب ابو الحجناء قزیدر. آتاسی کبی کوزل اشعار سویلر ایدی. آتاسیله برلکده مهدی خلیفه خدمتنده اولنوب، مذکور خلیفه حقنده کوب اشعار انشاد ایتمشلردر. شو سببدن هر ایکیسی مهدینك بیوك احسانلرینه نائل اولورلر ایدی. بو بیتلر، مهدینك (عیسی باذ) نام اورنده تنزهکاهینك وصفنده حجناء طرفندن سویلنلمش اولان قصیده سندندر:

رب عیش ولذة ونعیم
وبهاء بمشرق المیدان
بسط الله فیه ابهی بساط
من بهار وزاهر الحوذان

(حوذان) ساری چچکلی (ساچکلی) بر کل اسمیدر. وایکنچی بر وقتده مهدینك ... ی (عباسه) حضورینه کرمکله بر قصیده سویلب کوب اموال وهدیه‌لر آلوب چقمشیدی.

حذام

فکری طوغری اولمق ایله ـ عرب آره‌سنده شهرت بولمش بر خاتوندر. بنو عنزه قبیله‌سندن عتیك بن اسام بن یذکر بن عنزه قزی اولوب، زوجی اولان وسیم بن طارق، بونك حقنده: « حذام سویلدکی شیلری تصدیق ایدکز!.. زیرا سوز، آنك سوزیدر » مضموننده اولان:

اذا قالت حذام فصدقوها

فان القول ما قالت حذام [١]

بیتنی سویلمشدر. روایتلره کوره، بونك برده (صفیه) اسمنده بر ضره‌سی (کوندشی) اولوب، آره‌لرنده دائم نزاع ظاهر اولور؛ وزوجلری اولان ذات‌ده بویله وقتده، مذکور بیتی ایراد ایدرك صفیه‌یی توقتادر ایمش. بعضیلر ظننه کوره بو حذام، کلەچکده ذکر ایدلنه‌چك (زرقاء الیمامه) اوله‌چقدر [٢].

---

[١] اذا قالت حذام فکذبوها * اما هی انکرت رعی الزمام * وتکذیب الخرائد فیه لطف * قصدنا منه اطناب الکلام * لقد قاسی الجوی (آزاد) شوقا * الی احبابه من (بلجرام) * ولدت بها وبها عشت دهرا * سقاها الله مداد الغمام * بیتلری کوزل دکلمی؟. حسان الهند اولان آزادکدر. حدیقة الافراح (ص ١٥٢).

---

[٢] قال صاحب الاغانی بعد ذکر زرقاء الیمامة: « وبلغ هندا بنت النعمان خبرها فترهبت ولبست المسوح وبنت دیرا یعرف بدیرهند الی آلآن فاقامت فیه حتی مات. ونظن ان هذا سهو. لان زرقاء الیمامة التی سمل عینیها حسان بن تبع هی غیر زرقاء الیمامة صاحبة هند بنت النعمان المعروفة بحرقة. فهذه عاشت فی القرن السادس للمسیح. اما الاولی واسمها الیمامة فکانت فی اواسط القرن الثالث بعد المسیح. ولقبت بالزرقاء لزرقة عینیها. وفیها یضرب المثل فیقال: ابصر من زرقاء الیمامة. وقیل انها هی المسماة بحذام والیها یشیر الشاعر بقوله: اذا قالت حذام الخ. حاشیة روایة الاغانی (ج ٢ ص ٤٤).

Из фондов Российской национальной библиотеки

حسانه

ام المؤمنين (خديجة الكبرى) رضى الله عنهانك دوستى بر خاتوندر. صحابياتدن اولوب، رسول اكرم افندمز صلى الله عليه وسلم طرفندن كوب التفات كورر؛ حتى حضرت خديجه وفاتندن صوك هم خانهء سعادتلرينه كلور؛ ومرحمتلرينه نائل اولور ايدى. اصل اسمى (جثامه) اولديغى حالده جانب نبويدن (حسانه) تسميه بيورلمشيدى.

حسانه

اندلسده شاعر ابو الحسين التميمى قزيدر. مشهور اديبه وشاعرهلردن اولوب، بنو اميه خليفهلرندن طقوزنجسى، حكم بن عبد الرحمن زماننده (دورتنجى قرن هجرى اوسطنده) ياشامشيدى. آتاسى ارتحال ايدوب، قز حالنده جهازسز قالديغندن شكايت يوللو بر قصيده نظم ايدرك، پادشاهه تقديم ايلدى. حكم، ايسه بونك اوزرينه كفايت قدر معاشلق تخصيص ايدوب، جهاز حاضرلمك حقنده هم مملكتى اولان (لبيره) واليسنه فرمان ارسال ايلدى. كوزل اشعارى وقصيدهلرى واردر [١].

---

[١] قد كنت ارتع فى نعماه عاكفة * فاليوم آوى الى نعماك ياحكم * بيتى بونكدر.

حسناء

بو هم اندلس مؤلفه‌لرندن اولوب، غایت شهرتلی و حرمتلی بر خاتوندر. بیوك عالملر طبقه‌سندن اولمغله، آثاری، بو كونده امریقه، واوروپا معلملری طرفندن ثناء ایدلمکده اولدیغی مرویدر.

حفصه

سید الثقلین افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك زوجات طاهره‌لرندن اولان حضرت (حفصه) رضی الله عنهادر. عشرهء مبشره وکبار اصحابدن اولان ایکنچی خلیفه ابو حفص عمر بن الخطاب بن نفیل بن عبد العزی رضی الله عنه قزی ایدی. عبد الله ایله بر آنادن اولوب، آنالری‌ده عثمان بن مظعون طوغمه‌سی (زینب)در. (حفصه) اولده، سابقون وحبشه هجرت ایدنلردن خنیس بن حذافة بن قیس القرشی السهمی نکاحنده ایدی. حبش دیارندن ایکیسی برابر مدینه‌یه کلدیلر، وخنیس‌ده بدر غزاسنه حاضر اولدی. غزالرك برنده [۱] آلدیغی جریحه‌دن متأثر اوله‌رق، خنیس وفات ایتمکله (حفصه)ده طول قالمشیدی. بدر عالیلری، حضرت عثمان بن

[۱] ابن الاثیر حضرتلری، احد غزاسنده آلان جریحه‌سی سببلی وفات ایتدی دیبور (ج ۲ ص ۱۲۴)، حالبوکه کندیسی، ام کلثومك حضرت عثمانه نکاحنی ربیع الاولده اولدی دیمشدر. احد غزاسی شوالده اولدیغندن، حفصه طول قالدیغی وقت حضرت عثمان کوبدن خاتونلی اولمش اولور. (ج ۵ ص ٦۱۲).

Из фондов Российской национальной библиотеки

عفان حضرتلرينه كلوب: « ايستر سه كز سزه (حفصه)يی تزويج ايده لم!» ديه بر تكليفده اولندی ايسه ده، حضرت عثمان، بو يله نيتده دكل ايدكنی بيانله اعتذار ايلدی. وايكنجی بر وقت ابو بكر الصديق حضرتلرينه بو يله عرض ايتدی ايسه ده، ابو بكر حضرتلری هم لا ونعم ايله جواب ويرمادی. حضرت عمر بو حالدن مضطرب اولمغله، رسول اكرم حضرتلرينه تأسف يوللو سويلمشيدی. جناب رسالتپناه ده: « حفصه يی عثماندن آرتق كيمسه تزوج ايله جك؛ وعثمانده (حفصه)دن آرتقنی آلاجقدر » ديدی. بونك اوزرينه حضرت (حفصه) زوجات طاهرات عدادينه كردي، وعثمان رضی الله عنه يه هم (ام كلثوم) جنابلری تزويج بيورلدی. (حفصه) جنابلری بر وقتده رسول اكرم طرفندن طلاق ايدلدی ايسه ده، حضرت عمر بو حالدن زياده حسرتلی اولديغندن يكيدن نكاح ايدلمشدر. حضرت عمر، ارتحال ايتدكلری وقت، حضرت (حفصه) يه؛ وآنلر دخی ارتحال ايتدكلری وقت، برادرلری عبد اللهه وصيت ايتمشلردر. (حفصه) حضرتلری رسول الله صلی الله عليه وسلم حضرتلرينه زوج اولمق ايله مشرف اولدقلری صوكنده، ابو بكر الصديق حضرت عمره: « يا عمر! (حفصه) يی عرض ايتدككز وقت، جواب ويرمامش ايدم. بونك سببی ايسه مزبوره يی رسول الله آلمق فكرنده ايدكنی بيلور ايدم؛ رسول الله سرينی فاش ايتمكدن صاقلانوب، سزلره جواب ويرمامه يه مجبور اولمشيدم؛ اكرده رسول اللهك بو يله قصدی اولمايه ايدی، البته سوزكزی قبول ايتمش اولوردم [١] » ديه بيان عذر ايتمشلردر. حضرت (حفصه) كوب عبادتلی؛ عفيفه بر خاتون اولوب، يازو يازمق بيلور ويازار ايدی [٢]. آلتمش ياشنده اولديغی حالده هجرتك

---

[١] المجتبى للامام النسائی. (ج ٢ ص ٧٦).

[٢] فتوح البلدان للبلاذری. (ص ٤٧٧).

(٤١) ياخود (٤٥) تاريخنده ارتحال ايتدى. كنديسندن آلتمش
حديث شريف روايت ايدلمشدر.

حفصه بنت الحاج الركونية

اندلسك (شاعرة الأندلس) ديه مشهور اولان اديبه‌در. موحدون [۱]
زماننده غرناطه شهرنده ياشامش؛ ووزير ابو جعفر احمد بن عبد الملك
بن سعيد العنسى وباشقه عصردش اديبلرى ايله مشاعره ايتمشدر.
اشعارى پك كوزل وكنديسى فوق العاده حسنى اولوب، يازوى
زياده مرغوب ايدى. عقللرى حيران ايدجك مرتبه‌ده زيرك اولوب،
حفظنده اولان شيلرى حسابسز اولمشدر. بلاغت حدينه ايرشدكنده
تعريف ممكن دكل صورتده جمال وجاذبه‌يه مالك اولوب، زماننده
اولان اديب وظريفلرك كوكللرى بوكا جذب اولنمقده ايدى. لكن
وزير ابو جعفردن باشقه هيچ برينه التفات ايلمامش. وآنكه اولان
شعر ومكتوبلرى هم زياده عفت اوزرنده اولمشدر.

ازورك ام تزور فان قلبى
الى ما تشتهى ابدا يميل
فثغرى مورد عذب زلال
وفرع ذؤابتى ظـل ظليل
وقد املت ان تظما وتضحى
اذا وافى اليك بن المقيل
فعجل بالجواب فما جميل
اباؤك عن (بثينة) يا (جميل)

---

[۱] اندلسده (۵۳۵—۶۶۸) ده حكومت سورن اسلام دولتيدر.

بیتلری مزبوره‌یه منسوبدر. کندیسنده امیر المؤمنین عبدالمؤمن بن علی‌نك اوغلی وغرناطه شهرینك حاکمی اولان سید ابو سعیدك کوکلی اولدیغندن، وزیر ابو جعفری کونچیلاب، یوق بر نرسه‌نی بهانه ایدرك قتل ایتدکی مرویدر [١].

ابو جعفر قتل اولندیغنده مستغرق حزن اولوب، مرثیه‌لر نظم ایلمش؛ وقالان عمرنی هم غم وغصه ایله کیچروب، شادلق وراحتلك مجلسلرینه هیچ اشتراك ایتمامشدر. کندیسی کبی بر محبوبه‌یه اوشبو بیتلری یازوب کوندرمشدر:

یاربة الحسن بل یاربة الکرم
غضی جفونك عما خطه قلمی
تصفحیه بلحظ الود منعمة
لا تحفلی بردیء الخط والکلم

مألی: «ای صاحبهٔ حسن! بلکه ای صاحبهٔ شرف! قلمم اثری اولان یازویه مودت ایله باقوب، عیبلرندن اغماض ایله! کلمه وتعبیرلرك فنالغنه دقت ایتمه!» دیمکدر. بوندن کوزل ابیاتلری چوقدر. (٥٥٠) سنه تاریخندن صوك وفات اولدی [٢].

حفصه بنت حمدون

بو دخی اندلس شاعره‌لرندندر. وادی الحجاره شهرنده حمدون

---

[١] قتل ایدلمازندن مقدم: «بلغت من الدنیا اطایب لذاتها فاکلت صدور الدجاج وشربت فی الزجاج ولبست الدیباج وتمتعت بالسراری والازواج واستعملت من الشمع الوهاج ورکبت کل هملاج وها انا فی ید الحجاج ومنتظر محنة الحلاج قادم علی غافر لا یحتاج الی اعتذار ولا الی احتجاج» دیه سویلمشدر. نفح الطیب. (ج ٢ ص ٤٤٧).

---

[٢] الاحاطة فی اخبار غرناطه. (ص ٩٨).

Из фондов Российской национальной библиотеки

اسمنده برینك کریمه‌سی اولوب، دورتنچی قرن هجریده یاشامش ایدی. شعرینك لفظلری لذتلی ومعنالری سحرلی اولوب، کندیسنك نظری دقیق فکری طوغری اولور ایمش. بو بیتلر بونکدر:

لی حبیب لا ینثنی لعتاب
واذا ما ترکته زاد تیها
قال لی هل رأیت لی من شبیه
قلت ایضا وهل تری لی شبیها

مضمونی: «بنم بر دوستم وار. نه قدر عتاب ایدرسمده التفات ایلمیور؛ اگرده کندی حالنه ترك ایدر اولسه‌م، دخی زیاده التفاتسزلق کوستر ر. بکا – بنم کبی بر کیمسه وارمی؟ – دیه سؤال ایتدکنده، جواب اوله‌رق بن هم: – بنم کبی ده‌بر کیمسه‌وارمی؟ دیدم» دیه‌کدر.

•

حَلِیمه بنت ابی ذُؤَیْب

بنو سعد قبیله‌سنده عبدالله ابوذؤیب بن حارثك قزی، وحارث بن عبدالعزی‌نك خاتونیدر. سلطان الانبیاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك سوت آناسی اولوب، صحابیاتدن برمبارك خاتوندر. رسالتپناه حضرتلرنی شفقت ومرحمت ایله تربیه ایدر؛ وفوق الحد سور اولمشدر. رسالت کلدکنده سلامت اولوب، قبول اسلامله بختیار اولدی. حضور شریفلرینه کلدکنده نبی محترم حضرتلری الوغ التفاتلر ایدر حتی‌که مبارك ردالرینه اوطوردرلر ایدی. رسول اکرمی ایمزمیه قبول ایتدکی کوندن اعتبارا خانه‌سینه برکات اینوب، حتی‌که بنون قوم وقبیله‌سی، خاطرلره کلمیان سعادتلره ایرشمشلردر [١].

[١] تاریخ جبرتی‌ده سهوا، بو خاتون حبشلی اوله‌رق کوسترلمشدر. (ج ١ ص ٣٨٧).

حلیمه بنت الحارث [۱]

میلادی ایله تقریبا (۲۰۰) تاریخدن (۶۳۶) یه‌دک شام ولایتنده حکومت سورن غسانیلردن حارث بن ابی شمر الاعرج نام پادشاه قزیدر. اسلام کلمازدن مقدم، دنیاده ایکی قوتلی اولان دولت فرس ایله رومان اولوب، آره‌لرنده هیچ وقت نزاع کیسلوب طورمازایدی. محاربه وقتنده فرسلر «حیره» پادشاهلرندن یاردم استدکلری کبی، روملر غسانیلردن یاردم آلورلر ایدی. اوشبونک ایچون غسانیلر ایله حیره حکمدارلری اولان منذرلر آره‌سنده هم کامل عداوت اولوب، کوب وقتلرده (جمله‌سی نصرانی اولدقلری حالده) بربرنی هلاک ایدرلر ایدی. کونلرک برنده مذکوره حلیمه‌نک آتاسی اولان حارث، حیره حکمداری اولان منذر بن ماء السماء ایله محاربه ایتدی. اوشبو وقعه‌ده حلیمه هم حاضر اولنوب، آتاسینک عسکرنی تحریض وترغیب ایتمکله، آیاقلاندروب، یورکلندروب، غیرتلندروب، منذر عسکری اوستنه غلبه ایتدردی. حتی که منذر بن ماء السماء اوشبو کونده مقتول اولمشدر. بو محاربه عرب آره‌سنده شهرتلی بر حادثه اولوب «یوم حلیمه» دیمکله معروفدر [۲]. وبعض روایته کوره منذربن ماء السماء، بوکوندن مقدم مقتول اولدیغندن اخذ انتقام

---

[۱] الحارث کلمه‌سی قیصر وکسری قبیلندن غسانیلر حکمدارینه خاص لقب دییانلر هم وار.

---

[۲] تخیرن من ازمان «یوم حلیمة»
الی الیوم قد جربن کل التجارب
دن اوشبو مراددر. بیت مذکور ابو الطیبک اولوب دیوانده مذکوردر. ص ۲۱۲.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

ایچون منذرك اوغلی اسود طرفندن آچلان محاربه، یوم حلیمه اولوب، بوندن مقتول اولان حکمداردە اسود ایمش.

حلیمه بنت محمد صادق

استانبول مدرسلرندن محمد صادق نام کیمسه قزیدر. آتاسینك اجتهاد و غیرتی سایەسندە، محمد حلمی اسملو خطاطدن یازو صنعتی اوکرنوب، اك مشهور استاذلر عدادینه داخل اولمش؛ وبالغ اولمازدن مقدم مذکور استاذدن (١١٦٧) تاریخندە اجازت آلمشدر. (بختلوملتك قزلری بویله اولور، اما بختسزملتك قزلری دکل، ارلری معرفتسز عالملرینك خیاللری آستوندە ایزلنور تاپتالنور، بویله دکلمی؟..). اون ایکی یاشندە وقتندە، استاذ کامل خواجه راسم، هم اجازت یازمشدر [٢].

حمامه

مکه مشرکلرندن برینك جاریەسی اولدیغی حالدە، ایمانه کلمش بر خاتوندر. صاحبی طرفندن پك آغر عذاب ایله جزا ایدلندکنی کوروب، ابوبکر الصدیق حضرتلری صاحبندن صاتون آلوب آزاد ایتدی. (حمنة المعذبه) دیه معروف اولان خاتون اوشبو خاتون اولسه کرك.

---

[١] بونك اجازتی غایت بلیغ صورتدە یازلمشدر. خط وخطاطان نام رسالەیه مراجعت اولنەدر، ص ١١٠

حمدونه

یاکه (حمده) اندلسده غرناطه ولایتنده «وادی آش» شهری اهالیسندن، زیاد بن تقی العوفی اسملو کیمسه قزیدر. (شاعرة الاندلس) هم (خنساء المغرب) دیمکله معروف اولان برادیبه‌در. شعر وفصاحتیله، اشعارینک حسن ولطافتیله، مشهوراولمش ایدی. عالملرک اکا برندن روایت ایتدکی کبی کندیسندن هم ابوالقاسم بن البراق کبی نادر فاضللر روایت ایتمشلردر. بو شعرلر بونلردر:

ولما ابی الواشون الا فراقنا
وما لهم عندی وعندك من ثار
وشنوا علی اسماعنا کل غارة
وقلت حماتی عند ذاك وأنصاری
غزوتهم من مقلتیك وأدمیعی
ومن نفسی بالسیف والسیل والنار

مائلی: «حاسدلرمز، بنم ایله سکا (محبوبی) هیچ دشمنلقلری اولمادیغی حالده، آره‌مزه فراق دوشرمکه سعی ایتدیلر. تحمل ایدلماز درجه‌ده اولان سوزلری ایله صبرمزی غارت ایلدیلر. ناصر وحامیلرم آزاولسه‌ده، بووقتده سنك کرپکلرك وکندمك کوزیاشلرم ایله آنلره محاربه اوتنی آچوب، صوغشدم» اوله‌چقدر. بر چوقرنك حسن منظرنی توصینی ایلمکده اولان:

وقانا لفحة الرمضاء واد
سقاه مضاعف الغیث العمیم

حللنا دوحه فحنا علينـــا
حنوّ المرضعات على الفطيم
وارشفنا علـى ظماء زلالا
الذ من المدامـة للنديـم
يصد الشمس انى واجهتنـا
فيحجبها ويـأذن للنسيم
يروع حصاه حالية العذارى
فتلمس جانب العقد النظيم

اشعارلر هم بونلردر. گرچه بو ابیاتلر، ابو نصر منازی احمد بن یوسف سلیکی‌یه نسبـت ایدلمکده ایسه‌ده [۱] ، منازی دنیایه کلمازدن مقدم، بونلرك خلق آره‌سنده تداول ایتدیکی مرویدر. بونك (زینب) اسمنده برهمشیره‌سی اولوب، اودخی علم وفضیلت صاحبه‌سی ایدی. غرناطه خاتونلرینك، علم وادب ایله ممتاز اولانلرینه احترام مقامنده «عربیات» لقبی ویرلور ایدی. حمدونه ایله زینب هر ایکیسی عربیات دیه توصیف؛ بلکه عربیاتك‌ده مستثنی‌لرندن معدود اولورلر ایمش. اندلسده مشهور مغنیه‌لردن اولان (حمدونه بنت ابی الحسین زریاب) که وزیر هشام بن العزیز خاتونیدر، بوكا باشقه‌در.

حمدة الهیتنیه

واثق اسمنده برذات قزی اولوب، دورتنجی قرن هجری اخیرنده

۱] وفیات الاعیان. ج ۱ ص ۳۵. بوموضعده بعض اکابر: «حمدونه‌نك کمالتینه تعجب ایدکزکه منازی کبی برشاعر، اشعارنی سرقه‌لب، ابو العلاء المعری مجلسینه کروب، کندی شعری اولمق اوزره انشاد ایلمش ایدی» دیمشدر.

سلامت ایدی . بغداد شهرنده ، باب المراتبده اقامت ایدر ، مخصوص وعظ مجلسی ایدوب ، اثرلی نصیحتلر سویلر ایدی . ابوبکر بن علی الحلوانی‌یه شاکرد ، وابن سمعانی‌یه استاذ ایدی .

حمنه

جحش بن رباب بن یعمرك (امیمه بنت عبدالمطلب) دن دنیایه کلن قزیدر . صحابیاتدن اولوب ، مدینه‌یه هجرت ایتدی ؛ واحد غزاسنده ، صوصایان عسکرلره صوکتوروب ایچررر ، ویاره‌لرنی باغلار ، دوا قیلور ایدی . همشیره‌لرندن (زینب) حضرتلری ازواج طاهرات جمله‌سندن ، ودیکری‌ده (ام حبیبه) [۱] عبدالرحمن بن عوف نکاحنده ایدی . مزبوره ، مصعب بن عمیر بن هاشم بن عبدمناف نکاحنده اولوب ، احد واقعه‌سنده زوجی شهید اولدی . بوندن صوك طلحه بن عبیداللهه واروب ، محمد ایله عمران نام اوغللرنی طوغدردی . ام المؤمنین (عائشه) حضرتلری حقنده افك قصه‌سنی اختراع ایدن کیمسه‌لرك بری اولوب ، دیکرلری عبدالله بن ابیّ ، زید بن رفاعه ، حسان بن ثابت ومسطح بن اثاثه [۲] ایدی . صحیحین ده بعض حدیثلری واردر .

حمیده‌بانو بیکم

هندستانده تیمورشاه نسلندن اولان پادشاهلردن ، (۹۶۳)

[۱] قیل الاصح ان اسمها حبیبه وکنیتها ام حبیب بغیر هاء . فتح العلام شرح بلوغ المرام . (ج ۱ ص ۷۳) .

[۲] تفسیر الکشاف . (ج ۲ ص ۸۵) .

تاریخنده وفات اولان همایونشاه (میرزا نصیر الدین محمد) ك خاتونی، واکبرشاهك آناسیدر. (آبداربیکم) ك قائن آناسی اولوب، دهلی واکره شهرلرنده پك چوق خیراتی واردر. حجدن کلدکنده، حرمین اهالیسندن (۳۰۰) نفس برابر کتورمکله، دهلیده کندیلرینه (عرب سرای) اسمنده بر عمارت بناء ایدروب، تربیه ایلدی، وجملهسینه وظیفهلر تعیین ایلدی. (کاشکی اوچیوز عربه، آشاب ایچوب، کینوب یصانوب یاتدقلرینه مقابل وظیفه ویروب طورغانچی، دهلیده یوزشاکرد تربیه ایدرلك مکتب تأسیس ایدوب، مکمل وقفقالدرمش اولسهچی ! ... لکن اقتدارلی کیمسهده تدبیر، تدبیرلی کیمسهده اقتدار اولمادیغی معلومدر). مزبوره (۱۰۱۲) تاریخنده وفات ایدوب، همایون شاهك تربهسی داخلنده مدفوندر.

حمیده بنت نعمان

اصحاب کرامدن ابو عبدالله نعمان بن بشیر بن ثعلبة الانصاری الخزرجی قزی اولوب، (هند) ایله (عمره) نك همشیرهلریدر. اك مشهور شاعرهلردن اولوب، ادبیاتی پك مکمل ایدی. اوشبو سببدن کندینی عزیز طوتار؛ وهیچ کیمی کفو کورمای ونکاحلنمش ارلرنی یاراتمای، هجو ایدوب آیرلور ایدی. هنر وکمالتك قیمتنی تقدیر ایدوچیلر، هر نه قدر بونکله ازدواجی، الوغ فخر وشرف عد ایدرلر ایسهده، دیلندن قورقوب، جسارت ایتمازلر ایدی. هجولری پك بلیغ اولدیغندن، بتون عرب خلقی خوف ایلمشدر. آتاسی، وبیوك آتاسی بشیر، وآتاسینك آناسی (عمره بنت رواحه) جملهسی صحبت نبوی ایله مشرفلر ایدی. عبد الملك بن مروان زماننده شامه ارتحال

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایتدی. اولـکی اری حارث بن خالد المخزومی ویا خود مهاجر بن عبد الله بن خالد اولوب، اوشبو بیتلر ایله هجو ایتدی:

فقـدت الشیوخ واشیاءهـم
وذلك مـن بغض اقوالیه
تری زوجـة الشیخ مغمومة
وتمسـی لصحبتـه قالیـه
. . . .
. . . .
لعمـری دمشـق وفتیانها
احـب الی مـن الجالیه
نکحـت المدینـی اذ جاءنی
فیالك مـن نکحة غالیه

بونك سببندن آرهلرینه عداوت دوشوب طلاق اولندی، صوکره عبد الملك ندیمی اولان روح بن زنباعه واروب آنك ایله ازدواج ایتمشدر. بوندن صوکره حجاج بن یوسف ثقفی یه واروب...

فزون هجو ایدلدی. بوندن صوك فیض بن محمد بن الحکم بن ابی عقیله وارمشدی. آنی ده:

سمیت فیضا وما شیء تفیض به
الا بسلحك بین الباب والدار

دیمکله هجو ایلدی. مآلی: «فیض وبرکات دیمکله اسملندك، لکن ایشك ایله دار آره سینه حدث وتیزك ایلمکدن باشقه فیضك یوق!..» دیمك اولور. فیضدن بر قزی اولوب، مذکور قزنی حجاج بن یوسف نکاحلنمش ایدی. روایتلره کوره قزینه کورشه واردیغی وقتده، حجاج: «ای حمیده! الك زمانلرده مزاحکی ومسخره ایدوکی تحمل ایتدم، اما بن حاضرنده عراقده امیرم، آنلر حضورنده بنی مسخره ایتمکدن احتیاط ایله!» دیمشدر. بوکا قارشو اولهرق: «بوندن کیدنه قدر صبر ایدرم» دیمش ایمش.

حنه

حضرت (مريم) رضى الله عنهانك آناسيدر. حضرت زكريانك زوجى (ايساع) ك همشيره‌سى اولوب، قرأن شريفده «امرأة عمران» ديه ياد اولنمشدر. بنو اسرائيل خاتونلرينك عزيزه‌لرندندر.

حنيفه

عبد الرحمن بن احمد القمنى قزيدر. علم وفضل ايله شهرتى؛ خصوصا علم حديثده يد طولاسى وار ايدى. محدث كمال بن خير وغيرلردن اجازت آلمشدر. امام سيوطى حضرتلرينك شيخه‌سى ايدى.

حنيفه خانم

سيبرياده مدرس عصمت الله التومانى قزيدر. صرف، نحو، منطق، كلام فنلرنى والدندن تحصيل ايتمكله وصوكره كندى استعدادى واجتهادى سايه‌سنده كسب كمالت ايلمشدر. مملكتمزده اثارى مطبوع اولان خاتونلرك اولى بو ذاتدر. سيد محمد على الظاهر الوترى، شيخ زين الله الخالدى، فاضل عالمجان البارودى، امثالى اكابر علما، كنديسنه اجازت يازمشلردر. بر كيمسه‌يه نكاحلنوب؛ آز مدت صوكنده

زوجی وفات اولمغله طول قالوب، جمله عمرنی تعلیم یولنه صرف ایلمشدر.

حوآء

آتامز آدم علیه السلام حضرتلرینک زوج محترمه‌لری وجمله‌مزک آنامزدر. حق تعالی حضرتلری آدم علیه السلام ایله ایکیسنی برلکده جنته قویوب صوکره چقارمش ایدی. حضرت (حوآء) بری ار دیکری قز اولمق اوزره، قرق ایکیز بالا طوغدرمش ایدی. بونلرک اک مشهورلری شیث علیه السلام وقابیل ایله هابیلدر. بونلرک جنتدن چقملرینک تاریخی مختلف فیه اولوب، اکثر مؤرخین دیدکینه کوره میلاد عیسادن (٥٥٨٤) وهجرت نبویدن (٦٢١٦) سنه اول وقوع بولمشدر. لـکن علمای طبیعیون نوع بشرک ابتدای ظهوری بوندن پک کوب وقت اوّل اولمق لازم کله‌چک فکرنده‌لردر. بو زمانک تاریخلری‌ده اکثر فرضیات اولدیغندن، باشقه‌چه بر درست دلیل اولنمادیغنده پک‌ده قناعت ایدلماز. (حوآء) رضی الله عنها، زوج محترملری آدم علیه السلام حضرتلرندن بر سنه صوک قالوب وفات ایتمش، حجازده (جده) شهرنده ودیکر بر روایته کوره ایکیسی بر مغاره‌ده دفن اولنمشلردر. بنو اسرائیل کتابلرنده تصریح ایدلدکینه کوره، (حوآء) رضی الله عنها کویا آدم علیه السلام حضرتلرینک صول قابرغه‌سندن یارادلدیغی، وشوکا کوره انسانلرک صول قابرغه لرینک حسابی کم ایدکی حکایت ایدلمش ایسه‌ده، قرآن شریفده بو خصوصه دائر تصریح یوقدر. کرچه بعض بر حدیثلرده، بنو اسرائیل کتابلرندن منقول اولان سوزلری تأیید ایده‌چک اشاره‌لر واقع اولمش ایسه‌ده،

حقیقت معناسی مراد اولمای، بلکه کنایه و مجازی معنالری قصد ایدلمش اولمه‌سی ممکن وبلکه زیاده مناسب وعقله موافقدر. حالبوکه تشریح عالملرینك دیدکلرینه کوره انسانلرك هر ایکی طرفده اولان قابرغه‌لری عددچه مساوی اولوب، زیاده ونقصان یوق ایمش [١]. آدم علیه السلام ایله آنامز (حوآء) رضی الله عنهانك کوبمی آزمی طورمش اولدقلری «جنت» آخرت کوننده وعده اولنمش «جنت» ایدیمی، یوقسه آغاچلق اولان بر باغچه ایدیمی؟. بو خصوص قرآن شریفده آچق بیان ایدلمامشدر. شریعت، قطعی صورتده بیان بیورمامش، وصریح دلیل ایله، اعتقادنی تکلیف ایلمامش شیلر حقنده سلف صالحلر، بحث ایتمکله مشغول اولمای، حقیقتنی جناب اللهه تفویض ایدرك ایمان ایتدکلری ایچون، بو طوغروده هم سکوت ایلمك بزم ظنمزه کوره اك سلامت [٢] بر یول اولسه کرك. آدم وحواء کلمه‌لرنی عربی لغت کتابلری هر نه قدر عرب سوزلری اولمنی اوزره اصل واشتقاقلرنی تفتیش ایتمکله مشغول اولمشلر ایسه‌ده، ترکی اولان «آتا» یاکه «آتام» و «آنا» کلمه‌لرندن مأخوذ اولمقلری عقله دخی یاقیندر.

[١] شایان تأسفدرکه حوآء رضی الله عنهانك آنامز آدم علیه السلام حضرتلرینك صول قابرغه‌سندن مخلوق اوله‌رق، وشو سببدن ارلرك صول قابرغه‌لری بر عدد ناقص اولمه‌سی حقنده اولان روایت، بنو اسرائل کتابلرندن نقل اولنه‌رق، بزم تافقه کتابلرمزه قدر کرمش وانابتلی برمسئله صورتنده یازلمشدر. (حنشی بحثینه مراجعت اولنه). صدیق بن الحسن البهوپالی القنوجی البخاری، هیچ کیمك تفسیرندن راضی اولمای، خالص سنت اوزرنده تفسیر ایتمك وعده‌سی اوزره تألیف ایدن فتح البیان نام اثرنده، کیم سوزینه اشانوبدر «ارلرك اوك قابرغه‌لری اون سکز اولدیغی حالده، صول قابرغه‌لری اون یدیدر» دیمك کبی شایان حیرت برسوز یازمشدر! (ج ١ ص ٧٥). بو مسئله‌یی دخی زیاده بیلمك قصد ایدن کیمسه فیلسوف شهیر احمد مدحت افندی حضرتلرینك نویورق دار المعارف معلملرندن دراپه‌رك «نزاع علم ودین» نام کتابلرینه «اسلام وعلوم» عنوانیله یازمش اولان شرحلرینه مراجعت بیووره. (جزء ٣ ص ٤٨٣ وص ٤٨٤).

[٢] فقد اختلف علماء المسلمین من اهل السنة وغیرهم فی الجنة هل هی البستان اوالمکان المحتفة به الاشجار ام هی الدار الموعود بها فی الاخرة والمحققون من اهل السنة علی الاول. قال الامام ابو منصور الماتریدی فی تفسیره التأویلات: نعتقدان هذه الجنة بستان من البساتین اوغیضة من الغیاض کان آدم وزوجه منعمین فیها ولیس علینا تعیینها ولا البحث عن مکانها آه باختصار. مجلة المنار. (المجلد ٥ ص ٢٠٣).

Из фондов Российской национальной библиотеки

حيات

شاه اسمعيل صفوی خاتونيدر. كوندشی اولان (جهان) ايله هر ايكيسی شاعره ايديلر. كونلرك برنده زوجنه خطاب ايله، جهان:

تو پادشاه جهانی، جهان زدست منه
که پادشاه جهانرا جهان بکار آيد

بيتنی سويلدكنده، حيات ده بوكا قارشو اوله‌رق:

ترك غم جهان بكن تا ازحيات برخوری
هركه غم جهان كند كی زحيات برخورد

ديمشدر. برنجسينك مضمونی: «سن جهان پادشاهی سن، جهانی الدن براقمالی سن، جهان پادشاهی ايچون جهان كركدر!» ديمك اولوب، ايكنجسينك مضمونی ده: «جهان حسرتنی ترك ايله! تاكه حياتدن مستفيد اوله سن، جهان غمنده اولان كيمسه، حياتدن نه وجهله استفاده ايده بيلور! ...» ديمك اولور.

« خ »

خاتون

ايوبيلر شعبه سندن ملك اشرف مظفر الدين موسی بن الملك العادل سيف الدين ابی‌بكر بن ايوب قزيدر. دمشق شامده «خاتونيه» مدرسه سی بونك خيراتندن ايدی. (٦٩٤) تاريخنده وفات اولدی.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

ملك عادل سيف الدين بن ابي بكر آناسى اولوبده (۵۹۳) تاريخنده وفات اولان (خاتون) بونك جدهٔ بعيدهسيدر .

خاتون

مصر اميرلرندن على بيك بلوط خاتونيدر. مصرده اعتبارلى وسوزى نفوذلى اولوب ، حتى فرانسزلر مصرى ضبط ايتدكلرنده ، مذكوره يه زياده حرمت ايتمشلر وصورديغنى اصلا رد ايتمامشلر ، وبوندن باشقه هر آى ايچون وظيفه ويروب طورمشلردر. كوب خيراتلى خصوصا فقير ومسكينلره مرحمتلى اولوب ، (۱۲۳۱) تاريخنده وفات ايتدى [۱] .

خديجه

فخر كائنات سلطان الأنبياء افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك زوج محترمهلرى اولان (خديجة الكبرى)در . آتاسى قريش قبيلهسى معتبرلرندن خويلد بن اسد بن عبد العزى بن قصى بن كلاب ؛ وآناسى ده عامر بن لؤى اولادندن اولان زائدة الأصم قزى (فاطمه) ايدى. جاهليت عصرنده قريش خاتونلرى آرهسنده (طاهره) لقب فاخرى ايله معروف اولهرق، صوك وقتلرده جناب رسالتپناه حضرتلرينك خاتونلرينك الك الوغسى اولديغندن (كبرى) ديهكله شهرتلى اولدى. بتون عرب آرهسنده نسب ، عقل ، عفت ، ادب ، جهتنچه ممتاز اولوب ،

---

[۱] تاريخ عجايب الآثار للجبرتى (ج ۴ ص ۲۶۴) .

ثروتی هم کامل اولوب، بیوك تجارتی وار ایدی. عربستان محصولاتنی یمن وسوریه یه ارسال ایدوب، اوطرف بضاعتلرنی مکه‌یه جلب ایتدرر ایدی، مضاربه (ربح بولمك) طریقیله سودا ایدوب، هر سنه ده بر چوق فائده تحصیل ایدر ایدی. رسول اکرم محمد صلی الله علیه وسلمك، کوزل اوصافنی، درست سوزلی، امین، ایدکنی ایشتدکنده، خبر یباروب، مضاربه یوللو شام طرفنه سودا ایله وارمقنی تکلیف ایلدی. رضالق آلدقندن صوك میسره نام قلی ایله برابر، مکه کروانی معیتنده افندمز حضرتلری، سوریه قصدیله سفر بیوردی. سودالرنی تمام ایدوب کلدکلرندن صوك، کوبمی آزمی وقت اوتدکنده، رسول اکرم حضرتلرینه، مزبوره خدیجه رضی الله عنها کندیسنی عرض ایدوب، نکاحلندی. الك مقدم اولان زوجلری ابو هاله هند بن النباش بن زرارة التمیمی اولوب، مرقومدن هند وهاله اسمنده اوغللرنی طوغدرمش، وبو مناسبتله (ام هند) دیه کنیه لنمش ایدی. ابو هاله وفاتنده عتیق بن عائذ بن عبد الله بن عمر المخزومی یه تزویج اولنوب، (هند) اسمنده دخی بر قز بالا کتوردی. بو نکاحلرك ترتیبی طوغروسنده باشقه روایتلر هم واردر. هر نه ایسه طول قالوب بر مدت طوردیغی صوکنده رسول کبریا سلطان انبیا حضرتلرینه زوجه اولمق سعادتنه نائل اولدی. بو وقتده افندمز حضرتلری یکرمی بیش؛ وآنامز حضرت خدیجه‌ده قرق یاشلرنده وهنوز ملیحه بر حالنده ایدیلر [١] قریشك اکا بر واشرافاری، نکاح مجلسنه حاضر اولنوب، رسول اکرمك اعمامری هم جمع اولنمشلر ایدی. مزبوره‌یی آتالری خویلد، یاخود آتاسی ایله بر طوغمه‌سی عمر بن اسد عقد ایدوب ویردی. مهری یکرمی بکر (برکنه مرتبه طوغدرمش اولان یاش دوه) یاخود اون ایکی اوقیه (یدی مثقال خود قرق درهم)

---

[١] شریعت اسلامیه ومیستر قارلایل (ص ٢١٩).

آلتون ایدی [١]. (بو کون حسابلرینه نظرا بو مهر، پکده آز دکل). عرب معتبرلرندن کوب کیمسه‌لر، بونکله نکاحلنمکی آرزو ایدرلر، وبعضیلری بو نیتلرنی جنابلرینه هم بیلدررلر ایدی. نبوت کلمازدن مقدم، قاسم، عبد الله، اسمنده اوغللری دنیایه کلوب، هر ایکیسی یاش وقتلرنده ارتحال ایتمشلردر. الوغ اوغلی قاسم اولدیغندن رسول الله حضرتلری «ابو القاسم» دیه کنیه‌لندی. طیب وطاهر اسمنده دخی ایکی اوغلی اولدیغی مروی ایسه‌ده، بونلر هر ایکیسی، ذکر ایدلمش عبد اللهك لقبلری اولوب، اوچیسی، بر کیمسه اولدیغی احتمال قریبدر. قاسمك صوکنده وعبداللهك اوّلنده زینب، رقیه، ام کلثوم، فاطمه، اسمنده، دورت قزی دنیایه تشریف بیوردیلر. سید المرسلین افندمز رسول اکرم حضرتلرینه، جبریل امین کورنمکه باشلادیغنده، بو اشدن اك اول حضرت خدیجه‌یی خبردار ایتمشدر. خدیجه حضرتلری، بو حالی اوزینك عمی ورقه [٢] بن نوفل بن اسد حکایت ایتمکله، حقیقته واقف اولوب، اك اوّل اوله‌رق ایمانه کلمشدر. قریش کافرلری، رسول اکرم حضرتلرنی تکذیب ایدوب، رنجتدکلرنده، حضرت خدیجه دائم تسلیه وترغیب ایدرك، حتی‌که بتون ملکنی بو یولده صرف وفدا ایتمشدر. حضرت خدیجه رضی الله عنها رسول اکرم حضرتلری ایله یاشادقلرندن صوك، هجرتدن اوچ سنه مقدم، وابو طالب بن عبد المطلب وفاتندن اوچ کون مؤخر، آلتمش بیش یاشنده اولدقلری حالده مکهٔ مکرمه‌ده ارتحال ایتدیلر. حجونده دفن ایدلنوب، قبر شریفلرینه رسول اکرم حضرتلری

---

[١] بو مهری ابو طالب بن عبدالمطلب ویرمك اولدیغی امام مبردك کاملنده مذکور اولان خطبه‌سندن فهملنمکده‌در. (جزء ٢ ص ٢٥٢).

---

[٢] نبوت کلدکی صوکنده از کونلر یاشاب وفات اولدی. بونك اك برنچی اوله‌رق اسلامه کلدکنی تحقیق ایدن کیمسه‌لر واردر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

كندیسی نزول بیورمشلر ایدی. بو وقتده میتلره جنازه نمازی اوقولمیور ایمش. بو سنه‌یی سلطان الانبیاء رسول كبریا حضرتلری «عام الحزن» یعنی حسرت ییلی‘ دیه آتامشلردر. چونكه ابو طالب‘ بنو هاشم آره‌سنده محبوب ومطاع بر كیمسه اولوب، رسول اللهی زیاده سور، واذالردن حمایت ایتمك طوغروسنده هیچ بر فدا كارلغی دریغ ایتمادكی كبی، حضرت خدیجه‌ده‘ برنچی درجه‌ده خیر خواه واطاعتلی ورسول اكرم حضرتلرنی فوق العاده محبت اوزره حمایت ایدوچی. خاطر شریفلرنی استفسار ایدوب، اك حسرتلی وقتلرنده تسلیه قیلوچی ایدی‘ وفخر عالم افندمز حضرتلری، آندن راضی ایدی. تعدد زوجات هیچ عیب دكل بر مملكت وبر قوم آره‌سنده معیشت ایدرك هم ده شبابت زمانلری اولدیغی حالده، جناب رسالتپناه، ایكنچی خاتون نكاح ایدوب، مزبوره‌یی كوكلسزلندرماشدر. بلكه وفات اولدیغی صوكنده هم هر وقت حضرت خدیجه‌یی مدح وثنا ایدر؛ قوی فلان ذبح ایتدكلری وقتده بعض اعضالرنی كیسوب، آنك دوستلرینه یبارر، اكرده دوستلرندن بررسی حضور شریفلرینه كلورسه بیوك التفاتلر كوسترر ایدی. ذات معالیسماتلری، صلی الله علیه وسلم طرفندن مدحله یاد ایدلدكی بر وقتده، ام المؤمنین (عائشه) رضی الله عنها: «خدیجه، قارچقلردن بر قارچق ایدی، الله تعالی حضرتی سزه آندن خیرلوسنی ویردی» دیمش ایدی. بوكا جواب اولەرق جناب رسالتپناه: «یوق‘ آندن خیرلوسنی ویرمادی، زیرا بتون خلق بنی تكذیب ایتدكلری بر زمانده او بنی تصدیق ایتدی، وبتون خلق بكا اذا وجفا ایتدكلری بر وقتده او بكا یار اولدی» بیورمشلردر. بخاری شریفده مذكور اولان [١] «بدء الوحی» حدیث شریفی ذات مباركه لرندن روایت

[١] صحیح البخاری ج (١) ص ٣. مذكور حدیث كرچه حضرت عائشه‌دن روایت ایدلمش ایسه ده‘ اول وقت كندیسی هنوز دنیایه كلمش اولنمادیغندن‘ حضرت خدیجه‌دن ایشدوب سویله‌وچیدن روایت ایتدكی مظنوندر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایدلمشدر. ام المؤمنین (عائشه) رضی الله عنها ایکنجی بر وقتده: «خدیجه یه غیرت ایتدکم درجه‌ده رسول اللهك هیچ بر خاتوننه غیرت اینمادم، وحالبوکه بن، کندیسنی کورمادم، جناب رسول‌الله هر وقت کندیسنی مدح ایدر ایدی وهر زمانده آندن اولادی اولدیغنی بیان بیورور ایدی» دیمشدر. فخر الانبیاء صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك ابراهیمدن باشقه اولادی، جمله‌سی، ام المؤمنین خدیجة الکبری جنابلرندندر.

خدیجه

محدث شهاب الدین احمد بن خلف بن عبد العزیز بن بدران الحسینی قزی (ام سلمه) در. علم حدیثده شهرتی بلند اولوب، امام سیوطی حضرتلرینك شیخه‌سیدر. (٧٩٨) تاریخنده دنیایه کلمش ایدی.

خدیجه

جعفر بن نصیر قزیدر. اندلس ادیبه وشاعره‌لرندن اولوب، کوزل اشعاری وحسن الحانی وموسیقیده اولان مهارتیله بیوك شهرت کسب ایلمش ایدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

خديجه

حسن بن على بن عبد العزيز قزيدر . صالحه ، عابده ، عالمه ، بر خاتون اولوب فقه وحديثده كمالتى يرنده اولمشدر . قرأن شريفى هم حفظ ايلمش ايدى . احمد بن الموازينى نام كيمسه دن تحصيل ايدوب ، كنديسندن بر چوق مشاهير استفاده ايلمشلردر . (٦٤١) تاريخنده وفات اولدى .

خديجه

زين الدين عبد الرحمن بن جمال الدين ابى بكر محمد قزيدر . قدس شريفده افاده وتدريسله اشتغال ايدر ايدى . همشيره‌سى (حبيبه) كبى علم حديث وباشقه علملرده يد طولاسى اولمشدر . ابن ابى الفهم البلدانى ، محمد بن عبد الهادى ، ابراهيم بن خليل ، ابن عبد الدائم ، كبيلردن حديث شريف استماع ايتدى . صلاح الدين الصفدينك استاذى وشرف الدين بن شمس الدين الحنبلينك خاتونى اولوب ، (٧٥٢) تاريخنده ارتحال ايتدى .

خديجه

(فخر النساء) و(بنت العبيرى) لقبلريله معروف اولان بر محدثه‌در .

عالمه، صالحه، بر خاتون اولوب، طقسان یاشنه قدر، فقه، حدیث اوقوتمق ایله مشغول اولمشدر. وفاتی (۵۷۰) ده‌در.

خدیجه

نیسابور قاضیسی محمد بن احمد فقیه ابورجا الجرجانی قزیدر. آتاسندن اوقوب، فقیهه، عالمه، فاضله، بر خاتون اولمشیدی. یوز یاشندن کچوب (۳۷۲) تاریخنده ارتحال ایلدی.

خدیجه

شافعی مذهبنده فقیه ابن الملقن علی الانصاری حفیدی اولان شیخ نورالدین قزیدر. بو دخی فقه وحدیث علملرنده اولوغ کمالت صاحبه‌سی بر ذات ایدی. محدث ابوالیمن درسنه حاضر اولوب، کندیسندن امام سیوطی استفاده ایلدی. (۷۸۸) تاریخنده دنیایه کلمش ایدی. (صالحه) نام همشیره‌سی هم بیوک بر محدثه اوله‌رق (۸۲) یاشنده (۸۷۶) تاریخنده وفات اولدی.

خدیجه

مصرده اولان ترک پادشاهلرندن اشرف شعبان بن حسین قزی،

وقاسم بشتكينك خاتونيدر. عقل ، درايت ، حسن اداره وسياست ايله
شهرت بولمش بر خاتون ايدى . (٨٢٦) ده وفاتدر .

خديجه بنت النويرى

عبد الرحمن بن على بن احمد قزيدر . اسمنده (سعيده) هم دينلور ايدى. سيوطينك شيخلرندن اولوب ، محدثه بر خاتون ايدى. حديث علمنده كوب كيمسه‌دن اجازتى اولمشدر . (٧٩٧) تاريخنده مكهء مكرمه‌ده طوغوب (٨٧٠) ده وفات ايتدى .

خديجة الست

بغدادده اولان عباسى خليفه‌لرك اوتوز يدنچسى واك اخيرى اولان مستعصم بالله ابو احمد عبدالله بن المستنصر بالله منصور قزيدر. پدرى (٦٤٠) تاريخنده مقام خلافته كچوب ، اونبش ييل سكز آى حكومت سوردكدن صوكره ، هلاكو وقعه‌سنده ، قرق يدى ياشنده اولديغى حالده ، ايكى اوغليله برابر شهيد اولمشلر ايدى (٦٥٦ تاريخنده) . (ست خديجه) بودورنكبت واهل اسلام حقنده بيوك مصيبت اولان كوندن صوك ، يكرمى سنه ياشاب ، وفات اولدى. جنازه‌سنه دولت واكابر مملكت وعلماى امت ، بتون حاضر اولوب ، بيوك بر سلطنت ايله دفن ايتديلر؛ وپدرينك بدبختلكنى خاطره كتوروب ، دولت عباسيه انقراضى ايچون ياش اورننه قان اغلاديلر .
(انا لله وانا اليه راجعون) .

Из фондов Российской национальной библиотеки

خديجة الشاهجانية

بغدادلی بر واعظه خاتوندر. (٣٨٧) تاریخنده وفات اولان ابن سمعون ابوالحسین محمد بن احمددن اوقومش ومذکور استاذندن کوزل یازو اوکرنمش ایدی. سریع یازمقده مهارتی زیاده اولمشدر.

خرقاء

صحابیاتدن وزنجی جنسدن بر خاتوندر. رسول اکرم صلی الله علیه وسلم زماننده مسجد شریفك فراشلق خدمتی ایدر ایدی.

خرقاء

مقاتل بن طلبه یاکه عاصم بن طلبه بن قیس بن عاصم یا خود طلابه بن قیس بن عاصم قزی (میه) وتخفیفله (می) در. عرب شاعرلرندن «ذوالرمه» دیمکله مشهور اولان غیلان ابوالحرث بن عقبه بن نهیس بن مسعودك محبوبه سی اولوب، شاعر مذکورهم بوکا اضافتله «غیلان می» دیمکله اشتهاری واری ایدی. ذوالرمه، پك کوزللردن دکل ایسه ده منظری لطیف، هیئتی کورکام، آق یوزلی، اوزون بویلی، کیك کوکرکلی، آشغوب یوروچان، اشعاری سلیس ایدی [١]. امامیه

[١] ذوالرمه قرق یاشنده وقتنده (١١٧) تاریخنده وفات ایتدی. فرزدق وجریر هم اخطل درجه سنده بلیغ برشاعر اولدیغی حالده، عمرنی عشق عالمنده ضایع ایدکندن آنلر قدر شهرتی اولمامشدر. زیرا عشق دنیاسنده نظام وانتظام اولماز.

Из фондов Российской национальной библиотеки

قسقه‌رق بویلی غایت لذتلی سوزلی حرکاتی مرغوب ، سکناتی محبوب ، تربیه‌لی وادبلی بر خاتون ایدی . کونلرك برنده ذوالرمه عرب قبیله‌لری آره‌سندن کیچوب واردیغنده پك صوصادیغندن برخانه‌یه یاقن واردی . خانه‌ده بر خاتون باشی آچق اولدیغی حالده ساچنی تارامقده ایدی . ذوالرمه ، بوخاتوندن صو صوردی . خاتون ایسه سوتلی صوکتوروب ویردی هم‌ده برقدر استراحت ایتسه کز آ ! دیدی . ذوالرمه دوه‌سندن دوشوب اوطوردیغندن خاتونده آشامیه کتوردی . بونلر ، سویلشمکده‌لر ، وبربرینك احوالنه عجب ایتمکده‌لر ایدی . الحاصل اوشبو ساعتده ذوالرمه خاتون اوزرینه محبت ایکنی ساچوب ، تا وفات اولان کوننه قدر ، شونك ایله یانوب کویوب یورمشدر . بو خاتون (میه) ایدی . هرنه قدر کندی مملکتی یراق اولسه‌ده هر وقت زیارتنه کلور ایدی ، وبو طوغروده :

وكنت اذا ما جئت ميا ازورها
ارى الارض تطوى لى ويدنو بعيدها

بیتنی انشاد ایتمشدر . مضمونی : « میه زیارتنه کتدکم وقت یر ، توره‌لر ، وهریراق اورنلر یاقن اوله‌در » دیمکدر . اوشنداق اوشبو بیتلر ، می حقنده سویلمش تورلی قصیده‌لرندن ، وبرقصیده‌نك تورلی اورنلرندندر :

تمام الحج ان تقف المنايا
على خرقاء واضعة اللثام
امنزلتى مى سلام عليكما

على النائى والنائى يود وينصح
اذا خطرت من ذكر مية خطرة
على القلب كادت فى فؤادى تجرج

فبعض الهوى بالهجر يمحى فينمحى
وحبك عندى يستجد ويرجح
ولما شكوت الحب كيما تثيبنى
بوجدى قالت انما انت تمزح
لئن كانت الدنيا على كما ارى
تباريح من ذكراك فالموت اروح

ولما تلاقينا جرت من عيوننا
دموع كففنا غربها بالاصابع

اذا هبت الارياح من نحو جانب
به آل مى زاد قلبى هبوبها
هوى تذيق العينان منه وانما
هوى كل نفس اين حل حبيبها

بعض كيمسه لر، ميه ايله خرقانك برسى ديكرينه باشقه باشقه اوله چغنه ذاهبلر در. بونلرك ديدكلرينه كوره (ميه) غسانى اولوب، (خرقاء) ايسه بنوالبكاء بن عامر بن صعصعه دن ايمش. وبعض كيمسه لر، (ميه) نسبنده مذكور اولان قيس بن عاصى غسانى حكمدارلردن دن ايلمشلر ايسه ده، المزده اولان تاريخ كتابلرنده غسانيلر آره سنده بو اسمده بر حكمدار اولديغنه اشارت بولهمدق. والله اعلم بالصواب.

خرقاء

سعد قزى (ريطه) در. (جعرانه) لقبيله ده شهرتى وار ايدى،

عرب آره‌سنده احمقلق وغبیلك ایله ضرب مثل اولان خاتوندر. یون بولوب ارلر، صوکره آنی سوتار، ایدی. نا اهل بر کیمسه‌نك الینه اش دوشدکده: « خرقاء ینه ارلیه‌چك یون بولدی » معناسنده اولان: (خرقاء وجدت صوفا) دییورلر.

خرم

سلطان سلیمانك خاتونی، وسلطان سلیم ایکنچینك آناسیدر. اصلی روس قزی اولوب، حسن وجمالیله، عقل ودرایتیله، شهرتی اولوب، زیاده نفوذ واعتبار کسب ایتمشیدی. آوروپالولرده (روقسلانه) دیه شهرت اولان خاتون بودر. (٩٦٥) تاریخنده وفات اولدی.

خنساء

عمرو بن الحرث بن الشرید السلمی قزی (تُماضر)در. کنیه‌سی (ام عمرو) اولوب، عرب شاعره‌لرینك اك بیوك واك مشهوره‌سی اولوب، جاهلیت واسلام دورلرینه یتشدی؛ وزماننده بونك نظیری‌ده کورلمادی. نامی، عرب شاعرلرینك فحوللری آره‌سنده ذکر اولنور. مزبوره‌یی، جریر وحسان کبی ممتاز شاعرلردن، آرتق کوروچیلر واردر. ابتدالری شعر اوله‌رق ایکی، اوچ بیت سویلیه بیلور ایدی. زمان جاهلیتده، اك سودکی برادرلری، صخر ایله معاویه [١] قتل

---

[١] وكان معاوية اخاها لابيها وامها وكان صخر اخاها لابيها وكان احبهما اليها وكان صخر يستحق ذلك منها بامور منها انه كان موصوفا بالحلم ومشهورا بالجود معروفا بالتقدم فى الشجاعة ومحظوظا فى العشيرة. الكامل للامام المبرد ج ٢ ص ٢٨٢

Из фондов Российской национальной библиотеки

اولندقلرنده بونلر حقنده کوب واوزون مرثیه‌لر سویلمیه باشلادی .
بونلر ایسه عرب آره‌سنده نشر اولنوب کندیسنک هم شهرتنه باعث
اولدی . صوکره قبیله‌سنده اولان معتبر ذاتلر ایله برابر، سید المرسلین
افندمز صلی الله علیه وسلم حضورینه کلوب ، اسلامله مشرف ؛
صحابیات عدادینه داخل اولمشدر . حضرت نبی ذیشان افندمز ،
خنسایه ، کندی اشعارنی اوقودرەق : «ای خنسا ! دخی کتر ! بیورر»
ایمش . حضرت عمر رضی الله‌عنه زماننده قادسیه [١] محاربه‌سنده
اسلام عسکری معیتنده ، دورت اوغلیله برابر حاضر اولدی . محاربه‌دن
مقدم ، اوغللرینه سویلمش اولان نصیحتی اوشبودر :

«اوغللرم ! سز ، اوز اختیارکز ایله مسلمان اولدکز ؛ واختیارکز ایله
«وطنکزی ترك ایدوب ، بونده کلدکز . تیکداشی اولمیان الله تعالی
«حضرتنه یمین ایدرمکه : سز ، جمله‌کز بر آنا اوغلی اولدقلکز کبی ،
«بر آتانك هم اوغلیسز . بن ، سزك آتاکزه ، خیانت ایتمادم ؛ خالکزی ده ،
«رسوای ایلمدم ؛ حرمتکزه کچیلك کتورمادم ، نسلکزی ده اوزکرتمدم .
«دین ایچون محاربه ایتمك ، الله تعالی رضاسیچون قلچ تارتمق برابرینه
«چوق ثواب وعده ایدلمشدر . آخرت یورتی ، فانی اولان دنیا
«یورتندن خیرلودر . کیچه‌یی سلامت کیچرر ایسه‌ك ، کوزکزی آچوب ،
«والله تعالی دن یاردم صوراب دشمن ایله محاربه‌یه کرکز ! . اکرده
«حرب کسب شدة ایلرسه ، تا دشمن عسکرینك ایچنه اوتوب ، باشلقلرینه
«حمله ایتمیه غیرت ایدکز ! . ظفر بولور ، وغنیمت هم آلورسز ،
«جنت اعلاده ده اکرام وحرمت کوررسز » .

---

[١] هجرتك اون آلتنچی سنه سنده ، سعد بن وقاص رضی الله عنه اداره‌سنده اولان اسلام عسکریله ایران عسکری آره‌سنده اولان محاربه‌در . دورت کون شدتلی محاربه صوکنده ایران عسکرینك قائدی اولنان رستم قتل اولنه‌رق ، عسکری هم پریشان اولمغله ایران دولتی ، ادارهٔ عادلهٔ اسلامیه‌یه داخل اولمشدر . (قادسیه) عراق عربده کوفه‌نك اونبش فرسخ جنوب غربیسنده مستحکم برقصبه اولوب ، الیوم خرابدر .

Из фондов Российской Национальной библиотеки

اوغللری بو نصیحتی یرینه کتورر ایچون کامل اجتهاد ایله غزا ایتدیلر، و دوردینك شهید اولدیلر. شهادت خبرلری، محاربه صفندن خنسایه ایرشدکنك: « جناب الله جمله‌مزی جنتده جمع ایلسون ! » دیه دعاء و مناجات ایلمشدر. (برادرلری مقتول اولدیغنك، کوزلرنده یاشی قالمیانه قدر آغلاب، ونیجه سنه‌لر، ابیات و مرثیه انشادیله غم وغصه‌لرنی چیکوب یوردکی حالده، برادرلرندن ده عزیز اولان اوغللری، هم ده صلبندن کلمش اوغللری، جمله‌سی برساعت ایچنك مقتول اولمغله یالکز قالدیغنده، بویله دعاء ایله درکاه قاضی الحاجاته عرض عبودیت ایله صبر ایتمه‌سی، حکم الهی‌یه بیون ایگوب رضا اولمه‌سی، اعتقاد واسلامیتینك شرافتی؛ وکیله‌چك کونده بو دنیادن باشقه ابدی اولان دیکر برعالم اوزرینه رجوع ایدلنه‌چکی؛ وبدیع السموات اولان جناب کبریایه ملاقات اولنه‌چق ایدکنده یقینی کامل اولدیغنك ثمره‌سی اولسه کرك. شویله دکلمی؟...). مذکور وقعه‌دن صوك، حضرت عمر رضی الله عنه طرفندن ایکییوز درهم معاشلق تعیین ایدلنوب، وفات اولان کوننه قدر، بونی آلمشدر. معاویه زماننده بادیه‌ده وفات اولمشدر. کندیسنی رب مستعان مظهر عفو وغفران ایلسون!. صخر حقنك اولان مرثیه‌لرندن و قصیده‌لرندن اوشبو بیتلردر:

یذکرنی طلوع الشمس صخرا
واذکره لکل غروب شمس
ولو لا کثرة الباکین حولی
علی موتاهم لقتلت نفسی
وما یبکون مثل اخی ولکن
ا[illegible] نفسی عنه بالتأسی

Из фондов Российской государственной библиотеки

قذى بعينيك ام بالعين اعوار
ام اقفرت اذخلت من اهلها الدار
تبكى لصخرهى العبرى وقدذرفت
ودونه من جديد الترب استار
لابد من موتة فى صرفها غير
والدهر فى صرفه حول واطوار　　　الخ

الا لاارى فى الناس مثل معاويه
اذا طرقت احدى الليالى بداهيه
بداهية يصغى الكلاب حسيسها
وتخرج من سر النجى علانيه　　　الخ

عربلرده غارت وقتى اكثريا صباح وقتنده اولور ايدى. اوشبوكا كوره اولكى بيتيله، صخرك طلوع شمس وقتنده غارت و شجاعتنى وغروب وقتنده دخى مسافرلرى ضيافت ايتدكنى اشعار ايلمشدر. روايتلره كوره كونلرك برنده ام المؤمنين (عائشه) رضى الله عنها خنسايه: «برادرك صخر تموغده در، نيچون بو قدر آغلار سن؟» ديمش ايمش. خنساده: «اوشبونك ايچون آغلارم» ديه اسكات ايدرجك جواب ويرمشدر. (خنسا) ياش وقتنده، دريد [١] بن الصمه نام شاعر طرفندن تزوجى طلب اولنمش ايدى. خنسانك آتاسى عمرو ابن الصمه يه: «مرحبا! سز، حسب ونسب جهتنچه حرمتلى «كيمسه سز. سزك حاجتكزى قبول ايتمازسزلك اولماز، اكن «كنديسنك فكرنى هم صورمق لازمدر» ديه، قزى خنساء حضورينه وارمقله وقعه دن خبردار ايلدى. بونك جوابنده خنساء: «اوزنسلمه

[١] هجرتك سكزنجى سنه سنده حنين محاربه سنده مشركين طرفنده مقتول اولدى. جاهليت عصرنده اك شهرتلى برشاعر ايدى.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

كوزل خلقلى، كوركام يكتلر وار ايكن جشم نسلندن اولان برقارت آدمه واره آلمام! » ديمشدر. بويله جوابه ابن الصمه نك زياده آچوى كلوب (آچو كلمازلك دكل، قز صورى وارسونك، صورلمش قز طرفندن يوق! بن آنك كبى قارت كيمسه يه وارمام — ديه جواب ايشتسون! ......) خنسايى شعر ايله هجو ايتدى (هنرلى كيمسه بويله اولور!). هر نه قدر، هجوينه قارشو هجو ايدوب، شعر سويلركه خنسايه هم دلالت وترغيب ايدنلر اولدى ايسه ده: «مطلوبنه اجابت ايتمادكم كفايت ايدر، هجو ايتمك رنجتمك اولور، بونى ايسه اجرا ايده مم» ديه مسخره سويلركه تنزل ايتمامشدر. (عقللى كيمسه بويله اولور، هنر بيلور هم هنرنى استعمال ايتمك يرنى ده آڭلار). بوندن صوك رواحه بن عبدالعزيز السلمى يه وآنك صوكنك مرداس بن ابى عامره واردى. اولكيسندن عبدالله نام اوغلى؛ وصوكغيسندن يزيد، معاويه، نام اوغللرى وعمره اسمنده قزى دنيايه كلدى. قادسيه غزاسنده شهيد اولان اوغللرينك اسملرى وكيمدن دنيايه كلدكلرى حقنده آچق برسوز كورلمادى.

خورشيد بانو

قفقازيه ده قره باغ [١] ده صوك حاكم اولنان مهدى قلى خان بن ابراهيم خان قزيدر. آلتمش ياشلرندن كيچوب (١٣١٥) تاريخنده وفات اولدى. زيرك، عاقله، اولوب؛ تركى وفارسى هم عربى بيلور، واكثر عمرنى مطالعه ايله كيچرر ايدى. طبيعت شعريه سى

---

[١] قره باغ؛ مقدمده ايرانه تابع اولوب ابراهيم خان (١٨١٣ م) تاريخنده كندى اختياريله روسيه يه تابع اولدى. بوكا مكافات اوله رق اولاد ومتعلقاتى زادكان صنفنه قبول اولندى.

Из фондов Российской национальной библиотеки

هم اولوب آغزلرده بر خیلی اثری قالمشدر. فقرایه مرحمتلی اولوب، عموم فائده‌سی ایچون مال صرف ایتمکدن لذتلنور اولمشدر. یوز بیك روبله روس آقچه‌سی فدا ایدرك، شوشا (قره باغ) شهرینه چیشمه یاسادوب، تاتلی صو کتورتمشدر. (اسلام کناگینالرینه عبرت!).

خوله بنت ثعلبه

صحابیاتدن اولوب، اوس بن الصامت حضرتلرینڭ زوج محترمه‌لریدر. اوس بن الصامت بر آره‌لق نه ایچوندر بر شیء ایچون جانی طارلوب، مزبوره‌یه «سن بکا آنام آرقه‌سی کبی» معناسنده اولان: (انت علی کظهر امی) سوزنی آیتمش ایدی. بو سوز ایسه عربلر قاشنده، ینه‌دن قایتوب آلمغه ممکن دکل اولان، عمرلك بر طلاق ایدی. فقیر وهیچ کیمی یوقلغندن وبالالرینڭ هم کوب وکچکنه اولدقلرندن، بو وقعه، خوله ایچون اولوغ بر بلا ودواسز بر حسرت حکمنی آلدی. شو سببدن فخر الانبیاء جناب رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کلوب، نه کبی قولایسز ماجرا اولدیغنی بیانله حالندن کوب شکایت ایلدی. اوشبو ساعتده «مجادله» سوره‌سنڭ اوّلی نزول ایدوب، مذکور مسئله حقنده شریعت حکمی اعلان ایدلمشدر. یعنی مذکور سوز ایله، عمرلك (ابدی) طلاق واقع اولمای، بلکه «ظهار» اوله‌چغی، وظهارڭ حکمی ایسه بر قل آزاد ایتمك، وبو شیء ممکن اولنمادیغنده ایکی آی روزه طوتمق؛ بوده ممکن اولنمادیغنده، آلتمش فقیری آشادوب، طویدرمق، ایدکی بیان بیورلدی. اصحاب کرام رضوان الله علیهم حضراتلری اوز آره‌لرنده اعانت جیوب، اوس بن الصامت حضرتلرینڭ کفارتی اجرا ایدلمش وخوله جنابلری هم

Из фондов Российской Национальной библиотеки

زوجلرینه کیرو قایتمشدر. حضرت عمر رضی الله عنه خلیفه‌لك کونلرنده یاننده بر کروه خلق اولدیغی حالده یوردکنده، بر قارچق خاتونه راست کلوب، توقتادی، وآنکله بر قدر وقت سویلشوب، آیرلدی. یاننده اولانلردن بری: «ای امیر المؤمنین! بر قارچق ایچون بو قدر خلقی طوردردکز؟» دیدکنده، حضرت عمرده: «بو، بر حرمتلو خاتوندرکه، شکواسنه بناءً کوکدن قرآن شریف نازل اولمش، وحقلرنده ـ قد سمع الله قول التی تجادلك ـ دیه بیورلمشدر؛ والله العظیم اکرده اخشامه قدر طوروب بنمله سویلشمش اوله ایدی، نمازدن باشقه بر شیء ایچون، آنی قویوب کتماز ایدم» دیه جواب ویرمش، و(خوله) نك جلیلة القدر بر خاتون ایدکنی بیان بیورمشدر. معلقة سبعه اصحابندن اولان طرفه بن العبد بن سفیان بن سعد محبوبه‌سی اولان (خولة الکلبیة) بوکا باشقه‌در [۱].

خوله بنت عبد الله

بنو حمدان خاندانندن اولان عبدالله بن حمدان بن حمدون بن الحرث قزیدر. حلب وموصل ولایتلرنده حکومت سورن، اهل اسلامك آب رویی وفیلسوف شهیر ابو نصر الفارابی نك شاکردی اولان ابو الحسن سیف الدوله علی بن عبد اللهك قز قارنداشی ایدی. علو جناب ایله منصف اولوب، (میا فارقین) بلده‌سنده (۳۵۲) تاریخنده وفات ایتدی. شاعر بلا نظیر ابو الطیب احمد المتنبی، بونك وفاتنی ایشتدکنده مرثیه انشاد ایلدی. بو بیتلر مذکور مرثیه‌دندر:

---

[۱] طرفه، قصیده‌سنی اوشبو خاتون اسمیله ابتدا ایدرك:
لخولة اطلال ببرقة ثهمد * تلوح کباقی الوشم فی ظاهر الید دیمشدر.

Из фондов российской национальной библиотеки

يا اخت خيراخ يا بنت خيراب
كناية بهما عن اشرف النسب
اجل قدرك ان تسمى مؤبنة [۱]
ومن يصفك فقد سماك للعرب
غدرت يا موت كم افنيت من عدد
بمن اصبت وكم اسكت من لجب
ومن تفكر فى الدنيا ومهجته
اقامه الفكر بين العجز والتعب

معرفتلى خلق آره‌سنده شهرت كسب ايدر ايچون يالكز، متنبى ديواننك اسم ذكر ايدلمك كفايت ايندكى حالده، متنبى طرفندن مدح يوللو ذكر ايدلمه‌نك درجه‌سى‌نه قدر اولنه‌چغى، دليله محتاج دكلدر.

خيزران

عباسى خليفه‌لردن مهدينك اك قيمتلى بر جاريه‌سى، وموسى الهادى ايله هارون الرشيدك آنالريدر. مكهٔ مكرمه دن يمن طرفنده اولان جرش قومندن اولوب، بغداد شهرينه كتورلوب، سامه بن سعيد نام ذات طرفندن صاتون آلنمشيدى. صوكره مهدى ملكنه كچدى. و (۱۵۹) تاريخنده آزاد اولنه‌رق مهدى طرفندن نكاح ايدلندى. زوجى ومذكور اولان ايكى اوغلى خلافتلرنده، بو خاتون بيوك برنفوذ كسب ايلمشيدى. (۱۷۳) تاريخنده وفات وجنازه‌سنك اوكندن هارون الرشيد كنديسى اوزدروب وارمشدر. (خيزران)ك ييللق تابشى روسى حسابله تخمينا آلتيوز قرق بيك روبله‌يه بالغ

[۱] من التأبين وهو الثناء على الميت.

اولور ایمش . برچوق خیراتی اولوب . مکهء مکرمه‌ده «دار الخیزران» اسمنده بر بناء تأسیس ایتمشیدی . جمیله اولدیغندن باشقه ، ادبلی ، علم ومعرفته هوسلی ، خوش مجلسلی ولطیفه سوزلی ایدی . کوزل اشعاری وخیلی مطایبه‌لری ادب کتابلرنده منقولدر . برکون مونچه‌دن چقوب ، کوزگیه قارادیغنده ، قزل یاڭاقلرنده تیر بورچاقلری کورمکله : «بن» اوستنه چق دوشمش برقزل آلمایم ، معناسنده اولان اوشبو :

انا التفاحة الحمراء علیها الطل مرشوش مصراعنی سویلمشدر . مشهور وزیر فضل بن یحیی البرمکی‌نك هم سوت آناسی ایدی . بونك برده (عتبه) اسمنده بر جاریه‌سی وار ایدی . ابو العتاهیه اسمنده مشهور شاعر ، کندینك شعرلرنده اسمنی ذکر ایتمیه باشلادیغنده ، خلیفه مهدی ، قامچی ایله تعزیر ویردرمشیدی . ابو العتاهیه ایسه بوندن عارلنمای وهیچ چهره‌سنی بوزمای ، همیشه (عتبه) یه محبت دعواسنی ایدر ، حتی بر آره‌لق :

نفسی بشیء من الدنیا معلقة
الله والقائم المهدی یکفیها
انی لأیأس منهما ثم یطمعنی
فیها احتقارك للدنیا وما فیها

شعرلرنی سویلب خلیفه‌دن (عتبه) نی صورمشیدی . خلیفه ایسه : « سنك ایچون (عتبه) یه یول یوقدر ، فقط امیدك بوشه کتماسون ایچون سکا قاپ طولیسی مال ویرمیه بیوردم » دیه جواب ویرمشیدی . ابو العتاهیه‌ده خزینه‌چی حضورینه واروب مالنی کوتوب طوردیغنده ، خزینه‌چی کموش طولدرمیه باشلامش ، ابو العتاهیه ایسه یوق ! خلیفه آلتون طولدرمیه بیوردی ، دیه دعوا چقاروب آره‌لرنده برگورلتی قوپمشیدی . شو اثناده (عتبه) بونلرك حضورینه کلوب ، نزاعلرینك نه‌دن عبارت

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایدکنی بیلدکنده ، ابوالعتاهیه‌یه : « ای یالانچی ! بکا محبت ایلمش اولوب یورمکده سن ! بونلدن مقصدک بن دکل‌، فقط بر شیء قاپمقدر ، اکر ده دعوا کده راست اولور ایسه ایدک کموش ایله آلتونی آیره آلماز ایدک ! . . » دیه کندیسنی الزام ایتمشدر .

« د »

دخْتَنُوس

تمیم قبیله‌سنده رئیس اولان لقیط بن زراره قزیدر . (دختنوس) نوشروان قزینک اسمی اولان « دخترنوش » دن معرب اولان بر کلمه‌در . عرب آره‌سنده عقل وذکاسیله ؛ شعر وفصاحتیله مشهوره ایدی . عقلندن استفاده ایتمک ومشورتی ایله عمل ایلمک ایچون حتی آتاسی اولان لقیط ، مزبوره‌یی ، محاربه‌لره هم برابر کتورر ایدی . آنجق ظهور اسلامدن قرق سنه مقدم ، بنو عامر ایله بنو تمیم آره‌سنده مکهٔ مکرمه یاقیننده واقع اولان محاربه‌ده ، یولدن کیر وقاینمغی اشارت ایتدکنده ، وهیچ اولمادیغنده کیر وقایتوب کتمیه مساعده صوردیغنده ، آتاسی طرفندن حماقتی ایله حکم ایدلمش وکیرو قایتارلوب یبارلمشدر . مذکور محاربه‌ ، عرب آره‌سنده « یوم شعب » هم « یوم جبله » دیمکله معروفدر . اوشبو محاربه‌ده آتاسی لقیط مقتول اولمغله ، حقنده منظوم اوله‌رق مرثیه سویلمشدر . بر وقت ، عمرو بن عمرو بن عدس نام کیمسه نکاحنده اولنمشیدی . بعض ماجراسی مرویدر [۱] .

---

[۱] مجمع الامثال . (ج ص ۱۲۱) .

دُغَه

تميم قبيله‌سنده مغنج ديه ملقب اولان ربيعه بن سعد بن عجل بن لجيم اسمنده بريننك قزيدر . عرب آره‌سنده حماقت ايله شهرتی اولوب (احمق من دغه) ديه‌كله ضرب مثل اولنور . حقنده چوق كولـكو ونوادرلر منقولدر . اصل اسمی (ماريه) ايدی .

دفاق

عباسی خليفه‌لر زماننده يتشـن مُغَنّيه‌لرك اك مشهورلرندن اديبه بر جاريه‌در . حسن وملاحتيله ، فن موسيقيده اولان مهارتيله ، لطافت وجماليله ، شهرت بولوب ؛ سوزی فصيح ، جوابی ظريف ، اولور ايمش . اصلی يحيی بن ربيعك ام ولد جاريه‌سی اولوب ، اوغلی احمد بوندن طوغمشيدی . شو سببـدن احمد بـن يحيی‌نك شهرتی « ابن دفاق » ديمكله شايع اولدی . يحيی‌نك وفاتندن صوكـ بربری آدرنجه بيوك آدملره واروب ، جمله‌سنك ميراثنی ييه‌مشدر . صوكره هارون الرشيد قزی (حمدونه) حضورنده كون كيچروب وفـات اولدی . بعض سوزلرندن پك مبالاتسز اولديغی آكلاشلنور . واردیغی بـر زوجی وفات اولديغندن خلق آره‌سنده ، ارلری حقنده اولان شأمتی سويلنور ايمش . حتی‌كه بعض ظرفا بو طوغروده كنديسنی هجو ايدرك بر قاچ ابيات سويلمشدر .

Из фондов Российской национальной библиотеки

دلارام چنکی

فرس پادشاهلرندن ساسانیان سلالەسندن اون دورتنچیسی ویزدگردك اوغلی اولان بهرام گور [۱] جاریەسیدر. عقل وجمالیله مشهوره اولدیغندن باشقه، فارسی دیلنده ابتدا شعر سویلیان ذات بودر. کندیسنی بهرام گور شوقدر سور ایمشکه حتی آو آولارکن یانندن آیرماز ایمش.

دلشاد خاتون

امیر چوپان اوغلی امیر دمشقك قزیدر. سلطان ابوسعید (بغداد خاتون) ی بغداد حاکمی اولان شیخ حسن کبیردن آیردوب، کندیسی نکاحلندگی صوکنده، حسن کبیر (بغداد خاتون) ك همشیرەسی بولنان امیر دمشق قزی بولنان مزبوره (دلشاد) ی نکاحلندی. (دلشاد خاتون) ك حسن وذکاوتی، جمال ولطافتی، فوق العاده اولدیغندن، شیخ حسن، بونك محبتنه اسیر اولوب، هر بر تدبیر وتصرفلرنی حتی که حکومت امرلرنی بوکا تابشردی. سلطان اویس بهادر بن شیخ حسن، اوشبو خاتوندن طوغمشدر. (۷۵۲) تاریخنده زوجندن مقدم وفات اولوب، مشهد مرتضاده دفن اولندی. فقراپرور، برخاتون اولمشدر. ایران شاعرەلرندن وفتحعلی شاهك خاتونی دلشاد، بوکا باشقەدر.

---

[۱] چوچقلغنده عربستانده تربیه ایدلمشیدی. (۱۸) ییل سلطنت سوروب (۴۳۸) میلادیده وفات اولدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

دليله

فلسطينده بر خاتون اولوب ، بهادرلق وکوچليلك ايله مشهور اولان «شەمشون» ك محبوبەسى ايدى . گويا مذكور بهادرك دشمنلرندن آقچه آلوب ، قوتينك سببى اولان ساچلرنى كيسوب ، قول وآياقلرنى باغلاب ، دشمنلرينه ويرمش ايمش .

دنانير

عباسى خليفەلر زماننده شعر وادبله كسب شهرت ايتمش ايكى مغنيه اسميدر . برنچيسى : وزير شهير يحيى بن خالد البرمكى جاريەسى و (بذل) ك شاگردى ايدى ، دنانيرك موسيقيده اولان هنرينه هارون الرشيد مفتون اولمغله هر وقت يحيانك خانەسنه كيدر ، ودنانيرك الحانندن لذت آلور اولمشدر . ذكاوت وطبيعت شعريەسى ، الحانى ايله متناسب اولمشدر . افنديسى اولان يحيى بن خالد ، مزبوريه بر صوت اوكرتدكى مقابلنه حكم الوادى نام كيمسەيه بيك دينار ويرمشدر . موسيقيون ماهرلرندن وبرنچى شاعرلردن اولان ، صالح بن هارونك آزادليسى عقيل نام كيمسه ، دنانيره عشق وعلاقه سيله شهرت بولدى . — ايكنچيسى : شعرانك صادقاسندن اولان ابن كناسه جاريەسيدر . زماننده اولان اديب وشاعرلر ايله صحبت ومشاعره ايدر ايدى . ادب ، تربيه ، حسن سجيه صاحبى شاعره بر قز اولمشدر . عصرينك ادباسندن

ابو الحسن علی بن عثمان الـكلابی نام ذاتك قریبلرندن بریسی وفات اولدیغنی ایشتدکده اوشبو مرثیه‌لری سویلمشدر :

بكيت على اخ لك من قريش
فابكانا بكاؤك يا على
فمات وما خبرناه ولكن
طهارة صحبه الخبر الجلى

مضمونی : « یا ابا الحسین ! قریشدن اولان قارنداشکه آغلادك . سنك آغلامغك بزی‌ده آغلاتدی . متوفا اکرچه بزم معلوممز دکل ایسه‌ده ، سزك کبی طاهر کیمسه‌لر ایله مصاحبتی کننگ حسن حالنه آچق دلیلدر » دیمکدر .

دنیا

عرب شاعره‌لرندن مشهور ایکی جاریه اسمی اولوب ، برنچیسی : « دیك الجن » دیه معروف اولان شاعر عبدالسلام جاریه‌سی ایدی . افندیسی اولان دیك الجن ، مزبوره‌یی بر شبهه‌یه مبنی قتل ایتدی ، وصوکره بو عملینه زیاده نادم اوله‌رق کوب مرثیه‌لر سویلمشدر .

- ایکنچیسی دولت عباسیه شاعرلرندن بصره‌لی ابو عیینه معشوقه‌سی اولان (فاطمه بنت عمرو) جاریه‌سیدر . ابو عیینه (فاطمه) یه عاشق اولدیغی حالده ، شرافتنه ، وزوجی اولان عیسی بن سلیمانك شهرت وشجاعتندن قورقوب ، اسمنی ذکر ایده آلمای ، بلکه شعرلرنی اوشبو (دنیا) اسمینه سویلر ایدی . اشعارندن بعض بیتلر بونلردر :

مالقلبی ارق من كل قلب
ولحبی اشد من كل حب
ولدنيا على جنونی بدنيا
اشتهی قربها وتكره قربی
نزلت بی بلية من هواها
والبلايا تكون من كل ضرب

مضمونی : « بكانه اولمشدركه قلبم هر قلبدن رقتلی ، وبنم محبتم هر محبتدن شدتليدر . بن (دنيا) نك دليسی اولديغم ، وداثم آنك قربنی آرزو ايتدكم حالده ، او بنم قريب اولمامی مكروه كورر . بليه‌نك انواعسی اولمغله ، بن ده آنك هوای سوداسيله برنوع درده‌يم » ديمكدر .

دولت خاتون

لركوچكده حكومت سورن آتابكان سلاله سندن عزالدين محمد بن عزالدين حسينك خاتونيدر . (۷۱۱) تاريخنده زوجی وفات اولديغنده سلطنت تختنه جلوس ايتمشيدی . لكن هر طرفدن هجوم ايدن مغوللره مقاومت ايده آلمای ، حكومتنی ترك ايتمشدر .

« ذ »

ذات الخال

هارون الرشيد جاريه ومحبوبه‌سی (خنث) در . حسن وآنیله ، هنر ومعرفتیله مشهور ایدی . زماننده اولان شاعرلر بونك حقنده كوزل شعرلر سویله‌مشلردر . روایتلره‌كوره ، بونك دخی (سحر)و(ضیا) اسمنده ایكی یولداشی اولوب . پادشاه جهان وخلیفهٔ اسلام اولان هارون ، بونلرك حب وهوالرینه مغلوب اولمش ایمش ! .

ذلفاء

بو اسمده ، شعر وادب ، حسن ولطافتله مشهوره ایكی جاریه وار . بریسی : مدینه‌لی اولوب ، اموپلر زماننده یاشامش وسعید بن عبدالملك (سلیمان بن عبدالملك برادریدر) برمیلیون غرش (روسیه حسابیله تخمینا ٨٣٣٣٣ روبله) برابرینه صاتون آلمشدر . صوكره سلیمان بن عبدالملك ملكنه كوچدی . شوراسی عجبدركه (ذلفاء)نك كوكلی اولكی صاحبنده اولوب (كوكل صاتلماز ایمش ! . . . .) پادشاه سرایلری ، خلیفه جهازلری ، صف باغلاب طوران قل وكنیزا كلرك حرمتلری ، كندیسنی رضاایده آلمامشدر . بلكه عزت ونعمتلره غرق اولدیغی حالده ، ایچنده اوتلریانار ایمش . نه سبب ایله‌در ، اخیر

عمرنده خلیفه‌لر ملکندن چقوب بر کیمسه‌یه تزویج اولندی. زوجی ایسه بر آره‌لق نیچوك اولوبدر، اوچ طلاق ایتدی، وشو ساعتله عقلی باشنه کلوب زیاده نادم اولدی. لکن‌نه اشلسون؟ اش‌اشدن اوتدی، وعمری بارنچه حسرت وغصه‌سنی چیکوب یورمشدر. حتی «اوچ» کلمه‌سنی شوم کورر، وحساب وقتلرنده‌ده آغزینه کتورمازدی؛ بلکه «اوچ» کلمه‌سنك شوم [١] ایدکنی، وسویلمکدن احتیاط لازم اوله‌چغنی هر کیمه سویلر وتنبیه ایلر اولمشدر. (طلاق ایله اویناوچی ارلره عبرت! . . . .) . — ایکنچیسی: عباسی خلیفه‌لر زماننده یاشامش ابن طرخان جاریه‌سیدر. کوزل اشعاری وچوق لطیفه‌لری وابو نواس ایله ماجرالری واردر.

ذؤابه

رباح القسی خاتونیدر. عابده، صالحه، بر خاتون اولوب، کوندزلرنده روزه؛ وکیچه‌لرنده نمازده اولنور ایدی. یستو نمازنی اوقودیغی صوك، یوونوب، زینتلنوب، کوزل کیوملرنی کیونوب، زوجینك کیجه‌لك اورننه حاضر اولور، اکرده زوجینك خدمتی‌فلانی اولماز ایسه، چیشنوب عبادتنه کرشور ایمش. (اك کوزل قیافت ایله اورامله چقوب، وقورم ارچوچی مثالنده ارلری یاننه کلوچی خاتونلره عبرت! . . .) .

---

[١] مشهور ناپالیون نه سببه مبنیدر اون اوچ عددنی شوم کورر ایمش

« ر »

رابعة الشامية

زهد وتقوالق ايله مشهور بر خاتوندر . گاه قورقو ومهابت ؛ وگاه امن وانست حاللرنده كورلور ايمش . بعض اشعاريده منقولدر . زمانه‌سنده علم وصلاح ايله معروف اولان احمد بن ابى الحوارى حضرتلرينه وارمش ايدى . زاهده ، عالمه ، تقيه ، عفيفه اولان (حكيمهٔ دمشقيه) دن اوقومشيدى . قبرى قدس شريفده‌در . آتاسى اسماعيل اسملو كيمسه اولوب ، كله‌چكده اولان (رابعة) العدويه ايله اسملرى وآتالرينك اسملرى بر برينه موافقدر .

رابعة العدوية

بصره شهرنده اسماعيل البصرى نام كيمسه‌نك (ام الخير) كنيه‌سى و (تاج الرجال) لقبى ايله شهرت بولنان قزيدر . بو ، هم زهد وعفتله مشهور بر خاتون اولوب ، حكمتى متضمن سوزلرى ؛ اثرلى وعظلرى مرويدر . خاتونى وفات اولديغى صوكنده حسن بصرى حضرتلرى طرفندن ، خاتونلغه صورلمش ايسه ده ، اختيار ايلمامشدر . مجتهدون كرامدن اولان سفيان ابو عبد الله بن سعيد بن مسروق بن حبيب بن رافع الثورى حضرتلريله صحبت ايتمشدر . بعض اشعارى منقولدر .

(۱۳۵) وبر روایتنه کوره (۱۸۵) ده [۱] ارتحال ایتدی. قبری بصره ده در [۲]. بونك برده (مریم) البصریه دیمکله شهرت بولنان زاهده بر خادمه‌سی وار ایدی.

رابعة العسقلانیة

ابن حجر العسقلانی حضرتلرینك قزی، وشیخ محب الدین بن الأشقرك خاتونیدر. (۸۱۵) تاریخنده آتاسیله برابر مکهٔ مکرمه‌ده محدث شیخ زین الدین البالسی‌نك مجلس تحدیثلرنده حاضر بولندی. بوندن باشقه شام ومصر محدثلرندن هم اجازت آلدی. اولکی اری شهاب الدین بن مکنونه ایدی. یکرمی بر یاشنده اوله‌رق (۸۳۲) تاریخنده ارتحال ایتدی.

راحیل

حضرت یعقوب علیه السلامك خاتونیدر. حضرت یوسف علیه السلام ایله بنیامن، اوشبو خاتوندن دنیایه کلمشلردر. بعض اورنلرده (راحل) صورتنده یازلمشدر. بونی ایسه حضرت یعقوب (لیا) اسملو خاتونی وفات اولدیغی صوکنده نکاحلندکی مرویدر. ایکیسی بر

[۱] حسن بصری خطبه ایتدکنه کوره (۱۳۵)ده وفات اولمه‌سی، وسفیان ثوری ایله صحبت ایتدکنه کوره (۱۸۵)ده وفات اولمه‌سی، عقله قریبدر.

[۲] معجم البلدان. (ج ۴ ص ۶۰۲). اسامی نام کتابنده معلم ناجی بو یرده سهو ایلمشدر. (ص ۱۴۳).

Из фондов Российской национальной библиотеки

طرغمه اولوب، يعقوب پيغمبرك خاله‌سى قزلرى ايدى. (راحيل) وفات اولديغنده يوسف پيغمبر ايله بنيامين صبى حاللرنده يتيم قالدقلرندن، آنالرى حضرت يعقوبك شفقت ومحبتنه مظهر اولمشلردر.

رباب

ادبيات عربيه‌ده مشهور اولان ايكى خاتون اسميدر. برنجيسى: شاعر اقيشر الاسدينك زوجه‌سى وعمزاده‌سيدر. شاعر مذبور، آنى تزوج مراد ايتدكده دورت بيك درهم مهر طلب ايتدكلرنده، قوم وقبيله‌سندن ياردم صوردى ايسه‌ده هيچ برى بر شئ ويرمه‌مشلردر. اخيرنده بر مجوسى‌يه واروب، حالنى بيان ايتدكده، مجوسى، بونك مطلوبنى تماما ويرمشيدى. — ايكنجيسى، خداش بن حابس تميمينك محبوبه وخاتونيدر. مذكور خداش، ربابه زياده محبت باغلاب نكاحلنور ايچون هم كنديسنى رضا ايتمش؛ آتا ايله آناسندن هم صورمش ايدى. لكن فقيرلكنى سبب ايدوب، ربابى ويرميه، آتا وآناسى رضا اولماديلر. كونلرك برنده رباب، آناسنه: «آنام! بن، محبت ايتدكم كيمسه‌دن باشقه سنه‌مى ويرله‌جكم؟» ديمش. آناسى: «يوق!» جوابنى ويردكنده: «اويله ايسه بنى خداشه ويركز!» ديمش. آناسى خداشك فقيرلكنى بهانه كوستروب غيرت ايلمش ايسه ده: «خلقى كوزل اولان كيمسه، كوب ماليدن خيرلودر؛ خلقى بوزوق وتوفيقسز كيمسه‌نك مالندن نه كبى فائده اولور؟» ديه آتا وآناسنى رضا ايدوب خداشه تزويج اولنمشدر. آتا وآناسنى رضا ايتدكى وقتده خداش هم تكرار ربابى صورميه كلمكله، (رباب) ده «العود احمد والمرأة ترشد

Из фондов Российской национальной библиотеки

والورد یحمد » دیدی [۱] . وبو وقتدن « العود احمد » سوزی عرب آره‌سنده مثل اولوب قالمشدر .

رباب

امرئی القیس بن عدی الکلبینک قزی ، وامام حضرت حسین رضی الله عنه‌نك خاتونیدر . امام حضرتلرینك (ست سُکَینَه) نام کریمهٔ محترمه‌لری بو خاتوندن ایدی . دین ودیانت ، فضل ودرایت ، زهد وجلالت ، ایله مشهور بر خاتون اولوب ، حضرت حسین کندیسنی وقزی سکینه‌یی زیاده‌سیله سور ایمش . وبونلر حقنده : « طوغریسی بن ، سکینه ایله ربابی وآنلرك بولندقلری اورنلری سورم ، وحقلرنده هم مال وبایلقی صرف ایدرم ، وبو خصوصده بکا عیب ایدوچیلره هم بر شیء دیه‌مم » مضموننده اولان اوشبو :

لعمرك اننی لاحب دارا
تکون بها سکینة والرباب
احبهما وابذل جل مالی
ولیس لعاتب عندی عتاب

بیتلرنی سویلر اولمشدر . رباب هم حضرت حسینك مرتبه‌سنی یخشی بیلور ، وآنی خشنود ایدر ایچون جمله قدرتنی صرف ایدر ، عزت واحترام ایتمکده هیچ قصورلق کوسترماز ایدی . امام رضی الله عنه « کربلا » صحراسنده شهید اولدیغنده اثرلی مرثیه‌لر سویلمشدر . کندیسنی استیانلر کوب اولدی ایسه‌ده ، « بر کره پیغمبره (صلی الله علیه وسلم) کیاون اولمقله مشرف اولدم ، بوندن صوك باشقه‌لره کیلون

---

[۱] مجمع الامثالده ، مذکورمثل خداش سوزی اوله‌رق حکایت ایدلمشدر . (ج ۱ ص ۳۲۴).

اولمیه‌چغم » دیه رد ایتمشدر . بونك (محیات) اسمنك اولان همشیره‌سی امام علی کرم الله وجهه حضرتلرنده ' و (سلمی) اسمنده اولان دیکر همشیره‌سی امام حسن رضی الله عنه ده ایدی . پدری اولان امرئی القیس حضرت عمر رضی الله عنه عصرنده اسلامه کلن اعتبارلی ذاتلر جمله سندندر .

رُبَیِّع

صحابیاتدن اولوب ، معُوِّذ قزیدر . صالحه بر خاتون اولوب ، غزالرده رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلریله برلکده بولنور ، یاره‌لری باغلار ، شهیدلری جیار ، ایدی . کندیسندن بعض حدیث شریف هم روایت ایدلمشدر . نضرك قزی وبدر محاربه سنده شهید اولان حارثه بن سراقه‌نك آناسی اولان (ربیع) بوکا باشقه‌در . معوذك آتاسی الحارث بن رفاعه، وآناسی عضراء بنت عبید بن ثعلبه ـ اولوب ' بدر محاربه‌سنده ابو جهلی قتل ایتدکی صوکنده شهید اولمشیدی .

رجب

شهاب احمد بن محمد القلیجی قزیدر . محدثاتدن عالمه بر خاتون اولوب ، بیوك والده سی (ساره بنت الشیخ تقی‌الدین السبکی) نك حدیث اوقوتمقده اولان مجلسنه هم احضار اولنمش ایدی . امام سیوطینك شیخه‌لرندن اولوب ، (٦٩) یاشنده (٨٦٩) تاریخنده وفاتدر .

رحمت

حضرت ایوب علیه السلام خاتونیدر . زوج محترملرینه صداقتلی واطاعتلی اوله‌رق خدمتلرنی ایدر اولمشدر . (رحمت) حضرت یعقوب بن اسحاق علیه السلام قزی ایمش . وبر روایتده حضرت ایوبك بو زوجی (لیا) اسمنده اوله‌رق افراییم بن یوسف بن یعقوب بن اسحاق قزی ایمش .

رضیه

غوری پادشاهلرندن شمس الدین التمش قزیدر . بونی ایسه آتاسی باشقه اربالالرندن زیاده سور . سلطنته آنلره نسبتله الیق ایدکنی سویلر ؛ وبعض سفرنده دهلی یه قائم مقام قالدرر ایمش . (۶۳۳) تاریخنده التمش وفات اولوب ، وارث تخت اولان اوغلی رکن الدین فیروز شاه‌ده عقلسز اولمغله ، آناسی (ترکان خاتون) دولت امرینه استیلا ایلدی . یدی آی صوکنده فیروز شاه عزل اولنه‌رق ، رضیه تخته چقارلدی . ارلر قیافتنه کروب ریاست ایدر ، آته بینوب سفره هم کیدر ایدی . (۶۳۷) تاریخنده سرهند حاکمی اولان آلتونیه ، رضیه‌یه عصیان ایتمکله ، رضیه‌ده عسکرنی جمع ایدوب تربیه‌سنه چقدی . لکن عسکر ، آلتونیه طرفنه دونوب ، رضیه‌یی یالکز قویدیلر . بناء علیه رضیه اسیر آلنه‌رق حبس اولندی . اوچ

آی صوکنده حبسدن چقارلوب، آلتونیه ایله ازدواج ایندی ایسه‌ده، دهلی خلقی طرفندن تختده چقارلمش اولان بهرمشاه، عسکری ایله آلتونیه اوستنه کلدی، ورضیه ایله آلتونیه‌نک هرایکیسنی قتل ایلدی.

رضیه

اندلسده اوچونچی عبدالرحمنک جاریه‌سیدر. زیرک، خوش صحبتلی، سویلرکه ماهره ایدی. عبدالرحمن وفات اولدیغنده ممالک شرقیه‌ده اوزون بر سیاحت ایتمشدر.

رضیه خانم

روسیه‌ده خان کیرمن اسلاملرندن قطلوغ یار فامیلیه‌سندن تاج الدین نام کیمسه قزیدر. بیترسبورغده طبیه مکتبنده اوقوب شهادت نامه آلمشدر. روسیه مسلمانلرندن طبیبه‌لق عنواننه نائل اولان مسلمه‌لرک بزم فکرمزه کوره ـ اوّلی بودر.

رعله

جرهم قبیله‌سنده مُضاض بن عمرو قزیدر. حضرت اسماعیل علیه السلام حجازده، بونی نکاحلنوب، اون ایکی عدد اربالاسی اولدیغی

مرویدر. بونلرك اك بیوكلری قیدار و نابت نام ذاتلر اولوب، كعبهء معظمه نك خدمتی حضرت اسماعیلدن صوك نابته وآندن صوك، واللهلری طرفندن اولان جدلری مضامنه انتقال ایتدی. حضرت اسماعیل، مزبورهیی تزوج ایتدكی صوكنده عرب لسانني اوكرنوب، آتا وباباسی عبرانی اولدیغی حالده انسابیله عربلشدی، وحجاز عربلرینك «عرب مستعربهلر اولهجق» باباسی اولدی. وقوم عربه، اجنبی اولان عبرانیلر قانی قارشدی.

رقاش

حیرهده حكومت سورن عرب پادشاهلرندن جذیمة الأبرش بن ملك بن فهم همشیرهسیدر. مذكور پادشاه، شراب مجلسنده ایسركلكی سببندن، قارنداشی رقاشی، عدی بن نصر اسمنده برینه ویرمش؛ كیاو ایله قزده شو ساعتده كورشمشلر ایدی. عقلی باشنه كلدكده، جذیمه، اشنه زیاده نادم اولوب، (شراب خوارلره عبرت!) عارلكندن عدیی قتل ایلمكی قصد ایتمش ایسهده، عدی بو حالدن دخی ایرتهرك خبردار اولوب، باشنی بر طرفه آلوب قاچمش ایدی. رقاشی چاغروب شلته ایتمیه باشلادی ایسهده، رقاش: «كندیك اجرا ایلمش بر شیء ایچون بنی تكدیر ایتمیه حقك یوقدر. بو بلا، سنك صبیلق وجنونلكده (ایسرتكج ایچمكنی اراده ایدهدر) مداومت ایلمكك سببندن باشمزه كلمشدر» دیه جوابلنمشدر. رقاش، مذكور كیجهده عدیدن حامل قالهرق، مدتی تمام اولدیغنده عمرو اسمنده بر اوغلان طوغوردی. جذیمه عمروه زیاده محبت ایدوب یانندن آیرماز اولدی. بر آرهلق عمرو غائب اولهرق نام ونشانی بیلنمدكدن، جذیمه غایت

غصه‌لو اولدیغنده، مالك ایله عقیل نام ایکی کیمسه، بونی بولوب کتوردیلر. جذیمه‌ده‌ بو عمللرینه مکافات یوزندن هر ایکیسنی، بر برندن آیرلماماق شرطیله کندیسنه خاص ندیم ایلدی. عرب شاعرلرینك (ندمانیٔ جذیمه) دیدکلرندن مراد‌ بونلر اوله‌چقدر [١].

رُقَیقه

ابو صیفی [٢] بن هاشم بن عبد مناف قزیدر. رسول اکرم صلی الله علیه وسلمك جدی اولان عبد المطلب بن هاشمك برادری قزی ایدی. ظهور اسلامدن مقدم وفات اولوب‌ عربلر آره‌سنده (صاحبة الرؤیا) دیمکله مشهور ایدی. بونك سببی بودرکه: رسول اکرم حضرتلری‌ آلتی، یدی یاشلرنده ایکن‌ مکهٔ مکرمه‌ده الوغ بر قحط وآچلغه‌ بتون مکه خلقی مبتلا اولمشلر ایدی. شو وقتده‌ مزبوره رقیقه شویله غریب بر دوش کوررکه‌ کویا برسی: «ای قریش! آخر زمان پیغمبری کله‌چك وقت ایرشدی‌ آنك برکاتی وشرافتی سایه‌سنده‌ بو بلادن خلاص اوله‌چقسکز، ایچکزدن حسبلی ونسبلی؛ جثه وجسامتلی؛ آق بدنلی وچوق کرپکلی اولان کیمسه‌ ذریتنی برابر آلوب، وهر قبیله‌دن بررر کیمسه‌یی هم ایارتوب‌ جمله‌سی غسل ایتدکلری وتنظیف اولندقلری صوکنده ابو قبیسه چقسونلر‌ وذکر ایتدکم ذات‌ دعاء ایدوب، باشقه‌لری آمین دیسونلر!» دیه

---

[١] متمم بن نویره‌نك، مقتول اولان برادری مالك حقنده: وکنا کندمانی جذیمة حقبة * من الدهر حتی قیل لن یتصدعا ـ دیدکی بیتنده هم مذکوردر.

---

[٢] مرتب سهوند نمیدر نه‌دندر، اسد الغابه‌ده (ابو) لفظندن باشقه (رقیقه بنت صیفی) صورتنده یازلمشدر.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

سویلەکدەدر. رقیقه بو دوشنی قریش اکابری حضورنده حکایت ایتدکنده، بو صفتلر عبد المطاب بن هاشم صفتلریدر، دیه، جملەسی آکا متابعت ایله، عبد المطاب هم حفیدی علیه السلام حضرتلرنی برابرینه آلەرق ابو قبیسه چقوب دعاء ایلدی. چوق کیچمای هم یغمورلر کلوب مکه خلقنه فراونلق حاصل اولمشدر. بو خصوصده رقیقه طرفندن سویلنلمش شعرلر هم واردر [١]. (امیمه) اسملو قزی صحابیات جملەسندن ایدی.

رُقَیَّه

سید الانبیاء فخر المرسلین سند الاصفیاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک، ام المؤمنین (خدیجة الکبری) رضی الله عنهادن اولان ایکنچی قزلری، وعثمان بن عفان رضی الله عنه حضرتلرینک اولـکی خاتونلریدر. حضرت (رقیه) ایله حضرت (ام کلثوم) ابتداءً ابو لهب بن عبد المطلب اوغللری عتبه ایله عتیبه‌یه نشانلنمشلر ایدی. «تبت یدا ابی لهب» سوره‌سی نازل اولدقی اوزره، ابو لهب وخاتونی، مذکور اوغللرنی پیغمبرمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک هر ایکی کریمهٔ محترمه‌لرنی آلمقدن منع ایتدیلر. بونک اوزرینه رقیه رضی الله عنها حضرت عثمانه تزویج ایدلدی، وبرلکده حبش مملـکتنه هجرت ایتدیلر. آنده عبد الله اسمنده بر اوغللری دنیایه کلوب، صباوت وقتنده ارتحال ایتمشدر. حبشدن قایتوب،

[١] عبدالمطلبك استسقأسنه، زمخشری ایله بیضاوی «لیس کمثله شیء» آیة جلیله سینك تفسیرنده اشارت ایلمشلردر. زمخشری (ج ٢ ص ٢٣٧) بیضاوی (ج ٢ ص ٥٠١).

Из фондов Российской национальной библиотеки

مدينه يه هجرت بيوردقلرنده بدر غزاسنك ظفر خبرى كلدكى كون ، يعنى هجرتك ايكنجى سنه سنده وفات اولوب مدينه ده دفن اولندى . حضرت (رقيه) ايله عثمان رضى الله عنهما هر ايكيسى برنجى درجه كوزللردن اولمغله بر برينه ايش اولمشلردر . بر شاعرك :

اعجب زوجين يرى انسان

رقيـة وبعلهـا عثمـان

ديدكندن مراد ، بونلردر . رقيه وفات اولديغى صوكنده حضرت عثمانه (ام كلثوم) رضى الله عنها تزويج بيورلدى . ابولهبك اوغللرى عتبه ايله عتيبه ، بوايكى مباركلرى ترك ايتمكلرى ، كنديلرى ايچون بختسزلك وخسارت اولدى . بواسمده حضرت على رضى الله عنه‌نك حضرت (فاطمه) دن هم بر قزى اولوب ، بالغه اولمازدن مقدم وفات اولمشيدى . قبرشريفلرى مصرده زيارتكاهدر .

رُقَيَّه

بو اسمده ايكى محدثه مشهور اولوب ، برنجيسى : (رقيه بنت محمد بن على القشيرى) در . عمرى بارنجه مصرده حديث اوقوتمشدر . (٧٤١) تاريخنده ارتحال ايتدى . ايكنجيسى : (رقيه بنت عفيفى بن عبدالسلام) در . ابن المصرى ، ابن سيدالناس ، كبى محدثلردن استماع ايلمش ايدى . (٨٩) ياشنده اولديغى حالده (٨١٥) تاريخنده وفاتدر .

رمله

عشرهٔ مبشره‌دن اولان حضرت زبیر رضی الله عنه قزیدر. عثمان بن عبدالله نام ذاته واررب، عبدالله اسمنده اوغلی دنیایه کلدی. حضرت حسین بن علی رضی‌الله عنهما قزی، اوشبو عبدالله بن عثمانه واردیغندن (رمله)، (ست سکینه) حضرتلرینه قائن آنا اولمشیدی. عثماندن صوك، معاویه بن ابی سفیانك طورونی خالد بن یزیده واروب، محبتنه‌ده خالدی اسیر ایتدی. مزبوره رمله حقنده خالد بن یزید بن معاویه‌نك سویلمش اولان کوزل بیتلری اولوب، آنلر جمله‌سندن بری بودر:

احب بني العوام طرا لحبها
ومن حبها احببت اخوالها كلبا

مضمونی: «رمله‌یی سودکم ایچون والدی طرفندن اولان انسابلری بنو العوامی سودم، رمله‌یی سودکم ایچون آناسی طرفندن اولان انسابلری کلبی هم سودم» دیمکدر. مذکور خالد، هرمنلو خاتونلرك اری اولمق ایله عرب آرسنده مشهور ایدی. عبدالله بن جعفر بن ابی طالب قزی (ام کلثوم) وسعید بن العاص بن امیه قزی (آمنه)، ترجمه‌سی یازلمش (رمله) جمله‌سی بونك خاتونلری ایدی [۱].

---

[۱] ففی‌ذلك یقول بعض الشعراء یحرض علیه عبدالملك: علیك امیر المؤمنین بخالد * ففی خالد عما تحب صدود * اذا ما نظرنا فی مناكح خالد * عرفنا الذی ینوی واین یرید. الكامل لابی العباس المبرد رحمه الله (ج ۱ ص ۳۰۳).

رميكيه

اندلسده اشبیلیه حاکمی اولان معتمد بن عباد خاتونی (اعتماد) در. حسن وملاحتیله، شعر وفصاحتیله، شهرت بولمش ایدی. معتمدك جمله اولادی اوشبوندندر. بر کون سرایلری اوکندن بر قدر کیمسه‌لرك یالان آیاق بالچقدن، اوتوب واردقلرنی کوروب، (اعتماد) هم یالان آیاق بالچقده یورمکی آرزو ایتمکله، معتمددن صورمش ایدی. معتمد ایسه سرای حولیسنده، گل صوی وخوشبویلر توکدروب چامور (بچراق وبالچق) ترتیب ایندرمش، اعتمادده جمله جاریه‌لریله یالان آیاق چاموردە کوله کوله یورمش، ایدی. صوکره معتمد خلع اولنه‌رق اعتمادله برلکده حبس اولندیغنده، نه ایچوندر زوجنه جانی طارلوب، خاتونلر عادتی اوزره: «بن سندن عمرم بارنچه هیچ برخیر کورمادم» دیمشدر. (باشقه خاتونلره نه قالدی؟ .....). رمیك بن حجاج اسملو کیمسه‌دن صاتون آلندیغی ایچون (رمیکیه) دیمکله معروف اولدی، وزوجی معتمددن مقدم وفات اولدی. معتمد (٤٨٨) تاریخنده وفاتدر. (رمیکیه) ایله هر ایکیسنك قبرلری مراکشده بریرده‌در.

ریا

غطریف السلمی قزیدر. عتبه بن الحباب بن المنذر بن الجموح الانصارینك معشوقه وخاتونی اولوب. ادیبه وشاعره برخاتون ایدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

عتبه وفات ایتدکنده یوره‌گی یانوب، اوستنه قاپلانوب، اوشبو شعرلری سویلمشدر:

تصبرت لا انی صبرت وانما
اعلل نفسی انهابك لا حقه
ولو انصفت روحی لکانت الی الردی
امامك من دون البریة سابقه
فما احد بعدی وبعدك منصی
خلیلا ولا نفس لنفس موافقه

مضمونی: « بن سنك وفاتك ایچون صبر ایده آلمام، لکن تیز کوندن سکا لاحق اوله‌چغم فرضیله نفسمی صبر وتحمله دعوت ایده بیلورم. اکر بنم جانم انصاف ایتسه ایدی، سندن اوّل اولمگه جمله خلقی سابق اولوردی. ایمدی بزدن صوك، انصافلی کشیلردن هیچ بری، کیمسه‌یه یار اولماسون! وهیچ بر ذات ایکنچی‌یه برابر وموافق کلماسون!..» دیمکدر. (دنیاده بویله خاتونلرده اولور!).

ریا

مسعود بن رقاش القشیری قزیدر. ظریفه، عالمه، ادیبه، کوزل صحبتلی، ینکل مجلسلی، راحت سوزلی، بر شاعره ایدی. کندسنه ابومالك صمه بن عبدالله نام بر ادیب عاشق اولوب، ازدواجنی طلب ایلمش ایسه‌ده، موفق اولمامشدر. ابومالك عراق سفرنده ایکن، غاوی بن رشید بن طلابة المذحجی نام کیمسه کلوب کوب مهر ویرمکله قزقدروب، ریانی آلدی. ابومالك هم حسرتیله یانوب، اخیرنده تلف اولدی. بو خصوصده نظم ایلمش اشعاری کوب اولوب، اوشبو بیت هم بو جمله‌دندر:

ارى الدهر بالتفريق والبين مولعا
ولالجمع مابين المحبين آبيا
فانى عليه من زمان كاننى
خلقت وايـاه نطيـل التعـاديا

روايتلره كوره وفات خبرى ريايه ايرشدكنده آشامق وايچمكدن قالوب، دنيادن صوونوب وبيزوب، يوروب، برنيچه كونلرصوكنده وفات اولمشدر، (ايكى دوست بربرندن قالوب، اوزاق ياشاماز، ديورلر).

ريحانه

بنو قريظه‌دن سمعون بن زيد بن قثامه‌نك قزى، وفخركائنات سلطان الانبياء افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك جاريه‌سيدر. رسول اكرم، كنديسنى آزاد ايتمك استمش ايسه‌ده، آزاد اولنمقى كنديسى قبول ايده‌سى كلماى، اولـكى حالنچه قالمقنى صورمشدر.

ريحانه

صحابه‌لرك فصيحلرندن اولان عمرو بن معديكرب همشيره‌سيدر. شاعره، فصيحه، بر خاتون ايدى. شاعر مشهوردريد آتاسى صمه‌دن بيش‌عدداوغلى اولمش ايسه‌ده، اسلامه كلمك هيچ برينه نصيب اولمامشدر. دريد، اسـلام عصرينه يتشدكى حالده، حنين وقعه‌سنده، مشركلر طرفنده ايدى. ريحانه وفات اولديغنده عمرو بن معديكرب جنابلرى منظوم اوله‌رق مرثيه سويلامشدركه، بو بيتلر آندندر:

امن ريحانة الداعی السميع
يؤرقنی واصحابی هجوع
اذا لم تستطع شيئا فدعه
وجاوزه الی ما تستطيع

عمرو بن معديكرب، رسول اكرم وفاتندن بر آز وقت مقدم اسلامه كلوب، صوكره ارتداد ايلمش ايدی. ابوبكر رضی الله عنه‌نك نصيحتی اثر ايتمكله كيرو اسلامه كلوب واسلاميتنده هم ثبات اوزرنده اوله‌رق قادسيه محاربه‌سنده شهيد اولدی.

ريطه بنت جذل

جذل بن الطعانك قزی وربيعه بن مكدمك خاتونيدر. كوزل اشعاری واردر. (ريحانة بنت معديكرب)ك اوغلی دُرَيد بن الصمه، ربيعه قومنه اسير دوشدكنده، اوشبو خاتون تخليص ايتمش، وبو عمليله تفاخر ايدرك بر قدر اشعار سويله‌مشدر. (ريطه بنت عاصم) بوكا باشقه اولوب، اودخی عرب شاعره‌لرندن ايدی. منظوم مرثيه‌لری واردر.

ريطه بنت عجلان

عجلان بن عامر نام كيمسه قزيدر. شاعره بر خاتون ايدی. برادری عمرو بن عجلان، بنوفهم قبيله‌سنده (ام جابعه) نام خاتونله بر دوستلق پيدا ايدوب، كلوب كتوب يورميه باشلامشيدی. خاتون قبيله‌سی

بو سببدن غیرته کلوب، انتقام آلمیه قصد ایتدیلر، وبر کلشنده آردندن چقوب، قتل ایلدیلر. بو وقتده، مزبوره (ربطه) اوزون بر مرثیه انشاد ایدوب، مضمونیده، بویله دیمکدن عبارتدر:

«بو دنیاده هرکس محال شیلره آلدانوب کتمکده‌در. زمانه کونارینه قارشو غالبلك کوسترنلر، دائما مغلوب اولمقده‌در. هرنه قدر عزت وسلامتلکده اولسه اولسون، هر بر جان ایه‌سی اخیرنده برهلاك اوله‌چق وبو فانی یه‌ده وداع ایلیه‌چکدر». برادری عمرودن صوك اوزاق عمر یاشامای، آنك حسرتیله دنیادن کچمشدر.

«ز»

زاهده

ترکیانك مشهور صدر اعظملرندن عالی پاشا قزیدر. قلمی زیاده کوزل اولوب، هر تورلی خطلری زیاده ماهر یازدیغی کبی تعلیق یازونده مصطفی عزت نام بر استاددن مأذوندر. مسجد شریفلر، تکیه وخانقاهلرده قلمیله یازلان لوحلر واردر. کندیسی عفت وصلاح حال ایله مشهوردر. پدری (١٢٧٨) ده وفات ایدی.

زبّا

عمالقه طائفه‌سندن اولوب، شام ولایتلرنده حکومت ایدن ریان یاکه عمرو بن الضرب بن حسان قزی (فارعه) یاکه (بارعه) یاکه

(نائله) یاخود (میسون) در. (رقاش) ك برادری اولان جذیمة الابرش
(ابرش، ابرص، دیمك اولوب آلا تنلی معناسنده در) ایله اولان
محاربه‌لرك برنده، آتاسی مقتول اولمغله، زباء آتاسی تختنه چقوب،
پادشاه اولدی. فرات دریاسنك ایکی طرفنه ایکی شهر بناء ایدرك،
دریا آستوندن، بر برینه کیچوب یورمك ایچون زور بریول آچدی.
جذیمه‌دن آتاسی اوچنی آلمق ایچون عسکر جمع ایتمکله محاربه ایلمك
قصد ایتدکنده، سکلوسی اولان (زبیبه) نك مشورت ویرمکنه موافق،
حیله یولنه کردی، وجذیمه‌یه مکتوب یازوب، اکرده قبول کورر
ایسه تزوج ایلمك فکرنده ایدکنی بیان بیوردی. جذیمه ایسه بوکبی
کوکللی خبردن (ار قارتایر قز دیب! دکلمی؟) ممنون اولوب، البته
قبول ایده‌چکنی بیانله جواب ویروب، وبو مناسبتله آره‌ده بر قدر
مکتوبلر یوردی، وایلچیلر تکرار کلوب کیدرلر ایدی. جذیمه (بقه
نام اورنده، مشورت وعقل اهللرنی جیوب کیکاش ایلدکده، جمله‌سی،
زبا طرفنه واروب، مملکتنی ضبط ایتمك وکندیسنی خاتون اوله‌رق
آلمق فکرینه قرار ویروب، فقط قصیر بن سعد نام بر کیمسه بو
رأیه موافقت ایتمادی. وزبانك «زفافی ایچون بن حاضرم جاریه‌کزه
مرحمت ایدوب تشریفی بیورکز!» دیدکی خطنه قارشو: «بو طرفه
کندیکز کلوکز!» دیه جواب یازمه‌یی القا ایتدی. جذیمه، بومشورته
رضا اولمای، بلکه کندیسی زبا جانبنه (زباء)نك شهرینه یتدکلرنده،
زباء طرفندن یاشرلنوب طورمش عسکر ایله، جذیمه «کیاو دکل»
اسیر آلندی وبو وقتده اشنك اصلنی شبهه‌سز آکلادی ایسه‌ده، وقت
کچمش بولندی. حضورینه کتوردکلرنده زباء، جذیمه‌یه بعض بر
سوزلر آیتدکندن صوك، طست کتوردوب، ایکی قولنده اولان تامرلرنی
کیسدردی، وجذیمه‌ده قانی آغوب ترك حیات ایلدی. ذکر ایدلمش
قصیر هر نه قدر جذیمه ایله برلکده ایسه‌ده، اشك روشنی دفی

Из фондов Российской Национальной библиотеки

مقدم رك آكلاب «عصا» اسمنده اولان يوكرك آته بينوب ، قاچوب
خلاص اولدى. جذيمه نك تختنده قائم مقام اولوب قالان همشيره
زاده سى عمرو بن عدى حضورينه واروب، (زباء) دن انتقام آلمق
پروغرامنى ترتيب ايلدى. وبو پروغرامه بناءً كندى بورننى كنديسى
كيسوب، وتننى جراحتلب، بنى بويله حاله، جذيمه نك همشيره زاده سى
اولان عمرو بن عدى، قويدى، ديه (زباء) حضورينه واروب شكايت
والتجاء ايتدى. زباء حضورنده كوبمى آزمى طورديغندن وحالى تجربه
ايدلدكدن صوك، قصيرك اعتبارى آرتوب، درجه دن درجه يه بنوب،
آخيرنده كيلاشچيسى اولدى. قصيرده تورلى حيله لر ايله، مملكت
ايچنده اولان سرلرى، قورال وعسكره دائر ياشرن شيلرى اوكرنوب
بيلور ايدى. كونلرك برنده، (زبا) يه : «افندم بنم، پادشاهلره
«مناسب خيلى اموالم واردر، اكرده مناسب كورر ايسه كز بنى تجارت
«صفتيله يباركزده، بن سزه آنلرنى كتوررم» ديه عرض ايلدى. زباء
طرفندن رضالق جوابى ويرلوب، وبر قدر تجارت اموالى هم يوكلانوب،
قصير، شهردن آيرلدى. وعمرو بن عدى طرفندن حاضرلنمش قيمتلى
ونادر شيلرى يوكلاب، كويا كندى جهازى اولمش صورتيله (زبا) يه
هديه ايلدى. بويله روشلى معامله اوچ دورت دفعه لر اولنوب، وهر
دفعه سنده، زباء نك آغزندن صولار آغزه چتى درجه ده نفيس اشيالر
كتورر ايدى. قصيره امنيتى تمام اولديغى صوكنده، چيت دولتلر
ايله محاربه ايلمك ايچون قوراللر، قل وكنيزكلر تحصيل ايدوب
كتورمك اوزره، دخى قصيرى سفره يوللادى. قصيرده بونى فرصت
بيله رك عمرو حضورينه واروب، ايكيسى برلكده اولدقلرى حالده،
صندوقلره قورال وعسكرلر يرلشدروب، الوغ بر كروان اولدقلرى
حالده قايتدى. قافله نك شهر ايچينه كردكلرى ساعتده، صندوقلرده
اولان عسكر چقارلوب، شهرده اولان خلق اوستنه هجوم فرمانى ويرديلر،

Из фондов Российской Национальной библиотеки

وزبایی طوتمق نیتیله یولنی کیسدیلر . هر نه قدر ، قصیر ایله
عمرو ، زبایه واروب یتشدیلر ایسه‌ده اولدن یوزکی ایچینه حاضرلب
قویمش زهری صوروب : « عمرودن دکل ، اوز قولمدن اوله‌من »
(بیدی لابید عمرو) دیه ، ترك حیات ایلدی . بو کونمزدن تخمینا
(١٨٧٤) سنه مقدم اولان ، اوشبو واقعه ، عرب ادبیاتنده شهرتی
اولان کوب مثللره [١] منشاء اولمشدر . بو ماجرا حقنده کوب شعرلر
سویلنمش وابیاتلر نظم ایدلمشدر . (مشورت ایله عمل ایتماوك ،
اوز ملکنه قناعت ایلمای چیتلره طمع ایلمك ، نفسه مالك اولمادوق ،
حیله وتمویه‌لره انابت ایدوب ، چیت کیمسه‌لره اشانماوك آخری بویله
اولور ایمش ! . . . . . . فاعتبروا یا اولی الابصار) . زباء غایتده
دلبر ، فصیح عربی سویلر ، یوردکنده ساچی یردن سورلوب یورر
ایدی . زباء کور ، زور ساچلی خاتون دیمکدر .

زباء

علقمه بن حفص الطائی قزیدر . زمانه‌سنك اك کوزللرندن ایدی .
مزبوره‌یی حارث بن سلیل الاسدی ، آتا وآناسندن خاتونلقغه صورمش
ایدی . قارتلغنی سبب کوستروب ، بوکا وارمیه هر نه قدر ، زباء
رضا اولمادی ایسه‌ده ، آناسی طرفندن کتورلمش دلیللر وکوسترلمش
سببلره مقاومت ایده آلمای ، آخیرنده رضالق کوستردی ، ویوز ایللی
دوه بر خدمتچی وبیك درهم کموش مهر برابرینه حارثه تزویج ایدلدی .

[١] رأی فاتر وعدو حاظر . رأیك فی الکن لا فی الضخ . لا یطاع لقصیر رأی . ببقة ترکت الرأی .
اری حزما علی متن العصا . ماضل من تجری به العصا . خبر ما جاءت به العصا . ادأب عروس تری .
بلغ المدی وجف الثری . وامر غدر اری . دعوا ماضیعه اهله . خل عنی اذا وخلاك ذم . لامرما قد
جدع قصیرانفه . بیدی لابید عمرو .

Из фондов Российской национальной библиотеки

مشار الیهایی، حارث بن سلیل برابرنده اوله‌رق کندی وطنی وکندی قومنه کتوردی. اوراده، قزده کوزل کوزل یاش یکتلر کوروب، کندیسنک آل‌اندیغنی وتوزاغه دوشدکنی آکلاب، بر آره‌لق آغلامیه باشلادی. حارث ایسه بونک سرو حکمتنی بیلوب، ومروت ایدرك، خاتوننی کمال اکرام وعزتله آتا وآناسنه قایتاروب یباردی. وبو وقتده، مذکور حارث: «هر اولان خاتون آچ قالورده، کینه سوت آنالغی ایتماز» مضموننده اولان: (تجوع الحرة ولا تأکل بثدیها) مثلنی سویلمشدر. بو سوز، عربلر آره‌سنده، اصالتلی کیمسه مسبس کسبلردن احتیاط ایدر دیمك اورننده ضرب مثل اولنور. (مروت وفداکارلی کیمسه‌لر، بویله‌معامله‌ده اولنورلر، بز بعض کیمسه‌لر بیلورزکه تون کون خاتوننه جفا ایدرلر. بویله جفا ایتمکدن، اختیارنی کندیسنه ویروب آزاد ایلمك مصاحت ایدکنی سویلنور ایسه - بنم آنده محبتم وار «کندیسنه دکل بلکه محبتی آنك مالنده‌در!» برساچی بیك آلتون دیر طورر!...).

زبیده

قزان شهرنك آپانای خانداننده‌ن موسی بن اسماعیلك قزی وحاجی تیمور پولاد بن موسانك خاتونیدر. قزانده اولان سکزنچی مسجد، بونك خیراتندندر. (۱۲۲۳) تاریخندن مقدم وفات اولوب، قزان مقبره‌سنه دفن اولندی.

زُبَیْدَه

عباسیلردن هارون الرشید خلیفه‌نك عمزاده‌سی وخاتونی اولان (ام جعفر) در. اصل اسمی (امة العزیز) اولدیغی حالده جدی ابو المنصور طرفندن (زبیده) لقبی ویرلمشیدی. آتاسی، منصور عبد الله اوغلی جعفر اولوب، جعفرك آناسی، یزید بن منصور الحمیری همشیره‌سی اولان (ام موسی اروی بنت منصور) ایدی. مشار الیها زبیده‌، زیاده‌سیله حسن وجمال، عقل وذکا، ادب وتربیه، فصاحت وبلاغت، طبیعت شعریه وطلاقت لسان‌، صاحبه‌سی ایدی. کندیسنه‌ هارون الرشید‌ افراط درجه‌ده محبت ایدوب، محمد الامین اسمنده اولان اوغلی‌ بوندن طوغمشیدی. مأمون خلیفه‌ بونك اوگی اوغلی ایدی. خلیفه ایله نکاحی (١٦٥) تاریخنده اولوب‌، زوجی واوغلی امین خلافتلرنده الوغ حرمت اوزرنده یاشاب‌ اوگی اوغلی مأمون زماننده (٢١٦) تاریخنده جمادی الاولی ده ارتحال ایتدی. [١]. قبری « بغداد » ده‌در. خیرات وحسناته میلی زیاده اولوب‌، حج سفرنده حسابسز صدقه واحسان توزیع ایتمشیدی. « عین زبیده » اسملو یلغه صونی مکه‌ٔ مکرمه‌یه آغزمش؛ وعلی قول الوغ اسلام شهرلرندن بری اولان (تبریز) شهرنی بناء ایتدرمش ایدی. زهد ودیانتی دخی برنده اولوب، قرآن شریفی حفظ ایتمش یوزجاریه‌سی اولمغله، هر کیچه‌ده بر مرتبه ختم قرآن ایتدررر اولمشدر. اوغلی محمد الامین باشنه کلمش حادثه وقتنده مأمونك سرداری اولان‌ صوکار

---

[١] مطبعه سهوی اولسه کرك، تاریخ الکامل (٢٢٦)ده وفات کوسترمشدر. (ج ٦ ص ٧١).

کوزلی طاهر ذوالیمینین طرفندن بعض حقارتلر ، کورمکله ، (خالصه) نام آزاد جاریه‌سی ایله مأمونه ، تظلمی حاوی عریضه‌سنی ارسال ایتمشیدی . مأمون ایسه بونی اوقودیغنده : « حضرت عثمانك شهادتی خبرینك وصولنده حضرت علینك : (والله العظیم بو اشی بن نه امر ایتدم ، نه‌ده بوندن خشنود اولدم) دیدکی کبی دیرم » دیو ، زبیده‌یه بر تسلیت نامه یازدی ، وکورمش ضررنی اداء ایتدردی . کونلرك برنده ، بر اعرابی ، مرحمت امید ایلمك قصدیله اوشبو بیتی انشاد ایلمشیدی :

ازبیدة ابنة جعفر
طوبی لسائلك المثاب
تعطین من رجلیك ما
تعطی الاکف من الرغاب

مضمونی : « ای جعفرك قزی زبیده ! سکا عرض حاجت ایدن کیمسه‌یه بشارتدر . خلقلرك اللری ایله ویرمکده اولان الوغ هدیه‌لری ، سزلر ، ایکی آیاقکزدن ویرمکده درسز » دیمکدر . بونی ایشتدکده زبیده حضورنده اولانلر ، اعرابی‌یه هجوم ایتمکه قالقدقلرنده (چونکه بوکبی کلمه‌لر ایله خطاب ایتمك نزاکت وکبار عالمنده اولان ادبه منافیدر) زبیده‌ده ، منع ایدرك : « قویکز مرادی خیر ایدی ، لکن دیلی خطاء سویلدی » دیه معروفنی بذل ایتمشدر . هم‌ده « سنك صول الکده غیرلرك اوك اللرندن زیاده ویرمکده‌در ، مقالنی ایشتمکله صول الك دیه‌چك اورنده آیاغك دیور ایسهم دخی معنالی اولور ظنیله بویله بر یا کلشلغه دوچار اولمش اولسه کرك » دیمشدر « موصل » یاقیننده « قصر حرب » نام اورنده دنیایه کلمشیدی [۱] .

[۱] تاریخ الکامل (ج ٥ ص ٢١٢) .

Из фондов Российской Национальной библиотеки

زرقاء

ایسکی عربلرده (جدیس) قبیله‌سنده پك اوزاق ویراقدن کورمك ایله عرب آره‌سنده شهرت بولمش بر خاتوندر. (غفیره) وقعه‌سندن صوك، حلسم قبیله‌سندن رباح بن مرة نام کیمسه یمن پادشاهی حسان بن تبع حضورینه وارەقله جدیس قبیله‌سندن انتقام آلمق حقنده یاردم صوردی. حسان هم رباح طلبنه موافق اتباع وعسکرنی برابر آلوب جدیس اوستنه سفر ایلدی. لکن (زرقاء) کوروب خبر ویرماسون ایچون، جمله‌سی قوللرینه بررآغاچ بوتاغی طوتوب، آنك کولکه‌سنه یاشرلوب سفر ایدرلر ایدی. اوچ مرحله یتمازدن مقدم بونلری زرقاء کورمکله قومنه: «ای قومم! سزلرك اوستوکزه آغاچلر کلیور!..» دیه خبر ویردی ایسه‌ده، قومی بو خبری خرافات عد ایدرك تصدیق ایتمادیلر، و«کوزلرك یاکلش کورمیه باشلامش» دیه مسخره ایتدیلر. عاقبت یمن عسکری کلوب بونلری باصدی وجمله‌سنی هلاك ایدوب، زرقائنك هم کوزلرنی چقاردیلر. (زرقاء)نك ذهنی وفهمی هم کوزیله متناسب اولوب، اوتکن وسریع اولمشیدی. فراست‌وزیرکلکی «احکم من زرقاء الیمامه» دیمکله ضرب مثل اولنور ایدی. مزبوره کونلرك برنده کوکده اوچوب وارەقده اولان کوکرچین جیونی کورمکله اوشبو بیتی سویلمشدر:

لیت الحمام لیه الی حمامتیه
ونصفه قدیه تم الحمام مئه

«کاشکی بو اوچمقده اولان کوکرچینلر، هم آنلرك یارومی، آوده اولان برکوکرچینمله قوشلوب بنم اولسه ایدی، تمام بر یوز

اولوردی، دیمکدر. (مذکور کوکرچین جیوننده نیچه عدد کوکرچین وار؟ بیلوکز !...). (زرقاء) میلادك اوچونچی عصری اوسطنده یمامه‌ده یاشامش، بعضیلر، بونك اسمی هم (یمامه) ایدی دیمشلر. بعضیلر ظننه کوره بو خاتون ذکر ایدلمش (حذام) اوله‌چقدر [١].

زرقاء

عدی بن قیس الهمدانی قزیدر. کوفه‌لی برخاتون اولوب، مشهور «صفین» محاربه‌سنده امام حضرت علی رضی الله تعالی عنه طرفنده اولوب، عسکری تشویق وحربه ترغیب یولنده اثرلی خطبه‌لر سویلر ایدی. ایکی صف آره‌سنده اولدیغی حالده دوه اوستنه‌بنوب قچقروب سویلدکی بر خطبه‌سنك مضمونی بودر:

«ای آدمیلر! قویاش یاننده شم یاقتورماز، آی قالقدقدن صوك
«بولدزده نور قالماز، قاچر، آتدن اوزه آلماز؛ تیمری تیمردن
«باشقه‌شی کیسماز، بیلوکزکه یول ازله‌وچیلره حق یولی کوستردك؛
«صورایانلره‌ده طوغری خبر ویردك؛ راستلق معلوم اولدی. ای
«مهاجرون وانصار! سز، صبر وثباته ملازمت ایدکز، آره‌کزدن
«دشمنلق کیدوب، حق سوزظاهر، وعدالت هم‌باطله غالب‌اولمشدر؛
«باطل ایله حق، هیچ وقتده برابر اولماز؛ مؤمن اولان ذات، فاسق
«ایله مساوی اولورمی؟ البته اولماز، اویله ایسه محاربه‌یه حاضر
«اولوکز! صبر وثباته حاضر اولوکز! بیلوکزکه خاتونلر زینتی خنا
«(قنه)، آرلر زینتی قاندر، صبر، اشلرك خیرلوصه کیدر؛ محاربه‌دن

---

[١] وذکر الجاحظ انها کانت من بنات لقمان بن عادوان اسمها (عنزة). مجمع الامثال للمیدانی (ج ١ ص ٧٦). ابن خلدون. (ج ٢ ص ٢٥).

Из фондов Российской национальной библиотеки

« قورقماكز، كلوكز! ! . . . بو، بركونلركه اخيرنده اولان فائده‌سى اوزى ايچوندر » . خلافت كنديسنه قالديغى صوكنده معاويه بن ابى سفيان، مزبوره‌يى دمشق شهرينه آلدرمش؛ واوشبو عملى حقنده بعض توبيخلر ايلمش ايدى. صوكره « حاجتكى صور! » ديدكينه قارشو : « خلافنه سوز سويلدكم كيمسه‌دن هيچ شئ قبول ايتميه‌جكم » ديه، معاويه‌نك جائزه‌سنى رد ايلمش ايمش. صفين محاربه‌سى (٣٧) تاريخنده اولوب، (١١٠) كون مدتده (٩٠) محاربه وايكى طرفدن (٧٠,٠٠٠) عدد اهل اسلام قتل اولنمشيدى.

زرقاء

ابن رامينن جاريه‌سيدر. جمال وحسن غنا، ايله عظيم شهرتى اولوب، معاصرلرندن كوب اديب وفاضللر كنديسنه مفتون اولمشلر ايدى. غناسنى ايشدرايچون يراق اورنلردن كلورلر ايدى. خصوصا يزيد بن عون الصيرفى نام ذات مزبوره‌يى سومكده افراط درجه‌يه وارمش ايدى. بعض ماجرالرى هم واردر.

زليخا

قطفير ديه مشهور اولان عزيز مصرك خاتونى، وملوك رعاة ديه مشهور اولان (١٥ نجى ١٦ نجى ١٧ نجى عائله‌لر اولسه كرك) حكمدارلردن عابيل اسمنده برينك قزى ايدى. (قطفير، مصرك ايسكى لغتنچه قوياش هديه‌سى ديمك اولان « پدفير » دن آلنمشدر)،

زلیخا عزیزه واردیغی صوکنده، عربلر (عمالقه) مصر مملکتنه استیلاء ایندیلر ایسه ده قطفیری کندی منصبی اولان شهر محافظلکنده ابقاء ایندیلر. شو سببدن زلیخا، امیرلر قاشنده سوزی مقبول وکندیسی محترم طوتلنور ایدی. اوشبو وقتده یوسف علیه السلام قل صفتیله مصره کتورلوب، مزایده یه چقارلدی. یوسف علیه السلامی قطفیر صاتون آلوب، زلیخایه تسلیم ایتدی، ومناسب اکرام ایلمه سنی هم تنبیه ایلدی. یوسف پیغمبرك عقل وذکاوتی، حسن وجمالیله متناسب اولدیغی جهتله زلیخاده آکا عاشق اوله رق، و صالنی طلب ایلدی. لکن یوسف علیه السلام بویله کناه وادبسز اشه ارتکاب ایلممشدر. اوشبو سببدن حضرت یوسفه افتراء ایدوب، کویا بوزوق عملنه (معاذ الله) جزاء اولمق ایچون زندانه آتدرمش، وحضرت یوسفی ده یدی ویاکه آرتق وکوب سنه لر زندانده قالمشیدی [١]. صوکره حضرت یوسفك عیبسز ایدکی ثابت اولوب، ومصر پادشاهینك هم بر دوشنی ده تعبیر ایتمه سیله زنداندن خلاص واخیرنده وزیرلکه تعیین اولندی. زلیخا ایسه قطفیردن طول قالمش، فقیرلك ومحتاجلغه دوشمش اولدیغی حالده، اورام باشنده حضرت یوسفی صاقلاب، طوروب، اوزنی تانتدرمیه موفق اولمشیدی. یوسف علیه السلام کندیسنی خاتون ایدوب آلدی، وروایتلره کوره ایکی اوغلی وبرقزی دنیایه کلدی. قرآن شریفده «قصه لرك کورکامی» دیه مذکور اولان بوقصه، اسلام شاعرلری طرفندن نظمله هم یازلمشدر. نظامی، جامی، فارسیچه؛ فضولی، حمدی، ذهنی، شکاری، کامی، وغیرلر ترکیچه سویلمشلردر. «قصهء یوسف علیه السلام» اسمیله منظوم یازلنوب، قزان شهرنده تکرار طبع ایدلن کتاب، ظنمزه کوره «بلغار» ده یراق

[١] سجن یوسف الصدیق علیه السلام هو ببوصیر من ارض مصر واعمال الجیزة فی اول الصعید من ناحیة مصر (معجم البلدان ج ٣ ص ٤٧).

بابالرمز اثرلرندندر. ایچنده اولان بعض کلمه ولغتلر، بویله برظنی تأیید ایلمکده در. نظمی غایتده موزون، لغاتی آچق وفصیح، اولوب، اسلوبی هم مرغوب واثرلیدر. ادبیاتمز تأسیس ایدلن کوندن باشلاب، بوکتابک ابیاتلرندن استشهاد ایده چکمز شبهه سزدر. فقط بعض کلمه لری یازوچیلر، ومطبعه لر طرفندن تغییر اولنمغله قاعده یه خلاف کورلمکده وبعض اورنلرده اصل مؤلف طرفندن ادب دائره سندن برطرفه چقمقده اولدیغی انکار اولنماز. جمیل ایله کثیر طوغروسنده یازلان شیلرک جمله سی ده پیغمبرلر حقنده یازلمیه لائق اولماز. بوخاتونک اسمی بعض اورنلرده [*] (راعیل) صورتنده یازلمشدر.

زلیخا

سیبریاده قزیلجار (پیترپاول) شهرنده محمد لطیفی بن محمد شریف نام، الوغ اسلام سوداکرینک خاتونیدر. مذکور شهرده اولان ایکنچی تاش جامع فائده سنه وقف اوله رق قرق بیک روبله مبلغی، دولت خزینه سنه صالمشدر. (الله تعالی امثالنی زیاده ایتسون!).

زمرد

الوغ عالملردن اولان اثیر الدینک (یدنچی قرن ارلرندن معدوددر) خاتونی (زمرد بنت ایرق) در. مشهور (نُضار) ک آناسی

(*) تفسیر بیضاوی. وتاریخ الکامل، (ج ١ ص ١٤٩).

ایدی. عصرنده اولان دمیاطی، ابن صواف، ابن السقطی، عجوی، عبد القادر بن الضبعی، (زینب بنت سلیمان الاسعردیه)، ابرقوهی، کبی محدثلردن حدیث روایت ایدوب، صوکره تدریس ایله مشغول اولمشدر. زوجیله قرق سنه معیشت ایدوب، (٧٣٠) تاریخنده، مصرده وفات؛ وقزی (نضار) یاننده دفن اولندی.

زِنّیره

صحابیاتدن بر مبارك خاتوندر. روم نسلندن برجاریه اولدیغی حالده، بنو مخزومدن، یاخود عبد الدار اوغللرندن بر مشرکك ملکنده ایدی. الله تعالی حضرتندن هدایت وقتی ایرشوب، اسلامه کلمش وبونك ایچون افندیسی طرفندن پك چوق جبر وعذاب کورر اولمشدر. اسلامه کلدکی صوکنده کوزلری صوقرایدیغندن، مشرکلر: «لات وعزایی ترك ایتدکی سببندن بویله بلایه طوتلدی» دییوب، صوکره کوزلری آچلدیغنده: «محمد (علیه الصلاة والسلام) سحرلدی» دییورلر ایمش. حالندن خبردار اولدیغنده ابو بکر الصدیق حضرتلری، صاتون آلوب، آزاد ایلدی.

زهراء خانم

سنبر ولایتنده «آقچورین» فامیلیه‌سینه منسوب اولان اسفندیار نام بر تاجرك قزی و «ترجمان» غزیته‌سی صاحب امتیازی ومحرری

اولان اسماعیل بك جنابلرینك زوجه سیدر. قز ایكن وقتنده گوزل
ترکیچه وبر مقدار روسچه تحصیل ایتمش ایدی. (١٨٨١-١٢٩٨)
تاریخنده «ترجمان» جریده‌سینك مقدمه‌لری اوله‌رق «باغچه سرای»
شهرنده نشر اولنان بر نیچه ورقه‌لری كوروب، زهراء خانم، بونلرك
محرری اولان اسماعیل بك الغصفری حضرتلرینه غائبانه محبت وحرمت
ایلمشیدی. مذكور سنه‌ده ایسه برادری ایله تبدیل هوا قصدیله قریمه
كلمش وبر مقدار تفرج ایتدیكندن صوكره طوغریدن طوغری
اسماعیل بك ایله كورشمشدر. بوندن صوكره دائم مخابره ده اولنور
ایمش. اسماعیل بكك ملت ومعارف بولنده فكر وخدمتلرینه كسب
وقوف ایتدیكی ایله بونك قلمندن توكلمش تامچیلرك كله‌چك بر كونده
چیشمه‌لر اولوب دورت طرفه جایراب كیده‌چكنی اعتقاد ایته‌كله اسماعیل
بكك نكاحینه آتلمشدر. روایتلره كوره مزبوره «ترجمان» غزیته‌سی
نشر اولندیغنده برنچی خادمه اولمشدر. (١٨٨٣-١٣٠٠) ییلنده
«ترجمان» غزیته‌سی تأسیس اولنوب، جمله ولایتلر ایله مخابره باشلاندیغی
حالده، وولغه (اتل) واورال طرفلرنده اولان تركی شیوه‌سنی اسماعیل
بكدن دها گوزل بیلدیكندن زهراء خانم، كتابت ایله مهم خدمتلر
ایتمشدر. واقعا بایلغی، ثروتی، وبیوك راحتلكاری ترك ایدرك،
«قلمندن» ماعدا مالی اوله‌یان بر ذاته رفیقه اولمغی اختیار ایتمه‌سی، معارف
یولنده فداكار اولدیغینه دلیلدر. روایتلره كوره بوارزوسی شودرجه‌ده
اولمش ایمش كه: آتا وباشقه اقربالرینك مخالفتارینه باقمیه‌رق كندی
وطن اصلیسی اولان سنبر ولایتنی تركله قریمه وباغچه سرای‌یه هجرت
ایتمشلردر. مالك اولدیغی بر آز مقدر قیمت اشیاسنی (آلتون والماس)
صرف ایدرك مطبعه‌نك اكمالینه ومشتریسز اولان بر جریده‌نك دوامنه
غیرت ایلمشدر. بیش آلتی سنه‌لر «ترجمان»ك امور ارسالیه‌سنی
ودفتر دارلغنی یالكز كندیسی كوچرمشدر. اكرده بو اشلری آقچه

ویررك غیریلردن اشلتمك لازم اولسه ایدی ، غزیته صندیغی مساعد
ایلماز وبوندن ده طبیعی اوله‌رق غزیته دوام ایده آلمازدی . روسیه
اسلاملری کبی دنیا احوالندن آز خبرلی ، نشریات عالمی ایله آز
آشنا اولان برقوم آره‌سنده «ترجمان»ك سونمیه‌رك دوام ایتمه‌سی
مشارالیهانك همتی سایه‌سنده اولدیغی معلومدر . غزیته‌نك اشی بر
مقدار ترقی ایتدیکی وقت زهراء خانم بالاچاغالر آناسی اولمشیدی ،
فقط بونلرك تربیه‌لریله مشغول اولدیغی حالده غزیته اداره‌سینه نظارت
ایتمیه کینه یتشور ایدی . زوجی اولان اسماعیل بك ایله یکرمی سنه
عمر ایتدیکی حالده کندینه عادت طشنده قیمتلی کیوم یاکه آلتون
وقیمتلی جهاز آلنماسینه راضی اولمامش ، وخانه سنی هم اولادنیده
هیچ کیمه طابشرمای کندیسی بالذات نظارت ایتمشدر . هرنه قدر
اسمی غزیته‌ده کورلمامش ایسه‌ده حسن خدمتی ومعارف یولنده اولان
غیرتی چوقلره معلوم اولدیغندن وفات اولدیغی وقت جمله ولایتلردن
زوجنی تعزیه ایدرك اوچیوز قدر تعزیه نامه یوللانلمشدر . کندیسی
جسمانادر برخاتون اولدیغی کبی معناهم صبرلی ودیندار بر مسلمه اولمش
ایمش . غزیته اشلرینك اك آغر واك مشقتلی کونلرنده ، هر تورلی
امثال سویلیب وجناب اللهه اعتماد ایدرك غیرت وصبر لازم ایدیکنی ،
وبویله اولان اشلر هیچ وقت یولده قالمیه‌چغنی ایراد ایدرك زوجینه
تسلیه ویرر ایمش . «بر بیوك کیمسه‌یی آلکزده ترجمه‌ء حالنی
اوقوکز ، هر وقت بیوکلکه یول حاضرلیب وکوکلنی شادلق وغیرته
سوق ایدوب طورمقده اولان بر خاتونی بونك یاننده کوررسز ! » .
مزبوره (١٣١٩-١٩٠٣) ده (١٣) نجی آپریل شنبه کون اخشام
وقتی ارتحال ایدرك «باغچه سرای» ده زنجیرلی مدرسه مقبره‌سنده
میکلی گری خان تربه گاهی قپوسی قارشوسنده دفن اولندی . یاشی
(٤١) ده ایدی .

Из фондов Российской Национальной библиотеки

زیب النساء بیکم

هندستانده ملوك تیموریه‌دن (۱۱۱۸) تاریخنده وفات اولان ابو الظفر محی الدین محمد اورنك زیب عالمکیرك قزیدر. (۱۰۴۸) تاریخنده طوغوب، اره وارمای آلتمش بیش یاشنده اوله‌رق (۱۱۱۳) تاریخنده ارتحال ایتمشیدی. رسم خطی فوق العاده کوزل اولوب، کندی عمرنده نیچه عدد قرآن شریف یازمش؛ وقرآن شریفی اوزرینه «زیب التفاسیر» اسمنده بر تفسیر تألیفی ایلمشدر. بر آره‌لق هندستان مسلمانلری آره‌سنده دستور العمل طوتلمقده اولان «فتاوی عالمکیری» نام کتابی فارسیچه‌یه ترجمه ایتدرمش ایدی. عرب، فارسی، ادبیاتنده وعموما اسلام علملرنده یدطولاسی وار ایدی. طبیعت شعریه‌سی اولمغله، فارسی لسانی اوزرنده جمع اولنمش بر دیوانی هم واردر. شعرلرنده (مخفی) تخلص ایدر اولمشدر. قبری دهلیده‌در.

زین العرب

تاج الدین عبد الرحمن بن عمر بن حسن بن عبد الله السلمی الدمشقی‌نك (بنت الجویرانی) دیمکله معروف اولان قزیدر. عبد المنعم الفزارینك، علم حدیثده اولان «الاربعین السباعیات» نام کتابنی شیخ تاج الدین القرطبیدن اوقوب، صوکره کندیسی، قاچ دفعه‌لر اوقوتمشدر. حدیث عالملری اولان عز بن عبد العزیز الاردبیلی،

حافظ سخاوی، محدثهٔ مشهوره (کریمه)، کبی الوغ ذاتلردن اجازت آلمشدر. محفوظاتی پك چوق اولوب، عمرنی تدریس ایله کیچردی. ولادتی تقریبا (٦٢٨) تاریخنده اولوب، زمانه‌سنك علماسندن اولان کمال بن العماده واردی. ابن العماد ایسه (٦٥٨) تاریخنده وفات اولدیغندن طول قالوب، باشقه کیمسه‌یه وارمادی. حج شریفه کیدوب، مکهٔ مکرمه‌ده مجاورت ایدرك شیخهٔ رباط الحرمین اولدی. سکسان یاشنه آزیتمای (٧٠٤) تاریخنده ارتحال ایلدی.

زینب

سلطان الانبیاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك، اك بیوك قزلریدر. رسول اکرم حضرتلری، اوتوز یاشلرنده وقتنده حضرت (زینب) دنیایه تشریف بیوروب، محترمه آنالری ام المؤمنین (خدیجة الکبری) رضی الله عنهانك همشیره‌سی اولان (هالت بنت خویلد) اوغلی ابو العاص لقیط بن ربیعه تزویج اولنمش ایدی. مذکوردن علی اسمنده اوغلی و (امامه) اسمنده بر قزی اولدی. اوغلی بلاغت وقتلرینه ایرشدکده کندیسنك حیاتنده وفات اولوب، (امامه) ده خیلی وقت سلامت قالدی. مذکور اوغلی علی، هجرتدن سکزنجی سنه‌ده فتح مکه وقتنده جناب رسالتپناه حضرتلری یاننه دوه‌یه بنمش ایدی. ظهور اسلامده زینب حضرتلری اسلام ایله مشرف اوله‌رق، زوجی ایسه شرك اوزرنده قالدیغندن، آره‌لرینه طبیعی تفرقه دوشدی. ایکی سنه ویاکه زیاده آیرلوب طوردقلری صوکنده ابو العاص دخی اسلامه کلمکله، تجدید نکاح ایله [١] حضرت (زینب)

---

(١) بلوغ المرام. (ج ٢ ص ١٠٦ و ص ١٠٧).

تکرار ابو العاصه واردی. هجرتك سکزنچی سنه سنده [۱] ارتحال ایدوب، بدن شریفلرنی (ام عطیه نسیبه بنت الحارث الانصاریه) یودی، وقبر شریفلرینه رسول اکرم افندمز صلی الله علیه وسلم کندیسی دوشمشدر. وفاتلری ایچون نبی محترم حضرتلری زیاده‌سیله محزون اولمشلردر. قبری بقیعده‌در. زوجی ابو العاص هم آندن صوك وفات ایتدی. هجرتك ایکنچی سنه سنده اولان بدر غزاسنده ابو العاص، باشقه مشرکلر ایله اهل اسلام طرفندن اسیر آلنمشیدی. اسیرلری خلاص ایلمك ایچون مکه دن فدا یبارلدکده، حضرت (زینب) ده مکه‌دن بر قدر مال یباروب، بونك آره‌سنده، حضرت (خدیجه) طرفندن ویرلمش قلاده (بزم ایسکی زمانلرده یاقه چلبری دیدکلری نسنه کبی بر جهاز اولسه کرك) هم اولنور ایدی. بونی کوردکده رسول اکرمك کوکلنه زیاده رقت کلوب، مالنی اعاده ایدرك ابوالعاصی آزاد ایلمشدر. فقط (زینب) جنابلرنی مدینه‌یه یبارمه‌سنی شرط ایلمشیدی. مکه‌یه قایتدیغنده شرطنه وفاء ایدرك (زینب) رضی الله عنهایی مدینه‌یه ارسال ایلدی. بوندن مقدم (زینب) ی طلاق ایلمك طوغروسنده مکه مشرکلری اجبار ایتمشلر ایسه‌ده، ابوالعاص، بونی قبول ایلممشدر. ابو العاص مکه‌ده وقتده هر دائم رسول اکرمه بولدش وصحبت ایدر، وخدمتلرنی کورر ایدی، مشرکلر سوزیله قزلرنی طلاق ایتمادکندن جناب نبوی هم متشکر اولمشدر. حتی که «ابو العاص راست سوزلی، وعده‌سنه وفالی» دیه ثنا ایتدکی مرویدر. فتح مکه دن مقدم کروان باشلغی اوله‌رق سودا ایله شامه سفر ایتدکده، اصحاب کرام سریه‌سی طرفندن، بتون کروان غنیمت آلنمش وابو العاص ده قاچوب خلاص اولمشیدی. لکن سریه دن مقدم، مدینه‌یه کلوب، حضرت (زینب)دن استجاره ایلدکی، مرادینه

---

[۱] منتقی الاخبار شرحی نیل الاوطارده — یدنچی سنه ده وفات دیمشدر. (جلد ۷ ص ۴۳).

موافق حضرت زینب امان ویردی. بو وقتده رسول اکرم جنابلری، قزی زینب رضی الله عنهایه: «ابو العاصه حرمت ایله، لکن آولاق (خلوت) اولمه، زیره اوسکا اجنبدر» دیمشدر. ابوالعاصك کروانننك اولان اموالنی ویروب مکه‌یه یوللامش، وصوکره ابوالعاص کیرو مدینه‌یه کلوب مسلمان اولمشدر.

زینب

فخر کائنات افندمز صلی الله علیه وسلمك زوجات طاهره‌لرندن اولان (زینب بنت جحش بن رباب بن یعمر بن صبرة الاسدیه) در. کنیه سی (ام الحکم) اولوب، عبد الله بن جحشك همشیره سی وعمهٔ رسول الله اولان (امیمه بنت عبدالمطلب)ك قزی ایدی. مقدم اسلامه کلن صحابیاتدن اولوب، ابتداء رسول اللهك آزادلیسی واوغللغی اولان زید بن حارثه‌یه تزویج ایدلنوب، طلاق اولنمش وهجرتك اوچونجی ییلننده ازواج مطهره عدادینه کرمکله بختیار اولمشدر. ام المؤمنین حضرت (خدیجة الکبری)دن صوك، حضرت (عائشه) مستثنی اولمق اوزره، اك زیاده محبت وحرمت نبوی‌یه نائل اولان، مشار الیها حضرتلریدر. حضرت عمر رضی الله عنه باشقه ازواج محترمه‌لره ویردکی کبی بوکا هم اون ایکی بیك درهم ویرمش ایسه ده، درحال بومبلغی تصدق ایدوب، ایکنجی مرتبه، بو آقچه‌یی آلاجق زمانه یتشمامسنی جناب حقدن نیاز ایلمشدر. واقعا کیله‌جك سنه هجرتك (٢٠) تاریخنده ارتحال ایلدی. یاشلری (٥٣) ده ایدی. خیر وتصدقی سور، قول اشلرینه ماهره اولوب، دائم اش اشلر، وملکنه دوشمش شیلری تصدق ایدر، ایدی. نبی محترم، ازواج

Из фондов Российской национальной библиотеки

مطهره‌یه خطابا: «بکا الك اول لاحق اولانکز، قولی اوزون اولانکزدر» دیمشیدی. واقعا الك اوّل وفات اوله‌رق نبی محترمه لاحق اولانلری صدقه وخیر عمللریله اوزون قوللی اولان حضرت (زینب) اولمشدر.

زینب

بوهم فخر کائنات افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك زوجات محترمه‌لرندن (زینب بنت خزیمه بن الحارث الهلالیه) در. فقیر ومسکینلره زیاده شفقتلی ودائم خیر وصدقه‌لی اولدیغندن (ام المساکین) دیه کنیه‌لنور ایدی. ابتداء عبدالله بن جحش [١] نکاحنده اولوب، احد وقعه‌سنده، آنك شهادتی اوزره، جانب نبویدن، حضرت (حفصه) دن صوکره تزوج بیورلدی. رسول اکرم صحبتنده یالکز ایکی ویا اوچ آی یاشاب وفات اولمشدر. رسول اللهك سلامتنده وفات اولان خاتونلری یالکز اوشبو (زینب) ایله حضرت (خدیجه) در.

زینب

حضرت (فاطمة الزهراء) ایله علی المرتضی ابن ابی طالب جنابلرینك صوك بالالری اولان (ست زینب) در. جد امجدلری، رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه یتشمش ایدی. عاقله،

[١] ام حبیبه بنت ابی سفیان رضی الله عنها بوزك طوغمه‌سی عبیدالله بن جحش نکاحنده اولدیغندن اوّل حالنده کیلوندش ایدیلر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

صالحه، بر قز اولوب، حرمتلو آتالری طرفندن عمزاده سی اولان
عبدالله بن جعفره تزویج ایدلمکله، علی، عون اکبر، عباس، محمد،
(أم كلثوم)، اسمنده بیش اولادی اولدی. «کربلا» وقعه سنده
حضرت حسین ایله برلکده اولوب، یزید عسکری طرفندن اسیر
آلنمغله شامه کتورلدی. یزید واموبلرك رئیسلرینه سویلمش سوزلری،
الك عقللو ارلردن نادر صدور ایدر. تربه سی مصرده در.

زینب

ابو سلمه عبدالله بن عبدالاسد بن هلال القرشی قزیدر. آناسی
زوجات طاهرات جمله سندن اولان (ام سلمه) حضرتلری اولدیغندن،
فخر الانبیاء رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك اوگی قزی
اوله در. آتاسی عبدالله، (برة) بنت عبدالمطلب قزی اولدیغندن،
رسول اکرم افندمزك عمه سی اوغلینك قزی اوله در. اوشنداق مذکور
عبدالله بن عبدالأسد، (ثویبه) نام ابولهب جاریه سنی ایمدکندن
رسول اکرم وحضرت حمزه نك' سوت قارنداشلرینك قزی اوله در.
زینب، آتا وآناسینك حبشده ایکن وقتلرنده دنیایه کلوب، آناسی
ایله بر طوغمه اولان (قریبة) بنت ابی امیة بن المغیره اوغلی واشراف
قریشدن عبدالله بن زمعه بن الاسوده تزویج ایدلمشیدی. مذکور
عبداللهدن یزید وآنك برادری، ایکی اوغلی دنیایه کلوب' تاریخلرده
(یوم الحره) و (وقعهٔ حره) دیه معروف اولان حادثه ده. یزید پلید
جانبندن مدینه یه سهم قضا اوله رق ارسال اولنان مسلمه بن عقبه اتباعی
طرفندن مظلوم اوله رق شهید ایدلمشلردر. اوغللرنی اوترلمش کوردکی
حالده، زینب حضرتلری، «انا لله وانا الیه راجعون' سزك حقکزده

Из фондов Российской Национальной библиотеки

اولان حسرتلرك اك كچوكلری بنم قاشمده بيوك ايكن ، بوكبی بيوك حسرته‌نیچوك صبر ايدرم ! » ديدكی مرويدر. اصل اسمی (بره) اولديغی حالده جناب رسالتپناه طرفندن (زينب) تسميه ايدلمش ، و (زينب بنت ابی سلمه) ديمكله شهرت بولمشيدی . خاتونلر وصحابيه‌لر آره‌سنده فقاهت ايله ممتاز اولوب كنديسندن بخاری شريفده بر حديث مرويدر. اوزون عمر سوروب ، (۷۳) تاريخنده وفات اولدی. زوجی عبدالله ، حضرت عثمان بن عفان ايله (يوم الدار) ده مقتول اولمشدر .

زينب

بو اسمده كوب محدثه‌لر اولوب ، مشهورلری بونلردر :

۱) (زينب ام المساكين بنت ابی محمد عفيف الدين عبدالله بن اسعد بن علی بن سليمان بن فلاح اليافعی اليمانی المكی) مدينهٔ منوره ده (۷۶۸) تاريخنده جمادی الاولی ده دنيايه كلوب ، (۸۴۶) تاريخنده پنجشنبه كون يدنجی جمادی الاولی ده مكهٔ مكرمه ده وفات وآتاسی يانندە دفن ايدلدی . ابن اميله ، ابن الهبل ، ابن السوقی ، ابن النجم ، ابن القاضی الزيدانی ، صلاح بن ابی عمر ، شهاب الأزرعی ، اسنوی ، كبی ذاتلردن اجازت آلمش ؛ وكنديسندن نجم بن فهد ، قاضی قطب الدين الخيضری الدمشقی كبی عالملر ، روايت ايلمشلردر.

۲) (زينب ام محمد بنت احمد) مهندس شيخ محمد القصاص آناسی اولوب ، قدسلی ايدی . علم حديثده عصرينك فريده سی اولوب ، قدس ، شام ، مصر ، مكه‌ده ، تدريس ايلمش ؛ اقامت وسفرنده اوغليله برابر اولنور ايمش . استاذی جعفر همدانی ايدی . (۷۷) ياشنده (۷۲۲) تاريخنده ارتحال ايتمشدر . ـ

Из фондов Российской национальной библиотеки

٣) (زينب بنت احمد كمال الدين) بو هم قدسلى اولوب ، محمد بن عبد الهادى ، ابراهيم بن خليل ، ابن عبد الدائم ، كبى اكابردن حديث استماع ايدوب ، كنديسندن صلاح الدين الصفدى ، ابراهيم بن محمد المالكى ، كبى ذاتلر اجازت آلمشلردر . (٩٤) ياشنده (٧٤٠) تاريخنده وفات اولدى . عام حديث شيخلرينك شبتلرنده امام ابوحنيفه رضى الله عنه مسندنى روايت ايتمك سلسله سنده اولان ام عبدالله زينب بنت الكمال المقدسية ، نام ذات اوشبو صاحبة الترجمه نك كنديسى اولمق كرك .

٤) (زينب بنت اسماعيل) مشهور محدث ابن عبد الدائم ، وغيرلرك شاگردى اولوب ، (مسندة الشام امة العزيز) ك شيخه سيدر . (٩٠) ياشندن كيچوب ، (٧٥٠) تاريخنده وفات اولدى . —

٥) (زينب بنت السعدى) ابونافع محى الدين السعدى الازهرينك قزى وامام سيوطينك استاذيدر . (رقية بنت القارى) دن اجازت آلمشيدى . (٨١٧) تاريخنده دنيايه كلمشيدى . —

٦) (زينب بنت سليمان بن احمد) اصلى شامدن اولوب ، مصرده اقامت ايتدى . اسناد حديث حقنده فوق العاده مهارتى اولمغله (مسندة الشام) ديه معروف اولدى . صحيح البخاريىنى اختصار ايدوچى محدث شهاب الدين ابو العباس احمد بن احمد الشرجى الزبيدى الحنفى دن [١] ، شمس الدين احمد بن عبد الواحد البخارى دن ، بخارى شريفى استماع ايدوب ، مشهور محدثه (كريمه) يه شاگرد اولدى وچوق ذوات كرامدن اجازت آلدى . (٩٠) ياشنده (٧٠٥) تاريخنده وفاتدر . —

٧) (زينب ام المؤيد بنت الشعرى) لقبى ده (حره) اولوب ، علم حديثده ماهر ، وباشقه فنلرده اولان كمالتى باهر ايدى . استاذلرى :

---

[١] زبيدى ، (٨٩٣) تاريخنده وفاتدر . عون البارى (ج ١ ص ٤) .

Из фондов Российской национальной библиотеки

ابو محمد اسماعیل بن ابی القاسم النیسابوری القاری، ابوالقاسم زاهر، وبونك برادری وجیه بن طاهر، ابوالمظفر عبدالمنعم بن عبدالکریم القشیری، جارالله العلامة الزمخشری، وغیرلردر. نیسابورده تدریس ایله اشتغال ایدوب، (۹۱) یاشنده (۶۱۵) تاریخنده وفات اولدی. قاضی القضاة شمس الدین ابو العباس احمد بن ابراهیم بن ابی بکر بن خلکان الاربلی الشافعی: «بزلره زینب ام المؤیددن اجازت نامه وار، (۶۱۰) تاریخنده یازمشیدی» دیسه‌ده، بو وقتده کندیسی ایکی یاشنده اولدیغی معلومدر [۱].

۸) (زینب ام الخیر بنت الشنوهی) ابراهیم بن عبدالله الشنوهینك قزی وسیوطینك استاذیدر. بخاری شریفی، ابوالحسن بن ابی المجددن بر جزء اوقوب، امام تنوخی وهیثمی هم عراقیدن ختم ایلمشدر. (۸۷۹) تاریخنده وفات اولدی.

۹) (زینب ام حبیبه بنت الشوبکی) احمد بن موسی الشوبکی المکینك قزی، وامام سیوطینك شیخه‌سیدر. (۷۹۹) تاریخنده مکهٔ مکرمه‌ده دنیایه کلوب، بش یاشنده، برهان بن صدیق درسنده حاضر اوله‌رق سنن ابن ماجه‌یی استماع ایتمشدر.

۱۰) (زینب بنت عبدالرحمن) آتاسی عبدالرحمن بن محمد بن احمددن، محدث مشهور ابن عبدالدائمدن اوقومشیدی. صلاح الدین صفدی، محدث عبدالله بن المحب وغیرلره اجازت ویرمشدر. (۷۱۹) تاریخنده ارتحال ایتدی.

۱۱) (زینب بنت عمرو) بعلبك شهرینك محافظی اولان نصرالدین قرقی خاتونی اولوب، علم ایله عملی جامع اولمشیدی. مؤید الطوسی، ابو الروح الهروی، (زینب الشعریه)، ابو البقاء العکبری، کبی الوغ استاذلردن اجازت آلوب، شام وبعلبك شهرلرنده درس اوقودی.

---

[۱] وفیات الاعیان (ج ۱ ص ۱۹۸).

محدثلردن ابو الحسين اليونيني ، ابن ابي الفتح ، برزالى ، ابو بكر الرجبي كبي ذاتلر ، بوندن حديث اوقومشلردر . صفدينك استاذى اولان ذهبي ، بخارى شريفك اوّلندن ، نكاح كتابنه قدر بونك حضورنده قرأت ايتمشيدى . (٦٩٩) تاريخنده بعلبكده وفات اولدى .

١٢) (زينب بنت القاضي) قاضي زين الدين البسطامينك قزى ، وقاضى صدر الدين المناوينك آناسيدر . حرمتلو بر محدثه اولوب ، (٧٩٦) تاريخنده وفات اولدى .

١٣) (زينب بنت يحيى) يحيى بن شيخ عز الدين بن عبد السلام قزيدر . ابن خطيب القرافه ، عمر بن ابي نصر ، ابراهيم بن خليل كبي محدثلر درسنه حاضر اولوب ، مشهور عالملردن كوبلره استاذ اولمشيدى .

١٤) (زينب الدمشقية) ابن العصيده ديمكله معروف اولان محمد بن عثمان بن عبد الرحمن قزيدر . فصيح سوزلى ، كوزل يوزلى ، يومشق كوكلى ، بر خاتون اولوب ، حديثدن باشقه هم علم فقهده يد طولاسى وار ايدى . درس حلقه‌سنه جيولمش خلقلر هيچ وقتده ايللى عدددن آز اولماز ايدى . حافظ ابن حجر حضرتلرينك استاذيدر . (١١٠) ياشندن كيچوب (٧٩٩) تاريخنده وفات اولدى .

زينب

صفوان بن غازى الكناني قزى (ام بكر) در . شاعر زنجى ديمكله معروف اولان نصيب ابن محجن نام شاعرك محبوبه‌سى اولمغله ، مذكور شاعر ، بونك عشقنه اسير اولمشيدى . حقنده سويلمش اولان ابياتلرى جمله‌سندن بونلردر :

جلست لها كيما تمر لعلنى
اخالسها التسليم ان لم تسلم
فلما رأتنى والوشاة تحدرت
مدامعها خوفا ولم تتكلم
مساكين اهل العشق ما كنت اشترى
حياة جميع العاشقين بدرهم

مآلى: «اوتوب واردیغنده، هر نه قدر سلام ویرمازسه ده، سلام ويرمش فرض ايلمك قصديله، محبوبه‌مك يولنه اوطوردم. بنی كوردكنده، ناكاه باشقه آدميلر كورمكی سببندن كوزندن ياشلری آقدی، قورقوسندن هیچ سوز آينه آلمادی!... مسكينلر عشق اهللری!!.... بتون عاشقلرك تركلكلری صاتلنور ايسه بر درهمه آلماز ايدم» ديمكدر. مزبوره‌نك عاشقی اولان نصيب (١١٣) تاريخنده وفات اولدی. زينب ايسه بوندن مقدم ارتحال ايتمشيدی.

زينب

طب علمنده كسب شهرت ايدن بر خاتوندر. خصوصا ياره‌لره (جراحتلره) دوا ايتمكده وكوز خسته‌لكينك هر انواعنی بيلوب، فائده‌لی روشچه دوالامقده، مهارتی يرنده ايدی.

زينب بنت الطثريه

امويلر زماننده (طَثْريه) آدلو خاتونك قزی، وابو المكشوح

یزید بن سلمه بن سمره نام مشهور شاعرك همشیره‌سیدر . جمیله وشاعره بر خاتون اولوب ، شعرلری پك مؤثر اولور ایمش . بو شعرلر ، مزبوره‌یه منسوبدر :

اری الاثل من بطن العقیق مجاوری
مقیما وقد غالت یزید غوائله
فتی قد قد السینی لا متضائل
ولا رهل لباته وبادله

مضمونی : « یقینمده اولان عقیق آدلو چوقرك آغاچلرنی سلامت کوردم . حالبوکه برادرم یزیدی ، آکا قدرتی ایرمش کیمسه‌لر هلاك ایلدی . مذکور برادرم بر یکتدرکه ، بویی سیف کبی موزون ، جثه‌سی ده معتدلدر » . یزید بن الطثریه ولید بن یزید بن عبدالملك وقعه‌سنده (١٢٦) تاریخنده مقتول اولمشیدی .

زینب بنت العوام

زبیر بن العوام حضرتلرینك همشیره‌سی اولوب ، صحابیاتدندر . جمل وقعه‌سنده اوغلی عبدالله بن حکیم ایله برادری زبیر رضی الله عنه حضرتلری شهید دوشدکلرنده ، منظوم اوله‌رق مرثیه سویلدی . بو بیتلر مذکور مرثیه‌دندر :

اعینی جودا بالدموع فاسرعا
علی رجل طلق الیدین کریم
زبیر وعبدالله یدعو الحادث
وذی خلة منا وحمل یتیم

مضمونی : « ای بنم کوزلرم ! یاش دوککز وآشغوب یاش

آقرکز ، جومرد وشرف صاحبی اولان زبیر ایله عبد الله ایچون ، آنلر ، بر حادثه اولدیغنده وحاجتمز دوشدکی کونده مرحمتلرینه صغناچق کیمسه‌لرمز ایدی » . حضرت زبیر (۶۷) یاشنده اولدیغی حالده (۲۶) تاریخنده جمادی الأولی‌نك (۲۰) نچی پنجشنبه کون (وادی السباع) نام اورنده نماز اوقودیغی حالنده ابن جرموز نام کیمسه طرفندن قتل اولنمشیدی . رضی الله تعالی عنه .

زینب خاتون

عثمانلی شاعره‌لرینك مشهورلرندن بر خاتوندر . سلطان ابو الفتح محمد خان زماننده یاشامشیدی . شاعره (مهری) ایله عصردش اولوب ، آره‌لرنده بعض مطایبه‌لر ، اولمشدر . اشعاری لطیف ، وادبیات میداننده رواجی هم کامل اولدیغی مرویدر . اوشبو بیتلر بونکدر :

کشف ایت نقابکی یری کوکی منور ایت !
بو عـالم عنـاصری فردوس انور ایت !
دیرت لبوکی جوشه کتور حوض کوثری !
عنبر ساچکی چـوز بو جهـانی معطر ایت !
خطك برات یازدی صبایه دیدی‌که تیز !
وار ملکت خطایله چینی مسخر ایت !
آب حیات اولمیچی قسمت ای کوکل !
بیك ییل کرکسه خضر ایله سیر سکندر ایت !
(زینب) قومیلی زینت دنیایه زن کبی
مردانه وار ساده اولوب ، ترك زیور ایت !

بو بیتلر هم مزبوره‌نکدر :

سنك حسنك بنم عشقم سنك جورك بنم صبرم
افندم دمبدم آرتار دوكنماز بى نهايتدر

اصلى قسطمونى ديارندن بر صنعتكار قزى، ياخود اماسيه‌ده بر قاضى كريمه سيدر (۱).

زينب خانم

مصرلى محمد على پاشانك كوچك قزيدر. آناسى (شمع نور) بر چركس قزى ايدى. عباس پاشا زماننده، مزبوره زينب خانم، زوجى اولان يوسف كامل پاشا وهمشيره‌سى (نازلى خانم) ايله برابر استانبوله هجرت ايتديلر. نيچه سنه‌لر طوروب (۵۸) ياشنده (۱۳۰۲) تاريخنده زينب خانم استانبولده وفات اولدى. قبرى اسكدارده در. اوچ ميليون تركه‌سى، جامع، مكتب، ومدرسه‌لر ايچون ايلمش حسابسز وقفلرى قالمشدر. شفقت ومرحمتلى اولوب، فقيرلره اعانتلى، مسكينلره رعايه‌لى ايدى ديبورلر. روايتلره كوره دورت يوزدن زياده عائله بونك تربيه سنده ياشار اولمشدر. كنديسى دولت آدملرى قاشنده پك معتبر اولوب، حتى سياست امرلرينه مداخله ايدر ايدى. بعض فكرلرى اك مشكل وقتلرده دستور العمل طوتلنور، وشو سببدن حاضركى سلطان عبد الحميد خان حضرتلرى هم كنديسنه خاص التفات ايدر اولمشدر. وفات اولور كونلرنده عقلنه ضعيفلك كلدكى روايت ايدلنور. زوجى اولان يوسف كامل پاشا، سلطان عبدالعزيز خان حضرتلرى زماننده صدر اعظم نصب اولنوب، بش آى مدت بو

---

[۱] كشف الظنون. (ج ۱ ص ۵۱۱).

خدمتنده اولنمشیدی . صوکره معزول اوله رق (۱۲۹۲) تاریخنده ارتحال ایتدی .

زینب زوجة شریح

کبار تابعیندن اولان قاضی ابو امیه شریح بن الحرث بن قیس الکندی (یوز یاشنده سکسان یدی سنه سنده وفات اولمشیدی) خاتونیدر . قاضی شریح بو خاتونی بنو تمیم قبیله سندن آلمشیدی . جمیله اولدیغندن باشقه حسن خلقلی اولمش ایمش . شریحك اوشبو بیتلری مزبوره یی ثنا یوللو سویلنمشدر :

رأیت رجا لا یضربون نساٴهم
فشلت یمینی یوم اضرب زینبا
أأضربها من غیر ذنب اتت به
فما العدل منی ضرب من لیس مذنبا
فزینب شمس والنساء کواکب
اذا طلعت لم تبق منهن کوکبا
فتاة تزین الحلی ان هی حلیت
کأن بفیها المسك خالط محلبا

مضمونی : « خاتونلرنی اوروچیلرنی کوردم ، اکرده زینبی اورر ایسه‌م الم قورسون ! کناهسی اولمادیغی حالده آنی نیچه ضرب ایدرم ؟ کناهسز کیمسه‌یی ضرب ایتمك عدالت دکلدر . خاتونلر یولدزلر اولدیغی حالده زینب قویاشدر ، قویاش اولدیغنده ، یولدزلر کورنه کورنمازلر . زینب بر قزدرکه زینتلی وقتلرنده زینتلرنی زینتلمکده ، آغزیده کویامسك صالنمش خوشبو کبی لذتلیدر » دیمك اولور .

(حسن خلقك قدرینی بیلن شریحده شایان مدح اولسه کرك) . قاضی شریح کیاو اوله‌رق زینب حضورینه کردکی کیچه‌ده ، زینب‌ شریحه خطابا بویله بر خطبه سویله‌مشدر :

« افندم ! بن سنك خلقك وطبیعتکی بیلمه‌یان چیت بر قزم‌ خشنود
« اولدیغك واولمادیغك شیلری ، بکا بیلدرکه‌ تاکه خشنود اولدیغك
« شیلری یرینه کتوره‌یم ؛ وخشنود اولمادیغك شیلردن اجتناب ایده‌یم .
« سنك قومك آره‌سنده ، سنك ایچون بر قز ، وبنم قومم آره‌سنده
« بنم ایچون بر کیاو تابلمق ممکن ایدی‌ لکن اللهك حکمی
« اوزرینه‌ بر برمزك خلقلرنی بیلمدکمز حالده بر برمزه یار اولدق .
« ایمدی لطف ایدرك ، الله تعالی تعلیم ایتدکی کیفیت اوزرنده بکا
« معامله ایله ! .. ایشته هر شیدن اول‌ سزلردن بویله بر مرادمی
« رجا ایدرم ، وحق تعالی حضرتلرندن سنك وبنم ایچون عفو وغفران
« طلب ایدرم » . (الحق عقللی وبصیرتلی بر خاتون ایمش ! ...) .

زینب فوّاز

علی بن الحسین بن عبید الله بن الحسن بن ابراهیم بن محمد بن یوسف فوّاز العاملی ، قزیدر . اصلی سوریه‌دن اولوب‌ شهرتی مصرده‌در . « الدر المنثور فی طبقات ربات الخدور » نام کتابی (شیقاغو) مشهر عمومیسنده تحسین ایدلنوب ، عربی جریده‌لر طرفندن تقدیر وثنا ایدلمشیدی . (٥٥٠) بیت اوزرنده (١٣١٢) تاریخنده مصرده طبع اولنان بر نسخه‌سی ، طرفی باهر الشرفلرندن بو فقیره یادکار اولنه‌رق مکتوب مبارکلریله‌ ارسال بیورلوب ، (١٣١٥)

تاريخنده غرة رجبده اوفا بلده سنده تسليم اولنمش ، وسبب مسرت وشكران اولنمشيدى . (جناب الله تعالى امثالنى زياده ايلسون !..) .

زينب المريه

اندلسده مشهور بر اديبه‌در . حسن وجمال صاحبه‌سى ظريفه بر خاتون اولوب ، عصرنك اولان شاعرلر ايله مشاعره ايلمشدر . اشعارى لطيف وادبا عندنده مقبول اولور ايمش . بو بيتلر ، مزبوره نكدر :

يا أيها الراكب الغادى مطيته
عرج انبئك عن بعض الذى اجد
ما عالج الناس من وجد تضمنهم
الا ووجدى بهم فوق الذى وجدوا

مضمونى : «اى ايرته اوله‌رق حيوانه بنوب كيدن آدم ! بر آز صبر ايله ! طور ! قايغو وحسرتلرمك بر مقدارنى سكا سويليم ! بنم حسرتم شو مرتبه‌دركه : خلقه اصابت ايدن حسرتلرك جمله‌سندن بنم حسرتم زياده در» ديمكدر . وفات اولديغنده علم وادب اهلى ، چوق تأسف ايتمشاردر .

زين خاتون

ابن حجر حضرتلرينك قزى والك بالاسيدر . آتاسى ، شيخ زين الدين العراقى وشيخ نور الدين الهيتمى ، كبى محدثلردن حديث اوقوتمشدر . شام شريفده اولان علماء عظام ، كندسنه اجازت

ویرمشلردی. حامل اولدیغی حالده (۲۱) یاشنده (۸۳۳) تاریخنده ارتحال ایتدی.

زینت النساء بیکم

دهلی پادشاهلرندن اورنك زیب عالمکیرك قزی و (زیب النساء بیکم)ك همشیره سیدر. هندستانده برنجی شاعره‌لردن اولوب، قرآن شریف حفظ ایتمکله برابر، غایتده عالمه، بر خاتون ایدی. (شاهجهان آباد) شهرنده پك مصنع ومزین اوله‌رق «زینت المساجد» اسمنده بر جامع شریف بنا ایتدردی. (۱۱۲۲) تاریخنده ارتحال ایدوب، مذکور مسجد جنبنده مدفون اولمشدر.

« س »

سارَه

حضرت ابراهیم علیه السلام خاتونیدر. زوج محترملریله برلکده مصر مملکتنه واردیغنده، فرعون (روایتلره کوره اون آلتنچی عائله‌یه منسوب اولان «آپوفیس» بونلر ایسه دولة رعاة دیمکله مشهوردر) حضرت ساره‌یی کورمکله عاشق اولمش وکندیسیچون هم استمش ایدی. ابراهیم علیه السلام مصردن چقوب، فرعونك سؤ قصدندن خلاص اولدی. طقسان یاشلرنده وقتده حامله اولوب، حضرت اسحاقی

(علیه السلام) طوغدردی. (١٢٧) یاشنه ایرشوب وفات اولمغله (جیرون) قریه‌سنده دفن اولندی.

ساره

علی بن عبدالکافی البکینک قزی، ومحدث ابوالبقاءنك خاتونیدر. احمد بن علی الجزری، (زینب بنت الکمال)، دن استماع حدیث ایتمش؛ مصر، قدس شهرلرینه تکرار سیاحت ایلمش بر خاتون ایدی. حافظ ابن حجرك استاذی اولوب، (٧٠) یاشنی کیچوب، (٨٠٥) تاریخنده ارتحال ایتدی.

ساره

بو اسمده ایکی محدثه مشهوردر. بری محمد بن محمود بن محمد الربعی قزی اولوب، علم حدیثی جدی اولان شیخ الاسلام سراج الدین بن الملقندن آلمش؛ وسیوطی‌یه استاذ اولمشیدی. (٨٦٩) تاریخنده وفات ایتدی.

ایکنجیسی، عبدالرحمن بن عبدالملك بن عثمانك قزی، ومحمد شمس الدین ابوالفرجك آناسیدر. قدسلی بر محدثه اولوب، ابراهیم بن خلیلك شاکردی؛ وبرزالینك استاذی ایدی. (٧١٦) تاریخنده ارتحال ایلدی.

ست الامناٴ

شیخ صدرالدین اسعد بن عثمان قزی (ام عزالدین) در. شهرتلی بر محدثه اولەرق جدندن استماع حدیث ایتمش، وبرزالی‌یه استاذ اولمشدر. (٧٠٠) تاریخنده ربیع الاولده وفات اولدی.

ست الاهل

علوان بن سعید بن علوان قزیدر. شیخ بهاءالدین عبدالرحمن المقدسی‌یه شاکرد، وبرزالی‌یه استاذ ایدی. بعلبکلی، حنبلی، محدثه، عابده، عفیفه، برخاتون اولوب، (٧٠٣) تاریخنده ارتحال ایتدی. آشامق، ایچمك، کیوم، طوغروسنده هیچ مبالاتی اولمای، هر نه تابانسه رضا اولور ایدی.

ست الخطباٴ

شیخ تقی‌الدین علی بن عبدالکافی السبکینك قزیدر. ابن‌الصواف کبی معتبر عالملردن اوقوب، کوزلری صوقر اولدیغی حالده، علم وفضیلت کسب ایتمشیدی. (کوزلی قزلره عبرت ! . .) . مزبوره (زینب بنت العماد) ك خالەسی هم استاذیدر. محدث بدرالدین

بن ابی الفتح ایله سری الدین المسلانینك آنالری اولان محدثه (ستیته) هم بونك همشیره سیدر . (زینب بنت العماد) (٨٠٠) تاریخنده ؛ و (ستیته بنت تقی الدین) (٧٧٦) تاریخنده ذوالقعلده وفات اولدی .

ست الشام

بولقبده ایکی خاتون مشهور اولوب ؛ بری امام مجدالدین احمد بن عبدالله قزی (صفیه) در . ابن عساکر شاکردلرندن حدیث روایت ایدوب ، عمرنی حدیث شریف درسنلە ، وزهد هم تقوالقلە کیچردی . (٥٦) یاشنده (٧٠٤) تاریخنده وفات اولدی .

ایکنچیسی ، سلطان صلاح الدین یوسف ایوبی همشیره سی (زمرد خاتون) در . برادری اولان ملك معظم تورانشاه ، سلطان صلاح الدین طرفندن اسکندریه والیسی ایکن (٥٧٦) تاریخنده وفات اولدیغنده ؛ جنازه‌سی ، مزبوره طرفندن شامه نقل ایندرلمشیدی . اوشنداق (٥٨٩) تاریخنده هم سلطان صلاح الدین وفات اولدیغنلە ، کندینك خاص ملکندن حساب خارجنده صدقه توزیع ایتدردی . (٦١٦) تاریخنده ارتحال ایلدی .

ست العرب

سیف الدین علی بن شیخ رضی الدین بن عبد الرحمن قزیدر . قدسلی بر محدثه اولوب ، علم ، فضل ، زهد ، صلاح ، ایله شهرت بولمشیدی .

محدث علی بن عبدالدائم درسنه‌حاضر اولوب ، صوکره هم کندیسی تدریس ایلدی . علم‌الدین البرزالی‌یه استاذ اولمش ؛ و (٧٢٩) تاریخنده صلاح‌الدین صفدی‌یه اجازت ویرمشدر . وفاتی (٧٣٤) تاریخنده واقعدر .

ست الفقهاء

ابراهیم بن احمد بن علی بن فضل قزیدر . صالحه ، عابده ، محدثه ، بر خاتون اولوب ، جعفر الهمدانی ، عبدالرحمن بن سلیمان ، کبی ، ذواتدن اجازت عالیه [١] تحصیل ایدرك مسنده ومعمره اولمشیدی . احادیث شریفه‌یی اسنادلریله روایتده کامل ملکه ومهارتی اولەرق ، کندیسندن سنن ابن ماجه وغیری حدیث کتابلری استماع ایدلمشدر . (٩٢) یاشنده اولدیغی حالده (٧٢٦) تاریخنده ارتحال ایلدی .

ست القضاة

بو لقبده ایکی محدثه خاتون معروفدر . بری ، قاضی محی‌الدین بن تاج‌الدین احمد الشیرازی قزی (ام محمد) اولوب . ابتداء شیخ مجدالدین الرو ذراوزی‌یه ، آندن صوك بدر بن الخرقی‌یه ، وآندن صوکره بر باشقه ذاته واروب ، (٩٠) یاشنده (٧١٢) تاریخنده

[١] اجازت عالیه ، دیه واسطه‌لر آز اولان اجازته دینلور . بو ایسه پك اوزون عمرلی اولان محدثلره ملاقات ایتمکله میسر اولور .

Из фондов Российской национальной библиотеки

وفات اولدی . مشهور محدثه (کریمه بنت عبدالوهاب) دن روایتله ابن ازهر الباخینك «کتاب الزهاد والعباد» نی تدریس ایلمشدر. ایکنچیسی، عبدالوهاب بن عمر بن کثیر قزیدر . قاسم بن العساکر وعلی الوابی، کبی شام ومصر شیخلرندن اجازت آلمغله حدیث شریف اوقوتمشدر . (٨٠) یاشندن کیچوب (٨٠١) تاریخنده وفات اولدی.

ست الکل

احمد بن الزین القسطلانی قزیدر . یحیی بن فضل الله ، ابن الرضی ، کبی محدثلردن اجازت آلمش ، وعمرنی ده علم حدیث درسنه کیچرمشدر . مکهٔ مکرمه ده ، ابن حجر حضرتلری، بو خاتوندن حدیث شریف استماع ایتدی . وفاتی (٨٠٣) ده در.

ست الملك

فاطمیه پادشاهلرندن حاکم بامر الله منصور بن عزیز بن معزك همشیره سیدر . عاقله ، مدبره ، بر خاتون اولوب ، (٤١١) تاریخنده حاکم بامر الله مفقود اولدیغنده [١] آنك اوغلی اولان ظاهر لاعزاز دین اللهی اوشبو خاتون ، تخته چقارمغله اذهان عمومیه یی تسکین ایلدی . اخیرنده حکومتی کندی یدینه آلەرق دورت سنه حسن اداره ایتمه یه موفق اولمشدر . وفاتی (٤١٥) ده در .

---

(١) بو کیمسه ابتدای حکومتنده هر نه قدر عدالت اوزرنده اولدی ایسه ده صوکره یولدن چقوب کوب سفاهت اجرا ایتدی، حتی‌که الوهیت دعواسنی قلمق کبی برجنونلك کوسترمشدر.

ست الوزراء

قاضی شمس الدین عمر بن اسعد بن المنجا قزی (ام عبدالله) در. (ست الامناء) نك آتاسی اولان اسعد، بونك عمزاده‌سی ایدی. محدثه‌لرك معتبرلرندن و (ست الفقهاء) کبی معمرلردن اوله‌رق، حدیث علمنده زمانه‌سنك قطبی حکمنه کچمش ایدی. عالمه، عارفه، برخاتون اولوب، اصل وطنی اولان دمشق شامده وبر وقتده مصرده تدریس ایلدی. بخاری شریفی تکرار اوقودوب، ختم ایلمش؛ وایکی مرتبه حج شریفده اولنمش؛ دورت اره واروب، اوچ قزی اولمشیدی. ارلرینك دورتنجیسی نجم الدین عبدالرحمن بن الشیرازی ایدی. صفدینك استادی اولان ذهبی، امام شافعی حضرتلرینك مسندنی بوندن اوقومش، مصرده کندیسندن امیر سیف الدین ارغون ایله قاضی کریم الدین، حلقهٔ درسنه حاضر اولمغله شاکرد اولمشلردر. محدث ابن المحب، قاضی فخر الدین المصری، شیخ صلاح الدین العادی، کبی اکابر علماء، بونك شاکردلری جمله‌سندندر. احمد بن محمد بن حنبل مذهبنده ایدی. (٩٣) یاشنده اوله‌رق (٧١٧) تاریخنده ارتحال ایلدی.

ست الوزراء

شیخ رئیس تاج الدین ابوالفضل یحیی بن مجدالدین ابی المعالی قزی (ام محمد) در. بو دخی محدثاتدن ومحدثلر آره‌سنده استاذ اولوب، خیرات وحسنات صاحبه‌سی برخاتون ایدی، حدیث عالملرینك ثقه‌لرندن

اولان شیخ علم الدین السخاوی، حافظ ضیاالدین المقدسی، عزالدین بن عساکر النسابه، تاج الدین القرطبی، سالم بن عبدالرزاق، رشید بن مسلمه کبی ذاتلردن اجازتی اولمغله اوزون عمر حدیث اوقوتمشدر. حج بیت الله ایله هم مشرف اوله‌رق آخر عمرنده سودا غلبه ایتمشیدی. (٧٦) یاشنده (٧١٥) تاریخنده ارتحال ایلدی.

ست الوزراء

مفتی المسلمین محمد بن عبدالکریم عمادالدین قزیدر. اصلی دمشقدن اولوب، علماء حنفیه‌دن اولان آتاسندن اوقومشیدی. عالمه، فقیهه، اولدیغندن باشقه کتابتی کوزل اولمقله شهرتی وار ایدی. (٧٧) یاشنده (٧٣٧) تاریخنده عزم دار عقبا ایلمشدر.

ست قریش

حافظ تقی الدین محمد بن محمد بن محمد بن فهد قزی (ام البها فاطمه بنت فهد)در. امام سیوطینک شیخه‌سی، واستادینک قزی اولوب، (ام هانیء بنت فهد) ایله (تقیه بنت فهد)ک همشیره‌سی ایدی. عالمه فاضله، ومبارک برمحدثه‌در. (٨١٤) تاریخنده دنیایه کلوب، مذکور سنه‌ده تبرکا محدث مراعی جمال بن ظهیره حضورلرینه سنن دارقطنی ختمنه احضار اولنمش؛ ودورتنجی یاشنده آتاسینک خاله‌سی اولان (ام الحسن بنت ابی الخیر)ک معجم ابن جمیع درس ایتدیکی مجلسه کتورلمش؛ بشنجی یاشنده شریف احمد بن علی الفاسی، ونورالدین

Из фондов Российской национальной библиотеки

بن سلام درسلرنده سنن كبير بيهقى اوقوتدقلرنده بولنمشيدى. جمال الكنانى وجلال البلقينى وكمال بن خير، وبدر الدمامينى وغيردن اجازت آلمشدر.

سَجاحِ

حارث بن سويد التميمى [١] قزى (ام صادر) در. بنو تميم قبيله سنه منسوب بر خاتون اوله‌رق، فخر كائنات رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك آخر عمرلرينه مصادف اولان بر وقتده، نبوت دعواسى ايتمشيدى. غايتده فصاحت وبلاغت صاحبه‌سى اولوب، لذتلى سوزيله عربلرى تسخير؛ بنو تميم وبنو تغلب آره‌سنده ياكا بردين چقارمق قصديله، قومينك الوغلرنى كنديسنه تابع ايلمشدى.

اوشبو وقتده يمامه ده مرتد اوله‌رق، نبوت دعواسنى ايدن «مسليمة الكذاب» ايله آره‌لرنده رقابت حاصل اولمغله (سجاح) طرفندن مسيلمة اوستنه عسكر سوق اولنمشيدى. عين شو زمانده حضرت ابوبكر الصديق رضى الله عنه طرفندن، مسيلمه‌نى تأديب وتربيه ايلمك اوزرينه اسلام عسكرى ارسال اولنمشيدى. ديمككه مسيلمه ايكى اوق وقلچ اورتاسنده قالمش؛ وبو حالندن زياده قورقمش وكيك دنياسى تار اولمشيدى. شو سببدن مسيلمه حيله يولنه كروب، سجاح عسكرينه هديه‌لر ايله قارشو چقدى، وسجاح ايله نبوت مسئله‌سى حقنده خلوتده سويلشمك اولوب، سجاحدن رضالق جوابى آلمغله مناظره ايدشمك ايچون (؟) خلوته كروب، كورشديلر. خاتونلره مناسب مداره وملاطفه‌لرى كوسترمكده مسيلمة قصورلق ايتمادكندن،

[١] بونك نسبى حقنده باشقه روايتلرده وار. فتوح البلدان للبلاذرى (ص ١٠٦).

سجاحی کندینه میل ایتدردی . بربرینك باطللغنی دعوا ایتمکده، وبر برینك قانلرنی ایچمیه حاضرلنمکده اولان ایکی پیغمبر (!) ازدواج ایدوب، شادلق بایرملری ایتدیلر. مذکور مجلسده سویلنشدکلری سوزلر، طرفلرندن آیتولمش شعرلر، پیغمبرلره عقللی کیمسه لره دکل سفیه لره وسرخوشلره مناسبدر [١] سجاحی هجو مقامنده سویلنمش قصیده لردن اوشبو بیتلردر :

اضحت نبیتنا انثی نساء بها
واصبحت انبیاء الناس ذکرنا
فلعنة الله والاقوام کلهم
علی (سجاح) ومن بالافك اغرانا
اعنی (مسیلمة الکذاب) لاسقیت
اصداؤه ماءمزن حیثما کان

مسیلمه، بوحیله سیله هر نه قدر سجاح طرفندن امین اولدیسه ده، ایکنچی طرفدن اسلام عسکری، خالد بن ولید قوماندانسنده اوله رق ینشوب، باشنه قیامت قوپاردیلر. آز بر زمان ایچنده مسیلمه نك عسکری تفریق ایدرك کندینی قتل ایتمکله اوطرفی خبث کذب وسفاهتدن تطهیر ایلدیلر. بونلر، (سجاح) دکل آرسلانلر ایدی. بو واقعه (اباض) نام قریه ده اولوب، عرب آره سنده (یوم اباض) دیمکله شهرت بولدی. سجاح ده معاویه زمانه سنده توبه ایدوب، اسلامه کلدی واسلامیتنده ثابت وراسخ القدم اوله رق وفات ایتدی. بصره ده وفات اولمغله جنازه سنی بصره والیسی بولنان سمرة بن جندب رضی الله عنه اداء ایتمشدر .

---

[١] اغانی نك ١٣ نچی جزؤینه مراجعت اولنه در .

سری خانم

عثمانلی شاعرەلرینك اك مشهورەلرندن بر خاتوندر. (١٢٣٠) تاریخنده دیار بکردە دنیایه کلمشیدی. علم وادب تحصیلنده سعی بلیغ ایدوب، فن نظمده ید طولی صاحبەسی اولمشدر. بغداد طرفلرنده اوزون بر سیاحت ایتمش وصوڭره استانبوله کلمشدر. اوشبو مرثیه بونکدر:

فراغت کلمشم فانی جهاندن خصم جاناندر
نه بیلسون مهربانلق رسمن اولکم اصلی ناداندر
فلك دلخواهم اوزره دوشمدی بر کشته دوراندر
نهال نازنینمدن جدا حالم پریشاندر
بنم کوکلم قزل کل غنچەسی.وش طوب طولی قاندر
آچلمق اختیار ایتماز اکر یوز بیك بهار اولسه

§

بهارك روزنوروزن طویوب شاد اولسه هب کللر
دیروب کیسولرن تبریکه کلسه باغه سنبللر
بو اثنا هر طرفدن نغمه ساز اولسه شرین دللر
دل پردردمی کوش ایتسه بلبل نی کبی ایکلر (؟)
بنم کوکلم قزل کل غنچەسی وش طوب طولی قاندر
آچلمق اختیار ایتماز اکر یوز بیك بهار اولسه

Из фондов Российской национальной библиотеки

§

بو باغك سرو قدبر لاله زارمدن آیرلدم
درخت عمرمك شیرین سخن یارمدن آیرلدم
ملامت ایلمك الله ایچون یارمدن آیرلدم
حقیقت راهنك منصوری یم دارمدن آیرلدم
بنم کوکلم قزل کل غنچه‌سی وش طوب طولی قاندر
آچلمق اختیار ایتماز اگر یوز بیك بهار اولسه

§

فراق دود حسرتدر چیقان قندیل جانمدن
سماده قات بقات ابر بهار اولمش دهانمدن
کوریدی حزنمی یعقوب فرار ایدردی یانمدن
دمادم پر رموز ایلر صدا هب استخوانمدن
بنم کوکلم قزل کل غنچه‌سی وش طوب طولی قاندر
آچلمق اختیار ایتماز اگر یوز بیك بهار اولسه

§

قضا بیکاننه ناکاه چکر پاره‌م سپر اولدی
نشانه اوغرادی تقدیر ربانی یرین بولدی
آچوب بر مرغ روحی باغ فردوسه روان اولدی
ترحم ایتمادی بو نا توانی یاقدی یاندردی
بنم کوکلم قزل کل غنچه‌سی وش طوب طولی قاندر
آچلمق اختیار ایتماز اگر یوز بیك بهار اولسه

Из фондов Российской национальной библиотеки

§

نهانی شمع عشقه یانمغه پروانه یم شمدی
ایچی دلدار ایله مملو طیشی بیگانه یم شمدی
براق بو آه وزار حسرت غمخانه یم شمدی
فلك جامیله سم نوش ایتمشم مستانه یم شمدی
بنم کوکلم قزل کل غنچه وش طوب طولی قاندر
آچلمق اختیار ایتماز اکر یوز بیك بهار اولسه

§

صلادر اهل عشقه جمع اولوب عرفانی کورسونلر
سرای خلوته حکم ایلیان سلطانی کورسونلر
ملامت خرقه سنده کزلنان عریانی کورسونلر
هله وقتم یوق ایمدی سرئی سوزانی کورسونلر
بنم کوکلم قزل کل غنچه‌سی وش طوب طولی قاندر
آچلمق اختیار ایتماز اکر یوز بیك بهار اولسه

سُعاد

کعب بن زهیر بن ابی سلمی خاتونیدر. مذکور کعب هجرتدن طقوزنچی سنه‌ده اسلامه کلوب، رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری مدحنده بر فصیح قصیده سویلمشدر. قصیده‌سنی اوشبو خاتون اسمیله ابتداء ایتدکندن شهرتنه سبب اولدی. قصیده‌نك ابتداسی بویله‌در:

بَانَتْ سُعَادُ فَقَلْبِي الْيَوْمَ مَتْبُولُ
مُتَيَّمٌ اِثْرَهَا لَمْ يُفْدَ مَكْبُولُ

وَمَا سُعَادُ غَدَاةَ الْبَيْنِ اِذْ رَحَلُوا
اِلَّا اَغَنُّ غَضِيضِ الطَّرْفِ مَكْحُولُ [١]

سعدونه

عصام الحميری قزی (ام سعد) در. اندلس ادیبه‌لرندن اولوب، قرطبه شهرنده الوغ عالملردن اولان عصام کریمه‌سی ایدی. قوه‌ء حافظه‌سی پك قوتلی اولوب، آتاسندن والوغ آتاسندن کوب شیلر روایت ایدر اولمشدر. کوزل اشعاری واردر.

سُعْدٰی

عربلرده بنو اسد قبیله‌سنده شاعره وعفیفه بر قزدر. کندی قبیله‌سندن بریسی، وبر روایتده عمزاده‌سی، بوکا عاشق اولوب، تزوج ایتمك استدیسه‌ده، آتاسی رضا اولمای، (سعدی) دن آرتق بر قز آلوب ویرچکنی بیان ایتدی. یکت ایله آتاسی آره‌سنده بو طریقه مخالفت اولدیغندن (سعدی) یی، آتاسی باشقه برینه ویردی، لکن یکت ایله سعدی آره‌سنده اولکی محبت، دائم اولدیغندن

[١] عصرمز علماسندن یوسف النبهانی کعب قصیده‌سنه نظیره اوله‌رق فوق العاده بلیغ بر قصیده انشاد ایلمشدر. باشلانغچی بویله در:

هوای طیبة لا بیضاء عطبول
ومنیتی عینها الزرقاء لا النیل   الخ

همیشه بر برنی کامل اخلاص ایله سودکلرنی ؛ لکن آتا وآنا مرادینه مخالفت ایتمك آدمچیلك دکل ایدکنی؛ دنیادن ایسه عفت اوزرنده اوتمك، وحرام یوللره دوشممك لازم ایدکنی؛ بیان ایدن شعرلر سویلمشلر، وآخرنده مذکور محبت اوتیله هر ایکیسی یانوب ترك حیات ایلمشلردر.

سفانه

جود وکرمله مشهور اولان حاتم طائی قزیدر. اسلام عسکری طرفندن قبیله‌سیله برابر اسیر آلنه‌رق، مدینهٔ منوره یه کتورلدکده، مزبوره، رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری حضورینه چقوب:
«یا رسول الله! آتام اولدی وبرادرم غائب اولدی، اکر بنی
«اسیرلکدن آزاد ایدر ایسه‌ك عرب قبیله‌لری آره‌سنده بکا بر بیوك
«اکرام ایتمش اولوردك، زیره بن، قومم سیدینك قزیم، آتام
«اسیری آزاد ایدر، آچلری طویدرر؛ یالانغاچلره کیوم ویرر؛
«حاجت صورا وچیلری بوش قایتارمازایدی» دیه‌سویلدی [۱]. افندمز
«رسول اکرم حضرتلری: «بونلر مؤمن صفتیدر» دیوب، سفانه‌یی آزاد ایتدی، عزت ومناسب اکرامله شامده اولان برادری عدی بن حاتم یاننه ارسال ایتدی. (سفانه) اسلامله مشرف اولدیغندن شامه واردیغنده برادرنی دخی تشویق ایدرك اسلامه کلمسنه سبب اولمشیدی. آتاسی اولان ابو عدی حاتم بن عبد الله بن سعد عرب شاعرلرینك اعاظمندن اولوب، سویلمش شعرلری جمع اولنه‌رق (لوندن) ده نشر اولنمشدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

---

[۱] وکلمته صلی الله علیه وسلم جاریة فی السبی فقال لها من انت قالت انا بنت حاتم الجواد قال علیه السلام ارحموا عزیزا ذل ارحموا غنیا افتقر ارحموا عالما ضاع بین جهال. کتاب البیان ج ۱ ص ۱۶۲)

سُفری

قاضی الیمن دیمکله معروف اولان مشهور عالم یعقوب بن اسماعیل بن عمر قزیدر. محدثه، صالحه بر خاتون اولوب، کندیسندن مشهور محدث عبد الله ابن المحب اجازت آلمشیدی. (٩٠) یاشندن کیچوب (٧٤٥) تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

سُکّن

دولت عباسیه رجالندن محمود الوراق جاریه‌سی (نَشْوی) در. شعر، ادب، ظرافتیله مشهوره بر خاتون ایدی. معتصم خلیفه، کندیسنی صاتون آلمق استدکنده، اولکی خواجه‌سندن آیرلمق استمدکندن صاتلمای قالمشیدی. صوکره افندیسی، صاتمیه مجبور اولدیغندن (سکن) طرفندن خط یازلوب، خلیفه‌یه کندینی آلمق طوغروسنده رجا ایدلدی. خلیفه ایسه اولکی مرتبه‌ده رد ایتدکنه آچو ایدوب، (سکن) ك خطنی یرتوب تاشلادی. بوندن خبر آلدیغندن. پك محزون اولوب، اثرلی بر قصیده نظم ایدوب، خلیفه‌یه کوندرمشدرکه بعض بیتلاری بونلردر:

ما للرسول اتانی منك بالیاس
احدثت بعد وداد جفوة القاسی
فهبك الزمتنی ذنبا بظلمك لی

ماذا دعاك الى تخريق قرطاسى
يا منبع الظلم ظلما كيف شئت فكن
عندى رضاك على العينين والرأس
انى احبك حبا لا لفاحشة
والحب ليس به فى الله من بأس

مضمونى : « سبب نه‌دركه خبر ويرن، سزدن بكا يأس جوابى كتوردى . « خالص مودت اوزرينه، قاتى كوكللى كيمسه‌لر كبى جفا يولنه كرمشسكز ، « فرض ايله‌كه، بكا، ظلمله، كناه اسناد ايلدك؛ لكن رجا يوزندن « يازلمش كاغدمى پاره‌لمكه سبب نه اولدى ؟ . اى بنم كناهلرمه « عفو ايله مقابله ايتماى بلكه ظلم ايله معامله ايلين ذات ! نه « استرسه‌ك شويله ايت ! مكرده بنم قاشمده سنك رضاك مطلوبدر ، بن ، « سكا فاسد فكره مبنى اولميه‌رق محبت ايتمشمدر . الله تعالى ايچون « اولان محبت، عيب دكلدر » ديمكدن عبارتدر .

سُكَيْنَه

امام حسين بن على رضى الله عنهما حضرتلرينك قزى (ست سكينه) در . اصل اسمى (آمنه) ياكه (امينه) ياخود (اميمه) ايدى . امام محترم جنابلرينك (رباب بنت امرأ القيس) نام حليله وخليله‌لرندن دنيايه كلمشدر . حسن وظرافتده، فصاحت لسان وطلاقتده، امثالسز اولديغى كبى، عقل وذكاوت، علم وادبده، دخى زمانه‌سنك فريده‌سى ايدى . حتى فرزدق وابن اذينه كبى مشهور شاعرلرك شعرلرنى انتقاد، وكنديلرنى هم الزام ايدردى . ادبياتده يد طولاسي اولديغى كبى زهد

وتقوالقده هم نظیرسز ایدی . ابتداء مصعب بن زبیره [١] نكاح ایدلنوب، (٧١) تاریخنده حجاج بن یوسف طرفندن شهید ایدلدکی صوکنده عبد الله بن عثمان بن عبد الله بن حکمه واروب، قریب اسمنده اوغلی اولدی . بونك بعدنده اصبغ بن عبد العزیز بن مروانه عقد ایدلمش ایسه‌ده، کورشمزدن مقدم طلاق اولنه‌رق، زید بن عمرو بن عثمانه وارمشیدی . فقط سلیمان بن عبد الملك بن مروان طرفندن اجبار ایدلمکنه چاره‌سز اوله‌رق، بو کیمسه هم طلاق ایلدی . نوادر وحکایات ظریفه‌سی چوقدر . (١١٧) تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده وفات اولدی .

سلامة الزرقاء

عباسی خلیفه‌لر زماننده اولان مشهور مغنیه‌لردن اولوب، ابن رامین جاریه‌سیدر . (ربابه) ایله (سعده) نك بولدشی اولوب، حسن الحان وموسیقیده، شعر وادبده، امثالسز اولمشدر . منصور خلیفه زماننده بصره والیسی‌نك اوغلی بولنان جعفر بن سلیمان، کندیسنی سکسان بیك درهم مقابلنه صاتون آلمشیدی . کوك کوزلی اولدیغی مناسبتیله «زرقاء» دیمکله شهرتی اولدی . بعض نوادری واردر [٢] .

سلامة الصحابیه

فخر کائنات افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك اوغلی

[١] بذل مصعب بن الزبیر فی زواج (سکینة) ملیون درهم . تاریخ التمدن الاسلامی (ص٦٦).

[٢] الکامل للعلامة ابی العباس المبرده مراجعت اولنه . (ج ١ ص ٣٨٠).

Из фондов Российской национальной библиотеки

ابراهیمی تربیه ایدن خاتوندر. صحابیه خاتونلرك اوکردولرینه بناء، کونلرك برنده رسول اکرم حضورینه چقوب: « یا رسول الله! ارلر حقنده « هر درلو سونچلر ویردکـکز حالده خاتونلره مخصوص سونچلر ویرمازسکز! » دیدی. فخر کائنات افندمز حضرتلری: « بو سوزی سکا یولدش خاتونلرك اوکرتمش اولمه‌لی » دیه استیضاح ایتدکنده سلامه ده درست، آنلر اوگرتدیلر » دیدی. بوکا قارشو رسول الله حضرتلری: « سزدن برکز رضا اولمازمی وقناعت ایلمازمی‌که کندیسندن زوجی خشنود اوله‌رق حامل اولدیغنده' آکا، الله تعالی یولنده صائم وقائم اولانلرك اجری ویرله؛ ووضع حمل زمانی کلدکنده الله تعالی حضرتندن احسان ایدلن ثوابلری، کوك ویر اهلی تقدیر ایده آلمیه! » دیه طوغدرمق، ایمزمك، وبالایی تربیه‌لب اوسدرمك وقتنده، اویقولرنی قالدرمق کبی مشقتلر، برابرینه اوله‌چق فضیلتلری بیان بیورمشلردر. (خاتونلره راست هم بیوك بر سونچ!...).

سلامة القِسّ

مشهور مغنیه‌لردن بر جاریه‌در. مدینه‌منوره ده دنیایه کلوب، موسیقی هنرنی (مسقواده، قزانده، یاکه برلین ایله ۋیانه‌ده دکل) مدینه شهرنده اوگرنمشیدی. امویلردن، یزید بن عبدالملك خلیفه، افندیسی اولان سهل یاکه سهیل بن عبدالرحمن بن عوف الزهریدن اوچبیك آلتون برابرینه صاتون آلمشیدی. (حبابه) نك ایدشی اولوب، یزید نظرنده زیاده حرمتلی واعتبار اوزرنده اولوب، خاص مجلسلرنده برابر اولنور ایدی. یزید وفات اولدیغنده سویلمش اولان

مرثیه سنڭ مضمونی بودر : « کیچەمی آچی قایغولی اولەرق ، انواع حسرتلر ایله کچردم . زمانه جفاسی آستونده خوار وذلیل قالدیغمز سببلی بزلری عیب ایتمەگز ! زیرا بزلر ، حالمزی اونوتمای دائم خاطرنده طوتەقده اولان بر أفندمزی غائب ایتدك ! . . » . مکەءمکرمەنڭ مشهور عالم وزاهدلرندن اولان عبدالرحمن بن عبدالله بن ابی عمار المکی ، زهد وعبادتی کوبلـکندن « راهب » معناسنده اولان « قس » دیمکله شهرت بولمشیدی . بر آرەلق (سلامة) نڭ غناسنی ایشدوب ، محبتیله مبتلا وعشقیله مفتون اولدی [١] کندیسی تابعین آرەسنده بیوك بر کیمسه اولوب ، یاش یگت ، کوزل یوزلی ، فصیح سوزلی بر ذات ایدی . اوشبو سببدن (سلامة) بوکا اضافتله (سلامة القس) دیه معروف اولدی . مشار الیه عبدالرحمن ك (سلامة) حقنده سویلمش اولان اشعاری چوقدر . بو جملەدن اوشبو بیتلردر .

الم ترهـا لا یبعد الله دارها
اذا طربت فی صوتها کیف تصنع
تمد نظام القول ثـم ترده
الی صلصل من صوتها یترجع

سلطان بخت

تیمورلنك قزی (جهان بخت) در . ابتداء هیچ بر ار قبول ایتمـای نکاحلنمای طوردی ایسەده ، صوکره بغداد خاتونلری ایله صحبت ایدوب ، ملایمت کسب ایتدی [٢] وسلیمان شاهله ازدواج ایلدی .

[١] ثم اناب . تاج العروس (ج٤ ص٢١٧) .

[٢] ابن عربشاه ، سمرقند شهرینه کلن بغداد خاتونلری ، خلقنی بوزدقلری سببندن ار سوماز اولدی ، دیمشدر . عجائب المقدور . (ص٢٢٨) .

Из фондов Российской национальной библиотеки

سُلَکه

زمان جاهلیتده اولان عرب شاعره‌لرندندر . مشهور شاعر سلیك بن السلکه‌نك آناسی ایدی . مذکور اوغلینك وفاتنده گوزل مرثیه نظم ایتمشدر . بعض بیتلرینك مضمونی : « اوغلم ! یکتلرده اوله‌چق گوزل صفتلردن سنده قانغیسی یوق ایدی ؟ ! .. کوب مقصودلرگه زحمتسز نائل اولمشیدك ! کاشکی سنك یریکه بن وفات اوله ایدم ! ... » در . اوشبو سلیك ، عربلرك شاعرلرندن اولدیغی کبی اك قورقنچ واك اوصال اوغریلرندن ایدی . حقنده چوق ضرب مثل ایدلمشدر .

سلمی

حفصه اسملو کیمسه‌نك قزی وسعد بن ابی وقاص حضرتلرینك خاتونیدر . قادسیه محاربه‌سی کوننده ابو محجن نام صحابه برسبب ایله سعدك حبسخانه‌سنده بولنور ایدی . محاربه غایت شدتلی اولدیغنی گوردیکیله ابو محجن مزبوره‌دن : « ای حفصه قزی ! مرحمت ایدوب ، آیاقلرمدن بغاولرمی آل ، صوکره سعدك آتنی ویر ! اسلام عسکریله برابر محاربه ایده‌لم ! اگرده سلامت قالسه‌م هیچ شبهه ایتمه ، اورنمه کیروکلورم ، اگرده شهید اولورایسه‌م ، هیچ کیمه ضرر اولمیه‌چقدر ! .. » دیه رجا ایتدی . سلمی ایسه بوسوزلره کوکلی یومشاب ابو محجنی

Из фондов Российской национальной библиотеки

حبسدن چقاروب صورمش آتنی هم ویردی. بونك اوزرینه ابو محجن ده محاربه یه کروب، ارسلان کبی غیرت اوزرنده محاربه ایتمش، حتی عمرو بن معدیکرب، طلیحة بن خویلد کبی عرب بهادرلری حیران اولمشلردر. صوغش تمام اولدیغنده حبسخانه یه کلوب کرمش وبغاولرنی کندی الیله آیاقلرینه قویمشدر (سلمی) ایسه بو خبری سعد بن ابی وقاصه سویلدکنده، سعدده حبسخانه دن چقاروب آزاد ایلمشدر. (همت، وفا، آدمچیلکلره حیران اولگز! ...).

سلمی

بو اسمده صحابیاتدن مشهور خاتونلر بونلردر:

۱) (سلمی بنت ابی ذؤیب) فخر کائنات سلطان الانبیاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك سوت آنالری اولان (حلیمه بنت ابی ذؤیب) همشیره سیدر. افندمز حضرتلرینه کلور ایمش. نبی محترمك، مبارك ردالرنی دوشاب: «مرحبا یا امی!» دیدکلری روایت ایدلمشدر.

۲) (سلمی بنت عمیس الخثعمیه) اصحاب آره سنده «اخوات مؤمنات» دیه مشهور اولان خاتونلرك بریسی و(اسماء بنت عمیس)ك همشیره سی ایدی. حضرت حمزه دن دنیایه کلن قزی (امامه) رسول اکرمك اوکی اوغلی اولان سلمه بن (ام سلمه) یه نکاحلنمش ایدی. زوج محترملری حضرت حمزه رضی الله عنه احد وقعه سنده شهید اولدیغنده، شداد بن اسامة اللیثی یه واردی، وعبدالله ایله عبدالرحمن اسمنده ایکی اوغلی دنیایه کلدی.

سلمى البغداديه

بغداد اهالیسندن (سلمى بنت القراطيس) دیه مشهور اولان شاعرهء فاخره ، ادیبهء نادره‌در ، شعر ایله فصاحتی ؛ جمال ایله عفتی جامع ایدی . بومرتبه کوزللکی ایله برابرفوق العاده ناموسلی وعفیفه اولدیغندن ، خبردار اولوب ، مقتفی [١] بالله ، کندیسنه بر چوق هدیه ارسال ایتمکله تلطیفی ایتمش ، وعفتنی حفظ ایتمك حقنده بعض نصیحت ایلمشدر . کندیسنك جمالی حقنده سویلمش اولان بر فخریه‌سی واردر .

سلمى المتدليه

عمرو بن زید بن لبید قزیدر . عدی بن بخار قبیله‌سندن اولوب ، ابتداء مدینه جوارنده بولنان اوس قبیله‌سی اوغلرندن اصیحه بن جلاحه ، وآندن صوك قریش اوغلرندن هاشم بن عبدمنافه واروب ، نبی محترم صلى الله علیه وسلم حضرتلرینك باباسی عبد المطلبی طوغدرمشیدی . عقللی وتدبیرلی خاتونلر ، هرکیمه نکاحلنور ایسه‌لرده ، عرب عادتی اوزره ، کندی اختیارلری اوزلرنده اولنور ایدی . مزبوره‌ده بوکبی خاتونلرك بری ایدی .

---

[١] مقتفى بالله عباسیه دن (٣١)نجی خلیفه اوله‌رق (٦٦) یاشنده (٥٥٥) تاریخنده وفات ایتدی .

سلمى اليمانية

اسلام شاعرلرينك بحترى ابوعبادة البحترى جاريه‌سيدر. اصلى يمن مملكتندن ايدى. صاتون آلديغى وقتده هنرنى امتحان ايلمك نيتيله: «كيم ياردمجى اولسون، اوعاشقه‌كه كچكنه حالنده محبت ايله مبتلا اولوب، بيودكنده، مذكور محبتى عالمه داستان اولمشدر. محبتنك باشى، بر كورمك اولوب، او كورمك آنى اويقوسز قالدرمش ويوركينى اريتمشدر» مضموننده اولان:

من لمحب احب فى صغره
فصار احدوثة على كبره
من نظر شفه فأرقه
وكان مبداء هواه من نظره

بيننه قوشوب، شعر سويلركه بيوردقلرنده، هيچ فكر ايدوب طورماى:

لولا التمنى لمات من كمد
مر الليالى يزيد فى فكره

ديمشدر. مضمونى ايسه: «اكرده محال فرضلرى ده اولماز ايسه حسرتندن جان ويرر ايدى» ديمكدر.

سُمَيَّة

زمان سعادتده سلامت، وصحبتنده اختلاف بولنمش؛ طب وحكمتى

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایرانده تحصیل ایتمش اولان حارث بن کلدة الثقفی نام مشهور عرب طبیبنك [۱] جاریه‌سی ایدی. روایتلره کوره یمن حکمدارلرندن ابوالجبر یزید بن شراحیل الکندی نام ذات، کندیسنه دوا ایتدردکنك خدمتنه مکافات اولمق اوزره عبید نام قلی ایله اوشبو سمیه نام جاریه‌سنی هدیه ایلمشدی. حارث ایسه، سمیه‌نی عبید اوزرینه تزویج ایتمشدر. سمیه، هجرتدن برنجی سنه‌ده، مذکور زوجی عبید فراشنك اولدیغی حالده زیاد اسملو اوغلنی دنیایه کتورمشیدی. حضرت عمر خلیفه ایکن وقتنده زیاد بن عبید، یمن فتنه‌سنی باصدروب قایتدیغنده، ابو سفیان بن حرب، بو ذاتك عبید بالاسی دکل، بلکه غیر مشروع صورتده وجوده کلمش کندی بالاسی ایدکنی، بیوك کیمسه‌لردن برایکیسی حضورنده سویلمشیدی [۲] زیاد زیاده عقللی اولدیغی کبی غایت فصیح بر خطیب ایدی، وشو سببدن هر کیمك اعتبارنده اولمیه باشلادی. امام محترم علی رضی الله عنه خلیفه اولدیغنده، زیادی امیر ایدرك فارس طرفنه ارسال ایتدی، وزیادده خوب یارارلق کوستردی، وکندیسنك بیوك اشلره قدرتی ایرشه‌چکنی عالمه اثبات ایلدی. هر نه قدر حضرت معاویه بو ذاتی کندی طرفنه میل ایتدرمك ایچون مکتوبلر یازمقدن ووعدلر ایلمکدن خالی قالمادی [۳] ایسه‌ده، زیاد التفات ایتمادی، وامامه اولان صداقتندن وحسن خدمتندن آیرلمادی. حضرت علی رضی الله عنه

---

[۱] درست روایته کوره حارث بن کلدة اسلامه کلمامشدر. سعد بن مالك ابی وقاص بر وقت خسته اولدیغنده، جناب رسالتپناه افندمز حضرتلری، مذکور حارثدن دوا ایتدردکی اسد الغابه‌ده مذکوردر (ج ۱ ص ۳۴۵) بوندن ایسه، خسته وقتده طبیبلره هم‌ده غیر مسلم طبیبلره مراجعت ایلمك جائز ایدکی آکلاشلنور.

---

[۲] بوطوغروده ابو سفیانك سویلمش اولان شعرلری هم واردر. وفیات الاعیانه مراجعت اولنه (ج ۲ ص ۲۹۵). ابن تیمیه حضرتلری نه ایچوندر، زیادی حارث فراشنده وجوده کلمشیدی دیمشدر. رفع الملام عن الائمة الاعلام. ص ۳۵.

---

[۳] نهج البلاغة‌ده بوکا هم اشارت واردر. ج ۲ ص ۳۸.

Из фондов Российской национальной библиотеки

شهید اولدیغی صوڭنده، زیادڭ قوت واقتدارندن خوف ایدرك،
(ابن ابیه، ابن عبید، ابن امه، ابن سمیه) دیمكله معروف اولان
زیادی، ابو سفیانڭ (سمیه) ایله متهم اولمه‌سنی، و بعض وقتلر،
زیاد غیر مشروع صورتده كندی بالاسی ایدكنی سویلمه‌سنی سند
ایدرك، معاویه حضرتلری (٤٤) تاریخنده [١] ابو سفیانه الحاق
ایدوب، كندیسنه نسبا قارندش ایلدی، وبو سایه‌ده زیادی اوزطرفنه
جلب ایتمیه موفق اولدی. بوندن صوڭ زیادده امضالرنی «زیاد
بن ابی سفیان» دیه یازار اولمشدر. اوشبو سببه مبنی اوله‌رق زیادڭ
بالالری وخلفلری بر قرندن زیاده قریش نسلندن محسوب اولوب
كلمشدر. انچق (١٦٠) تاریخنده عباسیلردن مهدی خلیفه طرفندن
رسمی صورتده، بو نسل قریشه لاحق اولمه‌سندن منع ایدلدی [٢].
حضرت معاویه‌نڭ زیاد حقنده اولان معامله‌سی بتون اهل اسلام ایچون
بیوك بر مصیبت اولوب، حتی كندی عصرنده وكندینه ملازمت ایدن
عالملرده بوكا هیچ بر شرعی وجه بوله‌ماه‌مشلردر. ابو عثمان یزید بن
زیاد ابن مفرغ نام شاعرڭ، زیاد اوغللرینه اوشبو خصوص ایله
تعریض ایدرك سویلمش هجویه‌لری مشهور اولدیغی كبی، باشقه
بر عرب شاعری‌ده بویله سویلمشدر:

الا ابلغ معاویة بن حرب
لقد ضاقت بما تأتی الیدان
اتغضب ان یقال ابوك عف
وترضی ان یقال ابوك زان
واشهد ان رحمك من زیاد
كرحم الفیل من ولد الاتان

[١] مروج الذهب نسخه‌لرینڭ هر ایكی طبعسی، طبعخانه سهوی اوله‌رق، بو واقعه‌نی (٣٥) تاریخنده كوسترمشدر.

[٢] تاریخ الكامل. (ج ٥ ص ١٦).

Из фондов Российской национальной библиотеки

بو بیتلر ، معاویه جنابلرینك کندیسنه هم یتشدکی مرویدر . زیاد یدکت اولدیغی وقت ، (سمیه) وفات اولمش ایسه‌ده ، شرعی آناسی اولان عبید سلامت ایدی . بونی ایسه بیك درهم ایله صاتون آله‌رق آزاد ایلمشدر . زیاد ، وفات اولان کوننه قدر بصره ایله کوفه ولایتنك والی اولوب (٥٣) تاریخنده وفات اولدی . اصحابدن دکل ایدی [١] . امام محترم حسین رضی الله عنه حضرتلرنی (کربلا) صحراسنده شهید ایدن ویزید عسکرینك قوماندانی اولان بدبخت عبیدالله ، اوشبو زیادك اوغلیدر . « اف بو دنیایه ! ..... کیم بالالری کیم بالالرینه مسلط اوله‌در ! ..... » . (سمیه) نك زیاددن باشقه ابوبکرة ، نافع ، شبل ، اسمنده اوغللری وار ایدی‌که حضرت مغیره بن شعبه‌نك برحادثه‌سی حقنده [٢] جمله‌سینك اسملری مذکوردر . ابوبکره ، صحابه‌لرك زاهدلرندن اولوب (اصل اسمی نفیع ، در) حضرت معاویه‌نك مذکور حادثه‌سنی ایشتدکنده ، زیاد ایله سویلشمامك حقنده یمین ایتمشدر ، هم : « ای زیاد ! آناسنی زناچی ایندی ، اوزینك شرعی آتاسندن اوزنی نفی ایلدی ، ایمدی رسول اکرم حرمی اولان ام المؤمنین (ام حبیبه) بنت ابی سفیان ایله کورشمکچی اوله‌درمی ؟ .. اکرده بویله حال اولورسه نه بیوك مصیبت ! ..... » دیه تأسف ایتدکی مرویدر . لکن زیاد مدینه‌یه واردیغنده (ام حبیبه) رضی الله عنها ، زیادی قبول ایتمدی دییورلر .

سودابه

ایران شاهلرندن کیکاوس خاتونیدر . دلبرلکده مشهور برخاتون اولوب اوگی اوغلی سیاوش بن کیکاوسه عاشق اولمشیدی . معشوقی ایسه

[١] اسد الغابه . (ج ٢ ص ٢٢٥) .

[٢] صیح البخاری . (ج ٣ ص ١٥٠) .

بویله خبیثلگه راضی اولمادیغندن (زلیخا) نك یوسف پیغمبر حقنده ایتدکی افتراسی قبیلندن بر افترا ایدوب، کیکاوسه ایرشدردی. بونك نتیجه‌سی اوله‌رق، سیاوش، ایران مملکتنی ترك ایدرك، توران مملکتنه کندی واراده توران حکمداری اولان افراسیاب طرفندن حرمتله قبول ایدلدی. هرنه قدر افراسیاب جانبندن حرمت کوردی، حتی (فرنکیس) نام قزنی نکاح ایتمکله کیاوی اوله‌رق طوردی ایسه ده، اخیرنده بر حادثه سببندن بلایه اوچراب، افراسیاب امریله قتل اولندی. بوندن صوك ایران ایله توران آره‌سنده بیوك وقانلی محاربه‌لر ظهور ایتمشدر.

سوده

زوجات طاهرات جمله‌سندن اولان ام المؤمنین (ام الأسود) در. زمعه بنت قیس بن عبد شمس القرشی قزی اولوب، آناسی ده (شموس) بنت قیس ایدی. الك زوجی کندینك ابن عمی واصحاب کرامدن، سکران بن عمرو اولوب، مزبور ایله برلکده حبشه هجرت ایتمشلر ایدی. حبشدن مکه‌یه قایتدقلرنده اری سکران وفات اولمغله (سوده) ده طول قالدی. بو واقعه ام المؤمنین (خدیجه) رضی الله عنها نك وقت وفاتنه مصادف اولمغله، جناب رسالتپناه طرفندن تزویج بیورلدی [۱]. (سوده) نك جمله قریبلری وقارنداشلری، رسول اکرمه برنجی دشمن اولدقلرندن، هیچ کیم یاننه واروب صغنمق احتمالی قالمامای، بتون دنیادن مأیوس اوله‌رق عاجز قالدیغی وقت، زوجات طاهرات عدادنه کرمه‌سی کندیسی ایچون بیوك بر تسلیة خاطر اولمشدر.

[۱] بونك تزوج ایتمه‌سی اسد الغابه ده (عائشه) ترجمه‌سنده‌در. (ج ۵ ص ۵۱۲).

حرم نبوی یه کردکاری وقتده پك یاش اولمادقلرندن ، نبی محترم سلامت وقتلرنك تمام قاریلق حالنه یتمشلر ایدی . بالاسی اولمای ، حضرت عمر الفاروق خلیفه‌لکی زماننك ارتحال ایتدی . کندیلرندن بش عدد حدیث شریف مرویدر . آز قانلی وضعیف بدنلی بر خاتون ایدی ، دییورلر .

سوسن

سادات کرامدن ابو القاسم محمد المهدی بن الحسن العسکری حضرتلرینك آناسیدر . ابو القاسم ، عباسیلردن معتمد خلافتنك (۲۵۵) تاریخنده ، معتمد خلافتندن قرق بر کون کچدکنده دنیایه کلمشدر . شیعه‌لردن امامیه فرقه‌سنك اعتقادلرینه کوره ، مذکور ابو القاسم ، اون یاشنده ایکن ، یعنی (۲۶۵) تاریخنده «سُرّ من رأی» شهرنده ، آناسی (سوسن) کوروب طوردیغی حالده خانه‌لرنك اولان بر سردابه [۱] کروب ، غائب اولمشدر . بونلر ، اوشبو ابو القاسمی (حجت) ، (قائم) ، (منتظر) . (صاحب الزمان) ، (مهدی) ، (صاحب السرداب) ، دیه تلقیب ایدرك : « حیاتده اولدیغی حالده والده ماجدی عبادت ایتمکده اولان سردابه کروب ، مختفی اولدی ، آخر زمانده دنیایه ظاهر اولوب ، بتون دنیایه مالك وصاحب اوله‌چق ! . . . . » دییورلر . ابو القاسمك ترك حالنده سردابه کروب غائب اولمه‌سی ، خطامی صوابمی ، یالکز اوشبو خاتون خبرینه بناء ایدلمك ، هرنه قدر عجب ایسه‌ده ، باشقه عجب خبرلرك بریسی قبیلندن یالکز بر تبسم ایله اکتفاء ایدلنور . لکن بونچه عصرلر ترك اولنه‌چغی ، وصوکره اوشبو دنیایه ظاهر اولوب ده بتون دنیایه حکم ایده‌چکی نه کبی دلیللره بناء ایدلمشدر عجبا ! . . . . شیعه‌لرك ، کندیلرینه مخصوص اعتقادلری وکلام کتابلری ، هم حدیث

[۱] سرداب ، زرداب وزننده یر آستونده اولان اوطه (بولمه) در .

Из фондов Российской Национальной библиотеки

نقل ایتمکده آیرم مسلکلری اولدیغندن . مذکور اعتقادلری حقنده بلکه وجهلری اوله بیلور . هرنه ایسه مذکور اعتقاده کوره مهدی پك کچکمش اولدیغندن ، آقرون ویالقاو کیمسه‌لر حقنده : « ابطاء من مهدی الشیعة » دیه ضرب مثل اولنور [١] . (سوسن) ترکی اسمی اولدیغندن ، شوزمانده بغداد شهرنده اولان بزم ترکی قومنه منسوب بعض کیمسه‌نك قزی اولنه‌چغی ظن اولنور . وبر روایته کوره (سوسن) محمد المهدی نك اوز آناسی اولمای ، بلکه آتاسی حسن العسکری آناسیدر . اوز آناسی ایسه (صیقل) یاکه (خمط) یاخود (نرجس) اسمنده اولمش ایمش . شیعه‌لردن باشقه فرقه‌لر هم آخر زمانده برمهدی ظهور ایده‌چکنی سویلرلر ایسه‌ده [٢] بیوك عالملر

---

[١] شیخ بهاءالدین ابن القاضی محسن العاملی حضرتلری ، کندی مذهبی اقتضاسنه کوره اوشبو منتظر اولان مهدی‌یه خطاب ایدرك سویلامش اولان « وسیلة الفوز والامان فی مدح صاحب الزمان » قصیده سنده :

وأنعش قلوبا فی انتظارك قرحت
وأضجرها الاعداء ایـة اضجار
وخلص عباد الله من کل غاشم
وطهر بلاد الله من کل کفار
وعجل فداك العالمون باسر هم
وبادر علی اسم الله من غیر انتظار

دیه اخلاص کوکلی ایله یالوارسه‌ده ، یوق همیشه چقمیور ! . . . . مهدی‌یه بویله مناجات ایده‌چك یرنده ، مهدینك اللهنه یالوارمش اولسه نه اولور ایدی ! . . . ولکن لکل جواد کبوة ولکل صارم نبوة . مهدی ، حقنده ابن خلدون تفصیل وتحقیق اوزرنده بحث ایتمشدرکه بوطوغروده اولان سوزلرك اك کوزلی واك اعتمادلیسی اولسه کرك . (ج ١ ص ١٥١ — ١٦٠) .

---

[٢] مهدی طوغروسنده بحث ایدن ذاتلر ، صوك عالملر ، خصوصا تصوف طرقلرینه منسوب اولانلردر . نه حکمته مبنیدرکه بونلرك بعضیلری حتی ییل وکونلرنی تعیین ایدرك (١٢٥٥) تاریخنده ، شعبانك (١٥)نچی کیچه سنده (عجبا قانغی ساعت وقانغی دقیقه‌ده ایمش ! . . .) دنیایه کله‌چکنی خبر ویره بیلمشلردر . لکن بولندیغمز اوشبو (١٣٢١) ییلی صفر (١٨) کونی جمعه‌دن صوك ایکنچی ساعته قدر ، بوکیمسه مهدیندن هم هیچ اماره فلان بیلنمیور . کوز اوکمزده اولان تافراملرده‌ده بوکا دائر براشارت یوقدر . شریعت تکلیف ایتمادکی ومهمات دینیه‌دن اولنمادیغی برمسئله حقنده بحث ایدشمك ورأی ایله سوز سویلمك ، هر وقت برضرره مؤدی اولدیغی کبی ، صوك عالملرك مهدی بحثلری ده (بابی) فرقه‌سنك ظهورینه وبلاد اسلامه جراد قضا قبیلندن انتشارینه باعث اولمشدر . زیرا بونلر ، مذکور عالملرك مهدی حقنده بیان ایلمش تعریفلرنی « باب » دیه تلقیب ایتدکلری سید علی الفاطمی‌یه تطبیق ایلمشلر وشو ذاتك مهدی اولنه‌چغنه قناعت ایلمشلردر . بوقبیلدن باشقه یرلرده باشقه آدملر هم ظهور ایتمش وایده‌چکدر . اوشبونك ایچون احوال قیامت واخبار آتیه حقنده ، قرآن وحدیثلردن الله ورسول الله مرادی نه ایسه شویله حق وواقع اوله‌چق ، دیه ایمان ایدوب تفصیلی ایله اشتغال ایتمك مناسب دکلدر ظن ایدلنور . ابو الفضائل ایرانی نك ده مهدی حقنده اولان فکری علمی ایله اصلا مشابهت اولمیان اوهام وخیالاتدن عبارتدر . الدرر البهیه (ص ١١٩ — ١٢٠) . بو طوغروده ولی الله الدهلوی دن کوزل برسوز منقولدر . جلاء العینین (ص ٦٣) .

Из фондов Российской национальной библиотеки

وخصوصا سلف صالحلرك ، صبر و احتياط اوزرنده اولدقلری روایت ایدلنور .

سیده

بو اسمده اوشبو خاتونلر مشهوردر : (سیده بنت القائم بامرالله) عباسی خلیفه‌لردن یکرمی آلتنچیسی اولان قائم بامراللهك قزی ایدی . (٤٥٤) تاریخنده سلجوقیلردن طغرلبك ابو شجاع محمده واروب ، یکز آی مقداری طوردیغندن صوك (٤٥٥) ده شهر رمضانده طول قالدی . —

(سیده والدۀ مجد الدولة) آل بویه‌لردن ری حاکمی اولان مجد الدوله نك آناسی اولمغله ، یاشلکنده وصیه‌سی اولوب ، یکتلگنده هم سفاهته مبتلا اولدیغنده امور دولتی اداره ایتمشدر . بر چوق واقعه‌سی واردر [١] . شیخ ابن سینا ابو علی الحسین بن عبدالله ، بر مدت بو خاتون خدمتنده اولنوب ، «المعاد» نام کتابنی هم بونك حضورنده تألیف ایتدکی مرویدر [٢] .

(سیده بنت عبد الرحیم) مشهور محدثه‌لردن اوله‌رق آناسی (جوهره بنت الدوامی) ایله هر ایکیسی علم وصلاح اهلندن ایدیلر .

سیرین

فخر کائنات افندمز حضرتلرینك جاریۀ محترمه‌لری ، و (ماریة

---

[١] تاریخ الکامل . (ج ٩ ص ٧٥) .

[٢] عیون الانباء فی طبقات الاطباء . (ج ٢ ص ٥) .

Из фондов российской национальной библиотеки

القبطیه) نك همشیره سی صحابیه بر خاتوندر . (ماریه) ایله برلكده ، اسكندریه حاكمی اولان مقوقس [١] طرفندن نبی اكرم حضرتلرینه هدیه اولنمغله ، جانب رسالتپناه هم مشهور شاعر حسان بن ثابت الانصاری یه هبه ایلدی . حسانك عبدالرحمن نامنده شاعر اوغلی [٢] بوندندر . اصل اسمی رومی اولەرق (ایرینی) اولدیغی حالده مدینه یه كتورلدكنده تعریب ایدلنەرك (سیرین) دینلمشدر . كندیسندن ایكی عدد حدیث شریف مرویدر .

سیون بیكه

قزان شهرنده اولان خانلر سراینده اك مشهور بر خاتوندر . سرایچی شهرنده اولان یوسف میرزا وبر روایتە كوره یوسف خان بن موسی قزی اولوب ، (٩٢٧—١٥٢٠) تاریخنده دنیایه كلمشیدی . غایت كوزل وعقللی بر قز اولوب ، اون دورت یاشنده ایكن وقتنده ، جان علی خان بن الله یار بن بختیار بن یعقوب بن محمد خان اسمنده قزان خاننه عقد ایدلدی . مذكور خان ، روسیەده كناز واسیلی بن ایوان یاردمیله قزان تختنه چقمشیدی . (٩٤٢—١٥٣٥) تاریخنده سنتبر (٢٥) نچی كون جان علی خان قزانلیلر طرفندن مقتول اولمغله ، (سیون بیكه) ده اون آلتنچی یاشنده ایكن طول قالدی . بو وقتده قزانلیلرك ایسكی خانلری اولان صفاكری خان بن محمود كری خان قریم مملكتندن قزانه كلوب حكمدار اولدی ، و (سیون بیكه) ده

[١] قاموسك ، « المقوقس جریج بن مینی القبطی صاحب مصر والاسكندریه » مضموننده اولان سوزندن مرادی اوشبو ذاتدر . (ج ٤ ص ٢٢٠) .

[٢] معاویه واوغلی یزید ایله برقدر ماجراسی واردر .

Из фондов Российской национальной библиотеки

بونك اوزرینه نكاح ایدلدی . صفاكری خان ایله غایت محبت اوزرنه
كرن كچردكلری مرویدر . (سیون بیكه) دن (۱۵۴۷-۹۵۴) تاریخنده
اوده میش گری بن صفاكری خان دنیایه كلدی . صفاكری خان
(۱۵۴۹-۹۵۶) تاریخنده وفات اولمغله ، ولیعهدی واوغلی اوده میش
گری ایكی یاشنده صبی ایكن قزان خانی نصب اولندی . بو وقت
مملكت امرنی آناسی (سیون بیكه) تدبیر ایدوب ، طورمشدر .
ایكنچی مرتبه طول قالمه‌سی اوتوز یاشلرنده اولمشیدی . اوشبو وقت
ایوان غروزنی ، محاربه قصدیله قزانه كلدی . (سیون بیكه) هر نه قدر
آتاسی یوسفدن یاردم صوردی ایسه‌ده ، یوسف میرزا ، موسقوا دولتی
ایله دوست طوردیغنی بهانه ایدرك یاردم ویره‌مامشدر . قزان عسكری
محاربه‌ده مغلوب اولوب ، (سیون بیكه) واوغلی اوده میش كری خان ،
روس عسكری طرفندن اسیر آلنه‌رق مسقوا شهرینه یبارلدیلر . بو
وقعه (۱۵۵۱-۹۵۸) تاریخنده ایدی . اوشبو ییل آؤغوست
(۱۶) نچی كون ، خان كرمانده اولان شاه علی بن الله یار بن بختیار
بن محمد خانی ، قزانه خان نصب ایتدیلر . اوده میش كری بن
صفاكری مسقوا شهرنده خرستیان مذهبنه ادخال اولنوب ، آتالغیده
ایوان غروزنی كندیسی اولدی ، دیبورلر . بو وقت اوده میش كری
خان (آلكساندر) دیه تسمیه ایدلدی ، وپادشاه سراینده خدمته
تعیین ایدلدی . (سیون بیكه) نی روسلر ، كوچلب ، كندیلری نصب
ایدن شاه علی خانه ویردیلر و بو سبب ایله قزانه قایتاردیلر ایسه‌ده ،
آره‌لرنده حسن معاشرت اولمامش ، و (سیون بیكه) ده شاه علی خانی
اصلا سومامشدر . بالاخیره ، (سیون بیكه) شاه علی خان طرفندن
اسیر ایدلنه‌رك مسقوایه یبارلوب ، روسیه دولتنه تسلیم اولندی .
بووقتده ، ایكنچی زوجی اولان صفاكری خان مزارینه بناء ایتدردكی
جامع شریفه واروب وداع ایتدكی وغایت اثرلی سوزلر سویلب كوز

Из фондов Российской Национальной библиотеки

یاشلرنی قان قاتناشدروب، آغزدیغی وبر چوق ابیاتلر سویلدکی مرویدر. مسقوایه واردیغنده اوزون وقت طورمای کدرندن وفات ایتدی، دییورلر. اغلب احتماله کوره وفاتی (١٥٥٧)، هجریه ایله (٩٦٤-٩٦٥) تاریخنده در. بو وقتده یاشی ده ایللی یدی حدودنده ایدی. قزان شهرنده، قلعه ایچنده اولان «خان مسجدی منارەسی» دیه شهرت بولنان مناره، مشار الیها طرفندن بناء ایدیلن مسجدك مناره سی اولور. بونك مسجدی خراب اولدیغی حالده مناره سی سلامت قالمشدر. بوکونده اولان قلعه ایسه، قزانی ضبط ایتدکاری صوکنده روسلر طرفندن بناء ایدلمشدر. اصل اسلام خانلری وقتنده اولان قلعه، بوندن نیچه مرتبه الوغ وکیك اولوب، ویران ایدلمشدر. (سیون بیکه) اوز عمرنده کوپ وبیوك واقعەلر کورەش بر خاتوندر. اصل اسمی (سیونیچ بیکه) اولوب، صوکره (سیون بیکه) و (سیوم بیکه) ایله شهرت بولدی، دییورلر. قزان شهری، روسلر طرفندن (١٥٥٢) تاریخنده (٢) نچی اوکتابرده (هجریه ایله (٩٥٩) سنه (٢٣) نچی شوال چهارشنبه کون ضبط ایدلدی. بو وقتده قزان خانی یادکار بن قاسم بن سید احمد خان ایدی. بو هم اون طقوز یاشنده اوله رق، روسیەلولر طرفندن اسیر آلنوب، مسقوایه یبارلدی، واوراده خرستیان مذهبنه کرمکله آندری قوتوزوفك (ماریه) نام قزیله ازدواج ایتدی [١].

«ش»

شاهجهات بیکم

هندستانده (بهوپال) پادشاهیدر. (١٢٥٤) تاریخنده دنیایه

[١] قارامزین. (ج ص).

كلوب . آناسی (نواب سکندر بیکم) تربیه‌سنده اوله‌رق ، طقوز یاشنده (۱۲۶۳) ده آتاسی تختنه اوطورمشیدی . (۱۲۸۸) تاریخنده ابو الطیب صدیق بن حسن القنوجی البخاری یه واردی . علوم عربیه ولسان فارسیده مهارتی وامور سیاسیه‌ده اقتداری ، اولوب ، علم اهلنی حمایه ایندکی وبر قدر مؤلفاتی ؛ اولدیغی مرویدر .

شجرة الدر

مصر پادشاهی ملك صالح نجم الدین ایوب جاریه‌سیدر . ملك صالحك اوغلی ملك معظم تورانشاه قتل اولندیغنده (٦٤٨) تاریخنده، مزبوره مصر تختنه اوطورمغله (ملکة المسلمین والدة خلیل) عنوانیله کندی نامنه خطبه اوقوتدی . هرنه قدر نفوذلی ذاتلره مناسب هدیه‌لر ، ملایم سوزلر ایله مداره واستماله ایلدی ایسه‌ده ، رعیتك کوکللری قرار تابمای اخیرنده عـزل ایتدیلر ، یاخود اوز اختیاریله عزل اولنوب ، یرینه سلطان اولان ایبك الجاشنکیره واردی . بو وقعه (٦٥٣) تاریخنده در . بوندن ایکی سنه صوکره ، ایبك ، موصل امیری اولان بدر الدین لؤلؤ قزنی آلمق قصدنده اولدیغنده (شجرة الدر) آچو ایدوب ، کندینك خاص خادملری واسطه سیله ایبکی حمامده قتل ایتدردی . (ایبك) یرینه تختنه چقمش اوغلی الملك المنصور نور الدین علی طرفندن (شجرة الدر) ده قتل اولندی .

فعش ما شئت فی الدنیا وادرك
بهـا مارمت من صیت وصـوت
فخیـط العیـش موصـول بقطـع
وحبـل العمـر معقود بمـوت

(شجرة الدر) مصرده حکومت سورن ایوبیلرك خاتمه‌سی اولوب، اسلام دولتنده، بوندن مقدم ومؤخر هیچ کیمسه مصرده حکمدار اولمامشدر. بونك تخته چقدیغنده، عزالدین عبدالسلام: «مسلمانلرك خاتون پادشاه ایله مبتلا اولمقلرینه نه شیء سبب اولدی؟..» دیه تصنیفلرنده تعریض ایتمشدر. شو وقتك خلیفه‌سی اولان المتعصم بغداددن خط یازوب، «مصره حکمدار اوله بیلورلك بر ار کیمسه تابلمادیمی؟» دیمشدر. حج شریفه محمل کوندرمك عادتی بونك سنتی دییورلر. اصلی بزم ترکی قوممزدندر [١]

شرف خانم

عثمانلی ادیبه‌لرندن اولوب، نبیل بك نام کیمسه قزیدر. کوزل مرثیه‌لری اولوب، (١٧٤) صفحه‌ده بر دیوانی استانبولده مطبوعدر.

یا الهی دکلم مستحق احسان ایله؟
کرم ولطفکی حقمده فروان ایله!
نعت، مرثیه، مناجات ستایشلری!
سبب مغفرت ایت زیور دیوان ایله!
آڭلایم نیك وبدی خیر وشری بالجمله
بیلدروب، علم لدن سرینی عرفان ایله!
جمله ارباب کمالك نظرندن دیلرم!
نه قدر وار ایسه نقصانمی پنهان ایله!
وزن ومعنادن اکر اولسه ده عاری «شرف»ك
شعرنی منتخب حضرت حسان ایله!

---

[١] تحفة الاحباب للسخاوی. (ص ٩٦).

مناجتلری بونکدر. شیخ الاسلام عاشر افندی نسلندن اوله‌رق، (١٢٢٤) تاریخنده دنیایه کلمشیدی.

شرفیه خانم

مصرده سعید اسملو کیمسه قزی اولوب، (١٢٦٠) تاریخنده دنیایه کلمشدر. (٨) یاشنده ایکن آتاسندن یتیم قالمغله آناسی (مخدومه) اجتهادی سایه‌سنده اوقومیه، یازمیه، اوکرنوب؛ چیکش، نقش کبی قول هنرلرینه ماهر اولدی. محمد کمال اسمنده برینه محبت باغلاب؛ هم ده طرفین رضالغی ایله ازدواج ایدرك، نکاح تدارکی ایدلدکی وقتده محمد کمال وفات ایتدی. اوشبو ساعتدن شرفیه خانم ده دنیادن عزلت ایدوب، محبوبی ایچون اوتوز ییللردن بیرو حسرت چیکوب کوز یاشلرنی دوکوب؛ عمر اوزدرمقده اولمشدر.

شریفه خانم

عثمانلی خاتونلری آره‌سنده غیرت وشجاعتله مشهور برخاتوندر. قره داغ محاربه‌سنده، بهادرارلر آره‌سنه کرمکله، ارلردن زیاده هنر کوسترمشدر. لوبین قضاسندن اولوب، (بوشناق شریفه) دیمکله‌معروفدر.

شعانین

عباسیلردن متوکل خلیفه خاتونیدر. اصلی شام ولایتنده برکشیش

Из фондов Российской национальной библиотеки

قزی اولوب ، مناستردن چقوب ، خلیفه یه نکاحلندی ، وخلیفه نظرنده
حرمتی هم کامل ایدی . شاعره ، مغنیه ، وفوق العاده حسنی ایدی .

شعوانه

علم وفضلیله ٬ زهد وتقواسیله مشهور برخاتوندر . خاتونلره وعظ
ایدر ، خوش الحان ایله نطقلر سویلر ایدی . مجلسنه زهاد وعباد
حاضر اوله‌رق خیر دعاء رجا ایدرلر ، وفضیل بن عیاض هم زیارتنه
کیدر ایدی . (١٨٧) تاریخنده حرم شریفده وفات اولدی .

شفاء بنت عبدالله

عبدالله بن عبدشمس القرشی العدوی قزی (لیلی)در . کنیه‌سی
(ام سلیمان بن ابی حثمه) ایدی . اڭ اول اسلامه کلنلردن اولوب ،
مدینه یه هجرت ایتمش ؛ وصحابیه لرڭ عقللی وفضل ایله معروفه ٬ لرندن
اولمغله ، رسول اکرم صلی الله علیه وسلم بعض وقتلرده بونڭ خانه‌سنه
تشریف بیوروب اوطوررلر ایدی . خلیفه‌لکی زماننده حضرت عمر
رضی الله عنه بوخاتونه کوب التفات ایدر ، وبعض شیلر حقنده
مشورت ایتمکله فکرنی صورر ایدی . ازواج مطهره دن اولان حضرت
(حفصه) رضی الله عنها جنابلرینه یازو یازمیه اوکرته‌شیدی [١] .
مزبوره ٬ بر وقتده یواش یورمك ، آقرون سویلمك ، کبی صالقون

---

[١] وفی الحدیث دلیل علی جواز تعلیم النساء الکتابة . زاد المعاد ج ٢ ص ٦٣ .

موفيلق ايدن بر كروه خلقى كوروب، بونلر كيملردر؟ ديه سؤال ايتمشيدى. «زاهدلردر» ديه جواب ويرلدكده: «والله حضرت عمر سويلدكى وقتده هر كيمه ايشدلرر، آشغوب يورر، صوقديغى وقتده يرينه كتوررايدى، بونكله برابر كنديسى حق وراست زاهد ايدى» ديمشدر. اوغلى سليمان كنديسندن حديث روايت ايلدى.

شلبيه

اندلسده «شِلْب» قصبه‌سنه منسوب اولان بر اديبه وشاعره‌در. ديوان صورتنده، اشعارى جمع اولنمامش ايسه‌ده، ادبا وظرفا قولنده كوزل شعرلرى تداول ايدلمكده‌در. شلب اميرندن شكايت ايدرك سلطان يعقوب المنصوره، بر قدر ابيات كوندرمشدر. (شلب) اندلسده پايتخت اولان (قرطبه) قربنده بر بلده ايدى.

شمرام

آثوريه مملكتنده جهانكير بر پادشاه اولان (شمرام) يا (شمرم) ياكه (سميرم) ياخود (سميراميس) در [١]. بر جاريه اولديغى حالده افنديسى اولان (منونس) نام سردار طرفندن تزوج ايدلمشيدى.

[١] آثور نام شخص نسلندن اولان (نينو) ياخود (نينوس) آثوريلر دولتنى تأسيس ايدوب، (نينو) شهرنى بناء ايتمشيدى. ايكى مليون عسكردن مركب براردو ترتيب ايدوب، ايرانى فتح ايتدى. صوكره زوجه‌سى اولان (شمرام) بابل شهرنى توسيع ايتدى. بوندن صوك بربرى آردندن اوتوز پادشاه كلوب، ذوق وسفاهتله كون اوزردديلر، آخيرنده [ميديه] سردارى [آرباسيس] وبابل سردارى بلزيس طرفندن بو دولته ختام ويرلدى. دولتلرينك مدتى ١٣٠٠ سنه در. يونس پيغمبر، بونلره مبعوث اولديغى مرويدر.

Избрфондов Российской национальной библиотеки

صوکره آثوریه حکمداری اولان (نینوس) کندیسنی کوروب عاشق اولمغله نکاحلندی ونینوس وفات اولدیغنده آثوریه تختنه چقوب پادشاه اولدی. (شمرام) بابل شهرنی سور ایله احاطه ایتدردی، بغچه‌لر تشکیل ایدوب، فرات یلغه‌سنه کوپر بناء ایتدردی، اوشنداق فراتك آستوندن بورر ایچون یول آچدی، مصر، جزیرة العرب، حبش، سند، مملکتلرنی ضبط ایدوب، بیوك بر دولت تأسیس ایلدی. هر تورلی هنر وصنعتلره رواج ویروب، اربابنه حرمت کوستررر ولائق روشده حمایت هم ایدر ایدی. سازلقلری قورتدروب ایکنلك ایتمك هر طرفنك یوللر اشلنمك، شهر وقریه‌لر تأسیس ایتمك بونك الك سوکلو اشی ایدی. میلاددن «١٨٧٤»ییللر مقدم وفات اولان خاتون پادشاه هم‌ده آزیاده اولان خاتون پادشاه حالنه دقت‌ایتملیدر!..). (اوچونچی سلما نصر) دیه معروف اولان آثور پادشاهی اوشبو خاتونك عینی ایدکی مرویدر.

شموس الجدیسیة

جاهلیت زماننك جدیس قومی رئیسلرندن اولان غفار بن جدیس قزی اولان (عفیره) در. طسم قبیله‌سی، جدیس قبیله‌سنه حکم سوروب، جدیس قبیله‌سندن اره واره‌چق قزلر، اولکی کیچه‌لرنك، طسم قبیله‌سی رئیسینك حضورنك اولدیغندن صوکره ارلرینه تابشرلمه‌سی نظام (!) اولندیغی [١] بر وقتك؛ (بو کبی بر نظام مدنیت دعواسنك اولان اوروپاده هم اونونچی قرن آخرینه قدر جاری اولمشیدی) مذکوره (شموس) حقنده هم بو کبی بر معامله اجرا اولنمشیدی.

---

[١] تاریخ دول العرب. (ج ١ ص ١١٣).

(شموس) اوشبو ذلت وبدبختلکده طاقت کنوره آلمای، خلقی اوستنه چقوب، باشلانغچی اوشبو روشده اولان قصیده‌سنی انشاد ایلدی:

ایجمل ماتؤتی الی فتیانکم
وانتم رجال فیکم عدد النمل
فان انتم لا تغضبوا بعد هذه
فکونوا نساء لاتفر من الفحل
ولو اننا کنا رجالا وکنتم
نساء لکنا لانقیم علی الذل

مضمونی: «سز، قرمسقه‌لر قدر کوب ارلر اولدیغکز حالده یاش قزلرکزک بویله حاللرنی خوش کوره بیلورمیسز؟.... سز، بو واقعه‌یه آچولنمای، قارشو طورماز ایسه‌کز ارلردن قاچمامقده اولان خاتونلر اولسکز!.. اکرده سزلر خاتون اولوب ده، بزلر ار اوله ایدک بوکبی مسخره‌لکه رضا اولماز ایدک!...» دیه‌کدر.
بونی ایشتدکلرنده (شموس) ک برادرلری وبتون قبیله‌لری، کویا ضیافت ایچون طسم قبیله‌سنی دعوت ایتدیلر، وآنلر کلدکلرنده اوّلدن قوم آستنه کوموب ویاشروب قویمش اولان قاچلرنی آلوب، هجوم ایتمکله بتون طسم قبیله‌سنی قاچدن کچردیلر.

شهده

ابو نصر احمد بن الفرج الابری قزیدر. علوم مختلفه‌ده‌کی معلوماتیله حدیث علمنده اولان وفرت وثوق وحسن اسنادیله، حسن خطده‌کی مهارتیله، مشهوره حتی‌که (شهدة الکاتبة) دیمکله معروفه ایدی. ابو الخطاب نصر احمد البطروانی، ابو عبدالله الحسین بن

احمد بن طلحة النعالى، طلحة بن محمد الزينبى، كبى قرن خامس فاضللرندن اوقوب اجازت آلدى، وعبداللطيف بن يوسف البغدادى‌يه استاذاولدى. عصرنڭ ذكرى شائع، شهرتى منتشر وذائع اولمشيدى. فقه، علم توحيد، فنلرنده تصنيفاتى واردر. مقتفى لامرالله خليفه‌يه منسوب اولان على بن محمد بن يحى ابوالحسن الدرينى «ثقة الدوله» ديمكله معروف ايدى، اوشبو شهده‌نى نكاحلنمش ايدى. مزبوره (٩٠) ياشندن كچوب، (٥٧٤) تاريخنده بغداد شهرنده ارتحال ايلمشدر. آتاسى ابونصر هم الوغ عالملرك بريسى اولوب، (٥٠٦) سنه سنده وفات ايتمشيدى. زوجى هم علم وادب ايله موصوف اوله‌رق، بغدادده مكتب ومدرسه كبى خيرات قالدروب (٧٤) ياشنڭ (٥٤٩) سنه شعباننده بغدادده وفات اولمشدر.

شهده

عمر بن احمد العقيلى الحلبى قزيدر. بو هم مشهور محدثه‌لردن اولوب، (شهدة الحلبية) ديمكله معروف ايدى. حلبده فاضل كاشغرى درسنه حاضر اولوب، ثابت بن شرف وباشقه‌لردن اجازت آلمشيدى. صوكره تدريس وافاده ايله اشتغال ايدوب، كنديسينه صلاح الدين صفدى استاذى اولان برزالى وغير مشهور محدثلر، شاگرد اولمشلردر. (٧٠٩) تاريخنده حلب شهرنده ارتحال ايتدى.

شهربانو

ساسانيان پادشاهلرينڭ آخرى اولان يزدجردڭ اوچ قزندن

بريدر . حضرت عمر الفاروق رضى الله عنه عصرنده ايرانيلر ايله اولان محاربه‌لرده اسير آلنه‌رق ، حضرت حسين رضى الله عنه ملـكنده اولمش ، واسلامه كلدكنده (غزاله) ياكه (سلامه) ياخود (سلافه) تسميه ايدلمشدر . حضرت امام على زين العابدين بن الحسينك آناسى ايدى . همشيره‌لرندن برى عبدالله بن عمردن سالم بن عبداللهى ، وديكرى‌ده محمد بن ابى بكردن قاسم بن محمدى طوغدردى . بو اوچ ذات ، علماء اسلامك اك محترملرندرلر .

شيرين

ساسانيان پادشاهلرندن خسرو پرويزك محبوبه سيدر . خسرو وفات اولديغنده ، اوغلى شيرويه پادشاه اولوب ، شيرينى استدى ايسه ده ، شيرين رضا اولممش ، وجبر ايدلنه‌چكنى بيلدككنده كنديسنى زهراب هلاك ايتمشدر . مزبوره ، خسرو پرويزك : «بوملك وسلطنت بزلرده دائمى اولسه ايدى نه اعلا اولوردى» ديدككينه قارشو : «اكرده دائمى اوليدى ، بزلره انتقال ايتمازدى» ديمشيدى .

شيماء

فخر كائنات سلطان الانبياء افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك سوت همشيره‌لرى اولان (حذافه) در . حارث سعدى ايله (حليمه)نك قزى اولوب ، ياش اعتباريله نبى محترم حضرتلرندن بيوك اولديغندن ، قوجاغنه كوتاروب يورر ، وتربيه هم ايدر اولمشدر . نزول وحى

صوڭنك افندمز حضورینه كله رك، كندینی بیلدرمش؛ وجناب عزتلرندن التفاتلر كورمش؛ وایمان كتورمكله صحابیات عدادینه كرمشدر.

« ص »

صبیحه

اندلس ملوك امویه سندن مستنصر بالله حكم بن عبدالرحمن خاتونیدر. علوم وادبیاتك امور سیاسیه ده، مهارتی سببندن زوجی زماننده بیوك بر نفوذ كسب ایتمشیدی. زوجی وفات اولدیغنك، وارث تخت اولان اوغلی مؤید بالله هشام صبی بولنمغله، مزبوره وصیه سی اوله رق دولت امورنی اداره ایلمشدر. مقتدر مأمورلر نصب ایدرك مملكتی توسیع، واورده اولان حكومت اسلامیه شوكتنی تزیید ایتمیه موفق اولدی. ارتحالی (۳۹۸) تاریخنك در.

صدیقه

بو كلمه ناحیه سنك كیچوچات قریه سنك امام سیف الدین بن سبحانقل قزیدر. المت امامی اولان زوجی حبیب الرحمن وفات اولدیغنك یاش حالنچه طول قالوب، اوچ عدد یتیم بالالرنی تربیه ایدوب اوسدردی. (۱۲۴۰) تاریخنك زوجیله برابر (بلغار) خرابه سنی وصوكره اورنبورغ وسعید قصبه لرینه سیاحت ایتمشدر. آناسنك

همشیره‌لری اولان عبدالواحد بن عبدالمنان وعبدالغفور بن عبدالمنان (چیسطایلی) وغیر معتبر عالملر ایله صحبتی وکوب شیخلردن، اوراد واحزاب شریفه اوقور ایچون اجازتی وار ایدی. عمرینک باشنده پک فقیرلک، اورتاسنده بیوک بایلق، آخرنده قارتلق وفقیرلک هم جمله بالالری وتربیه ایدوچیلری وفات اولدیغندن، وحشت ویالغزلق کوردی. بایلغنده کبری اولمادیغی کبی فقیرلکنده هم شکواسی ایشدلمامشدر. صبرلی، تواضعلی، عفیفه اولوب، هر کیمه خیر دعاچی وعلم اهلنه اخلاصلی. کینه وحسد نه‌در بیلماز، اصلا غیبت سویلماز ایدی. زمانه سنده اولان واقعه‌لری، یاقن ویراقلرینک نسب وطبقه‌لرنی عنعنه‌سیله بیلور ایدی. والد محترم (رحمه الله تعالی) هر بر الوغ اشلرنده بوکا مشورت ایدر؛ و: «بو بر خاتوندرکه فکری طوغریلقده ارلر آره‌سنده نظیری نادر اولور» دیه ثناء ایدر ایدی. (٩٩) یاشنده اوله‌رق (١٣١٥) تاریخنده شعبان (١٧) سنده وفات اولدی. قبری المتده در.

صفوت خانم

عثمانلی شاعره‌لرندن (نسیبه) در. محب افندینک قزی ورفعت افندینک خاتونی اولوب، کوزل منظومه‌لری واردر. بو بیتلر هم بونکدر.

دوشمه دیردم دخی بر درده کوکل آه سکا
ینه دوشدک یکی بر درده کیم ایواه سکا
باغلایوب زلفی ایله بو کیجه محکم طوریدم
اسکی دیوانه دیدی ای کوکل اول ماه سکا

Из фондов Российской национальной библиотеки

نیچه بر راه مجازه کیده‌چکسین یا هو !
بیلدره طوغـری یولی حضرت الله سکا
دون کورب حال دگر کونمی ایتدك انصاف !
غالبـا ایتمش اثر آه سحر کاه سکا
صفوتا راز دلك کیمسه یه اظهار ایتمه !
کون اولور یاردم ایدر بـر دل آگاه سکا

(٢٥٣) تاریخنده وفات اولمشدر .

صفوراء

شعیب علیه السلامك قزی وموسی علیه السلامك خاتونیدر . حضرت موسی ، شعیب علیه السلامه سکز ، یا که اون سنه خدمت ایدوب ، مزبوره‌یی نکاحلنمش ایدی . قبری عکا ایله طبریه آره‌سنده (کَفَرمَندَة) نام موضعده‌در .

صَفِیّه

ازواج مطهره وامهات المؤمنین دن اولان (صفیه) حضرتلریدر . بنو نظیر قبیله‌سندن وخیبر امیرلرندن اولان حیی بن اخطب بن سعیه قزی اولوب ، اولـکی اری سلام بن مشکم ، وایکنجی اری کنانه بن ابی الحقیق ایدی . بنو اسرائیل قومندن ویهودی مذهبنده اولنوب ، آناسی ، زمان جاهلیتده وفاده ضرب مثل حکمنه کچمش اولان سموئل بن عادیا قزی ، (بره) ایدی . مزبوره ، خیبر محاربه‌سنده اسیر

Из фондов Российской национальной библиотеки

آلنەرق، افندەمز سلطان الانبیاء صلی الله علیه وسلم طرفندن آزاد ایدلدی، وازواج طاهرات جملەسنه کرمکله بختیار اولدی. وبونکاح سببندن یهودیلر هم اسلاملره محبت ایتدکلری واسلامه یاقین کلدکلری مرویدر. زیاده عقللی، شفقتلی ومرحمتلی بر خاتون اولمشدر. بر وقتده آغلادیغنی کوردکده، جناب رسالتپناه مبارك قولیله یاشنی سورتدکی وخاطرنی تسلیه ایتدکی مرویدر. (۳۶) وبر روایتده (۵۰) تاریخنده ارتحال عقبی ایلدی. صحابیات جملەسندن اولان، آزادلیسی (رزینه) رضی الله عنها کندیسندن بعض حدیث شریف روایت ایتمشدر.

صفیه

عبدالمطلب بن‌هاشمك قزی وفخر الانبیاء رسول‌صلی‌الله‌علیه‌وسلم حضرتلرینك عمەء محترمەلریدر. اشانچلی روایتلره کوره عمەء رسالتپناه زمرەسندن اولان: (اروی) (ام حکیم البیضاء) (امیمه) (بره) (صفیه) آرەسنده یالکز صاحبة ترجمة اسلامله مشرف اولمشدر. جاهلیت زماننده ابو سفیان برادری اولان حارث بن حربه وآنك وفاتنده (خدیجة الکبری) رضی الله عنها آنامزك برادری اولان عوام بن خویلده وارمش؛ وبوندن ایسه عشرەء مبشرەدن اولان زبیر بن العوام حضرتلریله عبدالکعبه نام باالاری اولمشدر. حضرت حمزه سیدالشهداء جنابلریله آنا برهشیره اولوب، عاقله، فصاحت وبلاغت اهلی بر خاتون اولمشدر. آتاسی عبدالمطلب وفاتنده مؤثر مرثیه نظم ایتدکی کبی، جناب رسول‌الله وفاتنده هم اوشبو مرثیەیی سویلمشدر:

الا یا رسول الله کنت رجائنا
وکنت بنا برا ولم تك جافیا

وكنت رحيما هاديا ومعلما
ليبك عليك اليوم من كان باكيا
فدى لرسول الله امى وخالتى
وعمى وخالى ثم نفسى وماليا
فلوان رب الناس ابقى نبينا
سعدنا ولكن امره كان ماضيا
عليك من الله السلام تحية
وادخلت جناب من العدن راضيا

مضمونى: «اى رسول الله! سن بزم فخرمز، وبزه خير خواهمز «ايدك، بزه اصلا جور ايتمادك؛ بزه حقى تعليم وتربيه بابنده «رهبرلك ايدر ايدك، اوشبو كون سنك ايچون آغلايان اغلاسون! «آنام وخالهم؛ عمم وخالم؛ صوكره كندم وجمله وارم رسول اللهه فدا «اولسون! اكرحق تعالى رسول اللهى بزلره ابقا ايتمش اوليدى، «نه بختلو اولوردق، ولكن حق تعالانك حكمى جاريدر. يا رسول الله! «سكا حق تعالى حضرتندن سلام اولسون! وراضى اولديغك «حالده مقام شريفك جنت اولسون!» ديمكدر. احد وقعه سنده برادرى حمزه شهيد اولديغنده فوق العاده حسرتلنمش وكندى نفسينه جبر ايدرك صبر ايلمشيدى. مشار اليها حضرتلرى زياده غيرت وشجاعت صاحبه سى اولوب، خندق واقعه سنده خاتونلر وصبيلر حصار ايچنده پرده لنوب طورمقده لر ايدى. ناكاه برجاسوسك كلوب، تفتيش ومعاينه ايتدكنى كوردكده، صفيه جنابلرى صبيلر ايله برلكده اولان شاعر حسان رضى الله عنه حضرتلرينه: «اى حسان چيق وشو حريفى طوت! قورقارمكه قومنه يول كوستروب، عساكر اسلاميه كندى اورنلرنده كندى اشلرى ايله مشغول اولدقلرى وقتده بزلره هجوم ايدرلر» ديمشيدى. حسان ايسه بوكا قارشو: «اى عبد المطلب قزى، سن بيلورسنكه بن بواشك

Из фондов Российской национальной библиотеки

عهدسندن کله‌چك ذات دکلم» دیدی. (چونکه حسان رضی‌الله جبنلك وقورقاقلق ایله معروف، حتی‌که بتون مدینه محاصره ایدلدکی اوشبو وقتده هم صبیان آره‌سنده اولنمقده ایدی) شو دقیقه‌ده صفیه حضرتلری جاسوس یاننه واروب محاربه وقتل ایلمشیدی. (٧٣) یاشنده حضرت عمر خلیفه‌لکی وقتنده (٢٠) تاریخنده وفات اولوب، بقیعده دفن اولندی [١].

صفیه بنت شرف الدین

احمد شرف‌الدین بن احمد المقدسینك قزی، وشیخ بهاالدین ابن العزك زوجیدر. محدث ابن عبدالدائم‌دن روایت حدیث ایدوب، تدریس ایلمش واکثر درسی صحیح مسلم اولور ایمش. اوزون عمر سوروب (٧٤٠) تاریخنده وفات اولمشدر.

صفیه بنت یاقوت

ابو عبدالله یاقوت الحبشی قزیدر. مشهور محدثه‌لردن اولوب، امام سیوطینك استاذی ایدی. نورالدین بن سلامه وباشقه‌لردن استماع حدیث ایدوب (آسیه بنت جارالله)ك شاکردلرندن اجازت آلمشیدی. ولادتی (٨٠٤) تاریخنده عید فطر کوننده‌در.

---

[١] فتح‌القدیر (ج ٢ ص ٣٣٨)؛ وتاریخ‌الکامل (ج ٢ ص ٢٢٥).

صفیهٔ زاهده

ایرانك سلطان ابوسعید خان زماننك، زهد وصلاح ایله شهرت بولمش بر خاتوندر. ار وخاتونلردن پك چوق مریدی اولنور ایدی. مذکور پادشاهك همشیره سی (قونغرات خاتون) بوڭا معتقد اولدیغندن هر وقت زیارتنه کیدراولمشدر. اصلی بزم ترك نسلندندر.

صوفیه

قزان خانلرندن الهام خان بن ابراهیم خان بن محمود خان بن الوغ محمد خان آناسیدر. الوغ محمد خان سرای خانلغندن (٨٣٩) تاریخنده چقارلدقده، قزان شهرنده برنچی خان اولمشیدی. صوفیه‌نك اوغلی، الهام خان، قزان شهرنك ابراهیم خان صوکنك، بشنچی خان اوله‌رق تخته چقمش ایدی. (٨٧٣) تاریخارنك اولسه کرك، الهام خان روسیه عسکریله محاربه ایدوب، شو محاربه‌ده کندیسی وبرادری، وصاحبهٔ ترجمه اولان، آناسی صوفیه‘ روسیه لولر طرفندن اسیر آلنمغله، (ولوغدا) شهرینه یاکه (ببلی اوزر) که یبارلدیلر ومذکور شهرده وفات اولدیلر [١].

[١] قزان وقزان خانلری خصوصنده اولان مجمع واثرلر (بزم قولمزده اولانلری) زیاده مشوش بر حالده‌در. اسلامچه اولان اسملرك روسچه‌یه‘ وصوکره تکرار اسلامچه (ترکیچه) یه نقل اولندیغنده اولکی رسملرینه باشقه‌لاندیغی؛ اوشنداق خانلرك تکرار عزل ونصب اولنمقلری بویله تشویشلره برنچی سبب اولمقده‌در. بواورنده ذکرایدلمش الهام خان عصرنده علی‌خان اسمنده دیکر برکیمسه کورلوب‘ محمد امین خان ایله ماموتاق خان (بلکه بونلر ایکیسی برکیمسه اولورلر) دخی بر تاریخده کورله‌در. انشأ الله بوطوغروده بذل همت ایدرك یار غمکسارم حسن عطا افندی دفع اشتباه ایدر. الله تعالی موفق بیورسون.

Из фондов Российской национальной библиотеки

«ض»

ضباعه

صحابیاتدن بو اسمده اوشبو خاتونلر مشهوردرلر : (ضباعه بنت الحارث الانصاریه). کبار صحابیاتدن اولان (ام عطیة الانصاریه) نك همشیره‌سی اولوب، تقیه، عابده، نقیه، فصیحه، عفیفه، بر خاتون ایدی. سویلدکنده، قلبلر راحتلنور، قولاقلرده لذتلنور اولمشدر. کندیسنه زفر بن الحارث الکلابی محبت ایتمش ایسه‌ده، اصلا التفات ایلمامش ومقابله‌ده بولنمامشدر.

(ضباعه بنت عامر بن قرط) مزبوره فوق العاده کوزل اولوب، ساچلری بتون بدننی قاپلار اولمشدر. هوذه بن علی الحنفی‌یه وآنك وفاتنده عبدالله بن جدعانه وارمشیدی. لکن آڭا قناعت ایتمای فرقت صوردیغنده، هشام بن المغیرة المخزومی‌یه نکاحلنماز ونکاحلنور ایسه آغر نذرلر وفاء ایلمك شرطیله، عبدالله طلاق ایلدی. واقعا بوندن فرقت اولندیغنده، هشامه واردی، وذمه‌سنه لازم ایلمش اولان نذرلرنی‌ده اداء ایلدی. مکهٔ‌مکرمه‌ده اسلامه کلوب، رسول اکرم افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلری حقنده بیوك فداکارلقلر ایلمشیدی. اوغلی «سلمه هم فضلای اصحابدندر.

ضعف

محمد الامین خلیفه بن هارون الرشیدك مغنیه بر جاریه‌سیدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

مذكور خليفه بغداد شهرنده، ماءمون طرفندن محاصره ايدلدكنده، خليفه‌يه تسليه ويرمك ايچون بری آردندن ايكنجيسی اوله‌رق، بر قدر بيتلر اوقومش ايسه‌ده؛ جمله‌سی‌ده شؤملی بيتلر اولمش، وامينده بونلردن تشأم ايلمشدر.

ضيفه

سلطان صلاح الدين ايوبينك برادری اولان، حلب حاكمی ملك عادل قزيدر. آتاسندن صوك حلب حاكمی اولان ملك ظاهره واروب، محمد اسمنده اوغلی دنيايه كلدی. حلب حكومتی مذكور محمده انتقال ايتدكده صبی بولنمغله، صاحبهٔ ترجمه وصيه اولوب؛ آلتی سنه حكومتی اداره ايلدی. (٦٠) ياشنده اوله‌رق (٦٤٠) تاريخنده وفات اولمشدر.

« ط »

طَبَقَه

عربلردن بر عقللی قز اولوب، كنديسی كبی عاقل ودانا اولان شن اسمنده بريسنه نكاح ايدلدی. بونلر بربرينه موافق اولدقلرندن عربلر: «وافق شن طبقه» ديمشلر ايمش. ايكيسی بر برينه موافق دوشدی ديمكدر [١].

[١] تفصيلی مجمع الامثالده ج ٢ ص ٢١١.

طرفة القينه

عباسيلرك اكابرندن اولان عبدالله بن نصرك جاريه و محبوبه‌سيدر . شاعره ، مغنيه ، اديبه ، بر قز اولوب ، كوزل اشعار سويلر ايمش . « قوياش بايوديغندن صوك ، بنم قومم قوياشك آردنده اولديغى حالده ، سزلر مشرقك اوزاق طرفنده اولور ايسه‌كز ، چوللرده يوردكم حالده يانكزه وارر ايدم ، بويله مسافه يراق اولان يرى‌ده بنده اولان ميل ياقين عد ايدر ايدى » مضموننده اولان :

فلوان شرق الارض بينى وبينكم
وقومى وراء الشمس حين تغيب
لو افيتكم اطوى السباسب بينكم
وقال الهوى لى انه لقريب

ديدكى ابياتلرنى امام مبرد ابوالعباس رحمه الله حضورنده انشاد ايلدكنده ، امام حضرتلرى كامل درجه محظوظ اولمشيدى [١] .

ططران

عز الدين محمد بن احمد بن عثمان بن المنجا التنوخينك قزيدر . (زينب بنت الكمال) دن اجازت آلوب حديث اوقوتمشدر . (٨٠٣) تاريخنده وفات اولدى . ابن حجرك شيخه‌سى اولان (فاطمه بنت المنجا) بونك همشيره سى ايدى .

[١] حديقة الافراح . ص ٣٣

Из фондов Российской Национальной библиотеки

طوطی

عثمانلی شاعره‌لرندن برخاتوندر. کندیسنی شاعر شهیر، ادیب کامل باقی افندی [١] نکاح ایلدی. باقینك احبابلرندن بری: طوطی‌یه مقارن اولدکز!....» دیه نکاحلرنی تبریك ایتدکنده باقی ده: «پك اوچوره! طوطی دکل، قارغه‌در» دیمش ایمش. طوطی ایسه بوندن خبردار اولدیغنده:

غفلة اولمشیکن طوطی غرابه همنشین
ینه شکوایی غراب ایدر، غرابت بونده‌در

دیمشدر. بیتی کوزل دکلمی؟.... بویله سویلمیه بیلن ذاته قارغه دیمك آچق بر ظلم اولمازمی؟....

طوی بیکه

خلقمز آره‌سنده روایت ایدلدکینه کوره، کندی بابالرمزك حکمداری اولان آیدارخان بن توقی خان قزیدر. مزبوره‌نك آتاسی اولان آیدارخان «بلغار» شهرنده هجرتك (٩) نچی ییلی حوت یولدزنده، خان ایدی. کونلرك برنده (طوی بیکه) فالج خسته‌لکنه مبتلا اولوب، طبیبلرده دواسندن عاجز قالدیلر. شو اثناده رسول اکرم طرفندن «بلغار»ه تبلیغ رسالت ایچون ییبارلمش اولان عبدالرحمن بن زبیر، زبیر بن جعده، طلحه بن عثمان، یاخود حنظل بن ربیع

[١] ترکیاده مشهور بر شاعردر. اصل اسمی محمود اولوب، (١٠٠٨) ده وفاتدر.

اسملو صحابه‌لر ، عرب طبیبلری صفتیله خان سراینه قبول ایدلمکله ، خان قزینه دوا ایتمیه باشلادیلر . خارق‌العاده اوله‌رق ، قش کوننک قاین آغاچی اوسدروب ، یاکا سبرکی باغلادوب ، مونچه چابندرتمقله (طوی بیکه) شفا تابدی . بونی کوردکیله خان کل اتباع وشهر خلقیله برابر مسلمان اولدی . بو حادثه (١٢) تاریخنده شهر رمضان اون ایکنچی کوننه مصادف اولان حوت یکرمی دورتنچی کوننک ایدی . (طوی بیکه) ده زبیر بن جعده یه یاخود حنظل بن ربیع اوزرینه نکاح ایدلدی . بو ایسه یوقاروده هم دیدکمزه کوره عوام آره‌سنده مشهور اولان بر خبردر . بونلره کوره حوت آیننک قاین آغاچی اوسدروب سبرکی یصاحق دکل ، یوزغرادیس اوت ایچنک ایمن آغاچی اوسدروب ، خرما یمیشی یتشدرمك احتمالی ده هیچ شی دکلدر . بزه کوره اصل دقت ایدلنه‌جك بر شودرکه : حافظ عزالدین ابوالحسن علی بن محمد الجزری ابن‌الاثیر ، حفاظ اسلام آثارننک اسملری مذکور اولان اصحاب وصحابیات ترجمه‌لرنی ذکر ایلمکی التزام ایندکی حالده « اسد الغابة فی معرفة الصحابة » نام مبارك کتابنده طلحة بن عثمان ، زبیر بن جعده ، حنظل بن ربیع ، اسمنک صحابه اسملری ذکر ایتمیور . عبدالرحمن بن زبیر ترجمه سنک ده بوکبی بر واقعه‌دن اصلا خبر ویرمیور . تاریخ ابن خلدون وتاریخ الکامل و غیر اثرلرده ، رسول اکرم حضرتلرینك یازان خطلری ورسالت ایله یبارمش ایلچیلرنی سویلدکلری اورنلرده ، مذکور حادثه یه اصلا اشارت فلان کورلمیور . اکرده مذکور خبر راست اوله ایدی ، بونچه دقت اوزرنک یازان مؤرخلر واسلام خبرلرینك الك کچکنه‌لرینه قدر روایت ایتمکده اولان بیوك حافظلر ، بویله سونچلی خبری ، نه سببه مبنی اوله‌رق ذکر ایتمای مهمل قالدرمش اولورلر ؟ . . . . حالبوکه بو وقتنک سوریه ، عراق ، خراسان ، مملکتلری ، اسلاملر طرفندن فتح ایدلمامش ، ومدینه ایله « بلغار » آره سنده

Из фондов Российской Национальной библиотеки

هیچ بر طرفدن یول آچلمش دکل ایدی . بوندن اوستون شهر رمضانك حوت یولدزینه تصادف ایدن ییللری (۱۲) تاریخی دکل ، بلکه (۳۶) و(۶۹) هم (۱۰۳) حدودلری ایدی . (۱۲) سنه نك رمضانی ایسه (عقرب) ه تصادف ایتمشدر . ومع ذالك بو خبرك نیچوك بولسه ده بر آز اصلی اوله بیلور . احتمال که : حضرت عمر وعثمان خلافتلرنده ویاکه آنلردن صوك ارمینیه ، دربند ، شروان ، تفلیس ، ولایتلرنده لان وخزرلر ایله محاربه ایدن سلیمان بن ربیعة الباهلی ، سراقه بن عمرو ، عبدالرحمن بن ربیعة الباهلی ، کبی سردارلر طرفندن ، خصوصا خزرلر ایله حرب ایتدکلرنده ، آنلرك علیهلرینه تحریض وترغیب ایلمك ایچون بوکبی اسملرده بعض ذاتلر ییبارلمش اولور . بوتقدیرچه بونلر ، صحابهلرك مأمورلری وصحابهلرك اوغللری اوله بیلور . الك حالده صحابهلر طرفندن ییبارلمش ذاتلر ویاکه صحابهلرك اوغللری دیه سویلنمکده اولوب ، زمان اوته اوته صحابهلردیه شهرت اولهقلری احتمالدر . سیاسی مراده مبنی ، یاخود طوغریدن طوغری یه فضائل اسلامیه یه واقف اولهرق ، خان وسرای خلقی اسلامه کلمکله ، بیوکلردن کیچوکلره ، یاقینلردن یراقلره کیته کیته ، عوام خلقی ، قاره صاوته اوطوردوب قویمش تایاقلرن قاین یفراغی چغاردوب سبرکی یصاتمش اولورلر . اوزمانده دکل ، حتی که الکتریق ، بخار اشلدکی ، تلغرام وتلفون هم ده بیکلر ایله مطبوعات ، بنی آدم ایچون خبر سویلب طوردیغی اوشبو کونده ؛ عوام آره سنده اولان سوزلره ، موقت اولهرق بیش اون دقیقه قولاق ویرلسه ، دنیایه صغماز مرتبهده کرامات وخارق العادتلر ، عادی اشلر منزلنده سویلنور . جناب رسالتپناه سلطان الانبیاء فخر المرسلین افندمز حضرتلری بتون عمرنی عادی انسانلر کبی سببلره یابشمق اوزرنده کیچردکی ، وبعض وقت مشرکلرك اذا وجفالرینه عاجز اولهرق طائفه قدر کتدکی ، دشمنلرك آتمش

تاشلری مبارك آیاقلرندن قانلر آغزدیغی حالده، بزلرده ایسه اوزلرینك اخلاص باغلامش آدملرندن جنت نعمتلری آشادوب طوتلمغله برابر عرش، کرسی، لوح المحفوظلری، اللرنده اوینچق کبی اویناتدران آدملرك حسابی یوقدر. اکرده دقت ایتمك اولور ایسه کز، اورنکزده اوطوردیغکز حالده بونلردن حاجت مقدارنی هر وقت بوله بیلورسز. بناءً علیه (طوی بیکه) واقعه سنده بویله خارق العاده بر خبرك شیوعی اصلا مستبعد دکلدر. والعلم عند الله!...

طَیْطُغْای

مشهور اوزبك خانك محبوبه سی و خاتونیدر. ابن بطوطه «سرای» شهرینه کلدکنده، بونك حضورینه قبول اولنمش وقولندن آلوب قمز ایچمك کبی بیوك ونادر اولەچق التفاتلرینه مظهر اولمشدر. عقللی، ادبلی، تدبیرلی، حسن خلقلی، صالحه، عفیفه، کوب خیراتلی، برخاتون ایدی، دیبورلر. عقلی ایله خانی کندیسنه اسیر ایلمشیدی. بونك مشورتندن باشقه اش قیلمازایمش. وفات اولدیغنده، اوزبك خان فوق العاده محزون اولمشدر.

« ظ »

ظفر خانم

عثمانلی ادیبه لرندن برخاتوندر. «عشق وطن» اسمنده اولان

Из фондов Российской национальной библиотеки

اثری نشر اولندیغنده، ترکیانك بیوك محررلری طرفندن تحسین ایدلمشدر.

«ع»

عابدة المدنية

حبیب بن الولید المروانی نك ام الولد برجاریه سیدر. هرنه قدر کوزل دکل ایدی ایسه ده، فضل وکمالتی موجب حیرت ایدی. مدینهء منوره ده دنیایه کلوب تربیه آلدیغی صوکنده اندلسه کوچرلدی. دار الهجرة امامی اولان مالك رضی الله عنه حضرتلرندن، اسنادیله اونبیك حدیث شریف روایت ایتمشدر. (اسنادیله اون حدیث شریف بیلمدکلری حالده انبارلر طولیسی علم دعواسی ایدن ملالرمزه عبرت!....). بعض نسخه لره کوره بشر بن حبیب بن الولید المروانی جاریه سیدر.

عاتکه

زید بن عمرو بن نفیلك قزی وسعید بن زید بن عمرو بن نفیل بن عبد العزی نك همشیره سی وحضرت عمر بن الخطابك بنت عمی در. ابتداء حضرت ابو بکر الصدیق اوغلی عبد اللهه، وآنك وفاتنده (١٢) تاریخنده حضرت عمره، وآنك شهادتنده حضرت زبیره وارمشیدی. حضرت زبیر شهید اولدیغنده امام مرتضی حضرت علی

رضی الله عنه هم استمش ایسه‌ده، «بنم زوجلرم دائما شهید اولورلر، حالبوکه سز، اسلامه لازم سکز» دیه اعتذار ایتدکی مرویدر. مسجده کیدوب نمازی جماعتله اوقومق عادتی، اولدیغندن، واردیغی ارلره، بوکا مانع اولمامقی شرط ایدر ایدی. روایتلره کوره بر وقتلر ایرته نمازینه چقدیغنده، یاشرلوب طوردیغی اورنندن چقوب «زبیر حضرتلری، اوزینی تانتدرمای، عاتکه‌نك قولندن طوتمش، وبو کوندن اعتبارا مسجده یورمکدن توقتالمشیدی. حضرت زبیرده هیچ بر حال بیلمه‌مش صورتنده اوله‌رق: «یا عاتکه! سزعادتکزی ترك ایدرك نمازه چقماز اولدکز!» دیه صوردیغنده، عاتکه‌ده: «خلق عفتلی وناموسلی وقتده چقمش ایدك، لکن شمدی خلق آزمش، بزم مسجده یورمکمز مناسب دکل ایمش» دیه جواب ویرمش ایمش. صحابیاتدن اولوب، فصیحه، ادیبه، فوق‌الحد حسنی وشاعره بر خاتون ایدی. برنجی زوجی اولان عبدالله بن ابی بکر کندیسنه شو قدر مفتون اولمشیدی‌که، بونك ایله مشغول اولوب، بتون کسب وکارنی ترك ایتمشیدی. بونی کوروب پدرعالیلری ابو بکر حضرتلری: «بوخاتون دین ودنیاکی ترك ایتدردی، بونی سن طلاق ایله! . . .» دیه بیوردقلرنده مجبوری بر رجعی طلاق ایتمش ایسه‌ده، ایکی طرفك ممکن دکل درجه‌ده اولان حسرتلرنی کوروب، شفقتی کلمش، وتکرار زوجه ایتمه‌یه رخصت‌ویرمشدر. مشارالیه زوجی عبدالله طائف محاربه‌سنده شهید اولدیغنده، منظوم اوله‌رق مرثیه سویلمشیدی. بوبیتلر مذکور مرثیه دندر:

رزئت بخیر النـاس بعد نبیهم
وبعد ابی بکر ومـا کان قصـرا

فـآلیت لاتنفك عینی سخینـة
علیك ولاینفك جلـدی اغبرا

مدى الدهر ما غنت حمامة ايكة

وما طرد الليل الصباح المنورا

مآلى: «هيچ قصورى اولميان برذات وفاتى سببلى حسرتلى اولدم، مذكور ذات نبى محترم وجناب ابوبكردن باشقه جمله خلقك خيرليسى ايدى. (اى زوج محترمم!) بوندن بويله دنيا طوردقچه سنك ايچون آغلامق، وجسمم ده سنك حسرتك ايله توزان اوستونده قالمق، حقنده يمين ايتدم». حضرت عمر شهيد اولديغنده سويلمش اولان مرثيه سندن بو بيتلردر:

عين جودى بعبرة ونحيب

لا تملى على الامام النجيب

فجعتنى المنون بالفارس المعلم

يوم الهياج والتلبيب

مآلى: «اى كوزم! فرياد وزاريلق ايله آغلا! نجيب وشريف اولان امام ايچون آغلامقدن يالقمه! محاربه وقتلرنده فارس ممتازى اولان ذاتك افتراقى بنى دوچار غصه ايلدى!». حضرت زبير شهيد اولديغنده هم مرثيه‌لر سويلمشدر. وبر روايته كوره حضرت زبيردن صوك حضرت حسين رضى الله عنه يه وارمش وبوركلرى حسرت اوتلريله ياندرمش اولان (كربلا) وقعه‌سنده برلكده اولەرق، امام محترم حسين جنابلرينك يوزلرنى يردن كوتاروب اوشبو بيتلرى سويلمشدر:

وحسينا فلا نسيت حسينا

اقصدته اسنة الأعداء

غادروه بكر بلاء صريعا

جادت المزن فى ذرى كربلاء [۱]

مزبوره نك ارلرى جمله سى نائل شهادت اولدقلرندن، عبد الله

[۱] صوك مصراع معجم البلدانده: «لاسقى الغيث بعد كربلاء» صورتنده در. (ج ۴ ص ۲۵۰).

بن عباس حضرتلرینك «هر کیم شهیدلك استرایسه (عاتکه بنت زید) ی نکاح ایلسون» دیدکی مرویدر. رضی الله عنها وعن ازواجها.

عاتکه

عبد المطلب بن هاشم القرشی قزی ونبی محترم حضرتلرینك عمه‌سیدر. ابو امیه بن المغیرة المخزومی نکاحنده اوله‌رق، عبدالله‘ زهیر‘ (قریبه)، اسمنده اولادنی دنیایه کتوردی. کوزل یوزلی، فصیح وللدتلی سوزلی‘ عقللی برخاتون اواوب، اسلامنده اختلاف واردر. آتاسی مرثیه سنده سویلمش اولان ابیاتلری مشهوردر.

عاتکه

معاویه بن ابی سفیان قزیدر. کندیسنی، وهب بن زمعه (ابو دهبل جمحی) شعرلرنده یادایتمیه باشلادیغندن‘ معاویه‌ده شاعره کوب مال ویروب، بویله ذکرنی ترك ایتدردی [۱]. عاتکه ادبده اقرانینك نادره‌سی، وکوزللکده زمانینك اعجوبه سی ایدی.

عالمة البنات

خان کرمان ناحیه سنده امام محمد عارف بن بیکتمر حلیله سیدر.

---

[۱] مجلة المنار. (ج ۳ ص ۱۴۷ـ۱۵۳).

Из фондов Российской национальной библиотеки

عالمه وفاضله برخاتون اولوب، یازوی درست، انشاسی تکلفسزدر. «معاشرت آدابی» نام مطبوع اثری فائده‌لی و کوزل بر اثردر. عمرنی اولاد مسلمینی تعلیم وتربیه ایتمکله کچرر دییورلر.

عالیه

قزان شهرنده محترم عالملردن شهاب الدین المرجانی قزیدر. والد ماجدلرندن تحصیل ایتمکله درست تربیه آلمش، واهل تحقیق اثرلرندن بیوك استفاده ایلمشدر. روایتلره کوره پدر عزیزلری نادر عالملره افاده ایده‌چك سرلری مزبوره‌یه کشف ایلر اولمشدر. قرآن شریف حفظ ایدوب، اکثر اوقاتنی عربی وفارسی دیوانلر، مطالعه‌سیله کچرر ایمش. جناب الله، کندی جنسداشلرینه تعلیم ایلمك، وعلمنه ده خلفلر قالدرمق میسر ایتسون! علمادن صفی الله بن عبد الله نکاحنده‌در.

عالیه

ظبیان الکلابی قزی اولوب، نبی محترم افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك ازواج طاهره‌لری عدادینه کرمش ایسه ده، کورشمزلرندن مقدم وبر روایته کوره برلکده برمدت یاشادیغندن صوك طلاق اولنمشدر. بو وقتده، رسول اللهك زوجه‌لری، باشقه‌لر طرفندن ازدواج ایدلمك ممنوع اولمادیغی سببندن، کندیسنك عمزاده‌سیله نکاح ایدلنوب، اولادی هم اولمشدر.

عاليه

عباسی خلیفه‌لردن هارون‌الرشید قزیدر. وزیری اولان جعفر البرمکینك مناسب کورمه‌سیله، هاشمیلردن صالح بن عبدالملك بن صالحه ویرلمش، وعقدلرنی ده امام ابو یوسف رحمه الله تعالی حضرتلری اجرا ایلمشدر.

عائشه

ازواج حضرت نبویدن اولوب، ابوبکر الصدیق رضی الله عنه‌نك کریمه‌ء محترمه‌سیدر. لقبی (صدیقه) و (حمیراٴ)، کنیه‌سی ده (ام‌عبدالله) ایدی. ازواج مطهره، وام‌المؤمنین آره‌سنده، آنامز (خدیجة الکبری)دن صوك، مشهوریدر. آناسی، عامرالکنانی قزی (دعد) یاخود (زینب) اسمنده اولوب، (ام رومان) و (ام عبدالرحمن) کنیه‌لریله معروف ایدی. هجرتك (٦) یاخود (٧) نجی تاریخنده وفات اولمغله جنازه‌لرنی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم اوقومشیدی.

حضرت عائشه رضی الله عنها، ام المؤمنین (خدیجة الکبری) ارتحالندن اوچ سنه صوك، وهجرت نبویه‌دن ایکی سنه اوّل، آلتی یاشنده اولدیغی حالده، سیدالانبیاء وسندالاصفیاء افندمز حضرتلرینه نکاح ایدلمشیدی. بوندن اوچ سنه صوك، مدینه‌ده زفاف ایدلمشدر. ازدواجندن اوّل، حضرت جبرائل علیه‌السلام، نبی محترم جنابلرینه مشار الیهانك صورتنی کوستررك، تزوج ایلمك طوغروسنده اشارت

بیورمشیدی . زفافی ایله مشرف اولدقلری وقتنده لعب یعنی اوینچق وقورچاقلری هم یاننده ایدی [۱] . فخر المرسلین نبی محترم ایله طقوز سنه برلکده یاشاب ، ارتحال حضرت رسالتپناهیده یالکز اون سکز یاشلرنده ایدی . هجرتدن (۵۸) تاریخنده شهر رمضان (۱۷) ده (۶۶) یاشنده اولدیغی حالده ارتحال ایدوب ، جنازه‌لری‌ده ، مدینهء منوره‌ده والی وکیلی بولنان ابو هریره رضی الله عنه طرفندن اداء ایدلمشدر . وصیتی اوزره کیچه‌ده جنت بقیعده دفن ایدلمش ، حضرت زبیرك مخدوملری ، وکندی همشیره زاده‌لری ، دفن خدمتلرنی اجراء ایلمشلردر . عبد الرحمن بن ابی بکر ایله آتا وآنا بر همشیره اولوب ، اولادی اولمادی [۲] لکن همشیره‌سینك اوغلی عبد الله بن زبیر اسمیله کنیه لنمشلر ایدی . جناب رسالتپناه‌ده بونلك خانه‌سنده ارتحال ایلمشلر ایدی.

خاتونلر آره‌سنده حضرت (فاطمه) می افضل ایدی ، یوقسه حضرت (عائشه) می ایدی ؟ بونلك کبی بحثلرده اك طوغری سوزده «سکوت افضل» دیمکدر .

ام المؤمنین عائشه رضی الله عنها حضرتلری عقل وذکاوتده ، عفت وتقوالقده ، نظیرسز اولوب ، حقنده نبی اکرم ورسول محترم حضرتلرینك محبت ورعایتلری ده پك زیاده اولمش ، وحقلرنده بر چوق احادیث شریفه هم صدور ایتمشدر . حق عالیلرنده معاذ الله بر افتراء واقع اولدیغنده [۳] برائتلری حقنده آیت کریمه نازل اولمشدر . اصابت رائی مسلم اولوب ، کرك امور مذهبیه‌ده ، وکرك فقه‌ده ؛

---

[۱] هجرتك (۸) یاکه (۹) تاریخلرنده ، یعنی اونبش واون آلتی یاشلرنده ایکن وقتلرنده هم قناتلی آت صورتلریله اوینامقده اولدیغی معلومدر . مشکات ومرقات (ج ۳ ص ۴۶۹) .

[۲] عمدة القاری (ج ۱ ص ۴۵) .

[۳] ان ابا ایوب الانصاری قال لام ایوب الاترین ما یقال فقالت لو کنت بدل صفوان اکنت تظن بحرمة رسول الله سوأ قال لا قالت ولو کنت .انا بدل عائشة ما خنت رسول الله فعائشة خیرمنی وصفوان خیرمنك . تفسیر العلامة الزمخشری رحمه الله . (ج ۲ ص ۸۵) .

Из фондов Российской национальной библиотеки

کرك تاریخ عرب واخبار ایامله، کرك اشعار عربه اطلاعله، نظیری اولنماز ایدی. شو سببدن ارتحال جناب نبویدن صوك، اصحاب کرام کندیسنه مراجعت ایدرك مشکللرنی حل ایتدررلر ایدی.

سوزنك اولان فصاحتی عقللری حیران ایدەجك مرتبەدە اولوب، اك بیوك آدملر طرفندن ثناء اولنور ایدی. حضرت معاویه: «فصاحت وفطانت بابنده (عائشه) درجەسنده بر کیمسەیی عمرمدە کورمدم» دیه یمین ایتمشدر. احنف بن قیس دە: «ابوبکر، عمر، عثمان، علی وباشقه خلیفەلرك خطبەلرنی ایشتدم، لکن (عائشه) دن ایشتدکم کبی اثرلی وفصاحتلی سوز ایشتدکم خاطرمدە یوقدر» دییور ایدی. جمل وقعەسندە سویلمش خطبەلری، اثر وفصاحتیله بتون عرب خلقنی تسخیر ایتدکی هر کیمه معلومدر. ادبیات بابندە بویله مرتبهٔ علیادە اولدقلری حالدە، شعر انشاد ایتمامش، یاکه آز ایتمشدر. بعض کیمسەلر:

ذهب الذین یعاش فی اکنافهم
وبقیت فی خلف کجلد الاجرب

بیتنی مشار الیها حضرتلرینه نسبت ایتمشلر ایسەدە، مذکور بیت، مشهور شاعر لبید بن ربیعه [1] نك اولوب، جناب ام المؤمنین، آنچق تمثل ایلمشدر. اصل کندی انشادی اولمق اوزره:

ارفع ضعیفك لا یحربك ضعفه
یوما فتدرکه العواقب قد نمی
یجزیك اوبثنی علیك وان من

---

[1] حرمتلو صحابەلردن اولوب، (۴۱) تاریخنده (۱۴۰) یاشنده وفات ایتدی، دییورلر. اوشبو یاشنده ایکن: «ولقد سئمت من الحیاة وطولها — وسؤال هذا الناس (کیف لبید!.)» بیتنی سویلدکی مرویدر. ذهب الذین آه بیتنی اوقود یغنده (عائشه) رضی الله عنها: «رحم الله لبیدا کیف لو ادرك زماننا هذا» دییور اولمشدر. محدثلر آرەسندە بو، بر حدیث مسلسدر. لبیدك امثال حکمنه کچن بیتلرندن بری: «الا کل شیء ما خلا الله باطل — وکل نعیم لامحالة زائل» بیتیدر. شایان تعجبدرکه، قاموس الاعلامدە مذکور بیت، معلقەسنك مطلعی اولمق اوزره کوسترلمشدر (ص ۳۹۸۶). حالبوکه لبید معلقەسنك مطلعی بویله اولمق دکل، حتی بو وزن وقافیەدە دە دکلدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

اثنى عليك بما فعلت فقد جزى

بيتلرى معروف اولەرق ، جناب رسالتپناه افندمز حضرتلرينك ايستمكلرينه بناءً مذكور بيتلرى هر وقت اوقور اولمشدر [١] .
تاريخ فلسفەسيله مشغول اولان عالملردن بعضيلرى : « اكرده حضرت ايوبكر الصديق رضى الله عنه نك اوغللرى ، كريمەلرى مرتبەسنده غيرت واقتدار اربابندن اوله ايديلر ، حضرت الفاروق جنابلرينه ، خلافت كوچلك ايله كلمش اولوردى ، زيرا حضرت (عائشه) نك جمل وقعەسنده اولان نفوذ وتصرفى ؛ وهمشيرەسى (اسماء) نك حجاج ظالم ايله عبدالله بن زبير محاربەسنده كوسترمش اولان ثبات وحميتى ، دنيانك اك داهى واك ماهر آدملرينەده اك نادر ميسر اولەجق حاللردر » ديبورلر . حضرت ابوبكرك اوغللرى‌ده غيور وشجيع ايديلر ، فقط قزلرى دخى باشقه ايديلر .

ام المؤمنين (عائشه) حضرتلرى ، بونجه فضيلتلره مالك اولديغى حالده دنيايه رغبتسز (ذاتا فضيلتلو اولمقده بر علامتى دنيايه رغبتسز اولمق دكلميدر ؟ . .) وفقير هم مسكينلره مرحمتلى ايديلر . كونلرك برنده ، بر طرفدن هديه اولەرق كلن يوز بيك درهمى ، تمام فقيرلره توزيع ايتمكله ، حتى كنديلرينه افطار ايدر ايچون بر درهم اولسون قالدرماديغى مرويدر . ذات عاليەلرندن ايكى بيكدن زياده حديث شريف منقول اولوب ، يالكز ابو عبدالله محمد بن اسماعيل البخارى جامعنده ايللى دورت ؛ وابو الحسين مسلم بن الحجاج صحيحنده ايللى سكز عدد حديث منقولدر . كنديسندن عمر بن الخطاب ايله باشقه بيوك صحابەلر ، وتابعون عظام ، روايت ايتمشلردر .

---

[١] بوده ، زهير بن حباب شعرى ايدى ، ديبورلر .

عائشة الباعونية

يوسف بن احمد بن نصر الباعونى قزى (ام عبدالوهاب) در . (فاضلة الزمان) لقبيله مشهور اولوب ، الحق فاضلة الزماندر. أسلام شاعره‌لرينك الك مشهورلرندن اولديغى حالده ، باشقه علملرده هم يد طولاسى وار ايدى . سيد الانبياء ، فخرالمرسلين افندمز حضرتلرنى مدح ايدرك «الفتح المبين فى مدح الامين» اسمنده مشهور بر قصيده‌سى [١] واردركه ، كنديسى بوكا هم شرح يازوب ، علم وادب بابنده اولان كمالتنى ميدانه قويمشدر . مذكور قصيده بايغه‌سى ، شرحيله برابر (١٣٠٤) تاريخنده قاهره‌ده ، ومولد النبى نام رساله‌سى (١٣٠٢) ده دمشقده طبع اولندى . فقه فننده اولان اقتدارى كامل ايدكى ، بعض اثرلرندن آكلاشلنور. استاذلرى : جمال الحق والدين اسمعيل الحورانى ، علامة محى‌الدين الارموى ، وغيرلر . كنديسندن هم برقدر افاضل كرام اخذ علم ايتمشلردر. عصرينك علامه‌سى اولان شيخ عبدالغنى النابلسى حضرتلرى ، مزبوره‌يى مدح وثنا ايدر اولمشدر . (٩٢٢) تاريخنده ارتحال ايلدى [٢] .

---

[١] مطلعى بويله در :

فى حسن مطلع اقمار بذى سلم
اصبحت فى زمرة العشاق كالعلم

جمله سى (١٢٨) بيتدر .

[٢] اكتفاء القنوع بما هو مطبوع (ص ٢٦١) .

عائشه بنت طلحه [١]

عشرهٔ مبشره‌دن اولان طلحه بن عبیدالله بن عثمان بن عامر بن عمرو بن کعب بن سعد بن تیم ایله، ام کلثوم بنت ابی بکر الصدیق بن ابی قحافة قزلریدر. ام المؤمنین (عائشة) رضی‌الله عنها بونك خاله‌سی ایدی. عبدالرحمن بن ابی بکر الصدیق اوغلی عبدالله جنابلرینه واروب، عمران، عبدالرحمن، ابو بکر، طلحه، (نفیسه)، نام بالالری اولدی. آنك وفاتندن مصعب بن زبیره واروب، (ست سکینه) حضرتلرینه اورتاق (کوندش) اولدی. علم حدیث، واشعار عرب واخبارده اولان معلوماتی شایان حیرت ایدی. لکن بو کمالتلرینه حسن وجمالی غالب کلمکله ادبا وفضلا، بو صفتنی مدح ایتمکله مشغول اولمشدر. حتی جناب حقك بر نعمت واحسانی اولان حسننی اخفا ایتمکه راضی اولمایوب، تستر ایتمدکی، ویوزنی عالمه کوستروب یوردکی مرویدر. ومع ذلك عربلر قاشندن مکروه کورلن قولاق هم آیاق زورلقی ایله اسمی، حتی بو سببدن (ذات الاذنین) دیه شهرتی وار ایدی. زوجی مصعب حضرتلری، بونك محبتنه اسیر وعشقنده‌ده بندن اولمشیدی. عائشه هم مصعبی تمام سودکی حالده، یوق شیلر ایچون اوفکه ایدر، وبر اوفکه‌لر ایسه، اوزون مدتلر سویلشمای ویازلمای یورر اولمشدر. اویقوده وقتندن حضورینه، مصعب جنابلری کروب، یکرمی بیك دینار قیمتنده اولان سکز دانه لؤلؤی اویغادوب هدیه

---

[١] ان ام عمران عائشة بنت طلحه انشدت عينية قيس بن الحدادية الخزاعى الجاهلى فاستحسنتها وبحضرتها جماعة من‌الشعراء فقالت من قدر منكم ان يزيد فيها بيتا واحدا يشبهها ويدخل فى معناها فله حلتى هذه فلم يقدر احد منهم على ذلك. مجلة المنار (المجلد الرابع) ص ٥٤٨ .

Из фондов Российской Национальной библиотеки

ایدنکن : « اویقوم بونلردن قدرلی ایدی ! » دیه رحمت ، یرینه شلته ایلمشدر . ایکنچی بر ، سویلشمای اوفکه‌لب یوردکی وقتنده ، مصعب ، عائشه‌یی حضورمه کتوروب سویلشمیه سبب اولان کیمسه‌یه اونبیك درهم ویرجکم دیمشیدی . بونی ایسه عبدالله بن ابی عتیق بن عبدالرحمن بن ابی بکر الصدیق ایشدوب ، عائشه حضورینه یوکروب واروب ، مصعبه اولان آچونی بتروب سویلشمه‌سنی رجا ایلمش . عائشه : « یوق سویلشمیه‌جکم ! » دیدکنده ابن ابی عتیق‌ده « ای محترمه عمزاده‌م بن اونبیك درهمی آلانه قدر سویله ومداره ایله‌ده ، صوکره خلقسز لقگه کیرو قایت ! .... » دیمشدر . مصعب وفاتی صوکنده اولسه کرك ، امویلردن هشام بن عبدالملك حضورینه سفر ایلمشیدی . هشام ده بونك کلمکندن غاینده محظوظ اوله‌رق کیچ سویلشوب اوطورر (مسامره) ایچون بنو امیه‌نك شیخ ودانالرنی جمع ایلدی . ایام عرب ، ماجریات سلف ، اشعار وشاعرلر حقنده نه قدر سویلشدیلر ایسه ، جمله‌سنه عائشه‌نك معلوماتی غالب کلور ایدی . صوکنده کوك یوزینه کوزلرنی یباروب یولدزلار حقنده سویلشمیه باشلادقلرنده ، عائشه‌ده هر برینك اسملرنی ذکر ایدرك سویلمکده اولدی . بو وقتده هشام ، اوز اوزنی ضبط ایده آلمای : « اشعار عرب وایام عرب حقنده اولان معلوماتکه تعجب ایتمیورز ، فقط یولدزلار حقنده اولان بویله معلوماتی کیملردن کسب ایتدکز ! » دیدکنده ، « خاله‌م ام المؤمنین (عائشه) دن » دیه جواب ویرمشدر .

مصعب مقتول اولدیغنده ، عمر بن عبیدالله بن معمرالیتمی یه نکاحلنوب ، سکز سنه طوردی . بو زوجی (٨٢) تاریخنده وفات اولدیغنده ، طلب ایدوچیلر کوب اولدی ایسه‌ده هیچ برینه وارمامشدر . بویله روشده طول قالدیغنده ، بر سنه عمرنی مکه‌ده وبر سنه‌سنی مدینه‌ده کیچرر وبعض وقتده طائف‌ده قالور ایدی .

Из фондов Российской Национальной библиотеки

امام شعبی [١] حضرتلری : «عمرمده عائشه بنت طلحه کبی کوزل انسان کورمادم» دیه یمین ایتمشدر . (شعبی حضرتلرینه یمین ایتماز ایسه‌ده، اشانمش اولور ایدك !...) .

عائشه بنت عبدالله

صحابه‌دن عبدالله بن عبدالمدانی‌نك قزی وعبیدالله بن عباس حضرتلرینك خاتونیدر . خلافت جناب مرتضویه‌ده، زوجی یمن والیسی بولنمغله، معاویه طرفندن کوندرلن عسکر رئیسی اولان بسر بن ارطاة نام بدبخت، یمن مملکتنده حضرت علی طرفدارلرنی قتل ایتدکنده، اوشبو عائشه‌نك هم عبدالرحمن ایله قثم اسمنده اولان ایکی صبی اوغللرنی، کوزی اوکنده بوغازلتمشیدی . بو وقتده بیچاره، عقلنی غائب ایدوب، اوشبو شعرلری اوقوب، صحرالرده یورر اولدی :

یامن احس با بنی اللذین هما
کالدرتین تشظی عنهما الصدف
مخ العظام فمخی الیوم مزدهف
یا من احس با بنی اللذین هما
قلبی وسمعی فقلبی الیوم مختطف
من ذل والهة حری مدلهة
علی صبیین ذلا اذغدا السلف
نبئت بسرا وما صدقت ما زعموا
من افکهم ومن القول الذی وصفوا

---

[١] کبار تابعیندن ابو عمرو عامر بن شراحیل رضی الله عنه‌در . (١٠٤) تاریخندن صوك کوفه شهرنده وفات اولدی .

Из фондов Российской национальной библиотеки

انما علی ودمی ابنی مرهفة
من الشفار کذاك الاثم یقترف

مالی : « ای بنم ، صدفندن آیرلمش ایکی اینجو دانه‌سی کبی اولان اوغللرمی قییان ! . ای بنم سویاکلرم ایچنده‌کی ایلیکم کبی بالالرمی هلاك ایتمکله بنی ایلیکسز قویان ! . وای بنم قلبم و قولاغم مرتبه‌سنده بولنان اوغللرمی هلاك ایلیان ! . بن ایمدی بو کون قلبه مالك دکلم . بنم کبی حیران ، واسلاف کراملك کچدکلرندن بیرو دلنده قالمش بر خاتونی ، ایکی بالاسی یوزندن خوار ایلدك ! بن بسرمقنده ایشتمش اولان سوزلره اینانمامش ایدم . بدبخت ! اوتکن پچاقنی باغرم کیسا کلرینك بوغازلرینه قویدی . کناهده بویله کسب ایدلنور ! » .

عائشه بنت العدل

زین الدین ابراهیم بن احمد بن عثمان بن عبدالله الطائی قزی (ام محمد) در . محدثون کرامدن علاءالدین بن صدرالدین ابن المنجانك خاتونی اولوب ، مشهور ادیبه‌لردن ایدی . ابن مسلمه ، مکی بن علان ، کبیلردن ادبیات اوقومشدر . (٧٠) یاشندن کچوب (٧١٨) تاریخنده ارتحال ایتدی .

عائشه بنت علی

علی بن محمد بن عبد الغنی بن منصور الدمشقی قزیدر . حافظ

شمس الدين الحسينی‌نك خاتونی اولوب، شامده مشهور بر محدثه ایدی. زوجیله برابر ابن الخباز، مرداوی ' وباشقه‌لردن علم حدیث اوقومش؛ وصوکره کندیسی هم اوقوتمشدر. (٧٠) یاشندن کچوب (٨١٥) تاریخنده وفات اولدی.

عائشه بنت محمد

عزالدین محمد بن احمد بن محمد بن عثمان بن المنجاقزی (ام الحسن) در. محدث عبدالله بن الحسین وباشقه‌لردن حدیث اوقوب، کوب ذاتلردن اجازت آلمش، وابن حجر حضرتلرینه افاده ایلمش بر خاتون ایدی. (٩٠) یاشنه ایرشوب (٨٠٣) تاریخنده دمشق شامده وفات ایتمشدر

عائشه بنت محمد

محمد بن عبدالهادی قزیدر. (المسندة الکبیرة) لقبیله مشهوره ایدی. اسناد حدیث طوغروسنده فوق العاده مهارتی اولدیغندن بویله بر عزیز لقبه مستحق اولمشدر. حجار نام محدثدن اجازت آلوب، تدریس ایلدی وعمری اوزون اولدیغندن، مذکور کیمسه‌دن اجازت آلوچیلرك خاتمه‌سی اولمشیدی. کندیسندن اجازت آلانلرك خاتمه‌سیده امام سیوطی حضرتینك استاذی اولان (امة الخالق) در. وفاتی (٨١٦) تاریخنده دمشق شهرنده‌در.

عائشه بنت محمد

محمد بن المسلم بن سلام بن البهاء الحرانی قزیدر. اسماعیل بن احمد العراقی، ابن النور محمد بن ابی بکر الباخی، محمد بن عبد الهادی المقدسی، ابراهیم بن خلیل، کبی مشهور شیخلردن حدیث وفقه استماع ایدوب، نشر علم ایتدی. تدریس خصوصنده زمانه سنک تفرد ایلدی. صلاح الدین صفدی کندیسندن اجازت آلدی، ومحدث عبد الله بن المحب، وآنک بالالری وشاکردلری جمله سی اوشبو ذاتدن استفاده ایتدیلر. بوقدر فضل وکمالیله برابر فقیر اولوب، دنیاسنی ضرورت ایله کیچرمشدر. (٧٠) یاشنده (٧٣٦) تاریخنده وفات اولمشدر.

عائشه بنت محمد

شیخ محمد بن محمد الجزری قزیدر. (سلمی) و (فاطمه) اسمنده اولان همشیره لریله پرده آردندن شاکردلره درس اوقودرلر ایدی. آتالری (الحصن الحصین) نام دعاء و ذکر خصوصنده اولان کتاب صاحبی اولسه کرک [١].

عائشه بنت المعتصم

عباسی خلیفه لردن معتصم بالله قزیدر. ادیبه، شاعره، بر خاتون

[١] مذکور حصن الحصین آخرنده بویله برعبارت واردر: « وقد اجزت اولادی ابالفتح محمدا واابابکر احمد واابا القاسم علیا واابا الخیر محمدا وفاطمة وعائشة وسلمی وخدیجة روایة عنی ». محمد الجزری (٨٣٣) تاریخنده وفاتدر. کشف الظنونده (٧٣٣) کوسترلمه سی سهو اولسه کرک (ج ١ ص ٤٣٩).

Из фондов Российской Национальной библиотеки

اولوب ، بر چوق اشعاری ؛ (ملیکه) نام جاریه‌سی حقنده عیسی بن قابس نام کیمسه ایله بیت اوزرنده ایلمش مخابره‌لری ، ادب کتابلرنده مسطوردر [١]

عائشه بنت النسیف

محدثلردن ابوبکر النسیف بن عیسی بن منصور الدمشقی قزیدر. قاسم بن مظفر ومحدث مشهور حجار، وغیرلردن روایت حدیث ایتمشدر. شام محدثه‌لرندن اولوب ، (٧٩٣) تاریخنده وفات ایتدی .

عائشه بنت یوسف

عالمه برخاتوندر. شیخ عبدالله الهروینك احوال سلوك خصوصنده اولان «منازل السائرین» اسملو کتابنی «الاشارات الخفیة» اسمیله قسقاردوب یازمشیدی . عبدالله الهروی (٤٨١) تاریخنده وفات اولمشیدی .

عائشة الاندلسیة

اندلسده اك صوك اسلام وعرب پادشاهی اولان ابو عبدالله

[١] حدیقة الافراح (ص ٣٢).

الصغیرك آناسیدر. (١٢٤٢) م تاریخنده ابو عبدالله الصغیر، (غرناطه) شهرنی فردیناندو ایله خاتونی (ایزابلا) یه تسلیم ایدوب چقوب کندکنده، مزبوره عائشه برلکده اولوب، بوکونده اسپانیوللر آره‌سنده «عربلرك آه ایتدکی اورن» دیه مشهور اولان یرده، اوغلی ابوعبداللهه تکدیر ایدرك اوزون سوز سویلدکی، تاریخ کتابلرنده مذکوردر.

عائشه ترکیه

روسیه دولتنده برنچی مفتی اولان محمدجان ابن الحسین خاتونیدر. روسیه ایله عثمانلی آره‌سنده اولان محاربه‌لرك برنده روسیه طرفنده قالمش اولان برترك قزی «تورچانکه» اولوب قزان شهرینه کتورلمش. قزانده اولان والی طرفندن، مشهور سوداکر اسماعیل بن آپانای‌یه نکاحلندرلمش، وبونك وفاتی صوکنده محمدجان مفتی‌یه وارمشدر. (٧٩) یاشنده اولدیغی حالده (١٢٠٩) تاریخنده وفات اولوب، قزانده دفن ایدلمشدر. اسماعیل بن آپانایدن، اسحاق ایله (حبیب جمال) نام اولادی اولمشیدی [١].

عائشه ست العیش

قاضی علاء الدین الحنبلینك قزی، وقاضی عزالدین بن

[١] محمدجان بن الحسینك مفتی نصب اولنمقی (١٢٠٤) تاریخنده و دنیایه کلمکی ده (١١٧١) حدودنده اولدیغندن، محمدجان، مفتی اولدیغی صوکنده، عائشه (٥) ییل مقداری طورمش، ومحمدجاندن (٤١) یاش مقداری الوغ اولماسی لازم کلور.

Из фондов Российской национальной библиотеки

برهان الدین الحنبلینك آناسیدر. فتح الدین العسقلانی مجلسنه حاضر اولمش، مصر وشام محدثلرینك اکثرندن اجازت آلمشدر. حرمتلو محدثه‌لرك بری اولدیغی کبی، غایتده کوزل یازار ایدی. کندیسندن کوب کیمسه‌لر روایت حدیث ایچون اجازت آلمشلردر. (٨٠) یاشنده (٨٤٠) تاریخنده ارتحال ایتدی.

عائشه صدیقه

مصطفی نام کیمسه‌نك قزی اولوب، استانبولده (دار المعلمات)ده صنوف عالیه‌ده علوم متنوعه وصنائع نفیسه معلمه‌سیدر. (اصول تعلیم وتربیه) نام کتابی، (٢٠٥) بیت اوزرنده (١٣١٣) تاریخنده نشر اولنمشیدی. مذکور کتابینك خاتمه‌سنده یازمش اولان سوزلری بونلردر: «انسانك اخلاقی، بوکونکی حالی، کله‌جکی مسعود اولوب اولماسی، کیچکنه یاشنده کورمش اولان تربیه‌سنه باغلیدر. تربیه سایه‌سنده بعض بر حیوانلر، درلو درلو حرکتلره ومعرفتلره آلشورلر. بویله اولدیغی حالده، بوزوق خلقلی وکوزل خلقلی اولمق طوغروسنده تربیه‌نك اثری نیچون اولماسون؟. تربیه، یالکز کتابلرده یازلمش شیلره منحصر قالور ایسه، حکایه قبیلندن، آرتق فائده کورلماز. بلکه تربیه آلمق، کامل کیمسه‌لرك حالندن عبرت آلمقدن عبارت اولور. بزلر، اکرده بایلقمزی سفاهته تلف ایدر ایسه‌ك، بو حالمزی کوروب طورمقده اولان بالالرمزه، نیچوك حسن اداره‌لی اولمقلری حقنده تکلیف ایده بیلورمز؟.. یا که آنلره، حسن اداره طوغروسنده، نیچوك اورناك اولورمز؟. کیچه وکوندوز، غوغا وکورلتی ایتدکمزدن، بالالرمزك قولاقلری، طوتاشدن، سوکشمك، قچقرشمق، تربیه سز

سوزلر، ایشدوب طوررلر ایسه، آنلردن نه جهتله کورکام معامله امید ایدرمز ؟ .» .

«بالالره کیم اولسه‌ده درس ویره بیلور، لکن اخلاق وتربیه درسنی آنا کبی، هیچ کیم ویره بیلماز. بالانك برنچی مربیسی آنادر. آناسی اولمیان بالالره، آتا یرنده اوطوروب، تربیه ایدر ایچون کینه برخاتون لازم اولور. بوندن آڭلاشلدیغنه کوره برقومك سعادتی طوغروسنده خاتونلرك الوغ اثری واردر. بناءً علیه هرشیدن زیاده، خاتونلرك تربیه‌سنه اجتهاد صرف ایتمك، وتربیه‌لی آنالر یتشدرمیه طرشمق لازم اولور» .

«تربیه‌نك نیکزی بالالری اطاعته عادتلندرمکدر. هرصوردیغی شیلرنی بالالره ویروب طورمق، خطاألق اولور. لازم اولدیغی صورتده، نظام وترتیبی اوزرنده جزاء ویرمك هم تیوش اولور. بالالرینه تکدیر ایتمیه ولازم جزألری ویرمیه حاللرندن کلمیان آنالر، اولادلرنی تربیه‌سز قالدروب، بونك بوزوق ثمره سنی کندیلری کوررلر» .

«بالالره، عیبلری اولدیغنده جزاء ویرمك لازم کلدکی کبی، حسن حرکتلرینه قارشو مکافات ایلمك هم تیوش اولور. بولماز شیلر ایله، بالالره وعده ویرمك عیبدر. زیرا بونك ایله بردن آنلره یالانچیلق اوکرتمك، وایکنچیدن، آتا وآنایه اولان اعتمادلرنی بتورمك لازم کلور» .

عائشة القرطبیه

اندلس مملکتنده قرطبه شهرنده احمد اسمنده برکیمسه قزیدر، کثرت مطالعه، ووسعت معلوماتیله شهرت بولوب، اندلس ادیبه‌لری

آره سنده اك ممتازلرندن ایدی. اوزون قصیده‌لر سویلب پادشاهلری مدح ایدر، وبوزوق اشلری کورلور ایسه طوب طوغری اوزلرینه بیلدررایدی. یازوی کوزل ورسم خطی درست اولوب، قرأن شریف یازار ایدی. مکروه کورمکده اولان گیمسه‌لرندن بریسی، کندیسنی نکاحلنور ایچون طلب ایتدکنده: «بن بر آنا آرسلانم، عمرم اولدقچه، کشی امری آستونده طورمقی اختیار ایتمم. آرسلانلره التفات ایتمادکم حالده، ایتلره هیچ وارمام!» مضموننده اولان:

انا لبوة لكنني لا ارتضى
نفسى مناخا طول دهرى من احد
ولو اننى اختار ذلك لم اجب
كلبا وكم غلقت سمعى عن اسد

شعریله جواب ویرمشدر. کتبخانه‌سنده اولان کتابی حسابسز اولوب، کیچه وکوندز مطالعه ایدر ایدی. عمی اولان ابو عبدالله الطبیب اندلسك معروف شاعر وادیبلرندن اولدیغی حالده عائشه‌بی آندن ترجیح ایدرلر ایدی. باکره حالنچه (٤٠٠) تاریخنده ارتحال ایدوب، قرطبه شهرنده دفن اولندی. نویورق معلملرندن اولان دراپر طرفندن مدح ایدلن (عائشه) اوشبو اولسه کرك.

عائشة النبويه

امام محترم جعفر الصادق بن محمد الباقر بن زین العابدین بن الحسین بن علی المرتضی (رضی الله عن جمیعهم) حضرتلرینك کریمه‌سی، وامام موسی الکاظم جنابلرینك همشیره سیدر. عابده، عالمه، متقیه، برخاتون اولوب (١٤٥) تاریخنده وفات ایتدی. تربه‌سی قاهره‌ده

قرافه‌ده در. اهل اسلامك، اك حرمتلو ذاتلری حقنده اوزون یازمیه حاجت یوقدر. جناب الله بونلرك محبتلری اوزره وفات، وبونلرك محبتلری اوزره حشر ایلیه!...

عائشه عصمت

اسماعیل پاشا تیمور بن محمد کاشف تیمور قزیدر. (١٢٥٦) تاریخنده مصر القاهره‌ده دنیایه کلدی. ابراهیم اسملو کیمسه‌دن قرآن شریف، کتابت، فقه؛ وخلیل اسملو کیمسه‌دن صرف، فارسی لسانی اوکرندی. (١٢٧١) تاریخنده محمود بن عبدالله الاستانبولی‌یه نکاح اولنوب، درسلرندن فراغت ایتمکله، خانه خدمتیله مشغول اولدی. (١٢٩٢) ده زوجی وفات اولدیغنده خانه اداره‌سنی (توحیده) نام قزینه تابشروب، کندیسی (فاطمة الازهریة) و (ستیة الطبلاویة) اسمنده معلمه‌لردن علم نحو، عروض، تحصیل ایتدی. قزی (توحیده) اون‌سکز یاشنه باصدیغنده وفات اولمغله، بونك سببندن قایغو وحسرته غرق اولوب، جمله دنیاسنی‌ترك ایدرك، طوتاشدن یدی سنه آغلاب عمر کیچردی. صوکره بعض بر نصیحت ایدوچیلرك سوزلرینه آز آز قولاق صالوب، خاطرنی تسلیه ایتمکه باشلامشدر. ادیبه، فاضله، حکیمه، عاقله، شاعره، بارعه، فصیحه، بر خاتون اولوب، اوزون قصیده‌لر سویلمشدر. (شکوفه) نام ترکی و (حلیة الطراز) نام عربی دیوانلری طبع اولنوب تارالدیغنده، بتون اهل ادبی تسخیر ایتمشلردر. بوندن صوك (نتائج الاحوال) اسمنده دیکر بر کتاب تألیف ایدوب، نشر ایلدی. شعرلرندن بونلردر:

بید العفاف اصون عز حجابی

وبعصمتی اسمو علی اترابی
وبفكرة وقادة وقريحة
نقادة قد كملت ادابی
ولقد نظمت الشعر سيمة معشر
قبلی ذوات الخدور والاحساب

مائلی: «عفتم ایله حجابم عزتنی حفظ ایتمکده، وعصمتم ایله‌ده اقرانم مرتبه‌سندن عالی اولمقده‌یم. ظریف اولان فکرم، وصاف اولان طبیعتم ایله آدابم کامل اولمشدر. بن شعر نظم ایلمش ایسه‌م، سلفلرمدن اولان ادیبه و شریفه‌لره امتثالا ایتمشم» دیمکدر. سید الثقلین نبی محترم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینی مدح ایتمش اولان قصیده‌سینک مطلعی بویله‌در:

اعن ومیض سری فی حندس الظلم
ام نسمة هاجت الاشداق من اضم

بوندن باشقه، مزبوره قزینک مرثیه‌سنده وغیر خصوصلرده سویلمش اولان شعرلری کوبدر. (١٣٠٦) تاریخنده (٩) جمادی الاخری‌ده (الاداب) نام جریده ایله نشر ایتدرمش بر بندینک مضمونی اوشبودر: «هر خزینه‌نک آچقچی تربیه اولدیغیچون، بصیرتلو ذاتلر، بو بابده مساهله ایتمای، نصیبلرنی آلمق تیوشلی ایدی. حالبوکه بزم مشرق خلقی (خصوصا اسلام خلقی) کله‌چکلرنده اولان شیلره اعتبار اوزرنده باقمیورلر، وکندیلرینک مصلحتلری ایچون قایغو ایتمیورلر. برکون اولور، بونک ایچون اوکنورلر. شو خلقلر شایان تعجبلردرکه قزلرنی عاریت زینتلر ایله زینتلرلر، وعارض کوزللکلر ایله کوزللندررلر، قوللرینه کموش، قولاقلرینه تاشلر آصارلر. واوز ظنلرنچه قزلرنی مسعود ایتمش اولورلر. حالبوکه بو عمللریله بوکیمسه‌لر قزلرنی مسعود دکل بختسز ایدرلر. چونکه معلوم

Из фондов Российской национальной библиотеки

عاریت جماللری، قزلرینه یالکز تکبرلك وغرورلق اوکردر. وبو
بوزوق شیلر آنلره بر عادت اولور قالور. کوکلی تکبرلك ایله
بوزلمش کیمسه هیچ وقتده کیرو انسانلغه قایتماز. بوشیٔ ایسه،
آتا و آنانك بصیرتسز ونادانلقلرندن اولور. اکرده آنلر قزلرینك
سعادتلرنی استر اولسه‌لر ایدی، آنلرك خلقلرنی تربیه ایدرلر،
وآنلره ادب اوکردرلر ایدی. بزم خلقمزك، قزلرینه علم وتربیه
ویرمامك طوغروسنده اولان دلیللری اورمکوچ اویاسندن ده ضعیفدر.
دییورلرکه (قزلر یازو یازا بیلسه‌لر، محبت خطلری یازارلر،
شعرلر انشاد ایدرلر) آنلر، یازو بیلمیان خاقلرك دنیالرنده ونادان
قوملر آره‌سنده نه‌لر وار ایدکنی هیچ ایشتمیورلرمی؟... ای حرمتلی
آتالر!.. قزلرکز، یازوچیلرك قولنده اولان قلمندن زیاده، سزلره
اطاعتلیلردر، بونی غنیمت بیله‌رك، آنلره کوزل تربیه ویرکز!..
اخلاقلرنی اصلاح ایدکز!.. بوکبی آغر بهالی اولان فرصتلر ضائع
اولماسون، غفلت ایلمه‌کز!...». مزبوره، پاشا قزی اولدیغی
حالده عادتی خاتونلر قبیلندن تکلفسز کیونر، موده اسرافلرنی سوماز
ایدی، دییورلر. (خاتونلرك فضیلت وحسن خلق صاحبلری اولمه‌لرینه
تکلفسزلك، وموده‌یه رغبت ایتمازسزلك قدر طوغری وراست دلیل
اولماز). کچن (۱۳۲۰) تاریخنده (۱۶) صفرده فوت ایدرك
(۱۷) نچی کوننده دفن اولندی. ترجمهٔ حالنی مفصل اوله‌رق بر
چوق عرب جریده‌لری نشر ایتدیلر.

عبادیه

اندلسده مشهور برجاریه‌در. لغات بیلمکده بیوك بر مهارتی

اولوب، حتی وقتنده اولان علمادن مزیتی اولور ایمش [١].
غنا امرنده ماهره اولدیغی کبی کتابتی هم کوزل ایدی. هیچ فکرسز وبداهة شعر سویلر ایدی، دیورلر. دانیه ده مجاهد العامری نام بری طرفندن، اشبیلیه امیری اولان معتمدك آتاسی المعتضد عباد اوزرینه هدیه ایدلان بر جاریه ایدی.

عباسه

عباسی خلیفه‌لردن محمد المهدی ابن عبدالله قزیدر. هارون رشیدك همشیره سی اولوب، حسن وجمالیله، عقل وعلمیله، فراست وظرافتیله، مشهور برخاتون ایدی. ابتداء خاندان عباسیه دن محمد بن سلیمان بن علی یه، وبونك وفاتنده ابراهیم بن صالح بن علی یه، وبونك ده وفاتنده محمد بن علی بن داود بن علی یه، واردی. بوندن صوك طول قاله رق (١٨٢) تاریخنده ارتحال ایلدی. ایکنجی اری اولان ابراهیم، بروقت تیره‌ن اویقویه کیدوب، وفات ایتدی ظنیله تجهیز ایدرکه حاضرلندکلری حالده صالح بن بهلة الهندی نام طبیبك سعی وغیرتی سایه سنده اویغانمش، وآندن صوك اوزون مدت یاشاب، (عباسه) ی هم نکاحلنمشیدی [٢]. هارون، وزیری اولان جعفر بن یحیی البرمکی دن باشقه مجلسدن لذت تاپمادیغی کبی، (عباسه) مجلسنه ده مفتون ایدی. بناءً علیه بونلرك هر ایکیسنك مجلسنده برلکده اولمق قصدیله، آره‌لرنده عقد شرعی اجرا ایتدروب،

---

[١] نفح الطیب. (ج ٢ ص ٣٨٩).

[٢] عیون الانباء. (ج ٢ ص ٣٤ — ٣٥).

فقط کندی یسندن باشقه، ساعتده برابر اولمازسزلقلرنی شرط ایلدی[۱].
هارونك اورومچك (اورماکوچ) طوزاغی قبیلندن اولان شرطینك
کوچی یتمادکندن، بر آره لق (عباسه) جعفردن بر ار بالا دنیایه
کتوردی. بوحالی هاروندن یاشرمك نیتی ایله، مذکور بالا (بره)
اسمنده بر تربیه ایدوچی جاریه، و ریاش اسمنده اولان خادم ایله
برلکده (عباسه) طرفندن مکه یه یبارلدی، وهارون حجه کیده چك
اولدیغی وقت، مکه دن یمنه اوزادلدی. لکن خاتون قز ییغندیسندن
(جیوننددن) عبارت اولان، عباسیلرك سرایلرنده سر صاقلانمق هیچ
ممکنمی؟... برخاتون واسطه سیله بوخبرده باشندن آخرینه قدر
هارونه ایرشدی. بونك اوزرینه، اك سوکلو وسرلرینه محرم اولان
وزیری جعفر بن یحیی، هارون طرفندن قوی منزلنده بوغازلنمشدر.

عباسه بنت الفضل

امام مشهور ابو عبدالله احمد بن محمد بن حنبل حضرتلری
خاتونیدر. مذکور امامدن صالح اسمنده براوغلی اولمشیدی.
عبدالعزیز بن جعفر الحنبلی دن حدیث اوقوب، مشهور محدثه لر
زمره سنه کردی. وفاتلری صوکنده امام حضرتلری: «ام صالحله اوتوز
ییل برلکده بولندق، هیچ وقت آره مزده مخالفت اولمادی» دیه
حسن شهادت واظهار خشنودی ایلمشدر. اوغلی صالح اصبهان قاضیسی
اولدیغی حالده (۲۲۶) تاریخنده شهر رمضانده وفات ایتدی.

[۱] بوحکایه یی ابن خلدون حضرتلری شو قدر مهارت ایله رد ایلمکده درکه، سوزنده اولان لذت شایان حیرتدر. فقط هارونك برمکیلرك قانلرنی آغزدیغینك سببنی بیان یرندهکمه سی قومه اوطورمشدر. (ج ۱ ص ۸ و ج ۳ ص ۲۲۳).

عبده

شاعر شهير بشار بن برد محبوبه سيدر. مذكور شاعر، كوزى صوقر اولديغى حالده، مزبوره‌نك داوشنى ايشدوب عاشق اولمش وحقنده‌ده كوب شعرلر سويلمشدر. بوجمله‌دن بعضيلرى بونلردر:

يا قوم اذنى لبعض الحى عاشقة
والاذن تعشق قبل العين احيانا
قالوا بمن لا ترى تهذى فقلت لهم
الاذن كالعين توفى القلب ما كانا
ما كنت اول مشغوف بجارية
يلقى بلقيانها روحا وريحانا

مآلى: «اى قوم! بن، قبيله‌دن بعض برلرنى سومكده‌يم. كاه اولوركه كوزدن مقدم، قولاق عاشق اولور. (كورمادكك كيمسه‌يه محبت دعواسنى ايتمه‌ك عبثدر) دييانلره (قولاقده كوز كبى اولمش واقعه‌لرى، كوكله حكايت ايده بيلور) ديدم. ملاقاتيله مستغرق راحت اولان عاشقلرك اولى بن دكلم!». ادبلى، عقللى، فصيح سوزلى، داوشى كوزل، برخاتون اولمشدر.

عَبْلَه

معلقات صاحبلرندن عنتره بن شداد معشوقه سيدر. شاعره،

Из фондов Российской национальной библиотеки

ادیبه، برقز ایدی. عنتره شعرلرنده اسمی مذکور اولدیغی کبی، کندیسنك هم اشعاری واردر.

عبیده

ابو کلاب اسمنده برینك قزیدر. قرن اوّلده عالمه وصالحه بر خاتون اولوب، بصره‌لیدر. مالك بن دینار حضرتلریله صحبت ایلمشیدی. (رابعة العدویه) ایله بر عصرده اولوب وفاتی ایسه آندن مقدم ایدی. معاصرلری بونی (رابعه) یه ترجیح ایدرلر ایمش.

عبیدة الطنبوریه

مشهور مغنیه‌لردن اولوب، صباح اسملو برکیمسه قزیدر. طنبور صنعتنده امثالسز، یوزی کوزل، داوشی لطیف، خوش ایسلی، محبتلی، ملایم وجاذبه‌لی برخاتون اولوب، عصرنده اولان ادبا قاشنده اعتباری بلند ایدی. طنبورنده: «خیانتدن باشقه هرشیٔ محبت طوغروسنده تحمل ایدلنور» مألنده اولان:

کل شیٔ سوی الخیانة فی الحب یحتمل

بیتی یازلمشیدی. اسحاق الندیم بونك حقنده:

امست عبیدة فی الاحسان واحدة
فالله جارلها من کل محذور
من احسن الناس وجها حین تبصرها
واحذق الناس ان غنت بطنبور

شعرنی سویلمشدر. ماٰلی: «الله تعالی عبیده‌یی هر ضرردن حفظ ایتسون! احسان بابنده آنك بردخی نظیری یوقدر. کوردکك وقتده یوزی کوزل، واوینادیغی وقتنده طنبور اویننه‌ده ماهردر».

عتابه

مشهور وزیر برمکی جعفرك آناسی (ام جعفر) در. برمکیلرك شهرتلری بتون دنیایی طوتدیغندن صوك، هارون الرشید آچوینه اوچراب، الوغ بلالره دوشدکلرنده، نه سبب ایله در، بو خاتون سلامت قالمشیدی. شوجهتدن خیلی وقت فقر وضرورت ایچنده یاشاب، دنیادن ارتحال ایتدی. عالمه، ادیبه، برخاتون اولوب، دنیانك اك بیوك عزتیله، اك توبان ذلتنی هم کوردی. اوز حالنه مناسب اوله‌رق: «حقیقی اولم، بدن اولمی وچرمکی دکل، بلکه خلقدن سوأل ایلمکدر. بونلر هرایکیسی‌ده اولم ایسه‌لرده، خلقدن صورمق اولمی، تن اولمندن قاتیغدر» معناسنده اولان:

لا تحسبن الموت موت البلا
لكنما الموت سؤال الرجال
كلاهما موت ولكن ذا
اشد من ذاك لذل السؤال

شعرلرنی انشاد ایلمشدر. حضورنده، یوزلر ایله قل وکنیزکلر، بیل باغلاب، خدمتنه طوردقلری وقتده، اوغلی جعفرك تربیه‌سی ناقصلغندن شکایت ایدر، وخدمتندن‌ده خشنود اولمازایدی. صوك کونلرنده، بو حاللرنی برم برم خاطرینه کتوروب، تأسف ایدوب، آغلار، ویوقاروده یازلمش شعرلری اوقور ایمش. (جمله‌مزه عبرت!....).

عتبه

عفیفی بن عمرو بن امرئی القیس بن عدینك قزی، ومشهور حاتم طائینك آناسیدر. طبیعت شعریه‌سی، اولوب، اوغلی کبی بوده سخی اولوب، اموالنی مسافر ومحتاجلره صرف ایدر ایدی. بر آره‌لق بونك برادرلری، مالنی اسراف ایده‌در، دیه جمله‌سی بر اتفاق ایله مالنه تصرف ایتمکدن منع ایتمشلر ایدی. بر سنه بو حال ایله طوروب، — ایمدی یوقسللغك آچیسنی اوکرنمش اولور؛ مالنی حفظ ایله بیلور— دیه کندی مالندن یوز دوه‌سنی ویردیلر. بو وقتده بر خاتون کله‌رك فقیرلکدن شکایت ایتدکنده: «بن یوقسللق حالنی اوکرندم، تجربه ایتدم؛ هیچ کیمسه‌یی محروم ایلمك حالمدن کلماز» دیه، جمله دوه‌سنی مذکور خاتونه احسان ایلمشدر.

عروضیه

ابوالطرف عبدالرحمن بن غلیون جاریه‌سیدر. افندیسندن نحو علمی تحصیل ایدوب، لغت ایله نحوده ید طولاسی اولمشدر. علم عروضده اولان مهارتنه کوره (عروضیه) دیه شهرت بولدیغندن؛ اصل اسمی بیلنمدی. امام مبرد حضرتلرینك «کامل» نام اثرنی حفظ ایدرك [۱]

[۱] کامل کتابنی حفظ وتدریس ایلمك شریله طوره‌ون؛ مطالعه‌سی‌ده (۴۲) یاشمزه چقدیغه‌زده نصیب اولمشدر. اکرده زمان بزه هم تشهد اوقورلق قدر اولسون؛ عادتینك خلافنچه اوله‌رق؛ مساعده ایتمیه ایدی؛ مطالعه‌سی‌ده میسر اولمایه‌چق ایدی. بواورنده فاضل محترم محمد ذهنی افندی؛ «کتاب کامل؛ شرح وتدریس اولنمق دکل؛ طبع اولندیغی وقتده؛ طوغریدن طوغری‌یه آنی تصحیح ایدچك ذات؛ استانبولده تابلماشیدی» بیورمشدر. کامل؛ اصل نسخه‌سی بترسبورغ شهرنده اولان کتبخانه‌دن عاریة آلنه‌رق؛ دورت جلد اوزرنده (۱۸۶۴) م تاریخنده «لیپسغ» شهرنده طبع اولنمش ومفصل برفهرستده ضم ایدلمشیدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

شرح یازمش؛ وقالینك «نوادر» اسمنده اولان کتابنه هم شرح یازمقله، عمرنی اوشبو کتابلردن درس ایتمکله کیچرمشدر. ابو داود سلیمان بن نجاح نام فاضل شهیر، کامل ایله نوادری وعلم عروضی اوشبو خاتوندن اوقومشدر، اندلسده بلنسیه شهرنده طوروب (٤٥٠) تاریخنده دانیه‌ده وفات اولدی.

عُرَیْب

عباسی خلیفه‌لری زماننده بو اسمده ایکی مغنیه وار ایدی. بری جعفر بر مکینك کیزلی بر نکاحندن دنیایه کلدکی روایت ایدلن بر قزدر. مزبوره شاعره، ادیبه، داوشی کوزل، موسیقیده ماهره، شطرنج اوینامقده نظیرسز، یازووده برنجی درجه استاد ایدی. (٩٦) یاشنده (٢٧٧) تاریخنده ارتحال ایتدی. مامون ومعتصم خلیفه‌لره ندیملك ایدر اولمشدر. چوق اشعار ونوادری واردر.

ایکنچیسی، مأمون خلیفه‌نك جاریه‌سیدرکه فوق العاده حسنی وادیبه بر قز ایدی. کوزل اشعاری واردر. بر مجلسنده مأمون خلیفه‌یه: «سزلر اویله آدملرسکزکه آلداتمق وجفا ایتمك سزه خلق اولمشدر؛ کوب یوزکز، اون درلو دیلکز واردر؛ کوکلمه تعجب ایدرمکه بونچه اذالر کوردکی حالده، صبر ایدوب طورمای، دخی سزك طرفکزه میل ایتمکده‌در» مضموننده اولان:

وانتم اناس فیکم الغدر شیمة
لکم اوجه شتی والسنة عشر
عجبت لقلبی کیف یصبو الیکم
علی عظم مایلقی ولیس له صبر

ابیاتنی انشاد ایتمشیدی . مزبوره‌یی مأمون ، یوز بیك درهمه صاتون آلوب ، آلمیه دلالت ایدن اسحق بن ابراهیم الموصلی یه هم یوز بیك درهم هدیه ایتمشدر . مأمونك مصارف وواردات دفترنی یازمقله اولان ابراهیم بن رباح نام ذات ، مذکور مبلغلری مغنیه ایله مغنی یه ویرلدی دیه‌جك اورنده ، جوهر ایله جوهرجی یه بویله ویرلدی . دیه یازدیغی مرویدر .

عَزَّه

اسلامك برنجی عصر شاعرلرندن اولان ابوصخر کُثَیِّر بن عبدالرحمن اسمنده اولان کیمسه‌نك محبوبه‌سی (ام عمرو) در . جمیل بن حفص اسمنده برینك قزی اولوب ، عاشقی ایسه کندیسنه اضافتله « کثیر عزه » دیمکله شهرت بولمشیدی . کثیرك بونك حقنده غایتده گوزل اشعاری واردر . وما جرالری ادبا آره‌سنده سویلنمکده ، نوادرلری ده ظرفا مجلسلرنده روایت ایدلمکده‌در . عزه غایتده ادبلی ، فصیح سوزلی ، گوزل یوزلی ، وعفیفه اولدیغندن عبدالملك بن مروان سراینه مؤدبه‌لك صفتیله کرمش ، وعبدالعزیز بن مروان زماننده مصرده وفات اولدیغی مرویدر .

عزة المیلاء

انصار کرام آزادلیلرندن مدینه‌لی برمغنیه‌در . حسان بن ثابت

رضی الله عنه نك شعرلرنی ' اوز حضورنده تغنی ایدوب آغلادر، ایدی. کوب وقتده (ست سکینه بنت الحسین) حضرتلری مجلسنده اولنور ایدی. حسنی و عفیفه بر خاتون اولوب، یوردکی وقتنده سمیزلکی سببندن برطرفه میل ایدرك یوردکی ایچون «المیلاء» دیه توصیف ایدلمشدر. عزه حقنده طویس: «کورکام خلقلی، چن مسلمان، خیر ایله بیوروچی ومنکردن نهی ایدوچی، بوزوقلقدن کامل احتیاط ایدوچی، مجلسی ده اك لذتلی مجلس اولوب، حتی مجلسده باش سلکتوچی ده اولنماز ایدی» دیمشدر. نوادری کوبدر.

عفراء

نجد مملکتنده عشق وغرام ایله شهرت بولمش «عذره» قبیله سنده مهاصر بن مالك قزیدر. کندیسنه عمزاده سی عروه بن حزام بن مالك عاشق اولمشیدی. عروه نك آتاسی حزام وفات اولدیغنده دورت یاشنده اولان عروه عمی اولان مهاصر تربیه سنه آلنمشیدی. اوشبو سببدن عروه ایله عفراء برخانه ده اوسوب بربرینه زیاده الفت اوزرنده اولدیلر. بالغ اولدقلری صوکنده ' عروه ده، عفرائنك نکاحنی طلب ایلدی. عفرائنك آتا وآناسی تزویج ایلمك اوزره وعده ویردیلر. شو آرهلق عروه شام سفرینه چقوب کتدی. لکن بونك سفرده وقتنده اثاله بن سعید نام کیمسه نك استدکینه بناءً آتا وآناسی عفرائنی آکا ویردیلر. عفراء زوجیله کوچوب کتدکی کونده عروه ده شام سفرندن قایتوب کلدی. واقعه دن خبر آلدیغی ایله عروه نك عقلنه ضعیفلك وبدننده خستهلك کلدی. حضرت عثمان رضی الله عنه زماننده، هرایکیسی بوعشقه قربان اولمشلردر. عفراء '

ظریفه، جمیله، فصیحه، برخاتون اولوب، کوزل شعر سویلر ایدی.
مجنون عامرینك: «عروه نك خلق دیلنه کردکنه تعجب ایدرم، عروه
اولدی ده راحتلندی، اما بن هرکون اولوم آچیسی طادوب طورمقده یم»
مآلنده اولان:

عجبت لعروة العذری امسی
احادیثا لقوم بعد قوم
وعروة مات موتا مستریحا
وها انا ذا اموت کل یوم

دیدکندن مرادی اوشبو عروه در. عروه ایله عفرانك معاشقه لری
وبر برلری حقنده سویلمش اولان اشعار محرقه لری مشهوردر [۱].

عفراء

خزاعه ده احمر اسمنده برینك قزیدر. ابن الفرند حارث
خزاعی یه وارمشیدی. ابتداء آره لرنده کامل بردوستلق بلکه معاشقه
اولوب، صوکره، نکاح ایله جیولمق نصب اولدی. برآره لق عفراء
زوجی رخصتیله، آتا آنا، قوم وقبیله سنی زیارت ایتمك ایچون
کتمشیدی. هرنه سببه ایسه تیزلك اوزرنده اری واروب کتورمادی؛
خاتونده اوزلکندن قایتوب کلمادی، وبوحال اوزرنده اوزون بر
مدت طوردیلر. باشلاب سفر ایتمکی هرایکیسی، اوزلرینه الوغ بر
عارلك حساب ایدوب، هیچ بروجه ایله حاللرینه مناسب کورمادیلر.
بوعنادلق ایکی طرفك اقربالرینه حتی که بتون قبیله یه سرایت ایدوب،
کلوب آلماز ایسه خاتونی ارینه یبارماز ایچون خاتون طرفی؛

[۱] فوات الوفیات (ج ۱ ص ۳۳) وتزیین الاسواق (ص ۷۰).

Из фондов Российской национальной библиотеки

اوزلـکندن قایتوب کلماز ایسه خاتوننه ارنی یبارماز ایچون ارطرفی یمینلر ایتدیلر. آخرنده اری خسته دوشوب، محبتی ایله مبتلا اولدیغنی بیلدرچك شعرلر یازوب، خاتونه یباردی. بوکا جواب اوله رق یازمش شعرلرنده عفراء هم ارینه اولان اوفکه‌لرنی وقلبنی یاندرمقده اولان عشقنی حکایت ایدرك - اکرده خلق سوزندن قورقماز ایسه‌م ایدی، البته برساعت اول حضورکده اولنور ایدم - دیه‌شیدی. حارث بو کاغدی اوقوب، کوز یاشیله آغلاب، جاننی تسلیم ایتدی. بونی ایشتدکنده خاتون هم حسرت اوتینه یانوب تلف اولدی. (اماده عناد !...).

عقیله

عربلرده بنو حنیفه قبیله سنده ضحاك بن مخرك قزیدر. اهل عشق وغرامدن، ادیبه، شاعره، فصیحه، برخاتون بولوب؛ عمزاده سی عمرو بن کعب بن محرق ایله معاشقه‌لری اولمغله، خلق آره سنده داستان اولمشلردر.

عکرشه

اطروش بن رواحه قزیدر. فصاحت وطلاقت لسانیله شهرت بولمش برخاتون ایدی. صفین محاربه سنده امام محترم حضرت علی رضی الله عنه عسکرنی معاویه وشام عسکرینه قارشو تشویق وتحریض مقامنده اشبو نطقی سویلمشدر: «ای آدمیلر! سز، اوزکزی بیلوکز!

«اوزکز هدایتده ـ حق یولده ـ اولدقچکزده، باشقه‌لرك ضلالتی
«ـ حقسزلغی ـ سزه ضرر ایتماز. تحقیق جنت اعلی بر درمتلو یورتدرکه،
«آنده طور وچیلره قایغو وحسرت کلماز، آنده اولانلر وفات هم
«ایتمازلر. ایمدی، او بلند یورتی؛ بو نعمت ورونقی دائم اولمیان،
«قایغو وحسرتی کیسلمیان فانی یورت ایله صاتون آلوکز». حقلرکزی
«غصب ایدوچیلرك جبر وظلملرینه صبر وثبات ایله مقاومت ایدکز!.
«تحقیق دشمنکز؛ قلبلری پرده‌لی، حقیقت ایمانی بیلماز، حکمت
«آکلاماز بر قومده، سزلره قارشو کلمشدر. ای عباد الله! وای جماعت
«مهاجرین وانصار!. حق یولنده حقدن آیرلمه‌کز! عزیمتکز اوزره
«ثبات ایله کز!. اکرده مغلوب اولور ایسه‌کز صبر ایدکز! بیلکزکه
«اشکزك آخری اولومدر. آدم اوغلینك عمری شوقدر تیز اوتمکده
«درکه بوکون محاربه ایله اولماز ایسه‌ده ایرته‌یه تمام اوله‌چقدر.
«صوغش وقتنده شام عسکرنی اورکوچان ایشاکلرکبی کورچکسکز!».
عکرشه، بو محاربه‌دن صوك اوزون عمر، قومی آره‌سنده عزت
اوزرنده یاشادی، وبر وقت شامه معاویه حضورینه ده‌کلدی. معاویه‌ده:
«صفین وقعه‌سنده بویله سوزلر ایله عسکری تحریض ایتمه‌کزه سبب
نه اولدی؟» دیه عتاب ایلمك استمش ایسه‌ده، «اونی اعاده ایلمه‌کز،
شایدکه کندیکزه ضررلی شیء میدانه کلور» مضموننده اولان سوز ایله
استعفا ایتمشدر.

علم المدنیه

هارون الرشید قزلردن برینك جاریه‌سی اولوب، شاعره،
مغنیه، ادیبه، بر قز ایدی. بغدادده تربیه لنوب، صوکره مدینه

Из фондов Российской национальной библиотеки

شهرینه کوچرلدی. ادب وهنری سایه سنده مدینه‌ده شهرتی اولدیغندن (مدنیه) دیمکله توصیف ایدلنور ایدی. صوکره اندلس حاکمی اولان اوچونچی عبدالرحمن طرفندن صاتون آلنوب، اندلسه یبارلدی، وعمرنی ده مذکور پادشاه سراینده کیچردی.

علمشاه بیکم

آذربیجان خانلرندن اوزون حسنک قزی، وشاه اسماعیل صفوینک آناسیدر. (۸۹۳) تاریخنده شروان والیسی بولنان فرخ یسار طرفندن مقتول اولان شیخ حیدر بن جنید الاردبیلی‌یه تزویج اولنوب، شاه اسماعیل ایله برابر برادرلری سلطان علی وسید ابراهیمی دنیایه کتوردی.

عُلَیَّه

عباسی خلیفه‌لردن مهدینک قزی وهارون رشیدک آتا بر طوغمه سیدر. (مکنونه) اسمنده برجاریه دن طوغمش؛ شعر، ادبیات، موسیقیده مهارت کسب ایتمشیدی. حسن صوتی، جمال ولطافتی، ظرافت ونزاکتی، دخی کمالاتیله متناسب ایدی. عفیفه بر خاتون اولوب، طهارتده اولدیغی زمانلرینک کوبوسنی عبادتله کیچرر، وغیر وقتلرده موسیقی واشعار ایله شغللنور ایدی. خلیفه‌لر فامیلیه سنده اولان موسی بن عیسی بن موسی بن محمد بن علی بن عبدالله بن

عباس، نكاحنده اولمشدر، رشيد، كنديسنه زياده محبت اوزرنك اولديغندن حتى بغداددن چقديغى وقتلرنك هم حضورينه جلب ايدر اولمشدر. شعرده برديوانى اولوب، بوشعرلر مزبوره نكدر:

تحبب فان الحب داعية الحب
وكم من بعيد الدار مستوجب القرب
اذا لم يكن فى الحب سخط ولارضا
فاين حلاوات الرسائل والكتب
واطيب ايام الفتى يومه الذى
يروع بالهجران فيه وبالعتب

(۵۰) ياشنك اولديغى حالك (۲۱۰) تاريخنك ارتحال ايتدى.

عُلَيَّه

عباسيلردن مهدى خليفه‌نك آزادليسى اولان مغنى شهير زرياب قزيدر. آتاسيله برابر اندلسه كيچوب، اوراده بيوك برشهرت كسب ايتمش، وآتاسى وفاتنده آنك يرنى طوتمشدر.

عمايم

شريف نسابه حسام الدين حسن بن محمد الحسينى‌نك قزى و(الف بنت حسام الدين) ك همشيره سيدر. الوغ محدثه‌اردن اولوب، امام سيوطينك استاذى ايدى.

عمره بنت عبدالرحمن

عبدالرحمن بن سعد بن زرارة الانصاری قزیدر. حضرت (عائشه وحضرت (ام سلمه) حجره‌لرنده بولنوب، آنلردن روایت حدیث ایلر ایدی. تابعون آره‌سنده مدینه‌ده فقیهه بر خاتون ایدی.

عمره بنت نعمان

صحابه‌دن اولان ابوعبدالله نعمان بن بشیرك قزی ومشهور مختار بن ابی عبیدة الثقفی‌نك خاتونیدر. بیچاره بی گناه اولدیغی حالده مصعب بن زبیر طرفندن (٦٧) تاریخنده وحشیانه بر صورتده قتل اولنمشیدی. گوزل یوزلی، درست سوزلی، هر اشنده طوغریلقلی، دیانتلی، شاعره، عفیفه، امینه بر خاتون اولوب، اری مختار ایله برلکده، مختار قتل اولنان گونه قدر، ترکلك ایتدی. طوغمه‌سی اولان (حمیده) روح بن زنباع نام کیمسه‌یه نکاح ایدلدکده، قارنداشی ابان بن نعمانه، شلنه ایدرك اوشبو شعرلری یازمشدر:

اطال الله شأنك من غلام
متی کانت منا کحنا جذام
اترضی بالفواسق والزوانی
وقد کان یقربنا السنام

مألی: «ای قارنداشم عمرك اوزون اولسون! قانغی وقتدنبرو بزلر جذام قبیله‌سنه ویرلمیه باشلادق، قارنداشلرکی فاسقلره ویرمیه

نه يوزله رضا اولرككه بو كونه قدر بزلرى الوغ ذاتلر تكاملانرلر ايدى » ديمك اولسه كرك . قتل اولنديغى صوكنده مشهور شاعرلر، كنديسى ايچون مرثيه‌لر سويلامشلردر [١] .

عنان

عباسى خليفه‌لر زماننده شهرت بولمش برادبيه‌در . افنديسى ابراهيم الناطفى نام ذاتك تربيه سنده كسب علم وكمالت اينمش ؛ صوكره هارون رشيد طرفندن صاتون آلنمشيدى . شعر وفصاحت اهلندن اولوب ، مشهور شاعر ابونواس ايله مشاعره‌لرى وملاطفه‌لرى واردر. صاتون آلديغى صوكنده ، هارون ، كنديسنه : « اى عنان ! كوردكمى ؟ سزى ابراهيمدن استدكم وقتده يوز بيك آلتون صورمشيدى ؛ حالا آنك وفاتنده ، ايللى بيك غروشه — تخمينا بشبيك روبله — آلدم » ديدكنده ، عنان ده : « يا امير المؤمنين ! وقتك خليفه‌سى اولوبده ، كوكلكز استدكى شيلرى ؛ بهاسنى تقدير ايده بيلميان ميراث آشاوچيلره قالمقنه قدر صبر ايتدككز تقديرده ، بوندن دخى ارزن بها ايله صاتون آله بيلور ايدكز ! » ديه ظريفانه جواب ويرمشدر [٢] .

« غ »

غازيه خاتون

ايوبى پادشاهلردن ملك كامل محمد بن ملك عادل قزيدر . حماده

---

[١] عمر بن عبدالله بن ابى ربيعه مرثيه‌سى كتاب الكامل‌ده (ج ٢ ص ١٥٤) ده در .

---

[٢] بوكا مشابه بر حكايتى وفيات الاعيان صاحبى معتصم ايله نشوى نام جاريه حقنده يازمشدر (ج ٢ ص ٣٤٥) .

Из фондов Российской Национальной библиотеки

حکومت ایدن ملك مظفر خاتونی اولوب ، زوجی وفاتنده وارث تخت اولان اوغلی ملك منصور ، صبی اولمغله ، بو خاتون بر مدت نیابت ایله سلطنت ایتمشیدی . (٦٥٦) تاریخنده وفات اولمشدر . عقللی ، ادارەلی ؛ بر خاتون ایدی .

غزاله

خوارج بهادرلرندن اولان شبیب بن یزید خاتونیدر . زوجی فرات یلغەسنده غرق اولدیغنده ، اوشبو خاتون ، عسکر جیوب ، بر سنه مقداری وقت حجاج عسکرینه مقاومت ایتدی . واوشبو محاربه اثناسنده بر نذرنی ایفا ایتمك بولنده کوفه شهرینه کروب ، مسجدنده ایکی رکعت نماز اوقوب بقره ایله آل عمران سورەسنی ایکی رکعتده فاتحەیه ضم ایدرك کامل راحتلکده تمام ایدوب چقمشدر . حالبوکه بتون اسلام دنیاسنك قاننی ایچمکده اولان حجاج ، بو کونده ایللی بیك عسکریله کوفەده اولنور ایدی . (حجاجك غیرتی ایسه ، سرای ایچنده ، خاتون وجاریەلری ، قل وخادملری آرەسنده اولمشدر) . اوشبو وقتده خوارج خلقنك مجتهد وزاهدلرندن اولان عمران ابن حطان [١] حجاجی هجو ایدرك ابیات سویلمشدر .

---

[١] بوکمسه شو ذاتدرکه ، امام محترم علی المرتضی رضی الله عنه جنابلرنی قتل ایدن ابن ملجم نام بدبختی مدح ایدرك : (یا ضربة من تقی ما اراد بها * الالیبلغ من ذی العرش رضوانا * انی لاذکره حینا فاحسبه * اوفی البریة عندالله میزانا *) شعرنی سویلمشیدی . شایان دقتدرکه بویله برذاتدن امام جلیل شیخ المحدثین ابو عبدالله اسماعیل بن محمد البخاری رضی الله عنه ، حدیث شریف تخریج بیورمشلردر . (جامع الصحیح ج ٧ ص ٤٥) . عمران بن حطان ماجرالوندن برقدرسی امام مبرد کاملنده (ج ٢ ص ٥٩ و ص ١٦٣) ده وروایة الاغانی نك (ج ١ ص ٦٩) سنده مذکوردر .

Из фондов Российской Национальной библиотеки

غسانیه

اندلسك اك بیوك ومشهور ادیبه‌لرندن بریدر. دورتنچی عصرده ظرافت، ادب وجمال ایله معروف اولمشیدی. عروض وشعر علمنك مهارتی یرنك اولوب، بعض اشعاری مرویدر.

«ف»

فارعه

جاهلی شاعرلردن امیه بن ابی الصلت همشیره سیدر. عقل، ادب، صدق وجمالیله، مشهور بر خاتون اولوب، طائف فتحنك خاتم الانبیاء شفیع یوم جزاء افندمز حضرتلرینك حضورینه کله‌رك، اسلامه مشرف اولدی. امیه ایسه کتب سماویه‌یی مطالعه‌سی سببندن، بعثت نبویه‌یه مطلع اولمش، وفقط آخر زمانك کلماسی موعود اولان پیغمبرك علم ومعرفتی واسع اولدیغی جهتله — کندیسی اولمق املنه دوشمش ایدی. شو وقتده نبی محترم ظهور ایدرك تبلیغ رسالت ایتمیه باشلادیغندن، حسدی سببندن، اسلامله مشرف اولمقدن محروم قالدی، وبدر محاربه‌سندن صوك وفات ایندی. نبی محترمك ارزولرینه کوره، فارعه، قارنداشی امیه‌نك بر چوق شعر وقصیده‌لرنی اوقودیغی مرویدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

فارعه بنت همام

همام بن عروه بن مسعود الثقفی قزیدر. الك حالنده، عرب حکیمی اولان حارث بن کلده، یاخود مغیره بن شعبه نکاحنده اولوب، طلاق ایدلدی، وصوکره ثقیف قبیله سندن یوسف بن ابی عقیله یه واروب، (۴۱) تاریخنده اهل اسلام ایچون بلای عظیم اولان حجاجی دنیایه کتوردی [۱].

فاطمه

فخر کائنات خاتم الانبیاء افندمز رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك کریمهٔ محترمه لریدر. لونی فوق العاده آق ونورلی اولدیغندن (زهراء) دیه لقب ویرلمشیدی. عقل، ذکا، حسن وجمال، زهد وتقوی، وباشقه اخلاق حسنه سی کامل اولدیغندن، همشیره لرندن زیاده محبت نبویه یه مظهر اولمشلر ایدی. هجرتدن اون اوچ سنه مقدم، مکهٔ مکرمه ده ام المؤمنین (خدیجة الکبری) آنامز حضرتلرندن دنیایه تشریف ایلمشلر ایدی. بو وقتده رسول اکرم جنابلری اوتوز بش یاشلرنده ایدیلر. حضرت فاطمه اونبش یاشلرینه باصدقلرنده، اووقتده یکرمی بر یاشنده اولان حضرت علی جنابلرینه تزویج اولندیلر. نکاحلری هجرتدن اوچونچی سنه ده، مدینهٔ منوره ده صفر الخیر آینك

[۱] ابو محمد الحجاج بن یوسف بن الحکم بن عقیل. وفیات الاعیان (ج ۱ ص ۱۲۳).

اولمشدر. باشقه همشیره‌لرندن دنیایه کلمش باللر، کوچك یاشلرنده ارتحال ایتدکلرندن، نسل پاك حضرت رسالتپناهی، یالکز مشار الیها حضرتلرندن تارالمشدر. حسن، حسین، محسّن، (ام کلثوم)، (زینب) اسمنده بش اولادی بولنوب، بونلردن محسن طفل ایکن وفات ایتمشدر. سلطان الانبیاء شفیع روز جزاء افندمزك فاطمه رضی الله عنهایه شفقت ومحبتلری فوق العـاده اولوب، کندیسیله زوج محترملرنی، وامامین جنابلرنی، مبارك عبالری ایله صاروب، اهل بیت، واهل عبا، تسمیه بیورمشلردر. بنونجران نصارالری ایله مباهله ایدشمك اولدقلرنده، نبی اکرم حضرتلری، اولاد عزیزلری اولان حسین جنابلرنی کوتاروب، وحسنی یتا کلاب وارمغله حضرت فاطمه ایله علی جنابلرنی برابر آلمش، وبن دعاء ایتدکم وقتده سزلر «آمین» دیبوکز، دیه تعلیم ویرمشیدی [۱]. حضرت فاطمه، مسکینلره شفقتلی، ویتیملره زیاده مرحمتلـی اولوب، بوخصوصده بر چوق نوادری منقولدر. هر جهتدن پدر مبارکلرینه مشابه وزوج محترملرینه مناسب ایدی. رسالتپناه افندمز حضرتلرینه محبت وخلوصلری پك زیاده اولوب، ارتحال جناب نبویدن صوڭ کولدکلری کورلمامشدر. وبرچوق مرثیه‌لر اوقوب محزون برحالده یورمشدر. فخر الانبیاء صلی الله علیه وسلم، تربهٔ سعادتلرینه قویولدیغندن صوك، حضورینه وارمغله اوزون بر مدت آغلامش وقبر شریفلرندن توپراق آلوب ایسنایه‌رك اوشبو بیتلری اوقومشدر:

ماذا علی من شم تربة احمد
ان لایشم مدی الزمان غوالیا
صبت علی مصائب لوانهـا
صبت علی الایام صرن لیالیا

---

[۱] تفسیر کشاف (ج ۱ ص ۱۴۹).

Из фондов Российской национальной библиотеки

عالی: « حضرت محمدك تربه‌سنی ایسنایین ذات، عمر بارنچه خوش ایسلر ایسنامکدن مستغنی اولور. بکا قایغولر کلدی، اکرده اویله قایغولر، کونلره کلمش اوله ایدی، تحمل ایده آلمای، کیچه‌یه اورارلر ایدی ». همشیره‌لری جمله‌سی، نبی محترم حضرتلرندن مقدم وفات اولدقلرندن، ارتحال رسالتپناه وقتنده بر یالکزی قالمشیدی. رسول اکرم وفاتندن آلتی آی صوکره، هجرتك اونبرنجی سنه‌سی شهر رمضان اوچونجی سه‌شنبه کیچه‌سنده بو عالم فانی‌یه وداع بیوره‌شلردر. یاشلری ده بو وقتده یکرمی دورتده ایدی. حضرت علی رضی الله عنه‌نك اولکی خاتونی اولوب، بونك اوستنه خاتون آلمامش، و وقت وفاتلرنده ده بیان ممکن دکل درجه‌ده قایغورمشدر. خاطرنی تسلیه ایتمك نیتیله، هر کون قبر شریفلرینه زیارت ایدر، ابیات [۱] ومرثیه‌لر اوقور اولمشدر. « بنم اوستومده دنیا مشقتلری کوب اولوب، بویله مشقتلره مبتلا اولان ذات، تا وقت وفاتنه قدر مصیبتلی اوله چقدر. هر دوست بر وقت بربرندن آیرلمقده در، ودوستدن آیرلمق حسرتی یاننده، باشقه حسرت، حسرت دکلدر » مضموننده اولان:

اری علل الدنیا علی کثیرة
و صاحبها حتی الممات علیل
لکل اجتماع من خلیلین فرقة
وکل الذی دون الفراق قلیل

شعرنی اوقوب آغلار اولمشدر. حضرت فاطمه نبی محترمدن صوك آز یاشادیغندن یالکز اون سکز عدد حدیث شریف روایت ایلمشدر. (ام المؤمنین عائشه) رضی الله عنهادن آلتی یاش مقداری بیوك ایدی. حضرت حسین رضی الله عنه‌نك (فاطمه) نام قزندن آیرمق ایچون (فاطمة الکبری) دیه یاد اولنور. قبر شریفلری

---

[۱] مروج الذهب. (ج ٥ ص ٨٨).

بقیعده اولوب، جنازه سنی زوج محترملری اولان علی کرم الله وجهه اوقومش وقبرلرینه ده فضل بن عباس ایله ایکیسی برلکده دوشمشلر ایدی. جناب الله جمله سندن رضا اوله ایدی.

فاطمه

(ام عقیل) فاطمه بنت اسد بن هاشم بن عبدمناف القرشیة الهاشمیه‌در. حضرت علی وبرادرلری طالب، عقیل، جعفر، (ام هانیء) (جمانه)، رضی الله عنهمك آنالریدر. مکهٔ مکرمه ده اسلامه کلوب، مدینه یه هجرت ایلدی. رسول اکرم حضرتلرنی کندی بالاسی برابرنده تربیه ایلمش بر خاتون اولوب، وفات ایتدکنده، نبی محترم صلی الله علیه وسلم اوزینك مبارك کولمکاری ایله کفنلمشلر، وکندی مبارك قوللری ایله دفن ایدرك خیر دعاء اینمشلر ایدی [١] قبری بقیعده در [٢]. هاشم قبیله سی ارلرندن خلیفه آناسی اولان خاتونلر، اوشبو فاطمه ایله (فاطمة الکبری) حضرتلری هم (زبیده بنت المنصور)دن باشقه یوقدر. شایان تعجبدرکه بو اوچ خاتون اوغللری اولان خلیفه‌لرك کونلری اضطراب اوزرنده کچمشدر.

فاطمه

صحابیاتدن بو اسمده کوب خاتونلر اولوب، مشهورلری بونلردر:

---

[١] حضرت علینك؛ (انا الذی سمتنی امی حیدره) دیدکی بیتندن مراد اوشبو فاطمه در. اری ابو طالب غیبتنده دنیایه کلدکنده آناسینك اسمی اولان اسد ایله تسمیه ایلمشیدی. صوکره ابو طالب سفرندن کلوب، بو اسمی مکروه کورمکله علی دیه تبدیل ایلدی. شرح شواهد کشاف (ص٥٥).

[٢] فتح القدیر (ج ٢ ص ٣٣٨).

Из фондов Российской Национальной библиотеки

١) (فاطمه ام جميل بنت الخطاب بن نفيل القرشية العدويه). امير المؤمنين حضرت عمر بن الخطابك همشيره سى وعشرهء مبشره دن اولان سعيد بن زيد بن عمرو بن نفيلك خاتونيدر . زوجيله برابر ، الك مقدم اسلامه كلوب ، حضرت عمرك هم اسلامه كلماسنه سبب اولمشلر ايدى . اديبه ، فاضله ، عاقله ، برخاتون اولوب ، خير ايله بيورر ؛ قريش خاتونلرنى اسلامه تحريض ايدر ، ايدى . بونك سببندن كوبلر اسلام ايله مشرف اولديلر . حضرت عمر خلافتنده ارتحال ايتدى .

٢) (فاطمه بنت قيس بن خالد الاكبر بن وهب بن ثعلبة القرشية الفهريه) ضحاك بن قيسك همشيره سى اولوب ، الك مهاجرلردن ايدى . اولكى ارى طلاق ايتدكنده معاويه ايله ابو الجهم صوردقلرنده ، آنلره وارماى ، اسامه بن زيد حضرتلرينه وارمشيدى . عقللى بر خاتون اولوب ، كنديسندن الوغ ذاتلر حديث روايت ايتمشلردر [١] .

فاطمه

بو اسمده اولان محدثه لردن اوشبونلر مشهوردر :

١) (فاطمه ام عبد الله بنت جمال الدين سليمان بن عبد الكريم الانصارية الدمشقيه) عراق ، اصبهان ، دمشق الشام مشاهيرندن اجازت تحصيل ايدوب ، نشر علم ايلدى . ثروت وبايلقى كمالنده اولوب ، خيرات يولنده كوب وقفلر قالدرمشيدى . (٨٨) ياشنده اوله رق (٧٠٨) تاريخنده ارتحال ايتدى . —

---

[١] اوچ طلاق ايدلدكى حالده ، جناب رسول الله طرفندن نفقه تقدير ايدلمادكنى روايت ايتدكنده ، روايتى ، حضرت عمر طرفندن رد ايدلمك ايله مشهور اولان خاتوندر . فتح القديره مراجعت اولنه . (ج ٣ ص ٣٤٠ و ٣٤١) اوشنداق زاد المعاده مراجعت اولنه (ج ٢ ص ٣١٢ـ ٣١٨) .

Из фондов Российской Национальной библиотеки

٢) (فاطمه بنت ابراهیم بن عبدالله المقدسیه) مشهور ابراهیم بن خلیل اصحابنك خاتمه‌سی و محمد بن عبدالهادی، ابن السروری‘ کبی شیخلردن اجازت آلانارك صوکیدر. (٩٠) یاشنی متجاوز اولدیغی حالده‘ (٧٤٧) تاریخنده وفات اولدی. —

٣) (فاطمة المسندة بنت ابراهیم بن محمود بن جوهر) شیخ ابراهیم بن المقریشه آناسیدر. بخاری صحیحنی ابن زبیددن؛ مسلم صحیحنی علاءه حصیریدن؛ اوقومشدر. قاضی القضات امام تقی الدین السبکی، سراج الدین بن الکویك‘ تقی الدین بن ابی الحسن‘ شیخ ذهبی، و بونلر کبی ذاتلر‘ بخاری شریفی مشار الیهادن اوقومشلردر. (٩٦) یاشلرنده (٧١١) تاریخلرنده وفات اولمشدر. —

٤) (فاطمه ام الحسن بنت احمد بن محمد بن علی بن محمد الحلبیه) آناسی طرفنده اولان باباسی جمال الدین بن ابراهیمدن اوقومش‘ وکوب ذاتلردن اجازت آلمشیدی. عاقله، متدینه برخاتون اولوب، حلب شهرنده تدریس ایلدی (٨٠) یاشلرنده (٨١٣) تاریخنده ارتحال ایتمشدر. —

٥) (فاطمه بنت احمد بن عبدالله الحسنیه) شریف نسابه خاتونی (الف) ایله (عمایم)ك آنالری و امام سیوطینك شیخه‌سی ایدی. (لطیفه بنت الاماسی) و(عائشه بنت الشرایحی) و محمد بن محمد بن محمد المحبدن اجازت آلمشیدی. —

٦) (فاطمه ام الحسن بنت احمد الرضی) ابن حجر العسقلانی ایل برابر تحصیل ایدوب (٧٨٣) تاریخنده وفات اولدی. —

٧) (فاطمه بنت الشهاب احمد بن قاسم بن عبدالرحمن) برادری صفی الدین دن اوقوب‘ برقدر شیخلردن اجازت آلمشیدی. (٧٣) یاشنده اوله‌رق (٧٨٣) تاریخنده وفات اولدی. —

٨) (فاطمه بنت تقی الدین الجعبری) شامده حدیث اوقودر

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایدی. استاذی (اسماء بنت صصرا) در. (٧٩٥) تاریخنده ارتحال ایلدی.

٩) (فاطمه بنت علم الدین البرزالی) بخاری شریفی (ست الوزراء بنت المنجا) دن اوقوب، حسن خط هم اوکرنمشیدی. ابن تیمیه [١] نك کتاب الاحکامنی وصحیح بخارینی، وبونلر کبی بیوك کتابلردن بر قدرنی کندیسی یازوب تحصیل ایتمشیدی. حج سفرنده حرمین شریفینده حدیث اوقوتمشدر. فرض، نفللره مداوم، حق یولنده مجاهده لی، انصاف وحسن خلقلی بر خاتون ایدی. عذر سببلی قالمش روزه لرنی اولکی فرصتندن کیچکدرمای قضا ایدر اولمشدر. وفاتی (٧٣١) تاریخنده در. —

١٠) (فاطمه ام یوسف بنت محمد بن عبد الهادی بن عبد الحمید) شام وصالحیه ده حدیث اوقوتدی. محدث حجاردن اوقوب، ابو نصر شیرازی وباشقه لردن اجازت آلدی. ابن حجرك شیخه سیدر. —

١١) (فاطمه ستیته بنت ابی القاسم علی بن احمد بن علی بن الیسیر) ابو هریرة ابن الذهبی، شهاب ابو العباس احمد بن محمد بن عثمان الخلیلی، وغیرلردن اجازت تحصیل ایدوب، تحدیث ایلدی. امام سیوطینك شیخه سیدر.

فاطمه اندلسیه

اندلس ادیبه لرندن حسن خط ایله شهرت بولوب، اوچونچی

---

[١] شیخ الاسلام، مجتهد تقی الدین ابو العباس احمد بن عبد الحلیم الحنبلی رحمه الله اولوب، (٧٢٨) تاریخنده ذوالقعده ده محبوس حالنده وفات اولدی. اصحاب وتابعون صوکنده کلن علمالر آره سنده بونك نظیری غایتده نادر اولمشدر. اهل کلام اعتقادلرینه تقلید ایتمکدن تحذیر ایدوب ایلمش تألیفلری اولدیغی مرویدر. قبری دمشقده در.

Из фондов Российской национальной библиотеки

عبدالرحمن اوغلی ملك حكمك (١٥ سنه كمال حقانيت اوزره حكم سوروب ٣٦٦ تاريخنده وفات ايدن بر حكمداردر . لقبی المستنصر ايدی) كتابت خدمتنده عمر كيچرمشدر .

فاطمه بنت احمد

احمد بن علی بن ثعلب الساعاتی البعلبكی البغدادی مظفرالدين قزيدر . آتاسندن تحصيل ايدوب ، آتاسينك تصنيفی اولان مجمع البحرين كتابنی يازدی . كوزل تعليق يازار ايدی [١] .

فاطمه بنت الخشاب

شامده اديبه وشاعره بر خاتوندر . قاضی شهاب الدين بن فضل اللهه براق دكل بر اورنده طورر ايدی . مذكور قاضی (٧١٠) تاريخنده يكرمی آلتی بيتدن مركب بر قصيده نظم ايدوب ، بو خاتونك علمنی امتحان ايتمك نيتيله ، طرفنه كوندردی . مذكور قصيده ايچنده : « كورشمك ممكن اولماديغی صوكنده كورشی اولوب طورمقده نه فائده وار ؟ ای خانه‌لری كوزم اوكنده اولوبده كنديلری يوركمه نزول ايلمش حرمتلو ذاتلر ! قايغولرمی يرندن حركتلندردكز ، صقاللرم آغارديغی صوكنده ياشلك عمرلرمی كيرو قايتاردكز ! ... » مضموننده اولان :

[١] الفوائد البهية فی تراجم الحنفية . ص ٣٠ . آتاسی (٦٩٤) تاريخنده وفات اولدی . اصول الفقه‌ده البدائع نام كتابی واردر .

Из фондов Российской национальной библиотеки

هل ينفع المشتاق قرب الدار

والوصل ممتنع على الزوار

يا نازلين بمهجتی ودیارهم

من ناظری بمطمح الأبصار

هیجتم شجنی فعدت الی الصبا

من بعد ما وخط المشیب عذاری

ابیاتلری ده وار ایدی. فاطمه ایسه بو قصیده یی اوقودیغنده قاضی قصیده سنك وزن وقافیه سی اوزرنده یکرمی بر بیت نظم ایدرك جواب یازدی که اوّلی بویله در:

ان کان غرکم جمال ازاری

فالقبح فی تلك المحاسن واری

لا تحسبوا انی اماثل شعرکم

انی یقاس جداول ببحار

معناسی: «اگرده بنم کیومملك زینت وبهجتی سزلری آلداتمش ایسه، آکا آلدانماکز! چونکه او زینتلرك ایچنده چرکینلك یاشرلمشدر. شعر سویلمکده، بنی کندیکز کبی ماهر ظن ایتماکز!... یلغه‌لر، دکزلره برابر کلورمی؟...». قاضی، بونی کوردکنده فاطمه نك علم ومعرفتنده اولان درجه سنه مطلع اولوب، هر وقت حرمت ایدر، والوغ عالملر مرتبه سنده طوتار اولمشدر. یدنچی قرنده صفدی معاصرلرندن ایدی.

فاطمه بنت عباس

عباس بن ابی الفتح البغدادی قزی (ام زینب) در. عالمه،

عابدة، مجاهده، فقیهه، صالحه، برخاتون اولوب، دنیادن کفاف مقدارینه قناعت ایدر اولمشدر. «رباط البغدادیه» نك اك مشهور شیخه‌لرندن اولوب، خاتونلره وعظ سویلر، علم اوکردر، وبعض وقتده جامع شریف منبرینه چقوب، ارلره هم نصیحت ایدر ایدی. منبره چقمقدن، ابن تیمیه رحمه الله حضرتلری منع ایتمك استمش ایسه ده، صوکره نه ایچوندر سکوت ایتمشدر. عصرنده اولان اك معتبر عالملر ایله، علم بابنده مباحثه ایدر ایدی. بر وقتده، مشهور عالملردن اولان صدرالدین ابن الوکیل ایله مناظره ایدوب، مشارالیهی الزام ایلمشدر. (۸۰) یاشی حدودنده (۷۱۴) تاریخنده ذوالحجه ده مصرده ارتحال عقبی ایتدی.

فاطمه بنت عبدالملك

امویلردن عبدالملك بن مروانك قزی وعمر بن عبدالعزیزك خاتونیدر. دیانت، زهد، صلاح حال، انصاف وقناعت خصوصلرنده آتاسیله برادرلرینه دکل، بلکه زوجنه تابع اولمشیدی. زماننده فصاحت، ادب ایله مشهور برخاتون اولوب، کندیسنی عمر بن عبدالعزیز حضرتلری کامل ارزو ایدوب آلدیغی مرویدر. خلیفه قزی وخلیفه خاتونی اولدیغی حالده، ارینك رضالقنی تحصیل ایتمك ایچون، دنیاسنده اقتصاد اوزرنده طوروب، زینتلنمك، دبدبه وغلبه‌لکه کوکل ویرمای، بلکه نه قدر قیمتلی اشیاسی وار ایسه جمله‌سنی بیت الماله قایتارمشیدی. زوجی وفات اولدیغی صوکنده برادری یزید بن عبدالملك تخته چقدیغندن صوك، بیت المالده اولان اشیالرنی کندیسنه کیرو ویرمك استدیسه ده، مزبوره: «بن زوجه

صاغلغندە اطاعت ایدوب، وفاتی بعدندە عصیانمی ایتسه م کرك؟ بو، اوله چق شیء دکلدر!..» دیه قبول ایتمامشدر.

فاطمه بنت المثنی

زمانەسندە زهد وعفت ایله مشهور، واوزون عمرلی برخاتوندر. عبدالرحمن نورالدین بن محمد الجامی حضرتلری (سکسان بر یاشندە اولدیغی حالدە (۸۹۸) تاریخندە وفات ایدی) کوب وقتلر بوخاتونك خدمتندە اولمشیدی.

فاطمه سلطان

کرماندە آق محمد سید بن بولاك سید بن شاه قل [۱] قزیدر. آرسلان علی بن علی خان بن کوچوم خان بن مرتضی علیخانه وارمشیدی. اوراز محمد صوکندە (۱۰۲۳) تاریخندە کرمان تختنه زوجی؛ و (۱۰۹۰) تاریخی حدودندە (فاطمه سلطان) کندیسی اوطورمشدر. (۱۰۹۴) تاریخندە وفات اولەرق کرمان خانلرینه فاطمه، خاتمه اولمشدر. بوندن صوك، بویرلری روسیه دولتی طوغریدن طوغری یه اداره ایتمیه باشلادی. فاطمه سلطانك اوغلی سید برهان بن آرسلان علی، اوچ یاشندە (۱۰۲۹) تاریخندە کرمان تختنه چقوب، (۱۰۶۵) تاریخندە تنصر ایتەکله واسیلی تسمیه اولندی؛ وایللی سکز یاشندەاولەرق، (۱۰۹۰) تاریخی حدودندە وفات اولدی.

---

[۱] بوکونده کرمانده اولان «شاقول» فامیلیه سی؛ اوشبو ذاته منسوب اولسه کرك.

فاطمة الفقيهه

تحفة الفقهاء صاحبی علاء الدین محمد بن احمد السمرقندی الحنفی قزیدر. فضل وفقاهت ایله مشهور اولوب، آتاسینك تحفه سنی حفظ ایلمش ومعتبر کتابلر تألیف ایلمشیدی. کوزل یازار، خلقلره فتوا هم ویرر ایدی. تحفه صاحبنك شاکردی علاء الدین ابوبکر بن مسعود الکاشانی تحفة الفقهایه «بدائع الصنائع فی ترتیب الشرائع» اسمنده برشرح یازدیغنده، والد محترمی طرفندن فاطمه ده مذکور شاکردینه تزویج ایدلدی. بو وقتده کاشانی حقنده: «تحفه سنه شرح یازوب مکافات اوله‌رق قزنی آلدی» دیمشلردر [١]. فاطمه، آتاسی علاء الدین السمرقندی، زوجی علاء الدین ابوبکر الکاشانی، اوچاوسی کاشانده برخانه ده طوررلر، وخلقه فتوا ویررلر، فتوالری ده اوچاوسینك امضاسیله چقار ایدی. صوکره حلب شهرینه هجرت ایتدیلر. فاطمه‌نك درس حلقه سنه کوب ذاتلر جیولوب استفاده ایدرلر ایدی. ملك عادل نورالدین الشهید بعض طوغرولرده خط یازوب، بو خاتوندن عقل ومشورت صورر ایدی. روایتلره کوره زوجی ابو بکر [٢] کوب وقتده یاکلشور، ویا کلشدیغی ایله اوشبو خاتونی طوغری یوله کوندرر اولمش ایمش. زوجی کاشانی دن مقدم وفات اوله‌رق حلبده مقام خلیل ابراهیم ده مدفون اولدی. زوجی ایسه (٥٨٧) تاریخنده ارتحال ایدوب خاتونی یاننده دفن اولنمشدر.

---

[١] موضوعات العلوم (ج ١ ص ٧٣٥).

[٢] الفوائد البهیة فی تراجم الحنفیة (ص ٢٠٣).

فاطمة النبويه

امام محترم حضرت حسین رضی الله عنه نك كريمهٔ عفيفه‌لرى و (ست سكينه) جنابلرينك همشيره‌لريدر. عمزاده‌لرى اولان حسن بن الحسن بن على حضرتلرينه، وآنك وفاتنده عبدالله بن عمرو بن عثمان بن عفانه تزويج ايدلدى. حسن خلقلى، كوزل، تربيه‌لى، زاهده، برخاتون اولوب، هر جهتدن جلاء مباركه‌لرى (فاطمة الكبرى) حضرتلرينه بكزه‌مش ايدى. (۱۱۰) تاريخنده وفات اوله‌رق مصرده دفن اولندى.

فاطمة النيسابوريه

ابو يزيد البسطامى وذوالنون المصرى معاصرلرندن زاهده بر خاتوندر. ذوالنون: «فاطمه شيخه‌م» ديبور، وابو يزيدده: «فاطمه مثالنده برخاتون عمرمده كورمادم» ديبوراولمشدر. بيت المقدسدن بياو واروب، نيچه مرتبه‌لر حج ايتمشيدى. (۲۲۳) تاريخنده مكه‌ده ارتحال ايتدى. حكمته دائر بعض سوزلرى واردر.

فاطمه عليه خانم

تركياده مشهور جودت پاشا قزيدر. (۱۲۷۹) تاريخنده

استانبولك دنيايه كلمشدر. اصول قرائت، كتابت، قواعد تركيه، قواعد فارسيه، تحصيل بعدنده لسان عربى ولسان فرانسوى ايله اشتغال ايدرك مهارت كسب ايلمشدر. منطق، هندسه، حساب، كلام، علم التوحيد والصفات، فنلرى ايله آشنا اولديغى كبى؛ موسيقيده هم كمالتى فوق العاده ايمش. علم وتربيه سيله شهرت بولديغندن تركيايه سياحت ايدن فرنك خاتونلرى، مزبوره يه زيارت ايتمكى لازم امر درجه سنده حساب ايلمكده لردر. جريده ومجله لر ايله نشر ايلمش بندلرندن باشقه، برقدر شيلر، يا ترجمه يوللو، يا خود اوزلكندن يازمش؛ بعض اثرلرى عرب، فرانسز، انكليز لسانلرينه ترجمه اولنه رق بتون دنيايه تشهير ايدلمشدر. عصرمزده اولان بيوك مسلمه لرك بريسى، بلكه برنچيسى اوشبو ذات اولسه كرك. محرر شهير فيلسوف احمد مدحت افندى حضرتلرى، بونادره حقنده ايكيوز بيت اوزرنده بركتاب يازوب نشر بيورمشلر ايدى. مذكور كتابى اوقوديغمزده «آلتون قدرنى صراف بيلور» مقالى خاطرمزه كلدى. تأسفكه بونچه اثرلرى عالمه نشر اولنديغى حالده، مزبوره خانمك «خيال» نام كوچك بر رساله سندن باشقه اثرى كورلمامش ايدى. بورساله يى هم كوب سنه لر، الك مطالعه ايتدكمدن خاطرسزلك بلبه سيله چوق يرنى اونوتمشم. بركت ويرسون كه ترجمه لرنى يازديغم اوشبو ساعتده قولمه «اسلام خانملرى» [١] نام بر اثر طوتاشدى. مذكور اثرك (١٢٦) بيتنده مشار اليهانك بربندى مندرج اولمغله بو يره بعض فقره لرنى نقل ايتمكى مناسب كوردم. فاطمه عليه خانم ديبوركه: «پارس وجنوه ده — شرق خاتونلريله غرب خاتونلرى — «اسمنده بر كتاب نشر اولندى. بونك مؤلفى ايسه (اميل ژوليار) در. «بوذات، استانبولده يدى سنه مقدارى طوروب، ترك خاتونلرى

[١] بونى ايسه برادر عزيزم فاتح افندى اورنبورغ شهرندن ارسال ايلمشيدى.

« حقنك طوغری معلومات تحصیل ایدرك یازدیغنی بیان ایدییور. اکرده
« حقمزده یازمش اولان شیلری درست اوله ایدی، بویله یازدیغنده
« حقلی دییور ایدکه تحمل ایدر ایدك. لکن بو ذات ناحق شیلر
« یازمشدرکه، قارشوسنده سکوت ایدوب طورمق جائز اولماز. ترك
« خاتونلری اوقومق یازمق بیلمدکلرنی، یالکز منزل اوستونده
« ساغز چایناب اوطوروب، عمر کچردکلرنی، آچ کوزلی اوبورلر
« اولەرق، ارلرندن آشاغی ایچمك کیمك، ایچون نرسه صوروب
« طوردقلرنی، ترك خاتونلری ایچون هیچ بر مکتب اولنمادیغنی،
« سویلیور. ژولیار اکرده استانبوله یدی سنه دکل، یدی ساعت
« طورمش اوله ایدی. کروه کروه قزلرك، اورامەلردن ابتدأی،
« رشدی، عالی، مکتبلره، کتدکلرنی کورمش اولور ایدی. بونکله
« برابر ترك خاتونلرینك غزتەلر یازدقلرنی ده بیلمش اولور ایدی.
« ژولیار، ترك خاتونلرینك تحصیلدن محروم قالدقلرنی، قرآن شریف
« منع ایتدکی سببندن دییور. عجبا ژولیار قرآن شریفك فرانسزچه
« ترجمەسنی اوقومش ایسه، بویله بر آیتی قانغی سوره ده کورمشدر؟
« ژولیار، علم وتربیه دن محروم قالمش اولان ترك خاتونلرندن بری
« طرفندن کندی بندی رد ایدلدکنی کورسه، وبو خاتون کبی دخی نیچه
« خاتونلر وارلغنی بیلسه، عجبا نه دیه چکدر؟...».

فتنه

جعفر برمکینك جاریه سی ومشهور مغنیەلرك بریدر. حسن وجمالی،
ذکا وعقلی، داوشی ایله متناسب ایدی. هارون طرفندن جعفر مقتول
اولدیغی صوکنده، مزبوره ده هارون ملکنه کرمشیدی. برکون امر

ایتدکی برشرقی یی سویامکدن امتناع ایدرك «ایسکی افندم جعفردن صوك برشی اوقومم» دیدکنده هارون طرفندن باشی اورلوب تلف ایدلدکی مرویدر [۱].

فخریه

عثمان البصری اسمنده برسینك قزی (ام یوسف) در. زهد، وتقوا سیله شهرت بولوب، قرق سنه قدر عبادت ایله مشغول اولدی. (۷۰۳) تاریخنده (۸۳) یاشنده مکه ده وفات اولمغله ام المؤمنین (خدیجة الکبری) یاننه دفن اولندی.

فَرِحه

ابن حجر العسقلانی حضرتلرینك قزیدر. زوجی شیخ محب الدین الاشقر ایله برلکده حجه کتمش، وخسته اولەرق قایتوب، (۷۲۸) تاریخنده وفات ایتدی. یاشی (۲۳) ده ایدی. وفات اولدیغنده والده محترملری «جناب الله جنت ایله مشرف ایلسون!» دیه دعا ایتمشلردر.

فریده

استانبول ادیبه لرندن برشاعره در. اوشبو شعرلر بونکدر:

---

[۱] هارون الرشیدك برطرفدن سیرتی مدح وثنا ایدلدکی حالده، ایکنچی طرفدن، برمکیلری بی گناه قتل ایتدکی، واندلس اسلاملرینك خلافنه فرانسه ایمپراطوری شارلمان ایله اتفاق ایدرك برساعت هدیه ایتدکی روایت ایدلنور.

Из фонда Российской национальной библиотеки

فكر ايدوب بخت سياهم قاتى ياندم بو كيجه
جور دلدار ايله جانمدن اوصاندم بو كيجه
شو قدر هجرك ايله آقدى كوزمدن خوناب
باشدن آياغه دكين قانه بوياندم بو كيجه
خواب ايچنده كوروب او ماهى اولنجه بيدار
شوق حسنى ايله اطرافم آراندم بو كيجه
خرج ايتدمسه نوله سيم سرشكم يولكه
سن كبى برماه نامهرى قزاندم بو كيجه
شويله مست ايتدى بنى جام مى محنت عشق
بيلمدم يارمى بيكانه‌يى صاندم بو كيجه
شب فرقت اوزادى درد محبت كبى آه!
گاه خوابيده اولوب، خواه اوياندم بو كيجه
آه وزاريمه باقوب، قيلدى ترحم بكا يار
اى «فريده!» هله بن آندن اوتاندم بو كيجه

اصلى قسطمونيلى اولديغى حالده استانبوله كلمشيدى. كچن عصر اورتالرنده ياشامشدر. راشد افندى نامنده برينك قزى، ويازوچيلردن رائف افندى اسمنده برينك خاتونى ايدى.

فضل

عباسيلردن متوكل خليفه‌نك جاريه‌سيدر. شاعره، اديبه، حسن وجمال ايله حسن خطه مالك بر قز ايدى. عصرينك مشهور شاعرلرى على بن الجهم، ابو دلف عجلى، سعيد بن حميد، كبيلر ايله مشاعره‌سى

Из фондов Российской национальной библиотеки

واردر. بداهة محیر عقول جوابلر سویلر [١] شیعه‌لری حمایه ایتمك طوغروسنده، خلیفه وباشقه اکابر حضورنده جمله نفوذنی استعمال ایدر ایدی. سویلمش اشعاری کوب اولوب، بوجمله‌دن بونلردر:

الصبر ینقص والسقام تزید
والدار دانية وانت بعيد
اشكوك ام اشكواليك فانه
لا يستطيع سواهما المجهود

(٢٦٠) تاریخنده وفات اولدی. سویلرکه غایتده فصیح اولدیغی کبی، مجلس وصحبت ادابنی بیلمکده هم عدیلی اولنماز ایدی.

فطنت

شیخ الاسلام و «لهجة اللغات» نام مشهور لغت کتابی صاحبی اولان محمد اسعد بن اسماعیل ابی اسحق افندینك قزی، وشیخ الاسلام محمد شریف افندینك همشیره‌سی (زبیده) در. روم ایلی قاضیعسکری ونقیب الاشراف اولان درویش افندینك حلیله‌سی ایدی. عثمانلی شاعره‌لرینك‌اك مشهورلرندن اولوب، ظرافت طبعه مالك وارتجالا شعر سویلر ایدی. صدر اعظم راغب پاشا [١] ایله مشاعره‌لری واردر. برادری اولان محمد شریف افندی ایله هرایکیسی (١١٩٤) تاریخنده ذوالقعده‌ده وفات اولمغله ابو ایوب خالد الانصاری قبرینه یاقن اورنده دفن اولندیلر. قران شریف اوقودیغی صوکنده، فنونله اشتغال

[١] بوبابده اولان بربیتی (بنان) ترجمه‌سنده مذکور اولمشیدی.

[٢] محمد قوجه راغب پاشادر. ترکیانك الوع ادیب وعالملرندن اولدیغی حالده صدر اعظم اولمشیدی. عربی، فارسی، ترکی لساننده شعر سویلمشدر. (سفينة الراغب) نام عربی اثری آوروپاده طبع اولنمشدر. «شجاعت عرض ایدرکن مرد قبطی سرقتن سویلر» قطعه‌سی بونکدر. قاموس الاعلام وعثمانلی ادبیاتی نمونه‌لری (ص ٥١٦).

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایدرك ، فقه ، لغت ، وباشقه ادبیاتده مهارت کسب ایلمشیدی . فارسی ، ترکی لسانلرنده شعرلر سویلب ، ادیبلر دقتنی جلب ایلمش ووقتنده اولان سلطانلری مدح ایتمشدر. دیوانی ، آتاسی وبرادری دیوانلری ایله برلکده بر جلدده ترتیب ایدلمشدر. مؤرخ ابوالفضل سید محمد خلیل افندی المرادی ، سلك الدرر نام تاریخنده (جلد ۲ ص ۱۱۷) بونك ترجمه سنی سویلدکی یرده : «استانبوله واردیغمده کندی آثارمه درج ایلمك قصدیله شعرلرنی صورمش ایدم ، بوکا قارشو مشارالیها دیواننی ارسال بیوردی . دیواننده بعض شیلر نسخه ایدوب آلدم . شعری ایسه بلیغدر ، بو زمانه شاعرلرندن بونك مرتبه سنده شعر سویلیان نادر اولور ، شعرلرنده هر تورلی لطیف معنالر موجود در» دیمشدر . بو بیتلر بونکدر :

بیلمدك ذوق وصالك چکمینچه فرقتك
اولماینچه خسته قدرین بیلماز آدم صحتك
طبع نا اهله موافقدر سپهرك گردشی
عقربه وابسته‌در سیر ایله چرخی ساعتك

کللر قزارر شرم ایله اول غنچه کولنچه
سنبل خم اولور رشك ایله کاکل بوکولنچه
عنقا دخی اولورسه دوشر پنچهٔ عشقه
صید دله شهباز نکاهك سوزولنچه
اول غنچه نشکفته اولور گل کبی خندان
شبنم کبی اشك دل شید دوکولنچه
هر تاری برر مار اولور کنج حسنده
رخسارکه زلف سیاهك شانه بولنچه

جان ویرمك ایسه قصدك اكر عشق ایله «فطنت»
خاكدر دلداردن آیرلمه اولنچه

زوجی اولان درویش افندی هنر ومعارف بابنده مشارالیهادن کوب مرتبه توبان اولدیغی روایت ایدلنور.

فطنت خانم

احمد پاشا قزیدر. (۱۲۵۸) تاریخنده طربزون شهرنده دنیایه کلمش ایدی، صوڭره استانبوله کلمکله، قرآن کریم اوقوب خط ثلث ورقعه اوگرندی. پك یاشلغنده تزوج ایلمش ایسه‌ده، تحصیل ایلمش مبادیلری سایه‌سنده، غیرت ایله اجتهاد ایدوب، علمنی آرتدردی. منظوم ومنثور اوله‌رق بر چوق آثار ادبیه‌لری واردر. اوشبو شعرلر بونگدر:

ایلسون تأثیر دردك جانه الله عشقنه
کیرمسون غمخانه‌مه بیگانه الله عشقنه
کم بیلور درد اهلینك حالنینه یاری بیلور
قیل ترحم دیدهٔ کریانه الله عشقنه
بزم جانانم اوزاق بو سوزش حسرت ایله
کل سنکله یانه‌لم پروانه! الله عشقنه
زخم فرقت پك بتوردی قالمدی بنده مجال
سویلیك بو حالی جانانه الله عشقنه
دل خراب آباد عشقگدر اونوتمه رحم ایدوب
«فطنت» ی کل ایلمه دیوانه الله عشقنه

• شخی

ایتمه رغبت دشمن بدکاره الله عشقنه
ویرمه فرصت اویله هر مکاره الله عشقنه
اولمسون محرم رقیب اسراره الله عشقنه
سن ایدرسه‌ك راضیم آزاده الله عشقنه
(قیل مروت ویرمه یوز ، اغیاره الله عشقنه)
قاپلادی مرأت قلبم اول قدر ژنك ملال
بستر غمده یاتوب دردگله اولدم بی مجال
حسرت دیدارك ای مه! ایلدی پك خسته حال
اویله زار اولدی تنم کلسه اجل بولمق محال
(بن شهید غمزه‌گم بر چاره الله عشقنه)
ای طبیب جان ودل رحم ایله بو پیمارگه!
منتظردر کوز کوز اولمش زخملر پیمارگه
باری بر کون مظهر ایله مهر لطف آثارگه
دست لطفگله دوا قیل خستهٔ ناچارگه
(مرهم کافور ایستر یاره الله عشقنه)
هی سحر ایتدك بگا اول چشم جادولر ایله
ایلدك عقلم پریشان زلف شبولر ایله
شانه وش صدچاك سینه‌م فکر گیسولر ایله
پاره پاره ایلمه مژگان وابرولر ایله
(بندن زخمی آچمه‌یك پیماره الله عشقنه)
قالمدی دلده تحمل غیری درد فرقته
ایله محرم سو دیکم برکره بزم وصلته
صون لب جانبخشگی بو مبتلای محنته!

لعل نابك ايله جان وير ! نا اميد صحته
(صوك نفسده برمدد ناچاره الله عشقنه)
سر وقدك صورتی آيرلماز اصلا ديده دن
رخلرك كتماز خيالی خاطر رنجيده دن
نونهالم قاچمه لطف ايت ! عاشق غم ديده دن
صاقلامه گل روينی بو بلبل شوريده دن
(عرض ديدار ايله ای ماهپاره الله عشقنه)
غمزه‌لر كم تاب ميدن گاه خون آلود اولور
لحظه‌ده بيك عاشق آشفته دل نابود اولور
نظرهٔ خشمك دخی احساندن معدود اولور
هر نگاهك آفت جان دل ينه خشنود اولور
(نه بلايه دوشمش اول اواره الله عشقنه)
زنك غمدن صاف ايله سودكم آيينه‌گی !
قيل چراغ بزم وصلك عاجز بی كينه‌گی !
شويله دلسوز ايلدی بو بندهٔ ديرينه‌گی
سينه سينه ياندی سينه‌م كورمليدن سينه‌گی
(مرحمت قيل ! ـ فطنت ـ غمخواره الله عشقنه)

تركی وفارسی شعرلری جمع اولنمش ايكی عدد ديوانی واردر . اول حالنده اديبلردن بريله تزوج ايدوب كوزل تركلك ايتدی . ار وقز بالالری اولدی . صوكره زوجی وفات اولمغله تمام ياش حالنچه طول قالمشيدی . بر مدت بعدنده محمد علی بك نام ذات ايله ازدواج ايلدی . استادلری : حافظ افندی ، خواجه لطيف افندی ، خواجه شاكر افندی ، ارضروملی عثمان افندی ، علی شكری افندی ، وغيرلردر .

Изготовлено Российской национальной библиотеки

«ق»

قادینجق آنا

صالحه وزاهده بر خاتوندر. اتباعلرینك خبر واعتقادلرینه كوره، حاجی بكتاشی نام شیخك بورنندن آقان قانی ایچمكله حامل قالمش، ودنیایه بالا طوغدروب نسلی منتشر اولمش ایمش. لكن بو كبی سوزلره [۱] انابت ایدر درجه‌ده ساده دل اولمق درست دكلدر. اسلام دینی، خوارق وكرامتلر دینی اولمای، بلكه تحسین اخلاق ونشر فضیلت تعلیم ایدن، فنی وعلمی بر دیندر. جناب اللهك قادر مطلق ایدكنه، وحكمیلرك هم مسببلرك سببلره مربوط اولدیغی حالده، بعض بر خلاف طبیعت شیلرك ظاهر اولمه‌سنی انكار ایتمادكلرنی سبب ایدرك، طوغری كلن بر سوزه اشانمق كار عاقل اولماز. منبعی تكیه‌لر اولان خبرلرك حتی عادی اولانلرنده بر قدر احتیاط اوزرنده اولنمق لازم ایكن، بو كبیلرنده دخی زیاده احتیاطلی اولنمق الزمدر. شریعت مطهره، دوستلق دعواسی ایدن كیمسه‌لردن كورمش قدر ضرری، هیچ بر دشمنندن كورمامشدر. دنیانك بتون اقوامی، حتی عصرمزده اولان چرمیش وچواش هم موردۋالره قدر ایكی ال ایله علم ومعرفته سارلدقلری حالده، بزلر كرامت وخوارق سویلب بتون بتون محروم قالدق. بو خاتون حكایه‌سینك طوغروسی‌ده شیخك، نكاحلی خاتونی اولمغله، بالا طوغدرمش اولسه كرك.

---

[۱] بكتاشیلر احوالی ایله آشنا اولمق ایچون محمدعارف بكك «بیك برحدیث شریف شرحی» نام اثرینه مراجعت اولنه. (ص ۴۰۰ـ ۴۱۵).

Из фондов российской национальной библиотеки

قبيحه

عباسيلردن متوكل خليفه‌نك جاريه‌سى، واوغلى المعتز باللهك آناسيدر. فوق العاده حسنى وكوزل اولديغندن متوكل طرفندن (قبيحه) ديه تسميه ايدلدى. اصلى بر روم قزى ايدى. عقلى وذكاسى كامل اولديغندن متوكل نظرنده اعتبارى بيوك ايدى. آره‌لرنده بر چوق مطايبه ولطيفه‌لر اولمشدر. بى نهايه آقچه‌سى وبايلغى اولديغى حالده، اوغلى معتزباللهه قرض طريقيله اولسون ويرمماى، اوغلينك هلاكنه سبب اولمشدر. بو حالى ايسه لئيم بر ذات ايدكنه دليل اولور. (٢٥٥) تاريخنده معتزى قتل ايدن كيمسه‌لردن قاچوب قوتلمشيدى. بوندن صوك مكه‌يه كيدوب بر آز طوردى، واخيرنده «سامرا»يه قايتوب (٢٦٤) تاريخنده وفات ايتدى. كوزل اشعارى واردر. اوغلى اسماعيله دوا ايدن ابراهيم بن ايوب الابرش نام طبيبه بيوك احسان ايتدكى مرويدر.

قتيله بنت النضر [١]

نضر بن الحارث بن علقمه بن كلدة بن عبد مناف بن عبد الدار بن قصى القرشيه قزيدر. آتاسى عربلرك طبيبى اولوب، بوندن

[١] عيون الانباءده سهو اوله‌رق نضرى حارث بن كلدة نام عرب طبيبى اوغلى اولمق اوزره بيان ايدلمشدر. آنك اوغلى اولمق دكل حتى قبيله‌لرى ده برﭼكلدر. عيون الانباء (ج ١ ص ١١٣) ابن خلدون (ج ٢ ص ٣٠٩ ـ ٣٢٧).

Из фондов Российской национальной библиотеки

باشقه كوب معلوماتلی اولمقله عرب آره‌سنده ممتاز ایدی. حجاز قطعه‌سندن چقوب سیاحت ایتدی وبو سیاحتی سایه‌سنده كوب فائده‌لی شیلر استفاده ایتدی. بو سببدن استكبار نفس ایله مبتلا اوله‌رق، رسالت ظهورنده هدایت ربانیه‌دن محروم قالوب بونك اوستنه هرمعترضدن زیاده دین اسلامه تعرض؛ وهر معاند جاهلدن آرتق خصومت كوسترمشیدی. بدر محاربه‌سنده اسلام النه اسیر دوشدكی وقت توبه ایلمك شویله طورسون، كندسینك عداوتنی اظهار ایدرك ادبسز سوزلرنی سویلمش وشو سببدن سیاست یوزندن قتل اولنمشیدی. بو وقتده مشار الیهانك قزی قتیله [١] اوزون وغایتده اثرلی اوله‌رق مرثیه سویلمشدركه بوبیتلر مذكور مرثیه‌دندر:

امحمد ها انت ضن نجیبة
من قومها والفحل فحل معرق
ما كان ضرك لو مننت وربما
من الفتی وهو المغیظ المحنق
والنضر اقرب من اصبت وسیلة
واحقهم ان كان عتق یعتق

مائلی: «ای محمد! (صلی الله علیه وسلم) سن بر اصل كیمه‌سك! اكرده احسان ومروت ایدوب ده نضری آزاد ایلمش اوله ایدك نه زیان اولور ایدی. اهل فتوت ومروت اولان ذات غضب حالنده ده بویله احسان ایدر. نضر ایسه كندی قومك اولدیغندن شایان عفو وآزاد اولان ذاتلرك اك مستحقلرندن ایدی». بونی ایشتدكنده

---

[١] قوم عربك تدقیقات ادبیه وتاریخیه سیله مدت مدیده اشتغال ایتمش اولان مؤرخ مشهور (سدیلو) اوشبو مرثیه‌یی فرانسزچه‌یه ترجمه ایله تاریخ عرب عنوانلی كتابنه درج ایتمش وقتیله‌یی نضرك همشیره‌سی كوستررك جزئی خطاء ایلمشدر. ومرثیه‌نك ترجمه‌سنده‌ده بعض بعض سهولره مرتكب اولمشدر. مدرسة العرب (ص ٨٨)، وتحریر ابن الهمام ایله شرحی تقریره مراجعت اولنه. ج ٣ ص ٣٣٨.

Из фондов Российской национальной библиотеки

نبی محترم حضرتلری متأثر اولدیغی مرویدر. صوکره اسلامه کلوب صحابیات عدادینه لاحق اولدی. شاعره، ادیبه، عاقله، بر خاتون اولمشدر. حضرت عمر خلافتنده ارتحال ایلدی.

قرة العین

ایرانده بابی مذهبنك مؤسسی اولان سید علی بن محمد الشیرازینك خلیفه‌سی ویاكه خلیفه‌سی دعواسنده اولان (فاطمه) در. غایت حسنا وغایت عالمه وفصیحه برخاتون اولوب، ارندن آیرله‌رق، ایرانده اوزون بر سیاحت ایتدی، منبرلره چقوب، مجلسلر ترتیب ایدوب، خلقلری بابی مذهبنه دعوت ایلدی. ایران دولتی بابیلری پك شدتلی عقوباتلره دوچار ایتدیكنده مزبوره ده بغداده قاچدی. بغداده كلدیكنده، والی طرفندن اختیار اولندیغنه كوره سربست یاشامشدر [١]. صوكره نیچوندر كیرو طهران شهرینه كتدی وایران شاهی طرفندن ترك ایكن حالنده اوته صالنوب یاندرلمشدر. بوكا تابع اولانلر، كندیلرینه (قُرَّتیه) اسمی ویرمكده‌لردر. بابی مذهبنی اصل تأسیس ایدن سید علی هم تبریز شهرنده (١٢٦٦) تاریخنده اوته آتدرلمشیدی. شاكردلرندن اولان یحیی صبح ازل، ایراندن قاچمغله تركیایه كلدی. ومذكور مذهبی نشره قیام ایتدی ایسه ده، قبریسه نفی اولندی. وایكنجی شاكردی بهاء الله نام [٢] ذاتی ایران شاهی قتل ایتمك قصدنده اولدیغنده روسیه سفیرینك مشورتنه بناءً عفو ایدرك بغداده

[١] جلاء العینین فی محاكمة الاحمدین. (ص ٧٦).

[٢] الدرر البهیة فی جواب الاسئلة الهندیة نام كتابك " ونحن معاشر البهائیة " دیدكندن مرادی اوشبو بهاء الله' اوله چقدر. (ص ٥٤).

Из фондов Российской национальной библиотеки

ارسال ایتدی. بغداد ده اون ایکی سنه طوردیغندن صوڭ، بابی مذهبنه جهرة دعوته شروع ایتمکله ترکیا دولتی طرفندن استانبوله کتورلدی، وصوکره عکایه نفی اولندی. اوراده (١٣٠٩) تاریخنده وفاتدر. باب ایشك معناسنده اولمغله بونلر اصطلاحنده حقائق الهیه‌یی بیلمه‌نك ایشکی دیمك، ایمش. باب مذهبی، تصوف ایله فلسفه‌دن امتزاج ایدلن برمذهبدن عبارت ایدکی مرویدر. وبعضیلر دیدکینه کوره اسلامه نسبتله خرستیانلقکه یاقین برمسلك ایمش. بونلرك مذهبلرینه مخصوص اولان کتابلری مطالعه ایتمیه بوکونه قدر یتشه آلمادیغمز ایچون، اوز طرفمزدن قوشه‌چق برسوزمز یوقدر. مقدم زمانده تألیف ایدلن کلام کتابلرینك، ومقالات عالملرینك، کندی رائیلری ایله امت اسلامیه‌یی فرقه واحزابلره بولدکلرینك ضررنی کوردکمز، وهیچ برسندلرنی بیان ایتمای، فلان کیمسه بویله آیته، وفلان مذهب شویله دیه، وفلانك اتباعلرینك اعتقادلری بوندن عبارت، دیه کتابلرینه یازمش شیلرنك زهرلرنی ییدکمز ایچون، بابیلرك ده اعتقادلرنی، کندیلرندن طوغری ایشتمازدن مقدم، مجرد روایت فلانلره اعتماد ایدرك سوز سویلمیه جسارتمز یتشمامکده‌در. (العلم عند الله).

قطام

کوفه خوارجندن شحنه بن عدی اسمنده برینك قزیدر. حسن جمال، هم ذکاوت ایله شهرت بولمشیدی. آتاسیله برادری نهرواننده امام محترم علی المرتضی رضی الله عنه عسکری طرفندن مقتول اولمغله، ایچنده عداوات گیزلب فرصت کوتمکده ایدی. شووقتده امام مشار

البهی تلف ایتمك قصدیله کوفه یه کلن عبدالرحمن بن ملجم المرادی مزبوره یی کوروب عاشق اولمغله ازدواجنی طلب ایتدی. (قطام) ایسه خلیفه حضرتلرنی قتل ایتمك شرطیله کندینی ابن ملجمه نکاح ایلدی. ابن ملجم ده بوشرطی کندی مرادینه موافق اولدیغندن ممنونا قبول ایتدی وخلیفه حضرتلرنی ده قاچ ایله مجروح ایلدی. بوفاجعه (٤٠) تاریخنده (١٥) شهر رمضانده اولمشدر. (٦٦١م جمعه کون ١٣ ینوار) ۰ (١٧) نجی یکشنبه کون، اوشبو جراحت سببندن ارتحال ایلدی. (قطام) نك بوندن صوك اولان احوالی حقنده معلومات کورلمادی.

قطرالندی

مصر والیسی ابوالجیش خمارویه بن احمد بن طولونك قزی وعباسیلردن معتضد بالله خلیفه‌نك خاتونی (اسماء) در. حسن وجمالده، عقل وذکاده، تربیه وادبده، فریدةالعصر برخاتون اولوب، کوزل اشعاری واردر. قاهره‌دن اونبش فرسخ مسافه‌ده اولان (عباسه) نام قریه، مشار الیهایی اوزاتدیغی وقت، وداع اورنی اولمق اوزره عمه‌سی (عباسه) بنت احمد طرفندن بناءایدلمشیدی. بغداده کرمه‌سی (٢٨١) تاریخنده ذوالحجه آینده در. بووقت کندینی تبریك ایدرك اشعار سویلنمشدر [١].

قطورا

یاکه (قنطورا) حضرت ابراهیم پیغمبرك (هاجر) و (ساره)

---

[١] مروج الذهب. (ج ١٠ ص ٩٦).

صوكنده نكاح ايلمش خاتونيدر. كنعانليلردن يقطان اسمنده برينك قزى اولوب، ابراهيم عليه السلامدن آلتى عدد بالاسى اولديغى مرويدر. بونك صوكنده (حجون) اسمنده دخى برخاتون آلدى، ديیورلر.

قلم الاندلسية

مغنيه، اديبه، شاعره، برقزدر. اصلى اسپانيه دن اولوب، بغداده نقل اولنه‌رق تربيه آلمش؛ وعلوم عربيه تحصيلندن صوك حجازه يوللانمش ايدى. مدينهٔ منوره ده موسيقى اوكرنوب، اندلسه اعاده اولندى. وعبدالرحمن اوچونجى سراينك عمر سوردى. كوزل يازار، اخبار واشعار عربيه يى عنعنه سيله روايت ايدر ايدى. (تمام بزده اولان پيش قدم شاگردلر كبى ايمش!...).

قلم الصالحية

عباسيلردن واثق بالله جاريه سى (اغتباط) در. امرادن صالح بن عبدالوهاب جاريه سى اولوب، مذكور خليفه يه اونبيك ديناره صاتلمشدر. مشهور مغنيه واديبه‌لردن ايدى.

قلئوپاتره

ميلاددن (٣٢٣) سنه مقدم ابتداء ايدلنوب، مصرده حكومت

سورن بطلمیوسلرك اخیری اولان پادشاهدر. میلاددن (٦٩)ییل مقدم، اسکندریه شهرنده، مصر پادشاهی بطلمیوس اولیتوس صلبندن دنیایه کلوب، آتاسی وفات اولدیغنده، آتاسینك وصیتنه موافق برادری (بطلمیوس دنیس) ه واروب، زوجی اولان برادریله شریك اولەرق مصر تختنه چقدی. بو وقتده قلئوپاتره (١٧) وبرادری (٩) یاشنده ایدیلر. بوندن صوڭ کوب ماجرالر اولوب، قلئوپاتره پادشاهلقدن چقاریلوب، برادری یالـکز قالدی، وقلئوپاتره ده سوریایه سورلدی. مزبوره ایسه سوریاده عسکر جمع ایدوب، مصر پادشاهلغنی کیرو قایتارمق ایچون برادریله محاربەیه کتدی، وبو کونده (پورت سعید) اورننده اولان (بلوز) شهرنده ایکی عسکر اوچراشوب محاربه باشلاندی. پادشاهلری اسیر ایدەجك جمالنەعاشق اولان قیصر اعانتیله، قلئوپاتره تکرار مصر تختنه چقدی. اوشبو وقتده بطلمیوس عسکری اسکندریەیەکلمش قیصری، محاصره وتضییق ایدوب، بطلمیوس ایله قیصر عسکری آرەسنده بیوك بر محاربه واقع اولمغله، قرق بیك عدد کتابی مشتمل اولان «اسکندریه کتبخانه سی» یانوب ضایع اولدی [١]. سوریادن، قیصر یاردمنه کلمکده اولان عسکردن خوف ایدرك بطلمیوس نیل دریاسنه کندیسنی آتوب تلف ایتدی. قیصر قتل اولندیغنده (میلاددن ٤٤ ییل مقدم)، روما دولتنك شرق طرفنه حاکم اولان آنطوان، جواب وحساب ایچون، قلئوپاترەیی طرسوس شهرینه چاقردی. مزبوره ایسـه، طرسوسه فوق العاده بر سلطنت ودبدبه ایلەکردکندن، وکندیسی هم خاتونلرك اڭ گوزل وجاذبه لولرندن اولدیغندن، کوردکی ساعتله آنطوان هم

---

[١] کرچه انطوان، قلئوپاترەیه پرغمه قرالی کتبخانەسنی هدیه ایدرك، تکرار بر کتبخانه تأسیس ایلدی ایسەده، بت پرستلر آثارنی محوایلمك عرضنه مبنی اولەرق نصارا پاپاسلری طرفندن تکراراحراق ایدلمشدر. میلاددن ١٢٨٦ تاریخنده دنیایه کلن قارون ابوالفرج الملطی نام خرستیان مؤرخینڭ، اوشبو کتبخانه احراقی واقعەسنی حضرت عمرالفاروق رضی الله عنه جنابلرینه اسنادی صرف برافترا اولدیغی کبی، آڭا تقلید ایدن اسلام مؤرخلری هم ظاهر خطا، ایتمشلردر.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

عشقنه اسیر اولدی . محکوم صورتنده کلن قلئو پاتره ، حاکم صورتنده
اولەرق حرمتله مصره کوندرلدی وانطوان هم برلکده سفر ایتدی .
بوندن صوك رومایه قایتوب ، تکرار قلئو پاترەیی زیارت ایلدی ،
وبر روایتده نکاحلی خاتونی اولان (اوقتاویه) یی طلاق ایدوب ،
قلئو پاترەیی نکاحلندی ، ومزبورەیه (ملکة الملوك) طیطولنی ویردی .
بو واقعەلره رومالولر زیاده آچولانوب ، قلئوپاترەیه اعلان حرب
ایتدیلر (میلاددن ۳۲ سنه مقدم) . قلئو پاتره ایله انطوان براتفاقده
اولەرق روما عسکریله اوچراشدیلر . روما عسکرینك قوماندانی ،
انطوانك اولگی خاتونینك برادری اوقتاو نام ذات ایدی . روما
عسکری غالب اولدیغنده قلئو پاتره مصره قاچدی وانطوانده آنك
آردندن یوروب ، اوزون ماجرالر بعدنده کندیسنی خنجرله تلف
ایتدی . بو آرەده روما عسکری هم اسکندریەیه کردی . قلئو پاتره
هم اوقتاوی کندیسنك عشق توزاغینه دوشرمك نیتیله حیله طریقلرینه
سلوك ایتدیایسەده نه ایچوندر موفق اوله آلمادی . بالاخیره اوقتاو
طرفندن قتل اولنەچغی خوفندن ایچگینی ییلانه چاقدروب (۳۹
یاشنده اولدیغی حالده کندی نفسنی تلف ایتدی . بو واقعه میلاددن
(۳۰) سنه مقدم اونبشنچی کون آب (اغسطس) ده اولمشدر . مدت
حکومتی (۲۲) سنه اولوب ، بونکله مصرده بطالسه حکومتی منقرض
اولەرق ، روما حکومتی باشلاندی . قلئو پاتره حسن وآنیله شهرت
بولدیغی کبی فوق العاده مسرف وارلر کوکلی ایله اویناوچی وبو ،
تاولری اورنلرندن کوچرمکده اولان همتلی مخلوقلری ، کندیسنه بنده
واسیر ایدوچی ایدی . عقل وذکاسی هم کمالنده اولەرق ، حکیمه ،
متفلسفه بر خاتون اولوب ، علم طبده ید طولاسی وآلتی لسانله هیچ
مشقتسز سویلشمیه اقتداری وارایدی . مختلف فنلرده تألیفلری واردر .
دوزه خانەلرده صورتی هم کورلور . (دنیاسی پکده ایرکن اولمادیغی

Из фондов Российской Национальной библиотеки

حالنده زوجنك احترامنه، واولادلرينك محبت واكراملرينه مظهر اوله‌رق، حسرت وشادلقلری اری وبالالری آره‌سنده اشتراك ایتمك اوزرنده معیشت ایدن خاتون ترككیمی یوقسه قلئو پاتره ترككیمی كوزلدر ؟! . . . . . بو سوألم ایسه اوشبو كتابی مطالعه ایدن حرمتلو مسلمه‌لره‌در! . . .) .

قمر

اندلس ادیبه ومغنیه‌لرندندر. بغدادده تربیه ایدلمش بر جاریه اولوب، اندلسه نقل اولنمش واوراده اشبیلیه صاحبی اولان ابراهیم بن حجاج اللخمی طرفندن صاتون آلنمشدر. فصاحت وبلاغنه مالك هنرمند بر جاریه اولوب شعر سویلر ایدی. اوشبو: « آه بغداد! آه عراق! آه اویرلرك كوزل كوزلی آهولری (كیوكلری) ! اورالره جانم فدا اولسون! دنیانك اوراسی كبی دخی بر یر وارمیدر؟ . . . » مضموننده اولان:

آهـا علی بغدادها وعراقها
وظبائها والسحر فی احداقها
ومجالهـا عند الفرات بـاوجه
تبدو اهلتهـا علـی اطواقها
متبخرات فی النعیـم كأنمـا
خلق الهوی العذری من اخلاقها
نفسی الفداء لها فای محاسن
فی الدهر تشرق من سنی اشراقها

شعرلرنی وطنی اولان بغداد واورایه تحسر حقنده سویلمشدر. مولاسی اولان ابراهیم مدحنده هم بعض اشعاری وار.

«ك»

كبك خاتون

سرای پادشاهلرندن اوزبك خان بن طغرل خانك خاتونی ، وامیر نغطی‌نك قزیدر . عرب سیاحلرینك مشهورلرندن اولان ابن بطوطه سرای شهرینه کلدکنده بونك حضورینه قبول اولنمشیدی . بو وقتده مشارالیها قرآن شریف اوقوب اوطورمقده ویاننده اولان یکرمی قدر قزلر چیکش ونقش ایله مشغول اولمقده‌لر ایمش . (آفرین ، سوز یورتوچی خاتونلر جیوب ده آنلرك بیك تورلی یالانلرنی وغیبتلرنی دکلاب اوطورمقده ، ویاننده اولان قزلرده صاغز چایناب بورنلرنی قازوب طورمقده‌لر دکل ایمش ! . .) . ابن بطوطه کردکی صوکنده ، کوب شیلر صورمش ، و قمز کتوردوب ، کندی قولیله قمز ویرمشدر . (بونلر عادتنده پادشاه خاتونلری قولندن آلوب قمز ایچمك الك بیوك واك نادر کیمسه‌لره‌گنه میسر اولور ایمش !) . ابن بطوطه‌یه ، الوغ هدیه‌لرهم احسان ایلمشدر . فقیرلره مرحمتلی ، مسکینلره شفقتلی ، غریبلره اعانتلی ، متقی وعفیف هم تواضعلی ، هنرلی ، اش سیوچان بر خاتون اولمش ایمش . توره اولدیغی حالده ، چاباطه‌سنی دکل کفشنی ده (کاوشنی) تورگه قویمامشدر . زوجی اولان اوزبك خان (۱۳۴۱) تاریخنده سرای شهرنده وفات اولدی . (شمدی نه سرای وار ونه اوزبك ، نه ابن بطوطه وار ونه کبك ! . . . . . سزلر نره‌یه کتدکز ؟ ! . . بزاره جواب ویره بیلورسزمی ؟ . . . .) .

كريمه

محمد بن خاتم قزیدر. مشهور محدثه‌لردن اولوب، امام بخاری رضی الله عنه صحیحنی کشمیهنیدن روایتله اوقودر ایدی. هر فنده ید طولا صاحبه‌سی اولمش ایسه‌ده، اکثر رغبتی حدیث علمنده ایدی. بعض تألیفلری هم واردر. فهم وذکاوت ایله شهرتی شائع اولدیغندن حلقهٔ درسنه عصرینك افاضلی جمع اولنور ایدی. مکهٔ مکرمه‌ده مجاور اولوب، یوز یاشنده وفات اولدی. عمرنده اصلا تزوج ایتمامشدر. بو خاتون، محدثه‌لردن اولان (کریمه ام الحسن بنت احمد الاصبهانیه) ایله (کریمه بنت عبدالوهاب) ده باشقه‌در.

کلثم

بو اسمده اوشبو ایکی محدثه مشهوردر. بری (کلثم بنت محمد بن محمود البعلبکیه) روایتی حجاردن اولوب، ابن بردوس وباشقه‌لره استاذ اولمشیدی. (٧٧٧) تاریخنده وفاتدر.

ایکنچیسی (کلثم ام عمر بنت الحافظ السلامی) محدث عبدالرحیم بن ابی الیسر وباشقه‌لردن استماع حدیث ایتدی. ابن حجر حضرتلری مزبوره‌دن اجازت آلمشدر. (٨٠٥) تاریخنده وفات اولدی.

کلثوم

قاسم بن محمد بن جعفر الصادق بن محمدالباقر بن علی بن

زين العابدين بن الحسين بن على المرتضى قزيدر. عمزادەسى موسى بن اسماعيل بن موسى الكاظم بن جعفر الصادق ايله نكاحلندى واوغلى جعفر دنيايه كلدى. زهد وتقواسيله مشهور بر خاتون ايدى. مصرده وفات اولمغله قريشيلر مقابرينه دفن اولندى. جناب الله كندىيسندن، آبا واجداد كراملرندن راضى اولسون!.

كلرخ

ياكه (كلچهره)، بابر نامه [١] اسملو كتابك مؤلفى اولان بابر ظهير الدين محمد بن ميرزا عمر شيخ بن سلطان ابى سعيدك قزيدر. آتاسى (٩٣٧) تاريخنده وفات اولديغى وقت بو قزده اون ايكى ياشلرنده قالمشيدى. حسن وجماليله، علم وادبيله معروف بر شاعره ايدى. فارسى لسانيله سويلمش اولان شعرلرى كوزلدر.

كماليه

مصرده بر شاعره در. بونك عصرنده، شعر نظم ايلمكده بونك نظيرى اولمامش ايمش. بر وقتده عصرينك ادباسندن اولان فتح الدين البكرى يه: «بر شعركى ايشتدم كه اوقولدقچه سحر كبى كوكله اثر ويرر، ايسر تكچ مثالنده عقللرى غائب ايلر» مألنده اولان:

سمعت من شعرك سحرا غدا

---

[١] قزانده مطبوع اولان بر نسخەسى منظورمز اولوب، تمام مطالعه ايتمش ايدك. فارسى وانكليزى لسانلره ترجمه اولنديغى مرويدر.

يخـامر الالبـاب اذ ينفث
اصبحت كالخمرة فى فعلها
فهو بألبـاب الورى يعبث

بيتلرنى يازوب ارسال ايتدكى مرويدر.

« ل »

لاله خاتون

محمد قطب الدين كرمانى قزيدر. ايرانك‌ اك بيوك شاعره‌لرندن اولوب، فضل وعقليله، ادب ودرايتيله معروف برخاتون ايدى. كرمان حاكملرى نسلنه منسوب اولمغله، مملكت مذكوره ده برمدت هم حكم سورمش؛ وارباب علم وهنرى حمايه ايلمشدر.

لبابه

عبدالله بن جعفر الطيار قزيدر. امويلردن عبدالملك بن مروانه وارمش ايسه ده، جزئى برشىء سببندن تطليق اولنوب، هاشميلردن على بن عبدالله بن عباسه واردى. خليفه خاتوننى نكاح ايتدكنه عارلنوب، وليد بن عبدالملك عليى قامچى ايله صوقدرمشيدى [١].

[١] امام محترم على رضى الله عنه حضرتلرى؛ على اسميله تسميه ايدوب ابو الحسن ايله كنيه ايلمش ذات اوشبو على‌در. الكامل (ج ١ ص ٣٦٧).

لبنى

حباب الكعبى قزى (ام معمر) در. قيس بن ذريح اسمنده اولان راست وصادق برعاشقك محبوبه‌سى ايدى. برزمانده امام‌محترم حضرت حسن رضى‌الله عنه لطفى سايه سنده اوشبو معشوقه‌سى اولان لبنى‌نك نعمت ازدواجنه نائل اولمش‌ايسه‌ده، آتا وآناسينك امرينه مجبور اوله‌رق مزبوره‌يى تطليق ايلدى. مفارقت وقتلرنك ايكيسى قوچاقلاشوب، دريالر مثالنك كوز ياشلرنى توكوب آغلامشلر ايمش. بوندن صوك لبنى قيس حسرتيله عمرنى كچرمش وكوب شعرلر سويلمشدر[١]. لبنى‌نك وفاتنى ايشتدكندن صوك اوچ كون طوروب، قيس بن ذريح هم وفات اولدى. بوواقعه (٧٠) تاريخلرنده در.

لبنى

اندلس اديبه لرندن برقزدر. علم صرف وحسابده، شعر وادبياتك يد طولاسى وار ايدى. حسن وجمالك، يازوى كوزللكك نظيرى اولماز ايدى. اوچونچى عبدالرحمن اوغلى حكم حضورنده كاتبلك ايلمشدر. «خط وكتابتك عبدالحميد عديل وابن العميده مثيل ايدى» ديورلر.

---

[١] بو بيت هم بونك شعرلرندندر:

الى الله اشكو فقد لبنى كما شكى * الى الله فقد الوالدين يتيم.

اغانى (جزء ٨ ص ١٢٢).

لطيفة الحدانيه

واصفى اسمنده ياش بر يكتك خاتونى وعمزاده سى ايدى. بر برينه محبت ايدوب، ياشادقلرنده زوجى وفات اولدى. زوجنك محبتنى كوكلندن چقارا آلماديغندن، قبرينه ملازمت ايلمشيدى. ترك حالنك ايسه زوجى' مزبوره‌نك هروقتك كينوب وزينتلنوب يوردكنى سودكندن، وفاتى صوكنك قبرى يانمه حاضر اولديغنك هم اك قيمتلى كيوملرنى كيوب، زينت اوزرنده واروب آغلار اولمشدر. بر آره‌لق امام اصمعى حضرتلرى' بوخاتونى بويله روشده كوردكنده «شادلق كيوملرى ايچنك قايغو!... بوحسرتك صوكى يوقمى؟...» ديمشيدى. بوكا جواب اوله‌رق مزبوره ده: «بن بو قبراوزرينه رهن اولمشم، ترك حالنده آنك كوزينه كورنوركه لائق اولماديغى بر قيافت اوزرنده تربه سنه حاضراولمغله هم استحيا ايده‌كده يم» معناسنك اولان:

فان تسألانى فيم حزنى فاننى
رهينة هذا القبر يا فتيان
وانى لأستحييه والترب بيننا
كما كانت استحييه حين يرانى

شعرلرنى اوقومشدر. بوخاتون حكايه سى سويلندكده هر وقتده هارون رشيد خليفه‌نك كوزى ياشلنر ايمش. مدائن ده وفات اولديغى مرويدر.

لیلی الأخیلیة

عبدالله بن الرحال بن شداد بن کعب بن معاویه قزیدر. برنجی عصرده اولان اسلام شاعره‌لرندن اولوب، بنو الأخیل قبیله سنه منسوبدر. اوزون بویلی، کوزل یورشلی اولوب، حسن وجمالی دخی شعر وفصاحتی ایله متناسب ایدی. کندی قبیله سنده فتوت وعفت ایله شهرت بولمش توبة بن الحمیر بن الحزم ایله معاشقه‌لری وبر بری حقنده سویلمش اشعارلری کوبدر. بنو عوف طرفندن توبه مقتول دوشدکنده نظم ایلمش اولان مرثیه‌لری ادبا آره سنده فوق العاده شهرت اولمشدر. توبه، هرنه قدر، لیلی ایله ازدواج ایتمکی عزم ایدرک، آتاسندن صورمش ایسه‌ده، عرب آره سنده قزنك اسمنی چقارمیه سبب اولان کیمسه یه قز ویرمك عادت اولمادیغندن بونعمته نائل اولممش ایدی. دنیانك مرحمتسزلکی سببندن حجاج ظالمی هم مدح ایدرك قصیده سویلمیه مجبور ایلمشیدی. (٨٨) تاریخنده وفات اولدی. توبه عفیف بر ذات اولدیغندن خلق آره سنده (فتی الفتیان) دیمکله مشهور ایدی. ولیلی حقنده: «اکرده لیلی ایله بر کناه شیء ایلمش ایسه‌م اوسنمه دوه‌لر قربان چالمق لازم اولسون! فقط لیلی یی زیارت ایدوب‌ده سلامت اول دیمك عادتمدر، بویله ـ سلامت اول ـ دیمکده ضرر وارمی؟.» معناسنده اولان:

علی دماء البدن ان کان بعلها
یری لی ذنبا غیر انی ازورها
وانی اذا مازرت قلت لها اسلمی
فهل کان فی قولی اسلمی ما یضیرها

بیتنی سویلمشدر. حجاج حضورینه کردکنده، لیلی‌یه: «ای لیلی،
طوغری سویله! یاش وقتکزده توبه ایله شبهه‌لی برماجرا کز اولمادیمی؟»
دیدکنده، لیلی ده: «یالکز قالدیغمز بر کیجه‌ده تربه‌نك بر سوزندن
شبهه‌لندم، وکندیسنه شو قطعه‌یی سویلدم:

وذی حاجة قلنا له لاتبح بها
فلیس الیها ما حییت سبیل
لنا صاحب لانبتغی ان نخونه
وانت لاخری فارغ وحلیل

مضمونی: — اوکبی شبهه‌لی سوزی سویلمه! ترك اولدیغمدنده
آکا یول یوقدر. بزم بر ایبدشمز واردرکه آکا خیانت ایلمك
فکرمزه ده کلمیور، سزده ایکنجی برخاتونك ایبدشیسز — بونك صوکنده
کندیسندن شبهه‌لی بر سوز اشتمادم» دیمشدر. (بدوی عرب
خاتونلرنده اولان عفت وشهامتدن عبرت آلکز!).

لیلی العامریه

مهدی بن سعد العامری قزی ومشهور مجنونك محبوبه‌سی
(ام مالك) در. عاشقی اولان مجنون، هم بنو عامر قبیله‌سندن، قیس
بن ملوح اولوب، (لیلا) نك عشقی سببندن، کسب ایتمش هیئتی
اوزره مجنون دیه تلقیب اولندی. بونلر اسلام عصرنده واموی خلیفه‌لر
کوننده اولمشلر ایدی. صباوتلرندن باشلاب بربرینی کوروب،
محبت ایتمشلر وتزوج نصیب اولمادیغندن عمرلری آه وتحسر ایله
کچوب تلف اولمشلردر. بربری حقنده سویلمش شعرلری کوبدر.
بوجمله دن: «اکرده نفسمی مالك اولور ایسه‌م نفسم سکا فدا اولسون،

Из фондов Российской национальной библиотеки

سندن غیری کیمسه نفسمی رضا ایده ه آلماز، الله تعالی حکمنه صبر ایلرم، یاشرون اولان صبر آچیلرینه» مآلنده اولان:

نفسی فداؤك لو نفسی ملکت اذا
ما کان غیرك یجزیها ویرضیها
صبرا علی ما قضاه الله فیك علی
مرارة فی اصطباری عنك اخفیها

شعرلری بوجمله‌دندر. بعض کیمسه‌لر، بونلرك موهوم شخصلردن ایدکنی ظن ایتمشلردر. بونلر فکرینه کوره قائلی معلوم اولمیان عشق ومحبت ابیاتلری ایچون مجنون ایله لیلی اسملری استعاره‌یه آلنمشدر.

لیلی الغفاریه

صحابیه برخاتون اولوب، غزالرده سید الثقلین شفیع روز جزا ایله برلکده اولنور، ومجروحلرك یاره (جراحت) لرنی باغلار وخسته‌لری تربیه ایدر ایدی.

لیلی بنت طریف

خوارج طائفه‌سندن ولید بن طریفك همشیره‌سیدر. شاعره وبهادر بر خاتون ایدی. (۱۷۹) تاریخنده هارون الرشید عسکری طرفندن برادری ولید مقتول اولدیغنده، قورالذنوب آت اوستنه بنوب محاربه‌یه کرمش ایدی، لکن آتی جراحتلندکی سببلی محاربه‌ده دوام

ایده آلمادی. برادرینڭ مرثیه سنده مؤثر قصیده‌لر نظم ایتمشدر [١]. بونڭ اسمی بعض اورنلرده (فارعه) وبعضیلرنده (فاطمه) صورتنده یازلمشدر.

لیلی بنت مهلهل

عرب شریفلرندن مهلهل بن ربیعه قزیدر. جاهلیتده اولان شاعرلردن ومعلقهٔ سبعه صاحبلرندن عمرو بن کلثومڭ آناسی ایدی. حیره امیری اولان عمرو بن هند ایله لیلی واوغلی عمرو برمجلسده جیولدقلرنده (هند) «یا لیلی شوطبغی بکا ویر!» دیمشیدی. لیلی ایسه بوکا امتثـال ایتمادکندن باشقه «هر کیم اوز حاجتنی اوزی کورسون!» دیدی. هند تکرار مذکور خدمتی تکلیف ایتدکنده لیلی ده، کندی قومنه خطابله: «ای تغلب! بزه مسخره‌لك!» دیه چاغردی. بونڭ اوزرینه اوغلی عمرو سیکروب طوروب عمرو بن هندڭ باشنی قلچ ایله چابوب کیسدی [٢] «الاهبی بصحنك فاصبحینا» مطلعنده اولان قصیده‌سنی ده اوشبو وقتده سویلدی.

لیلی ترکیه

حامد افندی قزی اولوب، استانبوللی برادیبه‌در. (١١٨)

---

[١] فیا شجر الخابور مالك مورقا
كانك لم تحزن على ابن طريف
فتى لا يحب الزاد الامن التقى
ولا المال الامن قنا وسيوف

شعرلری بعض مرثیه‌لری آره‌سنده واردر.

---

[٢] تاريخ دول العرب والاسلام (ج ١ ص ١٥٥ و ١٥٦).

Из фондов Российской Национальной библиотеки

صفحه اوزرنده مطبوع بر دیوانی واردر [١]. تزوج اینمش ایسه‌ده زوجیله امتزاج ایده‌میوب چوق کیچمه‌دن مفارقت وقوعبولمش، وبوندن صوك اولان عمرنی ده مطالعه وشعرله کیچرمشدر. (١٢٦٤) تاریخنده وفاتدر. بو بیتلر مشار الیهانکدر:

قیل مجلسی اماده نه دیرلرسه دیسونلر
ایچ دلبر ایله باده نه دیرلرسه دیسونلر
عالمله نه در فرقی بکا مدح ایله ذمك؟
صاغ اولسون احباده نه دیرلرسه دیسونلر

دخی

اینجتمه‌سن احبابکی اینجنمیه سندن
بو عالم فانیده ظرافت بودر اشته

بعض لطیفه وماجرالری هم منقولدر [٢]. بونی ایسه معلم ناجی «اشعار جیده‌سی پك آزدر» دیه ثناء ایده‌در!...

لیلی خانم

اسماعیل پاشا قزیدر. استانبولك نادر شاعره‌لرندن برخاتون اولوب، ترکیدن ماعدا روم، فرانسز دیللریله سویلرکه ویازارغه مقتدر ایمش. بو شعرلر مزبوره‌نکدر:

عکس حسن یار اشك چشم بیفردن کچر

[١] مذکور دیوانك بعض اورنلرنی (١٣١٩) سنه غرة محرم الحرامده حرمتلو دیبیردی اوغللرینك کتبخانه‌لرنده مطالعه ایلمشیدم.

[٢] مشاهیر النساء. (ج ٢ ص ١٩٥).

فلك كوهردر اوكويا بحر احمردن كچر
يكتن اولمق استين اول كلبدنله اى كوكل
پيرهن وش سينه سن چاك ايليوب سردن كچر
باقى بولعبتكاه دهرك روز شب مهر ومهى
ايكى طفل نازنيندر صانكه چنبردن كچر
قامتن سير ايلين طوبايه ايلرمى نكاه
لعل جانبخشن امن البته كوثردن كچر
صانمه تأثير ايلمز (ليلا) اوسنكين طينته
ناوك آه درون پولاد ومرمردن كچر

« م »

ماءُ السماءُ

حيره حكمدارلرندن اوچونجى منذرك آناسى (ماويه) در. غايت حسنى ودلبر اولديغندن «كوك صوى» معناسنده اولان (ماء السماء) ديمكله تلقيب ايدلمشيدى. اعتبارى بيوك اولوب، حتى كه كسرى خاتونلرى، بوكا قيمتلى هديه‌لر ارسال ايدرلر ايدى. آتاسى عوف بن جشم بن هلال بن ربيعه بن زيد مناة، در. [١].

مارية القبطيه

اسكندريه ده روما دولتى طرفندن والى اولان مقوقس [٢]

---

[١] كتاب تاريخ سنى ملوك الارض والانبياء (ص ١٠٥

[٢] مقوقس، يونانلى بر ذات اولوب، اصل اسمى حنا بن قرقب ايدى. حضرت عمر زماننده مصر مملكتى بونك قولندن آلنمشدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

طرفندن افندمز سید الثقلین صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه هدیه ایدلمش جاریه در. اصلی حصن اهلندن شمعون نام کیمسه‌نك قزی ایدی. فخر الانبیاء افندمز حضرتلرینك مخدوم عزیزلری جناب ابراهیم بوندن متولد ایدی. هجرتك (٨) تاریخنده مدینه‌یه واصل اوله‌رق، (١٦) تاریخنده ارتحال ایلدی. قبر شریفلری بقیعده در. همشیره‌سی (سیرین) حسان بن ثابت نکاحنده ایدی.

مال خاتون

ترکیاده برنجی سلطان عثمان غازینك خاتونی وشیخ اده بالی نام بر ذاتك قزیدر. (٧٢٥) تاریخنده، آتاسندن بر آی صوڭ، وزوجندن اوچ آی مقدم وفات اولدی. مزبوره‌نك شهرتی سلطانلرك اڭ الك جده‌لری اولمق سببندندر.

ماویه

حاتم طائی نام مشهور سخی‌نك خاتونی واصحاب کرامدن عدی بن حاتم [١] رضی الله عنه‌نك آناسیدر. جاهلیت عصرنده شریف وحرمتلو بر خاتون اولوب، حاتمه ارزوسیله وارمشیدی واستدکی وقتده زوجنی

---

[١] عدی بن حاتم رضی الله عنه طوقزنجی وياکه اونجی سنه‌ده اسلامه کله‌رك یوز یکرمی یاشنده (٦٧) تاریخنده کوفه‌ده وفات اولدی. پدری کبی سخی وقومی آره‌سنده حرمتلی ایدی. جمل وصفین واقعه‌لرنده جناب مرتضی رضی الله عنه طرفنده اولنمشدر. شایان تأسفدرکه مبتدی حالمزده جامی درسی اثناسنده «جزی ربه عنی عدی بن حاتم ٭ جزاء الکلاب العاویات وقد فعل» دیه اوقودیغمز ویاوز دعاء ایتدکمز ذاتك نه کبی عالی ومحترم بر ذات ایدکنی پك صوك آڭلادق. الله تعالی قصورمزی عفو بیورسون!.

Из фондов Российской национальной библиотеки

تطلیق ایلمک حقینه‌ده مالك ایدی . زوجی حاتم بعثت نبویدن مقدم وفات اولدیغی معلوم اولدی ایسه‌ده ، مزبوره‌نك تاریخ وفاتی بیلنمادی .

ماه ملك خاتون

ایران پادشاهلرندن سلطان سنجر قزیدر . وفات اولدیغنده مرثیه سویلتمك ایچون سلطان سنجر طرفندن بخاراده اولان عمعق [١] بخاری نام شاعر ، دعوت اولنمش ایسه‌ده ، خسته واختیار حالنده ایدکنی بیانله شاعر مذکور اعتذار ایلمشدر .

متیم الهاشمیه

عباسی خلیفه‌لر عصرنده مشهور بر مغنیه‌در . علی بن هشام جاریه‌سی اولوب ، بصره‌ده تربیه‌لنمش ایدی . موسیقیده ماهر ، فصاحتله شعر سویلمکه مقتدر بر خاتون اولوب ، مأمون ومعتصم خلیفه‌لر ایله ماجرالری واردر . موسیقی وغناده اولان استاذلری ، اسحاق وآنك آتاسی ابراهیم ، و (بذل) هم بونلر طبقه‌سنده اولان ذاتلر ایدی . ابراهیم بن المهدی وبذل ایله بر کونده وفات اولدیغی مرویدر .

محبوبه

عباسی خلیفه‌لردن متوکلك جاریه‌سیدر . ادیبه ، شاعره ، وحسن

---

[١] ایرانلی مشهور بر شاعردرکه ایکی بحر اوزرینه اوقلمیه لائق صورتده (یوسف زلیخا) منظومه‌سی واردر . یوز یاشلرینه ایرشوب (٥٤٠) تاریخنده وفاتدر .

Из фондов Российской национальной библиотеки

جمالده بی نظیر اولدیغندن حقیقة بر محبوبهٔ بدیعه‌در. بر آره‌لق متوکلك غضبنه طوغری کلمکله سرایك بر بولمه‌سنده متروك قالمشیدی. ناکاه مذکور بولمه یانندن متوکل کچه‌چك بر دقیقه‌ده، مزبوره‌ده:

ادور فی القصر لا اری احدا
اشکوالیه ولا یکلمنی
کاننی قد اتیت معصیة
لیس لها توبة تخلصنی
فهل شفیع لنا الی ملك
قدزارنی فی الکری وصالحنی
حتی اذاما الصباح لاح لنا
عاد الی هجره وصارمنی

شعرلرنی اوقومشیدی. مآلی: «پادشاه سراینده یورمکده یم، حالمدن شکایت ایده‌چك بر کیمسه کوره آلمیورم، هیچ کیمسه بنم ایله مکالمه ایتماز. کویاکه بن توبه‌سی مقبول اولمایه‌جق بر کناهلی بنده یم. پادشاه جنابلرینه بنم ایچون بر شفاعتچی یوقمیدرکه، کندیسی دوشومده کله‌رك بنم ایله مصالحه ایتدکی حالده، صباح اولدیغنده همشیه اولکی عادتی اوزرینه ثابت اولمقده‌در». متوکل بو شعرلری ایشتدکده اختیارسز اوله‌رق، محبوبه‌نك بولمه‌سنه کروب مصالحه ایلمشدر.

مراجل

هارون الرشید جاریه‌سیدر. چرکین ویامسزلکدن باشقه هیچ بر کمالتی یوق ایدی. «استادسیس» اسمنده برمجوسی قزی اولوب،

مأمون خلیفه‌یی طوغدردی [۱] . بونك شهرتی‌ده بردن افراط درجه یامسزلکی وایکنچی‌دن مأمون آناسی اولمه‌سندندر .

مرحب

قزان ناحیه‌سنده ابراهیم بن یارمحمد بن اشتراك القورصاوی قزیدر . مچکره قریه‌سنده عبدالله بن عبدالسلام بن اوده‌میش نکاحنده اوله‌رق (۱۲۴۳) تاریخنده وفات ایتدی . مزبوره‌نك قزلرندن مملکتمزده شهرتلی مدرس وسوداکرلر اوله کلمشدر . علامه ابوالنصر القورصاوی [۲] رحمه الله حضرتلرینك همشیره‌سی ایدی .

مریم

حضرت عیسی علیه‌السلامك والدهٔ محترمه‌لریدر . حضرت داود پیغمبر نسلندن عمران اسمنده بر کیمسه ایله (حنه) قزی ایدی . بونلر ، بالالری اولمادیغی سببندن ، اکرده الله تعالی حضرتی بر بالا هبه ایدر ایسه بیت المقدس خدمتنه ویرچك اولوب ، نذر آیتمشلر ایدی . حضرت (مریم) دنیایه کلدکنده ، بیت المقدس امامی اولان زکریاء پیغمبره تسلیم ایتدیلر . اونبش یاشنه باصدیغنده الله تعالی‌نك حکمتیله حامل قالوب حضرت عیسایی دنیایه کتوردی . قرآن شریفده

[۱] مأمون کبی عالم وعالی فکرلی بر ذاتك مجوسی قزندن طوغمش اوله‌چغی کملرك خاطرینه کلور !... یخرج الحی من المیت ویخرج المیت من الحی .

[۲] ترجمه‌سی «آثار» ده مذکوردر . (ص ۹۵ — ۱۳۰) .

صراحت اوزرنده هیچ خاتونك اسمی ذکر ایدلمادکی حالده مریم رضی الله عنهانك اسم شریفلری اوتوز اورنده ذکر ایدلمشدر.

مریم بنت ابی یعقوب

بشنچی قرن هجریده اندلسده اك مشهور ادیبه‌لردن اولوب، اشبیلیه‌ده شعر وادبیات تدریس ایلمکله عالی فکرلی شاکردلر یتشدرمشدر. شعر وانشاده خنسایه؛ زهد وتقواده حضرت مریمه تشبیه ایدلنور ایدی. چوق زمان معمر اولمغله دیانت وفضیلتی؛ ادبیات ومهارتی سببندن، اقران وامثالندن زیاده حرمت کورر اولمشدر. یتمش یدی یاشلرنده اولندیغنی مشعر بیتلری وار.

مریم بنت احمد

احمد بن ابی بکر محمد بن ابراهیم الدمشقی قزی، وشیخ محمد بن ابی العطارك خاتونیدر. علم وفضیلتی بیوك، وحنفیه مذهبنده معروف برشیخه ایدی. عصرینك فقیه‌لرندن اولان محمد بن عبد الملك بن عثمان المقدسی مجلسنه ملازمت ایتمشدر. امام کاشغری وابن القبیطی کبی معتبر ذاتلردن اجازت آلمشیدی. صلاح الدین الصفدی استاذی اولان علم الدین البرزالی «فوائد ابی عروبة الحرانی» نام کتابی مشار الیهادن اوقومشدر. (٨٦) یاشنده اوله رق (٨٠٥) تاریخنده جمادی الاولی (١٣) ده ارتحال ایتمشدر.

مصابيح

اندلسده ابوحفص عمربن قلهیل نام کاتبك جاریه‌سیدر. حسن وآن، خوب الحانله باشقه‌لردن ممتاز اولوب، موسیقی‌یی مشهور مغنی زریابدن اخذ ایلمشیدی. افندیسی، مزبوره‌یی شوقدرصیانت ایدر ایدی‌که حتی داوشنی کیمسه‌یه ایشتدرمیه راضی اولمازایدی. اوشبو حالنی تعریض ایدرك (عقدالفرید) نام کتاب صاحبی اولان (ابن عبد ربه) شعرلر سویلمشدر. مصابیح، دوردنجی قرن هجری ابتداسنده سلامت ایدی.

معاذه

ام المؤمنین (عائشه) رضی الله عنهادن روایت حدیث ایدن تابعیه بر خاتوندر. عفیفه، زاهده، اولوب، زوجی صلة بن اشیم ابوالصهباء العدوی، یزید بن زیاد معیتنده اولدیغی حالده سجستان فتنه‌سنده مقتول اولدیغندن صوك، مزبوره باشنی یصدقه قویمامشدر. یکرمی دورت ساعت ایچنده التیوز رکعت نماز اوقوب، تام قرق سنه مدت باشنی کوتاروب کوك طرفنه باقمادیغی مرویدر.

معدن الجمال

مینزله ناحیه‌سنده شیخ فضل اللهك قزی ویعقوب نام الوغ بر

مدرسك خاتونيدر. والد ماجدلرندن كتابت اوكرنمكله كوزل رسم اوزرنده طريقهٔ محمديه ومشكات المصابيح، نسخه‌لری یازوب، صوكره تصحيح هم ايلمشدر. لغت عربيه وفارسيه بيلمكده يد طولاسى اولوب بار عمرنى كندى جنسى شارينه تعليم وتربيه ويرمكله كچرمكده ديبورلر.

ملكه بنت الشرف

عبدالله بن العز ابراهيم بن عبدالله المقدسى قزيدر. مشهور محدثه‌لرك بريسى اولوب، محدث حجار، محمد بن الفخر البخارى، (زينب بنت الكمال)، ابوبكر الرضى، مجلسلرينه احضار اولنمش؛ وصوكره كنديسى ابن شيرازى، ابن عساكر، ابن سعيد، اسحق آلامدى، كبى اكابر علمادن اجازت آلمشدر. علم حديثدن چوق وقت درس آيتوب و(۸۰) ياشندن كچوب، (۸۰۲) تاريخنده وفات اولدى. بوخاتون ابن حجر العسقلانى نك شيخه‌سيدر.

منفوسه

زيد بن ابى الفوارس اسمنده بركيمسه قزيدر. صبرلى اولمق ايله معروف ايدى. اوغلى وفات اولديغنده، اوغلينك باشنى قولنه آلوب يوزينه باقه‌رق: «والله سنك بندن اول وفات اولمقك، بندن صوكره يه قالمقكدن خيرليدر. وبنمده سنك ايچون صبر ايتمكلكم جزع وفزع ايتمكمدن اولى در. هرنه قدر سنك فراقك بنم ايچون حسرت

اولسه ده، بونك برابرینه اجر امید ایتمكلكم فضیلتدر » دیه الله تعالانك قضاسنه رضالق كوسترمشدر. وبوندن صوك عمرو بن معدی كرب حضرتلرینك : « بز، بر قومز كه آره مزدن وفات ایدن كیمسه مز ایچون هر نه قدر بیلمز بوكلسه ده، كوزمز آغلامز » معناسنده اولان :

وانا لقوم لاتفیض دموعنا
علی هالك منا وان قصم الظهر

بیتنی اوقور اولمشدر.

مهر ماه سلطان

قانونی سلطان سلیمانك قزی و رستم پاشانك خاتونیدر. عاقله برخاتون اولوب، برجامع شریف بناء ایتدی، ومكه شهرنده اولان « عین زبیده » یی شهرك ایچنه ایصال ایتدردی. (٩٦٤) تاریخنده وفات اولمشدر.

مهری

عثمانلی شاعره لرینك اسكیلرندن واك مشهورلرندندر. حسنی، ادیبه، عفیفه برخاتون اولوب، اسكندر اسملو بریكت حقنده سویلمش شعرلری سوءظنی موجب اولمش ایسه ده، كندیسی تبرئة ذمه ایلمشدر. بو شعرلر مزبوره نكدر :

خوابدن آچدم كوزم ناكاه قالدردم سری
قارشومده كوردم طورر بر ماه چهره دلبری

Из фондов Российской национальной библиотеки

طالعم سعد اولدی یاخود قدره ایردم غالبا
کیم محلم ایچره کوردم کیچه طوغمش مشتری
نور آثار کوردم جمالنده اگرچه ظاهرا
کندیسی بکزر مسلمانه لباسی کافری
کوزیمی آچوب یومنچه اولدی چشممدن نهان
شویله تشخیص ایدرم که یاملکدر یا پری
ایردی چون آب حیاته (مهری) اولمز حشره دک
کوردی چون شب ظلمتده اول عیان (سکندر) ی[1]

زماننده اولان ادبا وظرفا ایله انست ایدر، وعصردشی اولان (زینب خاتون) ایله مطایبه‌لری اولور ایمش. بونك مقنده «شعری شهرتیله متناسب دکلدر» دییورلر.

مِهْستی

ایرانك مشهور شاعره‌لرندن «بیوك خانم» در. کنجه یاکه نیشابور شهرندن وسلطان سنجر سلجوقی مصاحبه‌لرندن اولوب، عبدالله خان هراتی تسخیر ایتدکی اثناده وفات ایتمشدر. فارسی لسانیله شعرلری واردر.

[1] بویله تعبیر، جهانکیر اولان وحتی ظلماته قدر کیدن بر بیوك پادشاهك اسمی (اسکندر) اولماسنه مبنی‌در. ماکیدونیالی اسکندرك هندك شمال غربی قطعه‌سنه قدر کیدوب، آنك وراسنه کچه‌مدکی وظلماته کره‌چك قدر قطب شمالی‌یه تقرب ایده آلمادیغی، کندی زماننده یازلمش تاریخلرله مثبت اولدیغندن، قرآن شریفده مذکور اولان ذوالقرنین دینلن ذاتك کیم اولدیغی ونه وقت نره‌ده ظهور ایتدکی حقنده طوغری برفکر حاصل ایتمك پك مشکلدر. قاموس‌الاعلام (ص ٢٢٢٦—٢٢٢٨).

میسون

بجدل الکلبی نام کیمسەنك قزی وحضرت معاویەنك خاتونیدر.
پادشاه سرایلرندن، لذتلی نعمتلردن، اوین داوشلرندن، یفاك کولمکارندن، حتی که حضرت معاویەنك ذاتندن خوشلنمای، صحراده اولان چادرلرنی، ایت داوشلرنی واولاولرنی، کیندر کولمکارنی، قبیله سنده اولان یاش یکتلرنی ترجیح ایدوب وصاغنوب، شعرلر سویلر ایدی. بوکبی شعرلرندن بعضیلرنی ایشتدکنك آچوی کلمکله، معاویه ده طلاق ایدوب، کندی قبیله سنه وصحرا عالمنه قایتاروب یباردی (مال ایله قزصاتولنوب آلنسه ده، کوکل آلنمازایمش!..).
(میسون) هجرتدن (۲۶) تاریخنده، اسلام عالمنده اك اثرلی واك مسرتلی واقعەلره سبب اولان یزید پلیدی دنیایه کتورمکله، طلاق ایدلدکی وقتده یزید هنوز صبی ویاش اولدیغندن، (میسون) ایله برابر صحرا عالمنه کتمشیدی. بر قدر عمری ایسه آناسیله برلکده کچمشدر. یزیدده اولان فصاحت وسوز سویلرکه استادلق، اوشبو روشچه قرعربلری آره سنك وصحرا عالمنك ترکلك ایتدکی سببندن حاصل اولدی، دیورلر. (میسون) زیرك وفراستلی بر خاتون اولوب، کوندشلرینك بری حقنده: «ارینك باشی کیسلوب بونك ایتاگنه قویلنسه کرك!...» دیه سویلمش ایمش. مذکور خاتون ایسه معاویه دن وآنك صوکنده حبیب ابن مسلمه دن طلاق اولنمغله نعمان بن بشیره وارمشیدی. مشارالیه (٦٤) تاریخنده مقتول اولنەرق[۱] کیسلمش اولان باشیده اوشبو خاتون آلدینه قویلدیغی مرویدر.

[۱] تاریخ الکامل. (ج ۳ ص ٥٩). بوخاتونده (نائله) بنت عمارة الکلبیة اولمەلیدر.

میمونه

الحارث بن حزن الهلالی‌نك قزی وازواج طاهراتدن بریدر. سید الانبیاء وفخر المرسلین افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك اك صوك نكاح ایلمش خاتونی اوله‌رق ازدواجلری ده (٧) تاریخنك ذوالقعده آینده، جناب رسول اللهك (عمرة القضاء) سفرنده، مكهٔ مكرمه‌ده اولمشیدی. سیر وتاریخ كتابلرنده مذكور اولان سببه بناءً زفافلری، مكهٔ مكرمه‌ده اولمای، بلكه مدینه‌یه قایتورده، مكه‌دن آلتی میل مسافه‌ده اولان «سرف» نام اورنده اولمشدر. وفاتی ده (٥١) تاریخنده كینه اوشبو «سرف» ده اوله‌رق تهنئه‌ایله تعزیه‌لری، اتفاقات عجیبه‌دن اوله‌رق بر یرده اولمشدر. رسول اكرمدن مقدم ابو رهم بن عبدالعزی بن عبدود بن مالك بن حسل بن عامر بن لوئی نكاحنده ایدی. عبدالله بن عباس ایله خالد ابن الولیدلرك خاله‌لریدر. ام المؤمنین (زینب بنت خزیمه) ایله آنا بر، و (ام الفضل لبابه) ایله آتا و آنا بر طوغمه قارنداشدر. نكاح وقتلرنده رسول اكرم ایله میمونه، حلال‌می ایدیلر، یوقسه محرم‌می ایدیلر؟.. بونك بحثی ایسه محدثلر آره‌سنده اوزون وبیوكدر [١]. كبار تابعیندن وعطاء بن یسارك [٢] قارنداشی اولان سلیمان بن یسار حضرتلری بونك آزادلیسی ایدی. «المسمار» اسمنده اینی خسته‌لندكنده: «وا رحمتا المسمار!..» دیدكی

---

[١] زادالمعاد فی هدی خیرالعباد. (ج ١ ص ٤٠٢). نیل‌الاوطار. (ج ٤ ص ٢٤٢). فتح‌القدیر (ج ٢ ص ٣٧٥). المجتبی سنن الامام النسائی. (ج ٢ ص ٢٧ — ٢٨).

[٢] عطأ بن یسار هم آزادلیسی اولسه كرك. تذكرة الحفاظ. (ج ١ ص ٧٩).

Из фондов Российской национальной библиотеки

مرویدر [١] . کنلیسندن (٧٦) حدیث شریف مرویدر . جنازه نمازنی عبدالله بن عباس حضرتلری اوقومشیدی .

« ن »

نائله

بنوکلب اوغلرندن فرافصه بن الاحوص بن عمرو بن ثعلبه قزی ، وامیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه نك خاتونیدر . حضرت عثمان ، مزبوره‌یی خلیفه اولدقلری صوکده (٢٨) تاریخنده [٢] نکاح ایلمشلر ایدی . (مریم) اسمنده اولان کریمهٔ محترمه لرینك آناسی بودر . فطنت و فصاحت صاحبی بر خاتون اولوب ، حضرت عثمان محاصره ایدلدکنده غایت فداکارلق ایلمشیدی . شو وقتده شام والیسی اولان معاویه بن ابی سفیانه یازمش اولان فصیح واثرلی مکتوبی (٣٦) تاریخنده ظهور ایدن « صفین » محاربه سنه سبب اولمشدر . حضرت عثمانه نکاح ایدلدکی صوك مدینه یه کوچرلوب واردیغنده ، طوغمه سی ضب بن فرافصه یه خطاب ایدرك : « ای ضب ! بنی کورمیورمیسن که مدینه طرفنه قافله ایله برابر کیدییورم . تاغلری کچدکلری ایله دوه لری شو قدر سرعتله سورییورلرکه روزکارك قامشلری سلکتدکی روشده ، دوه لری حرکتلندررلر (اکرده بووقتك تیمور یول آربه لری ایله کتمش اوله‌ایدی ، عجبانه دییورایدی ؟ ...) حصن ابن ضمضم اوغللرنده (کندی قومنك زادکاننی مراد ایله‌در)

---

[١] قاموس . (ج ٣ ص ٢٧٨) .

[٢] تاریخ الکامل . (ج ٣ ص ٣٧) .

بزی باشقه‌لردن مستغنی ایدچك شیء یعنی بایلق ایله زوج موجود ایدی ، بویله کلفت اختیاره نه حاجت وار ایدی ؟ » معناسنده اولان :

الست تری یا ضب بالله اننی
مصاحبة نحو المدینة أرکبا
اذا قطعوا حزنا تحث رکابهم
کما زعزعت ریح یراعا مثقبا
لقد کان فی ابناء حصن بن ضمضم
لك الویل ما یغنی الخباء المطنبا

بیتلرنی ، آتا وآنا وطندن مفارقت المی ، وغربت حسرتلرینه صبر ایده آلمای سویلمشدر . زوج محترملری شهید اولدیغنده هم سویلمش شعرلری واردر .

نزهون

اندلسده کندی عصرنده زیاده شهرت بولان (بنت القلاعی) در . بشنجی قرن هجریده غرناطه ده یاشامش بر ادیبه ایدی . ادیب وغرناطه ده وزیر اولان ابوبکر بن سعید ایله چوق مطایبه ونوادری واردر . وزیر مذکور ، بر کون نزهونه : « سنك احباب ویارانك چوقدر ، بز خاطره کلمیورز » مضموننده اولان :

« یا من له الف خل * من عاشق وصدیق »
« اراك خلیت للنا * س منزلا فی الطریق »

قطعه‌سنی یازوب یوللادیغنده ، نزهون ده آکا اوشبو :

« حللت ابابکر محلا منعته * سواك وهل غیر الحبیب له صدری »
« وان کان لی کم من حبیب فانما * یقدم اهل الحق حب ابی بکر »

قطعه‌سنی یازوب جواب ویره‌شدر. مآلی: «سن محبتم دائره‌سندن بر یرده درسنکه، اوراسنه سندن باشقه کیمسه مستحق دکلدر. بنم هر نه قدر دوستم کوب اولسه‌ده، سنك محبتك باشقه‌در. زیرا حق اهلی، ابو بکرك محبتنی غیرلره ترجیح ایدرلـر» دیمکدر. شعرده مخاطب اولان کیمسه هم ابوبکر اولدیغندن لطافتلی دوشمشدر. مذکور وزیر خانه‌سنده، مشهور عالملردن ابن قزمان ایله ملاقت ایتدکلرنده، ابن قزمان اوستونده ساری کیوم کورمکله، ملاقت دقیقه‌سیله: «احسنت یا بقرة بنی اسرائیل الا انك لاتسر الناظرین» دیه خطاب ایلدی. بونکله قرآن شریفده حکایت ایدلمش ساری اوکزه اوخشاتوب، لـکن قرآن شریفده مذکور اولان اوکز، کورنلری شادلندررایدی، اما سنك یوزکا باقان کیمسه شادلانمیور، دیمك استمش ایدی. بوکا جواب اوله‌رق ابن قزمان‌ده: «بن هر نه قدر یوزمه باقانلری ممنون ایده‌مز ایسه‌مده دکلایانلری ممنون ایده بیلورم» دیمش، وبونکله «یوزه باقانلری ممنون ایتمك سنچه مطلوب بر شیدر» دیمکی قصد ایدوب کوزل مقابله واسکات ایلدی [١].

نسب خاتون [١]

ایوبیه‌دن ملك جواد مظفرالدین یونس بن شمس الدین محمود بن الملك العادل ابی بکر قزیدر. خطیب مراد ایله ابن عبدالدائم دن حدیث تحصیل ایدوب، مشهور محدثه‌لردن اولدی. علم الدین البرزالی، «کتاب ابی مسهر»ی بوندن اوقومشدر. (٩٠) یاشندن کچوب (٦٩٧) تاریخنده وفات اولمشدر.

[١] بوندن باشقه دخی بر چوق لطیفه‌لری واردر. نفح الطیب. (ج ١ ص ٨٩).

Из фондов Российской национальной библиотеки

نسیبه بنت کعب

صحابیاتدن واهل مدینه‌دن (ام‌عماره) در. احد محاربه‌سنده اوغللری، حبیب وعبدالله، زوجی زید بن عاصم ایله برلکده حاضر اولوب، اظهار غیرت وشجاعت ایتمش؛ وبر قاچ یردن جراحتلی اولمشیدی. شو سببدن فخر الانبیاء افندمز حضرتلرینك خیر دعالرینه مظهر اولمشدر. هجرتدن مقدم مکه‌یه کیدوب رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ایله عقبه‌ده ملاقت ایدوب بیعت ایلمشیدی.

نُضار [۱]

بزم ترکی دیلینك اك الك صرف ونحونی یازان ابو حیان النحوی قزیدر. اندلس ادیبه‌لرندن ایدی. ذکاسی سببندن، آتاسی ابو حیان، بونی حیان آدلو اوغلندن زیاده سور ودائما مدح وثنا ایدر اولمشدر. (نضار) آتاسندن تحصیل علم ایدوب. هجه وارمقله ابن زبیدی اصحابندن حدیث استماع ایتدی ویکرمی سکز یاشنده اولدیغی حالده (٧٣٠) تاریخنده ارتحال ایلدی. بونك وفاتیله، ابو حیان قرارسز مغموم اولوب، حتی‌که تمام بر سنه مدت قبرینه ملازمت ایتدی؛ چوق مرثیه‌لر اوقوب، حتی کوکلنی تسلیه ایتمك قصدیله «النضار فی المسلات عن نضار» اسمنده بر کتاب یازدی. وفاتنی ایشتدکنده صلاح الدین صفدی هم مرثیه اوله‌رق بر قصیده سویلب،

[۱] نضارك ترجمه‌سی نفح الطیب‌ده (ج ۱ ص ٦٠٣) ده‌در، اورایه مراجعت اولنه.

نُعْم

صحابیاتدن اولوب ، حضرت حسان بن ثابت قزیدر. همشیره سی (لیلی) کبی طبیعت شعریه وفصاحت فطریه ده والد مبارکلرینه مماثل ایدی . زوجی شماس بن عثمان المخزومی ، احد غزاسنده شهید اولدیغنده منظوم اوله رق مرثیه سویلمشیدی.

نفیسه

ابو محمد الحسن بن زید بن الحسن بن علی حضرتلرینك (کریمة الدارین) و (طاهره) دیمکله تلقیب ایدلمش قزی (ست نفیسه) در. زهد وتقواسیله ، کرم وسخاوتیله مشهور اولوب ، (٦٢) یاشنده شهر رمضان روزه سی اوزرنده اولدیغی حالده (٢٠٨) تاریخنده وفات اولمغله مصرده دفن اولندی. اسحاق المؤتمن بن جعفر الصادق حضرتلرندن قاسم و (ام کلثوم) اسمنده بالالری وار ایدی . مکهٔ مکرمه ده دنیایه کلوب ، زوجی واولادی ایله مصره هجرت ایتمشلر ایدی . وفاتی صوکنده بدن مبارکلری ، زوجی طرفندن مدینه یه نقل ایلمك قصد ایدلدکنده ، مصر اهالیسنك التماسلرینه بناء مصرده ترك ایدلنوب ، زیارتگاه اولدی. صالحه ، زاهده ، فقیر وعاجزلره ؛ غریب وخسته لره ، زیاده مرحمتلی اولمغله هر وقت یاردملرینه یتشور ایدی. امام شافعی حضرتلری بونك مبارك مجلسلرینه حاضر اولوب ، حدیث شریف استماع ایدر ایدی. امام مزبور وفات اولدیغنده ، مشار الیها (سیدهٔ نفیسه) حضرتلری

هم جنازه نمازنی اوقودیغی مرویدر. اوتوز دفعه حج ایتمش وا کثرنده یایان اوله‌رق یورمشدر. عادتی ده اوچ کیچه‌ده (اوچ تاولکده) بر کره طعام ییمك اولوب، جاننی تسلیم ایتدکی وقتنده یاننده اولانلر، روزه سنی بوزمیه خیلی اصرار ایتدکلرنده: «سبحان الله! اوتوز سنه‌در، جناب حقدن صوم حالیله ارتحالمی صورمقده یم، بوحالده روزه‌می بوزمق اوله‌ماز!» بیورمشلردر. بوندن صوك قرآن شریفدن انعام سوره‌سنی اوقومیه شروع ایدوب (لهم دارالسلام عند ربهم) آیت جلیله سنده، اجل موعودی ایرشمشدر. زوجیله برابر مصره کلمه سی (۱۹۳) یاخود (۱۹۶) تاریخنده شهر رمضانده ایدی. کلدکنی خبر آلدقلری ایله مصر خاتونلری شهردن طشرویه چقوب قارشو آلمشلر وبرابرنده مصره کرمشلردر. مصرده اولان عباسی خلیفه‌لرك برنچیسی اولان ابو العباس احمد (۷۰۱) تاریخنده وفات اولدیغی وقت، (سیده نفیسه) یاقیننه دفن ایتمکلری حقنده وصیت ایلمش، ووصیتی هم یرینه کتورلمشیدی. کندی دفن ایدلمش قبرنی، (نفیسه) حضرتلری، ترك ایکن حالنده کندی الیله قازمشیدی، دییورلر [۱].

نکار خانم

مجارلی عثمان پاشا مهاجر قزیدر. (۱۸۶۵م) تاریخنده استانبول شهرنده وجوده کله‌رك، والده سی شعر ملی یه هوسلی وشعر جمع ایدن برخانم اولدیغندن (نکار خانم) ده تاصباوت زماننده ادبیات ایله اشتغال ایتمش وشعره محبت باغلامشدر. ایرته ازدواج ایدرك، بر وقت صوکره فرقت ایدلدی وقالان عمرنی ده شعر وادبیاته فدا

[۱] تحفة الاحباب وبغیة الطلاب للسخاوی. (ص ۱۰۷).

ایلدی . فرانسز ونمسه دیللرنی مکمل بیلدکی ، واوروپا عالملرینك مشهور اثرلرینه آشنا اولدیغی ، برخیلی رساله‌لر ترجمه ایدرك ، وکندیلکندن هم خیلی اثرلر یازدیغی مرویدر . بعض شعرلری فرانسز و مجار لسانلرینه ترجمه ایدلدکندن فرنك عالملری آره‌سنده ومطبوعات عالمنده شهرتنه سبب اولمشدر . استانبولك معتبر غزته‌لرنده ، وادبی مجموعه‌لرنده ، نشر اولنان بعض بندلری منظورمز اولدی .

بو شعرلر مزبوره‌نکدر :

تازه تازه درد تولید ایلیور دوران همان
نو بنو ظلم ایتمه‌ده ایجاد بخت بی امان
چکدکم محنتله تنده قالمیوب تاب و توان
اضطرا بمدن اولورکن دائما پرلرزه جان
ربط قلب ایتدم خدایه صبر ایدوب پك چوق زمان
بر کون ایلر خاطر مأیوسم البت کامران

§

قالمادی بر حالدن دنیاده ممنون مشربم
اولمادی امکان پزیرافسوس هیچ بر مطلبم
طالعم منحوس ومظلم منخسفدر کوکبم
اول سببدن کچمده ماتمله هر روزوشبم
ربط قلب ایتدم خدایه صبر ایدوب پك چوق زمان
بر کون ایلر خاطر مأیوسم البت کامران

§

اك معزز شیلرمدن آیرلوب ده بن غریب
نار هجران ایلدکچه قلبکاهم پرلهیب

شعر اوقور، نغمه ایلر آغاردم مثل عندلیب
درد درمان ناپزیرمدن اوصانمشکن طبیب
ربط قلب ایتدم خدایه صبر ایدوب پك چوق زمان
بر کون ایلر خاطر مأیوسم البت کامران

§

بی وفا دوران دکلدر لایق عطف نکاه
عمر فانی یی عبث‌در ایلمك غمله تباه
حال بویله ایکن ینه بندن کدر اکسیلماز آه
تازه بر محنت کلور صانکه بکا هر صبحکاه
ربط قلب ایتدم خدایه صبر ایدوب پك چوق زمان
بر کون ایلر خاطر مأیوسم البت کامران

§

رنك رویم بر نمونه بنده‌گی اکداردن
بلکه بر برك خزان محکم دل پیماردن
هیئتم ـ غمله صرارمش روی حزن آثاردن ـ
بر حزین تمثالدر کویا «نکار» زاردن
ربط قلب ایتدم خدایه صبر ایدوب پك چوق زمان
بر کون ایلر خاطر مأیوسم البت کامران

دخی

فریادکه فریادمه امداد ایده‌چك یوق
افسوس‌که غمدن بنی ازاد ایده‌چك یوق

Из фондов Российской национальной библиотеки

تأثیر محبتله یقلمش کوزل اما
ویرانه دلی بردها آباد ایدهچك یوق
کس وارسه علاقهٔ بکا ای طالع دونم
سن وار ایکن عالمده بنی یاد ایدهچك یوق
حقیله بیلور زار کوکل حالت عشقی
ماهردر اوفنده آنی استاد ایدهچك یوق
یارب! نه ایچون زار «نکاری» شو جهانده
ناشاد ایدهچك چوقسه ده، بر شاد ایدهچك یوق

دخی

رقیبه جور وظلم ایت التفاتك هپ بکا اولسون!
کوزك چشمله، قلبکده دلمله آشنا اولسون!
بکا حصر ایله عمرك ارتباطك کس بو عالمدن
سکا عالمده هرنه وار ایسه جمعا فدا اولسون!
سنکله وار اولور ذوقم، حیاتم، وارلغم، ای ماه!
تعلم ایت بو فنی سن ده، عشقم مقتدا اولسون!
فراقکله کچن وقتم بنم اوقات ضایعدر
روامی عمر محدودم تحسرله هبا اولسون!
کول! اکلن سن! «نکاری» خندناك ایت التفاتکله
کوزم کوکلم افندم رأفتکله روشنا اولسون!

دخی

میل ایدندن زار کوکلم طرهٔ شب فامنه
بکزهدی اول مرغه کیم ایلر تحسر دامنه

استه‌مزدم كرچه بار اولمق سكا ای ماه! بن
كلمه‌یور اماكه طاقت قلبمك ابرامنه
خرم وشادان ایمش دوران نه سودی واربكا
بكزه‌ در هجرك صباح عیدی ماتم شامنه
صورمدی بر كره یارم خاطر محزونمی
آه لایقمی كورلمام یوقسه بر پیغامنه
حسرت بزمكله بار اولدی «نكار»ه جان دخی
وعدهٔ عمرم نیچون ایرمز انجامنه! . .

(٦١) بیت اوزرنده (١٣٠٨) تاریخنده استانبولده باصلمش اولان (افسوس)، و(٦٨) بیت اوزرنده (١٣١٢) تاریخنده استانبولده باصلمش اولان (نیران) نام اثرلرندن آلندی.

نوار

اعین بن صعصعه‌نك قزی ومشهور شاعر فرزدقك خاتونیدر. عفت واستقامتك نهایه‌سنده، حسن وجمالك غایه‌سنده اولدیغی حالده، وفاسز دنیانك جفاسی سببندن فرزدق كبی چركین ومبالاتسز [١] بر كیمسه‌نك عقد ازدواجنه اسیر اولمشیدی. بیش عدد بالاسی اولدیغی صوكنده فرزدقدن طلاق ایدلنوب، كویا تموغدن چقوب جنته كرمش بركیمسه مثالنده سوندكی مرویدر. فرزدق، مزبوره‌یی طلاق ایتدكی صوكنده نادم اولوب، اوشبو شعرلری سویلمشدر:

[١] ابو فراس همام بن صعصعه التمیمی‌در. عرب شاعرلرینك بیوكلرندن اولوب، اوشبو خاتوننی حیله ایله آلدیغی حكایت ایدلنور. هرنه قدر مبالاتسز بركس ایدی ایسه‌ده، خاندان نبوت واهل بیت حقنده فوق‌العاده ادبلی واحترام اوزرنده ایدی. بوكوزل خلقی سایه‌سنده مظهر عفو وغفران اولسون!. (١١٠) تاریخنده كوفه‌ده وفاتدر. فرزدقك خلافنچه اوله‌رق، صاحبی اولان شاعر جریر، غایتده عفیف ایدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

نَدِمْتُ نَدامةَ الكُسَعِيِّ [١] لَمَّا

غَدَتْ مِنّي مُطَلَّقَةً نَوارُ

وكانت جنّتي فَخَرَجْتُ منها

كَآدَمَ حين اَخْرَجَهُ الضِرارُ

وكُنْتُ كفاقِئٍ عَيْنَيْهِ جهلًا

فاَصْبَحَ لا يُضيُّ له النهارُ

ولو اَنّي مَلَكْتُ يَدِي وقلبي

لكانَ عَلَيَّ للقَدَرِ الخيارُ

وما فارقتها شبعًا ولكن

رائتُ الزُهدَ يأخذ ما اُعارُ

ماعلى: «نوار، بندن فرقت اولندیغیله، بن کسعی کبی پشیمان اولدم. نوار بنم اجماخم ایدی. بن حضرت آدم علیه السلام کبی اجماخدن چقمش اولدم. بیلمیه‌رك (ـ عمدا ـ نسخه‌سنه کوره بیله‌رك) ایکی کوزنی بردن چقاروبده کوز نوردن محروم قالان کیمسه کبی اولدم. اکرده اختیارمه مالك اوله ایدم، البته صبر ایلمش اولوردم، نواری سومادکمدن آیرمادم؛ بلکه بکا عاریة ویرمش شیئنی زهدلك بندن کیرو قایتاروب آلدی» دیمکدر. جنازه‌سنی حسن بصری حضرتلری، الوغ بر جماعت ایله اوقودیغی مرویدر.

---

[١] کسع قبیله‌سنه منسوب محارب بن قس نامنده برکیمسه اولوب؛ ندامتی عرب آره‌سنده ضرب مثل ایدلمشدر. مجمع الامثاله مراجعت اولنه (ج ٢ ص ٢٠٤).

Из фондов Российской национальной библиотеки

نورجهان بیکم

هندستان پادشاهلرندن جهانکیر میرزا سلیم نورالدین محمدك خاتونی، ووزیر اعتماد الدوله‌نك قزیدر. زوجی زماننده حائز اولدیغی اقتدار ونفوذی یرینه صرف ایله بیلدکندن بر چوق خیرات قالدرمشدر. جهانکیرك وفاتندن صوك هم نفوذ واعتبارنی محافظه ایتدکی مرویدر. شاعرات مشهوراتدن اولوب؛ فارسی لساننده شعرلری واردر. (بیبی دولتشاه) بونك بی آناسی و (آرام بانو بیکم) ده زوجینك طوغمه‌سی ایدی. زوجندن (١٨) سنه صوك اوله‌رق (٧٢) یاشنده و (١٠٥٥) تاریخنده لاهور شهرنده وفات ایدوب، زوجی جنبنده وغایتده مکمل اولان تربه‌ده دفن اولنمشدر.

نورسلطان

قزان خانلرندن ابراهیم بن محمود بن محمد خانك خاتونی، وعبداللطیف ایله محمد امین خانلرك آناسیدر. تیمور اسمنده بر ذات قزی ایدی. ابراهیم خان وفاتی صوکنده قریم خانلرندن میکلی کری بن نوردولت خان ایله نکاحلنوب، صفا کری خان دنیایه کلدی. زمانه سنده معلوماتلی وعقللی برخاتون اولوب، حتی دولت اشلرینه وسیاست طوغرولرینه فکر یوردر ایدی. بویله خصوصلرده مسقوا پادشاهلری اوچونچی ایوان واوچونچی واسیلی ایله مخابره‌لر ایلمش؛ و (٩١٨) تاریخلرنده ایکی اوغلی عبداللطیف ومحمد امین ایله برابر

фондов Российской Национальной библиотеки

مسقوا شهرینه وارمشدر. اری ابراهیم (٨٧٢) تاریخنده قزان تختنه چقمش ایدی.

«و»

وزیر النساء

هندستانده شاهجهان آباد شهرنده برخاتوندر. شاعره، ادیبه اولدیغی کبی، خاتونلره تدریس ایدر؛ ولطیف شعرلر سویلر ایدی.

ولاده

اندلس پادشاهلرندن مستکفی بالله محمد بن المستظهرك قزیدر. آتاسی وفات اولوب، دولتی ده زائل اولدیغندن صوك، ادبا وظرفا ایله صحبت ایتمکه باشلامشدر. ادیبه، شاعره، عفیفه، فاضله، کاتبه اولوب، حسن مقالی وجمالی عقللری حیران ایدر؛ مجلسنه کرمش اولان قارت کیمسه‌لر، یاشلك حاللرینه قایتمش کبی بولنورلر ایدی. زمانه سنده اولان اکابر، کندیسنه محبت ایدوب، مشاهیردن ابو الولید بن زیدون ایله ابو عامر بن عبدوس، بونك محبتی حقنده بر برینه رقیب اولمشلردر. «رسالة ابن زیدون» نام کتاب [١] اوشبو ایکی فاضلك رقابتی سببندن تألیف ایدلمشدر. اندلسك مشهور خاتونلرندن اولان (مهجة القرطبیة) بونك شاکردی ایدی [٢]. (ولاده) اوزون

[١] نظم ونثر اوزرنده فنون ادب ایله مشحون بر رساله‌در. الك مرتبه (١٨٣٣) و (١٨٤٢) تاریخلرنده اوروپاده (لیدن) شهرنده، وصوکره مصرالقاهره ده طبع اولنمشدر.

[٢] بونك هم کوزل اشعاری واردر. نفح الطیب (ج ٢ ص ٣٩٣).

Из фондов Российской Национальной библиотеки

عمر یاشادیغی حالده، اصلا اره وارمامشیدی. غایت عفت اوزرنده عمر سوروب، (٤٨٠) یاخود (٤٨٤) تاریخنده [١] ارتحال ایتدی. نوادر وحکایتلریله ادب ومحاظرات کتابلری طولودر.

«ه»

هاجر

حضرت ابراهیم خلیل علیه السلامك خاتونیدر. اصلنده (ساره) رضی الله عنهانك جاریه سی اولوب، کندیسندن اولاد اولمادیغی سببندن حضرت ابراهیمه هبه ایتمشیدی. (هاجر) رضی الله عنهادن حضرت اسماعیل طوغدیغنده حضرت (ساره) مرادینه موافقت ایتمکله، اسماعیل ایله (هاجر) ی، ابراهیم علیه السلام ارض حجازه نقل ایتدی، ومکهٔ مکرمه اورنده اولان جرهم قبیله سی آره سنده اسکان ایلدی. حضرت (هاجر) حضرت (ساره) دن مقدم وفات ایتمکله، اسماعیل حجازده قالدی وعرب مستعربه نك باباسی اولدی. (هاجر) اصلی مصردن اولوب، کوزل هیئتلی برجاریه ایدی. روایتلره کوره هاجر ایله اسماعیل ابتداء کتورلدکلرنده مکه یرنده هیچ برکیمسه اولمامش، حتی بونلری قویوب ابراهیم پیغمبر قایتوب کتدکنده، (هاجر) ده: «یا ابراهیم! بزی بویله برایکنسز، صوسز، آزوقسز، ایبلشسز، یرده نیچون ترك ایتمکده سن؟. بونکله کیم بیوردی؟..» دیه آردندن نداء ایتمشدر. بوکا جواب اوله رق ابراهیم پیغمبرده: «جناب الله شویله امر ایتدی!» دیمشدر. (هاجر) ده «اویله ایسه الله تعالی بزلری

[١] نزهة الابصار والاسماع کتابنده (ولاده) نك وفاتنده «ثمانین واربعمائة» دیه جك یرده یاکلش اوله رق «ثمان واربعمائة» دینلمشدر. (ص ١٢). بوندن غفلت اولنمایه.

ضائع ایتماز » دیه صبر وتدبیر الهی یه بوی‌صونمشدر . ایچه‌چك صولری بتدکندن وهر ایکیسی‌ده صوصامش اولدیغندن، بر رآدمی کورلمازمی؟ دیه صفا ومروه تاغلرینه بنوب، دوشوب (هاجر) رضی الله عنها سعی ایدوب یورمشدر . شوائناده زمزم‌ظاهراولدیغنده صوحسرتندن‌خلاص وراحت اولمشلر وبوساعتده جرهم قبیله‌سی بونلره اوچراب وبونلرك رخصتلریله اوشبو اورنده مقام طوتمشلردر .

هاجر

بو اسمده ایکی محدثه مشهور اولوب، بری‌ابن خطیب دیه معروف اولان قاضی علاء الدین علی بن محمد قزی (ام الخیر) در . (عائشة بنت محمد بن عبدالهادی) وباشقه محدثلردن اجازت آلمشیدی.

ایکنچیسی (عزیزةالمقدسیه) دیه معروف ایدی. هرایکیسی‌امام سیوطینك شیخه‌لرندندر . (عزیزة المقدسیة)، (٧٩٠) تاریخنده دنیایه کلمشیدی.

هدیه

علی بن عسکر قزی (ام محمد) در . محدث ابن‌الزبیدی، جعفرالهمدانی، کبی‌محترم ذاتلردن تحصیل حدیث ایتمشدر. علم‌الدین البرزالی، امام دارمی مسندنی اوشبو ذاتدن اوقومشدر. بغداد محدثه‌لرندن وخاتونلرك صالحه وزاهده‌لرندن‌اولوب، (٧١٢) تاریخنده وفات ایتدی . شام دیارینه سیاحت هم ایلمشیدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

هُزَيْلَه

جاهلیت زماننده جدیس قبیله‌سندن بر خاتوندر. طسم قبیله‌سندن اولان ماشق اسمنده برینه نکاح ایدلمشیدی. ماشق مزبوره‌یی طلاق ایدرك (هزیله) دن اولان بالاسنی كندینه آلمق استدی. مزبوره بو خصوصده، حكمدارلری اولان عملوق نام ظالم حضورینه كیدوب شكایت ایتدی. حكمدار ایسه ماشقدن جواب صوردی ایسه‌ده، دعوایه اصلا مناسبتی اولمادیغی روشچه' خاتون ایله ار هر ایكیسی بازاره چقارلوب صاتلنه‌رق، خاتون قیمتنك سكزدنبری اره؛ وار حقندن اوندنبری خاتونه ویرلمك اوزره حكم اعلان ایتدی. (هزیله) ایسه حاكمك بویله محض ظلم ایله حكم ایتدكندن هم تظلم هم هجو ایدرك عملوق حقنده بر قاچ ابیات انشاد ایتدی. اوزمانده عربلرك شعرلری بو زمانك غزته وتلغراملرندن زیاده نشر وسبب شهرت اولدیغندن، مذكور بیتلر آغزدن آغزه كوچرلوب، اخیرنده عملوقه ایرشدی. عملوق ایسه بوكا زیاده آچوی كلوب' بوندن صوك جدیس قبیله‌سندن اره واراچق قزلرك، طسم قبیله‌سی رئیسی اوزرینه تقدیم ایدلمازدن مقدم، ارلریله زفاف ایدلمك ممنوع اولماغی كبی شنیع بر فرمان اعلان ایتدی. جدیس قبیله‌سی ایسه بو ذلتی تا (شموس) نام قز حادثه‌سنه قدر چیكه‌شدر.

هند

صحابیاتدن بو اسمده اوشبو خاتونلر مشهوردر:

١) (هند بنت اثاثه بن عباد بن المطلب بن عبدمناف القرشية) مسطح بن اثاثه‌نك بر طوغمه‌سی ایدی. احد محاربه‌سنده (هند بنت ربیعه) نك تفاخر ایدرك سویلمش شعرلرینه، شو ساعتده قارشو چقوب شعر سویلیه‌رك جواب ویرمشدر [١]. هجرتدن مقدم مكهٔ مكرمه‌ده اسلامه كلن خاتونلردن ایدی.

٢) (هند بنت عتبه بن ربیعه بن عبد شمس بن عبدمناف القرشية) ابوسفیان صخر بن حرب بن امیه بن عبد شمس بن عبد منافخاتونی اولوب، معاویه‌نك آناسیدر. الك حالنده اسلامه غایتده دشمن اولمغله احد واقعه سنده شعرلر سویلب قریش مشركلرنی تشجیع وتهییج ایتمشیدی. زیرا صنادید قریشدن عكرمه بن ابی جهلك خاتونی وحارث بن هشامك قزی اولان (ام حكیم)؛ حارث بن هشامك خاتونی ومسعودالثقفی‌نك قزی (برزه)؛ عمرو بن عاصك خاتونی ومنبه سهمینك قزی (ریطه)؛ كبی خاتونلرله برلكده زوجلریله برابر احد غزاسنه حاضر اولمشلر ایدی. جبیر بن مطعمقلی اولان حبشلی وحشی ابودسمه بن حرب [٢] حضرت حمزه رضی الله عنه‌یی شهید ایتدكنده، مكافات اوله‌رق اوستونده اولان جمله جهازنی وحشی‌یه ویرمشیدی. (٨) تاریخنده، مكه شهرنی فتح ایتمك ایچون حركت ایدن اسلام عسكری احوالندن خبردار اولمق نیتیله، ابوسفیان «مرالظهران» نام چوقره كلدكده ناكاه حضرت عباس ایله ملاقات اولوب، وحضرت عباسك دلالت وتحریضیله قبول اسلام ایدرك مكه‌یه قایتدی. وجناب رسول اللهك بی حساب عسكرله كلدكنی مكه اهلنه خبر ویررك: «ای قریش مسلمان اولك سلامتلكه ایرشورسز! ...» دیه خطاب ایتدكده (هند) ده ابو

---

[١] اسدالغابه. (ج ٥ ص ٥٥٩).

[٢] اسلامه كلدكده یمامه وقعه سنده مسلیمةالكذابی هم قتل ایتدی. حمص شهرنده وفات اولسه كرك.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

سفیانك صقالندن طوته رق : « ای آل غالب ، بو احمق قارتی اولدرکز !. »
دیه باغرمشیدی. اسلام ضررینه اولان صوك دشمنلغی اوشبو اولوب ،
مکه فتح ایدلدکنده اسلامه کلدی. مکه فتح ایدلدکی کونك رسول اکرم
افندمز ، مشرکلردن سکز ار ودورت خاتونی قتل ایلمك خصوصنده ،
اصحابلره امر ایتمشیدی . دورت خاتونك بری مزبوره (هند) ایدی.
لکن خاتونلر آره سنده بورکانوب کلمکله (هند) مسلمان اولدی
وشو سببدن سلامت قالدی. اوینه کله رك جمله صنمنی واتوب ، کوب
وقت سزلره آلدانوب طوردق ، دیمشدر. اوشبو کونلرده رسول اکرمه
کلوب ایکی قوی هدیه ایتدی وقویلری اورچیمادکندن هم شکایت
ایلدی. رسول اکرم جنابلری برکات ایله دعاء ایتمکله صوك وقتلرده
غایتده کوبایمشدر. فخر الانبیاء افندمز حضرتلرینه بیعت ایتدکی
صوك اسلامه زیاده محبت ایتمشدر ، وبونك ایچون هروقت حمد وثنا
ایدر اولمشدر. برموك غزاسنه اری ابو سفیان ایله برابر حاضر اوله رق ،
روملره قارشو اهل اسلامی تشجیع وتحریض ایدر ایدی . حضرت عمر
خلیفه اولدیغی صوك ، بیت المالدن قرض طریقیله مال آله رق بر
آره لق سوده ایدوب ، یوردکی مرویدر [١] . مذکور عمر الفاروق
خلافتی زماننده حضرت ابوبکر الصدیق آتاسی ابو قحافه عثمان بن
عامر القرشی ایله بر کونده ، هجرتك (١٤) تاریخی محرمنده وفات
اولدی. عقل ، رائی ، تدبیر ، صاحبه سی برخاتون اولوب ، غایتده
جسارتلی وفصیح سوزلی شاعره ، ایدی. اولکی زوجی قریش قبیله سندن
فاکهه بن مغیرة اولوب ، مسافر بن ابی عمرو اسمنده برسیله اسمی
چقمشیدی . بو سببدن (هند) ایله فاکهه آره سنده دشمنلق ظاهر اولمغله ،
بونك اثری هر ایکی طرفك یاقینلرینه حتی قوم قبیله لرینه قدر سرایت
ایتدی . فاکهه طرفی (هند) ی عیبلی کوستردکلری حالده ، (هند)

---

[١] تاریخ الکامل. (ج ٣ ص ٢٤) .

کندینك عیبسز ایدکنی دعوا ایدر ایدی. صوکره ایکی طرفك مصلحتی ایله آره‌لرنده‌اولان دعوالرنی کاهنلردن حل ایتدرمك اولدیلر، وبونك ایچون ده (هند) کندی آتاسی عتبه ایله، وفاکهه‌ده بنو مخزومدن بر جماعت وهر ایکی طرفه منسوب بر فرقه خاتونلر برلکده‌اولدقلری حالده یمن ولایتنده اولان بر کاهن حضورینه سفر ایتدیلر. کاهن ده دعوالرنی فاکهه‌نك ضررینه اوله‌رق، یعنی (هند) ك کناهی یوق ایدکنی بیان ایتدی وبونکله برابر (هند) دن بر پادشاه دنیایه کله‌چکنی خبر ویردی. بونك اوزرینه فاکهه (هند) حضورینه کلمکله الندن طوتدی واعتذار ایتمیه باشلادی ایسه‌ده، مزبوره‌ده: «یراق طور!.. او پادشاهی سندن غیردن طوغدرسه‌م کرك!..» دیمشدر [۱]. بونك اوزرینه ابوسفیان بن حربله نکاحلنوب، اسلام پادشاهلرندن اولان معاویه‌یی دنیایه کتوردی. (هند) اسمنده برده ابوسفیانك کندیسنك بر قزی هم وار ایدی. مزبوره، ام‌المؤمنین (ام حبیبه بنت ابی سفیان) ایله بر طوغمه اوله‌رق؛ ابن الزبیر وقتنده بصره والیسی اولان عبدالله بن الحارثك آناسی ایدی.

هند بنت زید الانصاریه [۲]

امام محترم علی المرتضی رضی الله عنه طرفداری بر خاتون اولوب؛ جمله محاربه‌لرنده برلکده اولمشدر. حسنی وعقللی، شجیعه وبلیغ سوزلی ایدی. زیاد بن ابیه طرفندن ایدلان مجرد بر افترا؛ اوزرینه صلحای اصحابدن اولان حجر بن عدی الکندی رضی الله

[۱] المستطرف. (ج ۲ ص ۱۰۱).

[۲] مشاهیرالنساء ده (ج ۲ ص ۳۰۱) صحابیه اولمق اوزره کوسترلمش ایسه‌ده؛ اسدالغابه ده کورلمادکی جهتله؛ صحابیه‌لر آره‌سنده کوسترلمادی.

ـنه ، دمشق ياقيننده «عذراء» اسملو قريه ده (٥١) تاريخنده [١] قتل اولنديغنده سويلمش مرثيه‌سندن اوشبو بيتلر واردر :

ترفـع ايها القمر المنير
تبصر هل ترى حجرا يسير
يسير الى معاوية بن حرب
ليقتله كما زعم الأمير
فان تهلك فكل زعيم قوم
من الدنيا الى هلك يصير

امام محترم على كرم الله وجهه طرفنده شهيد اولان ذاتلر حقنده هم اثرلى مرثيه‌لرى واردر .

هند ابنة الخُسّ

خس [٢] بن حابس الأيادى قزيدر . فصيح سوزلى ، بليغ جوابلى ، برخاتون اولوب ، استدكى حرف اوزرنده سجع ايله اوزون جمله‌لر ترتيب ايده بيلور ايدى [٣] . بوخصوصده ذكى وظريف

[١] حضرت على جنابلرينه لعن ايلمك شرطيله كنديسنه تكليف ايدلن عفوى قبول ايتميوب ، مظلوما شهادتى اختيار ايتمش ؛ وقبريله كفنى كوز اوكنده طورديغى حالده اصلا فتور كوسترماى اوتروچيلردن رخصت آلوب ايكى ركعت نماز اوقومشدر ، وبرنكله برابر : «قانمى يومه‌كز ، كوفه دنبرو آياقلرمده المنى تارتوب كلدكم بغاولرى وزنجيرلرى آلمه‌كز ، بلكه شو حالم اوزره كومكز ، جناب الله حضورينه مذكور حال اوزرنده يولقه چغم !.» ديه ، كوزلردن قان آغزه چق صورتده وصيت سويلمشدر . «عذراء» نام يرده معاويه بن ابى سفيان ، حجر بن عديى قتل ايتدى ديه چك يرده قاموسده : «عذراء موضع قتل به معاويه بن حجر» صورتنده يازلمشدر . بوندن ايسه معاويه حجر ابن عديى اوراده قتل ايتدكنى دكل ، بلكه معاويه بن حجر اسمنده بر ذات اوراده قتل اولنمش بولنديغى آكلاشلنور . بوخصوصه سيد مرتضى ايله عاصم افندى‌ده دقت ايتمامشلر . تاج العروس (ج ٣ ص ٣٨٨) ، ارقيانوس (ج ٢ ص ٥٢٨) ، مشاهيرالنساء (ج ٢ ص ٣٥٢) ، قاموس‌الاعلام (ص ١٩٣٢) .

[٢] كتاب‌البيان والتبيين ده سهو مرتب اوله‌رق بنت‌الحسن يازلمشدر . (ج ١ ص ٢٤) .

[٣] كتاب المزهر للسيوطى (ج ٢ ص ٢٦٨—٢٧٠) .

Из фондов Российской национальной библиотеки

اولری امتحان ایدر اولمشدر. لکن ادبادن بریسی سجع اوزرنده کندیسنی الزام ایتدکندن صوك بو عادتی ترك ایتدکی مرویدر [١].

مزبوره جاهلیت عصری خاتونلرندن اولوب، برده (جمعه) نامنده برهمشیره سی وار ایدی.

هند بنت ظالم

دیار بکرده کنده پادشاهلرینك برنچیلرندن و مشهور شاعر امرء القیس جدینك جدی اولان (آکل المرار) حجر بن عمروك (هند الهنود) دیه معروف اولان خاتونیدر. حجر بن عمروك اصل مسکنندن یراق کیدوب محاربه ایله شغللندکی بر وقتده، غسانیلردن شام طرفنده اولان زیاد بن هبوله اسمنده بر متغلب کیمسه، کنده ولایتنه عسکریله کلوب غارت ایتدی، ونه قدر مال اولسه جمله سنی، حتی که نه قدر خاتون وقز اولمش ایسه همه سنی برابر آلوب کتدی. حجرك خاتونی هند هم بونلر آره سنده ایدی. بو خبر حجره ایرشدکنده عجله اولهرق اشنی تمام ایتمکله عسکرنی جیوب، ابن هبوله نك آردینه دوشدی. ابن هبوله ایسه کیچه لمك واستراحت ایلمك اوزره براورنده توقف ایدوب، چادرلر قوردروب، الوغ اودلر یاندرمشیدی. حجرده مال آلالب کلور ایچون ابن هبوله عسکری آره سنه جاسوس کوندردی. جاسوس، ابن هبوله عسکرندن اوطون جیوب یوروچی عسکرلر آره سنه کروب آرالاشدی، وآنلر ایله برابر اوطون جیوب کنوردی. (عسکرك نظامسز وکیوملری قاعده سز اولمقك ثمره سی بویله اولور)

---

[١] مزبوره دن آتك یخشیسی نیچوك اولور دیدکلرنده (ذوالمیعة الصنیع. السلیط التلیع. الآید الضلیع. المهلب السریع) دیمشدر. یغمورك فائده لیسی قانغسی دیدکلرنده: ذوالهیدب المنبعق. الاضخم المؤتلق. الضحب المنبثق دیمشدر.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

اخیرنده ابن هبوله‌نك چادری یاننه واروب ، چادر ایچنده هند ایله سویلشدکلرینه قدر دگلادی . هند ایسه ابن هبوله‌یه بویله سویلر ایمش :

« ظن دکل یقینا بیلورم‌که حجر ، سنی قومقدن کیرو طوره‌از ، بلکه
« شامه قدر کلور ، دشمنك قوتلیدر ، باشکك چاره‌سنه باق ! . والله
« حجر قدر سومادکم کیمسه یوقدر ، ایرنلری قالون کندیسی خبیث
« وحریصدر ، لکن بونك قدر احتیاطلی وحسلی بر کیمسه کورمش
« دکلم ، اویقویه یاتدیغنده یاننه بر صاوت سوت قویدروب ،
« طوردیغندن آنی بندن صوروب ایچمك عادتی ایدی . بر کون
« بواویودیغنده برقاره ییلان کلوب سوتدن ایچدی وبرمقدارنی تکرار
« آغزندن سوته قوسدی بوحالی کوروب طوردیغمده — طوردیغی وقت
« بوسوتنی ایچرده اولر ، بن ده قورتیلورم — دیدم ، اویاندیغنده سوتی
« ویردکمده ایسناب قارادی ده . قاره ییلان نره‌یه کتدی دیه بندن
« صوردی ، — کورمادم — دیدم ایسه ده اینانمادی یالان سویلیورسك —
دیدی » . جاسوس بونلری ایشدوب ، خلق آره‌سندن چقوب یوق اولدی . وحجر حضورینه کله‌رك ماجرایی سویلدی . حجر بونی ایشدنکده آچوی دخی اون مرتبه آرتدی وجمله عسکریله ابن هبوله‌یی واروب باصدی عسکرنی تارومار ایتمکله ابن هبوله‌یی ، وکندی خاتونی (هندی) قتل ایتدی . بووقتده هند دن شکایت ایدوب ، : « خاتونلره آلدانمق احمقلقدر ، آنلرك اظهار ایتدکلری محبتك اصلی اولماز » مضموننده برقاچ ابیات سویلدی . برروایته کوره « خذه ولو بقرطی ماریه » مثلینك سببی اولان (ماریه) اوشبو هندك همشیره‌سی اولوب ، آتالری ده ظالم بن وهب ایمش [١] .

---

[١] مجمع الامثال . (ج ١ ص ١٥٦) .

Из фондов Российской национальной библиотеки

هند بنت عوف

عوف الكنانينك قزى واصحاب كرامدن عميس بن معدك خاتونيدر. طقوز وبر روايتده اون عدد قز بالاسى اولوب، بونلر عرب آره‌سنده «الأخوات المؤمنات» ديه معروفلر ايدى. بوقزلر اسلام ايله مشرف اولدقلرى كبى اك محترم ذاتلر تحت نكاحارنده اولمقله بختيار اولمشلردر. بوجمله‌دن حضرت (ميمونه) ام المؤمنين، سلطان الانبيا وشفيع يوم الجزاء افندمز صلى الله عليه وسلم نكاحنده؛ (لبابهٔ كبرى) حضرت عباس بن عبدالمطلب نكاحنده؛ (سلمى) حضرت حمزه بن عبدالمطاب نكاحنده؛ (اسماء) حضرت جعفر طيار بن طالب نكاحنده؛ ايدى. كياولر جهتندن بختلو اولمقده بو خاتونك نظيرى اولمامشدر؛ بوندن صوك هم اولماز.

هند بنت نعمان

اصحاب كرامدن نعمان ابو عبدالله بن بشير بن ثعلبة الانصارى الخزرجى حضرتلرينك قزى و (حديده بنت نعمان) ك همشيره‌سيدر. حسن وجمالده؛ ادب وفصاحتده زمانه‌سنك فريده‌سى ايدى. بويله فضل وكمالى حائز اولديغنى ايشتدكده، كوب بايلق صرف ايدوب، حجاج ظالم نكاح ايلمشيدى. بر آره‌لق حجاج بر اوردن ياشرلوب، مزبوره‌يى قاراب طورمقده ايكن، مزبوره ده قارشوسنده اولان كوزكى‌يه قاراب:
« بو هند، آتا وبابادن، آت اولوب كلمش ــ شريف وحرمتلى هم مبارك
« ديمكى قصد ايده‌در ــ نسلدن مؤنث بر طايدر. فقط آره‌يه بر قاچر

Из фондов Российской национальной библиотеки

«ـ حجاج ظالمی اراده قیله در ـ کردی . ایمدی ، اکرده آت طوغدرر
« ایسه پك خوش ! . . . لـکن قاچر طوغدرر ایسه ده عجب دگل، چونکه
« قاچردن ـ آتاسی حجاج ـ البته قاچر طوغار » مضموننده اولان :

وما هند الامهرة عـربية
سليلة أفراس تحللها بغـل
فان ولدت فحلا فلله درهـا
وان ولدت بغلا فجأ به ألبغل

شعرلرنی اوقور ایدی . حجاج ، بونی ایشدوب ، آردی ایله یاواش یاواش باصوب کتدی وآچوندن هندی طلاق ایلدی . طلاق خبرنی اعلام ایدر ایچون عبدالله بن طاهرنام ذاتی یباردی . مزبور ایسه هند حضورینه واروب ، : « ای هند ! حجاجك خاتونی ایدك آیرلدك ! وبوایکیوزدرهم ، حجاجدن آله چقکدر ، قبول ایله ! . . . . » دیدی . بوکا قارشواوله رق هندده : « والله بز زوجان اولدق شادلنمادق ؛ آیرلدق ایسه قایغورمادق ، کتوردکك ایکیوز درهم . ثقیفی قبیله سنك ایتندن خلاص اولدیغمك شکرانه سی ایچون سکا هدیه وسیونچی اولسون ! . . . » دیدی ، واصل وطنی اولان معره شهرینه قایتوب کتدی . بونلرك بویله روشده مفارقتلرنی ، زمانه نك سلطانی عبدالملك بن مروان خبر آلوب ، عدتی تمام اولدیغی صوکنده کندیسی ایچون طلب ایدوب ، خبر ارسال ایتدی . هندده : « ای امیر المؤمنین ! معره دن بنی یوکلاب وارهچق دوه نك تزکنندن طوته رق یالان آیاق اولدیغی حالده حجاج ، دوچی صفتیله ییاولب طرف ملوکانکزه یتشدرمك شرطیله سوزکزی قبول ایتدم » دیه جواب ویردی . عبدالملك طرفندن اولان امره کوره حجاج ، هندی عبدالملك حضورینه آلوب وارمشدر . هند ایسه کندی جاریه لری ایله برلکده دائم حجاجدن مسخره ایدوب کولشورلر و « ای دوچی ! . . . » دیه یوق یومشلرنی باراتوب اش

بیوررلر ایمش . (ای حجاج ! عظمت وجبروتك نره ده ! . . . .) . حجاجك بوندن باشقه (هند) بنت اسماء بن خارجة الغزاریه ایله (هند) بنت المهلب بن ابی صفرة العتکیه نام ایکی خاتونی وارایدی . بر کون دوشنده ایکی کوزینك بردن چقدیغنی کورمکله اوشبو ایکی هندی بر یولی طلاق ایلمشیدی . (بوندن ایسه حجاجك وسوسه‌لی ، هم ده قارچقلر فکرنده اولدیغی آکلاشلنور) . صوکره بو ایکی خاتونی ایچون آه ایدوب عمر کچرمشدر .

هند بنت نعمان

عراق یعنی حیره حاکمی وکسرالر حمایه‌سنده اولان نعمان بن منذرك قزی (حرقه) در . حسن وجمالده ممتاز اولوب ، عدی بن زید اسملو شاعر کندیسنه عاشق اولمش ؛ ادب وظرافتی سببندن (هند) هم عدی یه محبت باغلامشیدی . هندك (ماریه) اسمنده اولان مکاره بر جاریه‌سی ، بونلر آره‌سنده خبر یورتمکله اخیرنده بر برینه کلیساده ملاقت ایتدروب کورشدردی . بونلر کوکللرنده اولان سرلرنی بر برینه بیان ایتدکندن صوکره ازدواج هم ایتدیلر . عدی بن زید ، نعمان بن منذر طرفندن قتل اولندیغنده هند ده کوفه یاننده «دیر هند» دیه مشهور اولان مناسترنی [۱] بناء ایتدردی ، وایچنه کروب تارك دنیا اولدی . شوکت اسلامیه ظهور ایتدکنده ، بو مملکتی خالد بن ولید حضرتلری اداره‌سنده اولان اسلام عسکری فتح ایتدکنده ، حرقه ده مناسترده ایدی . سعد بن وقاص حضرتلری «قادسیه» ده ایکن ، حرقه ، جاریه‌لریله برابر راهبه‌لر قیافتنده کله‌رك ، تحیه وسلام ایلدی .

---

[۱] دیر هند الصغری . معجم البلدان .

Из фондов Российской национальной библиотеки

اوّلده اولان سلطنت وشوكتنی بیلنلر بونك بو حالنه تعجب ایتدكلرنی،
حرقه‌ده، اوشبو جمله‌لری سویلمشدر: «دنیانك شانٔی بویله، حالدن
حاله منقلب اولمقدر. بز، بر وقت بویرلرك حرمتلو پادشاهی ایدك؛
لكن دولتمزك مدتی ختامه، وشوكتمزك قویاشی غروبه ایرشدكنده،
خلقمز آره‌سنه اتفاقسزلق دوشوب، سیاست، حكم وریاست منصبلرندن،
بو حاله دوشدك. دولتسز قالوب یاردمه محتاج اولدق. اف! بو
دنیایه‌كه نعمت ولذتنك دوام، ومرتبه‌سنك ده ثبات یوق. دوران دهر،
بزی حالدن حاله تحویل ایدر؛ پادشاهاری قل، بایلری فقیر، مرتبه
اهللرنی خوار وحقیر قیلور. بونلر، بزم بیلدكمز شیلردن ایدی،
شونكچون باشمزه كلدكنه تعجب ایتمادك! . . . . . . ». سعد بن وقاص
حضرتاری، مشار الیهانك نه ایچون كلدكنی اوكرنوب، حاجتنی اداء
ایدرك ممنون ایلمشدر. كندیسندن، سعددن نه كبی معامله كوردك؟
دیه سؤال ایدناره: «قدریمی بیلدی، كوزل معامله ایلدی، كریمی
حرمت ایتمكی آنچق كریم بیلور» مائلنك اولان:

صان لی ذمتی واكرم وجهی
انما یكرم الكریم الكریم

بیتنی اوقومشدر. عربلرك عقل وفكر ایله ممتازلرندن، واصحاب
كرامك معتبرلرندن اولان مغیره بن شعبه حضرتلری، امیر المؤمنین
عمر الفاروق طرفندن كوفه والیسی بولندقلری زمانده اوشبو هند ایله
نكاحلنمك ارزوسیله حضورینه كروب، مقصودنی اظهار ایتمشیدی.
بو وقتده مزبوره طقسان یاشنده اولوب، كوزلری هم كورماز اولمشیدی.
هندده: «صوكار كوزلی قارتك ایكی كوزسز قارتچقده نه قدر رغبتی
اوله بیلور؟ . . . والله، اكرده وقتنده اولان كوزللكم ایچون كلمش
اولیدك، البته سنكله تزوج ایتمش اولوردم، لكن بنی آلمقدن
سنك مرادك، عرب خلقی آره‌سنده ـ نعمان بن منذر قزنی آلدم ـ

Из фондов Российской Национальной библиотеки

دیه تفاخر ایدوب یورمك اولسه کرك. نعمان بن منذر ملکنده استدککبی تصرف ایدوب اوطورمق شرفی سکا کافی دکلمیدر؟!...» دیه جواب ویردی. مغیره ده: «ای هند یالکز نفسمه معلوم اولان سری بیلدك! پادشاهلر بویله روشده صاف ذهنلی اوله‌لر. راست سویلدك! راست سوز، انسان ایچون خیرلی برشرفدر» معناسنده اولان:

ادرکت ما منیت نفسی خالیا
لله درك یا ابنة النعمان
فلقد رددت علی المغیرة ذهنه
ان الملوك نقیة الأذهان
یاهند حسبك قد صدقت فامسکی
فالصدق خیر مقالة الانسان

شعرلرنی اوقوب، حضورندن چقوب کتمشدر. بعض کیمسه‌لر (هند) ایله (حرقه)‌یی ایکی کیمسه ظن ایدوب بربرینه همشیره‌لر دیه سویلمشلر ایسه ده، درست سوزه کوره ایکیسی ده برذات اوله‌رق، (هند) اسمی و (حرقه) ده لقبیدر [۱]. بونلرك فامیلیه‌لری «ملوك حیره» دیمکله معروف اولوب، مدت حکومتاری میلادی ایله (۲۱۰) دن (۶۳۴م) تاریخنه قدردر.

«ی»

یاسمینه

سعد بن محمد السیرا وندی قزیدر. خاتونلره وعظ سویلر وقرآن

[۱] معجم البلدان (ج ۲ ص ۷۰۷ و ص ۷۰۸ و ص ۷۰۹). روایة الاغانی (ج ۲ ص ص ۱۷۶).

شریفی هم تفسیر ایلر ایدی . حسن سیرت ، علم وفضیلت ، ادب وانصاف صاحبی اولوب ، رسم خطی کوزل ایدی . همدان شیخلرندن تحصیل ایلمشیدی . صوکره حج ایدوب ، خلقدن عزلت ایتدی و (۵۰۲) تاریخنده مکهء مکرمه ده ارتحال ایلدی . راست سوزلی ، علمی انابتلی برخاتون اولمشدر . اصلی همدانه تابع سیراوند قریه سندندر .

یسره

فحول شعرادن واصحاب کرامدن اولان لبید بن ربیعه قزیدر . شاعرهٔ فصیحه ، برقز اولوب ، سویلمش شعرلری آتاسی طرفندن تحسین ایدلنور اولمشدر . بونك برده (اسماء) اسمنده همشیره سی اولوب ، هر ایکیسی ده آتالرینك اوزون عمرلی اولماسنی استرلر ایدی . (خیر الخلف اولان بالالردن ایمشلر!) شو سببدن ، بودنیاء هیچ کیم ایچون منکو اولمادیغنی بیان ایدرك ، لبید ده ، بونلره شعر ایله وعظ وبرقدر وصیتلر سویلمشیدی .

الی الحول ثم اسم السلام علیکما * ومن یبك حولا کاملا فقد اعتذر

بیتی بونلردندر [۱] .

یلقطلو

آبقا خان بن هلاکو خانك قزیدر . مغول خلقی آره سنده حرمتلو

[۱] مذکور بیت تفسیر بیضاویده مذکوردر . (ج ۱ ص ۲) .

بر خاتون اولوب، آته بينمگه مهارتيله مشهور ايدى. بر محاربه ده زوجى مقتول اولمغله، بوخاتون آت اوزرنده غزا صفنه كروب، زوجنى قتل ايدن كيمسه يى قتل ايلمشيدى. (٧٢٣) تاريخنده حجه كيدوب، اوتوز بيك آلتون خير و تصدق ايلمشدر. دمشق الشامه كلدكنده امير سيف الدين تنكز قارشو چقوب آلمشدر. حرمتلى و جومرد بر خاتون ايدى.

يهب الله

حافظ تقى الدين بن فهدك آناسيدر. اصلى حبش مملكتندن اولوب، اون ياشنده وقتنده (٨١٦) تاريخنده مكهء مكرمه يه كلمش؛ واوراده ادب وتربيه تحصيل ايتمشدر. شمس الدين بن الجزريدن امام احمد حضرتلرينك «المسند» نى وباشقه معتبر كتابلرى هم اوقومشدر. متعدد ذاتلردن اجازت آلمش بر محدثهء فاضله در. بو خاتون، امام سيوطى حضرتلرى اجازت آلمش اولان ذاتلرك طقسان طقوزنجيسى؛ وبزم مقصود اوله رق بو كتابده ترجمه لرنى ذكر ايتدكمز خاتونلرك بشيوز قرق طقوزنجيسيدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

خاتمه

تراجم کتابلرنده عالی فکرلی، واسع معلوماتلی، ذاتلر یازلدیغی کبی، زبون وبوزوق آدملرده یازلمق عادتدر. لکن اولکیلرینه متابعت ایتمک تیوش، واخلاقلری ایله خلقلنمق لازم ایدکنی، اوقوچیلر ذهننه صالمق نیتیله یازلدیغی حالده، صوکلرندن نفرت ایتدرمك قصدیله یازلنور. وایکنچی عبارتله: یخشیلرندن ده، یمانلرندن ده عبرت آلدرمق ایچون سویلنور. تراجم کتابلرنی اوقوچیلرده اوشبو قاعده ایله آشنا اوله‌رق، یازوچیلرك قصدلری آردندن یورمك دستور اولنه‌چقدر. زیرا بوکبی اثرلر اکرده مجرد وقت اولدرمك ایچون یازلان برحکایه کتابی قبیلندن اوقولنور ایسه برفائده کورلماز. بو تقدیرچه اوقومغه نسبتله اوقومامق مناسبدر.

جناب اللهك رحمتی بعض قوم، بعض طائفه وبعض اورن ایله بعض زمانلره خاص اولمادیغندن، اکرده لازم درجه‌ده سعی ایدلسه، خاتون اولسون، ار اولسون، فضیلت کسب ایله بیلور.

خاتونلر حرمتلی طوتولسه وقاعده سیله تربیه اولنسه‌لر، هرتورلی کمالت وعاملری اوکرنورلر. خاتونلری تربیه‌لی اولان ملتك بالالری معلوماتلی، حسن خلقلی، فضیلت سووچی، ترقی ارزو ایدوچی، اتحاد وعموم خدمتی ایچون جمله راحتنی فدا ایتمکله برابر محب ملت، خادم علم، وهر اشلرنده نشاط اوزرنده شجیع، غیور اولورلر. بو شیلر ملتك روحیدر.

اسلاملر آره‌سنده بوکونلرده فارابی، ابن سینا، محمد ابن اسماعیل البخاری، ابن خلدون، ابن الاثیر، اوزاعی، مالك، ابو یوسف،

محمد بن الحسن الشيبانى، احمد بن محمد بن حنبل، شافعى، ابوحنيفه، عبد الله ابن المبارك، سيبويه، خليل، ابن رشد، وغير بو كبى ذاتلر نيچون ظهور ايتميور؟... بونك جوابنده مذكور ذاتلر كبى بيوك ادملرى يتشدرمه يه بو صوك زمان مساعد دگل، ديه‌لماز. زيرا زمانده هيچ تغيير فلان بولنماديغندن، وبنى آدمده كوندن كون كسب بصيرت ايدوب ترقى طرفنه يول طوتديغندن، مذكور جوابك حاصلى ده: «جناب الله، الك زمانلر كندى خزينه سنى صرف ايدوب بتوردى ده ايمدى بيوك ذاتلر يتشدرمك ايچون خزينه ده مساعدلك يوقدر!» ديمك كبى معاذ الله الك بيوك يالان والك آغر بر افترا وبهتان صرفه راجع اولور.

بلكه اسلاملر آره سنده بيوك ذاتلرك الك زمانلرده ظهور ايدوب ده صوك زمانلرده ظهور ايتماديكنك سببى، الك زمانلرده، بالالرى بيوك آدم ايده‌چك صورتده تربيه ايليان آنالر مبذول اولوب، بونك عكسى اوله‌رق، بو زمانده اويله آنالرك اسلاملر آره سنده منقرض اولمه‌سيدر. اكرده بو زمانده هم بيوك آدم ايده‌چك روشده تربيه علمنه تطبيق ايدرك بالالرى تربيه ايدن آنالر اوله ايدى، اسلاملر آره سنده هم عالى فكرلى، همتلى، پاك كوكللى، كوزل خلقلى عالملر، انسانلق عالمنه خدمت كوسترن مجدد ومخترعلر ظهور ايده بيلور ايدى.

ملتلرى خوار وذليل ايدن شى كوچسزلك دگل، فقيرلك دخى دگل بلكه «كله‌چكلر، كچنلر درجه سنه ايرشه‌ميه‌چكلر» اعتقادى تامرلنمه‌سيدر. معاذ الله اكرده برملت، بالالرينه بويله بر اعتقادى اورناشدرر ايسه، او ملته، دوا قابل دگل روشده برخسته‌لكه مبتلا اولمش ديه حكم ايدلنور. اكرده: «كله‌چكلر، كچنلر درجه سنه ايرشه‌ميه‌چكلر» قاعده سى درست اولور ايسه، بزدن صوكلر بزه نسبتله دخى آشاغى اوله‌چقلر ديه بر نتيجه ويرر. لكن بزلر يكرمى بيش

Из фондов Российской национальной библиотеки

اوتوز ییللرده قطع ایدن مسافه‌لری، خلفلرمز بیش و آلتی ییلده قطع اید چکلر، دیه ایلمش اعتقادلرمز، الک لذتلی وهر حسرتلرمزی اونوتدرن امیدلرمزدر.

اوشبو امیدمزك سوق ایتمه سیله بزلرده اوشبو «مشهورخاتونلر» نام کتابی یازدق. مشهور خاتونلردن برنی ذکر ایدوب ده، باشقه‌لرنی یازمای قالدرمق مناسب اولمادیغندن، اون اونبش صحیفه لك بر رساله یازمق فکریله ترتیب ایدلن بواثر خیلی بیوك اولدی. حالبوکه اسلاملر آره سنده واسلام اثرلرنده شهرتلری اولان خاتونلر، بونلره منحصر دکلدر. بزایسه آنچق کندیمزه معلوم اولانلرندن الك مشهورلرنی یازه بیلدك، یازه بیلدك، لکن لازم درجه‌ده تعریف ایده آلمادق. لازم درجه‌ده تعریف ایلمك کتابك اوزون اولمه‌سنی اقتضا ایدر. حالبوکه بزم حالمز واوقوچیلرمزك ده طبیعتلری کتابك قسقه‌اولمه‌سنی لازم ایتمکده در. بناء علیه الك قسقه روشده یازدق، حتی‌که بر بیت یازه‌چق یرلرده: «شیخه، مسنده، محدثه، ادیبه، فقیهه، خطیبه، واعظه، زاهده» دیمك کبی یالکز برر کلمه‌لی سوزلر ایله اکتفاء ایلدك.

واقعا بویله لقبلر، غایت بیوك کمالتلری جامع اولانلره مخصوص اولدیغندن؛ وبوفاخر لقبلری، بونلره عصرلرنده اولان، علملری اعتمادلی وحکملری انابتلی افاضل کرام لائق کوروب، اطلاق ایتدکلرندن اطلاق ایدلمش ذاتلر حقنده اوزون سویلمك ضرور دکلدر.

«محدثه» سوزینك نه قدر شیلره شامل اولدیغنی، سنت علمی ایله مشغول اولان اربابی کوزل تقدیر ایده بیلورلر. شریعتمزك برر کنی اولان حدیث علمنی، ناسخ ومنسوخلریله؛ حدیث شریفلرك صادر اولدیغی اورون، زمان، اسبابلریله؛ روایت ایدوچیلرك اسم، لقب،

کنیه، شهر، قبیله، نسب، خلق، فعل، شیخ، استاذ، عصرلرنی تاریخ وفاتلریله؛ جرح وتعدیل قاعدهلرنی مجروحلرك طبقهلریله، بیلن؛ بوندن اوستون یوزلر وبیکلر ایله حدیثلری اسنادلریله حفظ ایدن کیمسه ـ اکرده علوم عربیهده کمالتی لازم درجهده اولور ایسه ـ محدث اولور. بویله کیمسه خاتون ایسه (محدثه) اولور. مسنده، شیخه لقبلری محدثهیه نسبتله دخی خاص وبیوکدر. بر خاتونی تعریف ایتدکمزده (محدثه) ایدی، دینلور ایسه ذکر ایتدکمز علملرده کمالت صاحبهسی ایدی، دیمك اولور.

اوشندان فقیه، ادیب، کلمهلری فقه وادبیاتك ملکهسی اولانلره مخصوص صفتلردر. هر عصرك ادیب وفقیهارلری، قول بارماقلری حسابندن آزاولوب کلدکندن، فقیهه، ادیبهلرك نه کبی فضیلت صاحبهلری اولنهچغی اوزلکندن آکلاشلنور.

ابن حجر وسیوطی حضرتلرینك ـ هر نه قدر کندی عصرلرنك نظیرلری یوق ایدی دیه دعوا ایدلماز ایسهده، نظیرلری آزایدکی شبههسزدر. آنلره استاذ وشیخ اولمق، بیوك فخر اولور. شونك ایچون نیچه سطرلر ایله مناقبنی یازهچق یرلرده، ابن حجرك استاذی وسیوطینك شیخهسی ایدی دیمکله اکتفاء ایتدك. واقعا بونکله اکتفا ایدلمك مناسبدر. قویاش نورلیلغی وآی وارلغی حقنده دلیل یازلنور ایسه، هیچ کیم طرفندن موافق کورلماز.

اوقوچیلر حالنی ملاحظه ایدوب، بو کتابی غایت قسقه یازدق، دیمشیدك. بزلرده علما منصبنه اوطورمش ذاتلرك کوبسی طرفندن قزلری مکتبه یبارمك، قزلره یاز و بیلدرمك تیوش دکل دیه شریعت اسمندن نداء ایدلدکی بر وقتده بویله کتابی هیچ اوقوچی اولورمی ؟!. . . . شبهه یوقدرکه، بویله وقتده، اوقوچی اولماز. لکن بویله وقتك دائم اولهچغندن کیم امین اوله بیلور ؟. احتمالکه بر وقت اولور

Из фондов Российской Национальной библиотеки

علما منبرنده اولانلر، جناب اللهدن باشقه هیچ کیمسه‌دن خوف ایتمادکلری، وهیچ کیمه مداهنه ایلمادکلری حالده: «ملت ترقیسنی استر واسلام یاقتیلغنی حتی بر آستونده اولان کچکنه خانه‌لره قدر دوشرمکی امید ایلر ایسه‌کز، قزبالالرکزی اوقودکز! قزلرکزی مکتبلره دوام ایتدرکز! ملت آنالری یتشدرکز! آنالر اولدیغندن صوك بالالر اولور!...» دیه نداء ایدرلر.

احتمال‌که آش، صو، کولمك اینجو، قونان، قالپاق، سورزندن باشقه شیدن بحث ایده بیلمکان خاتونلر یرینه، اصلاح عائله، ترتیب اداره، تربیهٔ اولاد، ادارهٔ منزل، کبی مقدس وظیفه‌لردن بحث ایتکده اولان خاتونلر اوطوررلر.

احتمال‌که طاهر زهره، دوش تعبیری، مایکه، کبی رساله‌لر اوقوب، تضییع عمر ایتمکده اولان قزلر اورننه اصول تعلیم، نظام تربیه، حسن اخلاق، اصول معامله، آداب معاشرت، تصفیهٔ اذهان، یوللو یازلمش کتابلری مطالعه ایتمکدن لذت آلان قزلر یتشورلر.

کیم بیلور؟ بلکه عائله‌لرك خصوصی مجلسلرنده وعمومی ضیافتلرده بو کونکی غیبت وسفسطه‌لر یرنده، ادیبلر ماجرالرندن، ظریفلر لطیفه‌لرندن، عالملر تجربه‌لرندن، عصرلر تاریخندن، وتاریخلر فلسفه‌لرندن بحث ایدلنه‌چك بر وقت کلور.

بویله بر وقتده مجلسلره کرمیه کسب لیاقت ایتمك ایچون هر کیم تحصیل کمالت ایلمیه مجبور اولور. وخزینه‌لرنده اولان کمالتلرنی عرض ایتمیه، اك قابلیتلی ومستعد مخاطبلری کوزاوکلرنده صف‌صف اوله‌رق تزلمش کوررلر.

اوشبو وقتده بزم بو کتابمز، اوقوچیلردن واللرینه آله‌رق کوز صالوچیلردن، انشاء الله محروم قالماز. خصوصا کتاب یازیق واوقومق هم اوقودونی سویلمك، بیوك بر عیب اعتقادنده اولان قوم آره‌سنده

Из фондов Российской национальной библиотеки

اوطوروب يازديغمزه حرمت ايدرك اثرمزى مهجور بيورمزلر.
(كل آت قريب).

شعر

اذا رضيت عنى كرام عشيرتى * فـلا زال غضبان على لئامهـا

رضاء الدين بن فخر الدين

ابن حجر عسقلانى ترجمه‌سى

ابو الفضل شهاب الدين احمد بن على. حديث علمينك بيوك عالملرندن وشافعى مذهبنك اولانلرك الك مشهورلرندندر. (٧٧٣) تاريخنك شعبان آينده مصرده دنيايه كلمشيدى. يتيم اوله‌رق تربيه‌لنوب، قرأن شريف، حاوى، مختصر ابن حاجبى حفظ ايتدى. حديث علمنى عراقيدن؛ فقه علمنى بلقينى‌دن؛ اصول فقه وعلم توحيد وصفاتى عز بن جماعه‌دن؛ لغتى قاموس صاحبى فيروز آباديدن؛ عربيه‌نى غماريدن؛ ادبى بدر بشتكى‌دن؛ كتابت علمنى كوب كيمسه‌دن، اخذ ايتدى. مصرده تحصيل ايتدكى صوكنده شام وحجازه كيدرك، مدت مديده علم حديث ايله اشتغال ايلمشدر. صوكره مصر مملكتنه قاضى نصب اولنمغله، بو منصبنده يكرمى برسنه طورديغى مرويدر. كوب اورنلرده تدريس ايله اشتغال ايتدكى كبى، حضرت عمرو جامعى ايله ازهرده هم خطيب ايدى. شهرتى بر مرتبه‌يه واصل اولدى‌كه، دنيانك الك يراق يرلرندن مجلسنى قصد ايدرك، الك بيوك عالملر سفر ايدرلر ايدى. كنديسى لطيفه سويلاوچى، نادره‌لره ميل ايدوچى بر ذات ايدى ايسه‌ده علم اهلى ايله فوق العاده ادبلى معامله‌ده اولنور ايدى. هيچ كيمى تحقير وتزييف ايلمك عادتى اولماديغى كبى كندى نفسنى ده

بر تألیف اولوب، (١٨٣٩) ده لیدنده، و (١٢٨٤) ده قاهره ده باصلمشدر.

٤ — (تفسیر الجلالین) ذکر ایتدکمز تفسیریدر. (١٢٩٣)، و (١٣٠٨) ده قاهره ده، (١٢٥٦) ده کلکته ده، (١٢٨٢) ده بومبایده باصلمشدر.

٥ — (الاتقان فی علوم القرآن) (١٨٤٩ م) و (١٨٥٦ م) ده کلکته ده، و (١٣٠٦) ده قاهره ده باصلمشدر.

٦ — (الجامع الصغیر فی الحدیث) (١٢٨٦) ده قاهره ده باصلمشدر.

٧ — (مقامات) (١٢٩٨) ده استانبولده باصلمشدر.

٨ — (المزهر) (١٢٨٢) ده مصرده باصلمشدر.

٩ — (عقود الجمان فی المعانی والبیان) (١٢٩٣) ده و (١٣٠٣) ده، و (١٣٠٥) ده قاهره ده باصلمشدر.

١٠ — (الشماریخ فی علم التاریخ) مستشرقلردن مایبولد اسملی ذات اعتناسیله (١٨٩٤ م) ده لیدنده باصلمشدر.

١١ — (طبقات المفسرین) لاتینیجه ترجمه‌سیله برابر (١٨٣٩ م) ده لیدنده باصلمشدر.

١٢ — (مراصد الاطلاع) جوینبول نام فرنک عالمی اجتهادی سایه‌سنده (٦) جلد اوزرنده (١٨٦٤ م) تاریخنده لیدنده باصلمشدر.

١٣ — (حسن المحاضرة فی اخبار مصر والقاهرة) (١٢٩٩) ده قاهره ده باصلمشدر.

بوندن باشقه (الدلائل فی معرفة الاوائل) عنوانیله مصرک آثار عتیقه‌سنه متعلق بر تاریخ، وسودان هم حبش مملکتلری حقنده تاریخ، خراسانک (مرو) شهرنده شهرت اولمش مشهور عالملرک تراجم احوالی حقنده (اخبار المراوزة) نام کتاب، ومصر عالملرینک ترجمه‌لری ورسول اکرم سیری حقنده ایکی کتاب، علوم وفنونک

Из фондов Российской Национальной библиотеки

منافعی حقنده بر اثر یازمشدر. اوشنداق صرف، نحو، ادبیاته دائر بر قاچ کتابی واردر. امام غزالینك احیاسنی اختصار ایتمشدر. المحرر، انوارالسعادة، اسباب الحدیث، اذکار الاذکار، الاربعین، اداب القاضی، الاساس فی فضل العباس، آداب الملوك، اسباب الـکسا فی النساء، درالتاج فی مشکل المنهاج، بغیة الوعاة فی طبقات النحاة، لب اللباب فی تحریر الأنساب، الحاوی، المستظرف، الجامع، الدر المنثور، الفلك المشحون، التنقیح، المصابیح، الینبوع، المسلسلات الـکبری، الجمع والتفریق، جمائل الزهر، جنی الجنان، نام اثرلری واردر. (۹۱۱) تاریخنده وفات اولدی.

فخر المرسلین افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك حرمتلو قزلری:

ام کلثوم. رقیه. زینب. فاطمه.

زوجات طاهره لری:

ام حبیبه. ام سلمه. جویریه. حفصه. خدیجة الـکبری. زینب. سوده. صفیه. عائشه.

عمه لری:

اروی. ام حکیم بیضاء. امیمه. بره. صفیه. عاتکه.

محدثه‌لر :

آسیه . آمنه بنت الدهوجی . آمنه بنت علی . آی ملك .
الف بنت الجمال . الف بنت حسام الدین . ام الخیر ــ بغدادیه .
ام الخیر ــ ضوء الصباح . امة العزیز بنت صلاح الدین . امة العزیز ــ
مسندة الشام . امة العزیز بنت محمد . امة العزیز ذهبیه .
بنت سعید . بیبی . حبیبه بنت عبد الرحمن . حنیفه بنت القمنی .
خدیجه بنت بدران . خدیجه بنت الحسن . خدیجه بنت زین الدین .
خدیجه بنت الغبیری . رجب . رقیه ــ قشیریه . رقیه بنت عفیف .
زینب بنت احمد . زینب بنت احمد کمال الدین . زینب بنت
اسماعیل . زینب بنت السعدی . زینب بنت سلیمان . زینب ــ
حره . زینب ام الخیر . زینب ــ ام حبیبه . زینب بنت عبد الرحمن .
زینب بنت عمرو . زینب بنت القاضی . زینب بنت یحیی .
زینب ــ دمشقیه . ساره بنت الربعی . ساره بنت عبد الرحمن .
ست الامناء . ست الاهل . ست العرب . ست الفقهاء .
ست القضاة ــ ام محمد . ست القضاة بنت عبد الوهاب . ست الکل .
ست الوزراء ــ ام عبد الله . ست الوزراء ــ ام محمد . ست قریش .
سفری . شهدة الکاتبه . شهدة الحلبیه . عابدة المدنیه .
عائشه بنت علی . عائشه ــ ام الحسن . عائشة المسنده . عائشه
بنت محمد . عائشه بنت محمد الجزریه . عمایم . فاطمه ــ ام عبد الله .
فاطمة المسنده . فاطمه ــ ام الحسن . فاطمه بنت احمد . فاطمه
بنت احمد الرضی . فاطمه بنت شهاب . فاطمه ــ جعبریه .
فاطمه بنت علم الدین . فاطمه ام یوسف . فاطمه سنیته . فاطمه
بنت ابراهیم . کریمه . کلثم ــ بعلبکیه . کلثم بنت الحافظ .

ملكه . نسب خاتون . هاجر ـ ام الخير . هاجر ـ مقدسيه . هديه . يهب الله .

مسنده لر :

زينب بنت سليمان . ست الفقهاء . عائشه بنت محمد . فاطمه بنت ابراهيم .

شيخه لر :

باقيس . زين العرب . فاطمه بنت عباس . مريم بنت احمد .

فقيهه لر :

اخت المزنى . ام عيسى . امة الخالق . امة الواحد . بنت البغداديه . خديجه بنت محمد . خديجه بنت الملقن . زينب ـ دمشقيه . ست الوزراء . عمره بنت عبد الرحمن . عائشه ـ باعونيه . فاطمه ـ فقيهه . فاطمه بنت عباس . مريم بنت احمد .

مؤلفه ومحرره لر :

آمنه ـ سميه . آنى فاطمه . امة الله . ام الهناء . بنت عائشه . بيبى . تقيه ـ ارمنازيه . حبى خاتون . حسناء . حفصه ـ ركونيه . زيب النساء بيكم . زينب فواز . شرف خانم . شهدة الكاتبه . ظفر خانم . عائشه ـ باعونيه . عائشه بنت يوسف . عائشه ـ صديقه . عائشه عصمت . فاطمه عليه خانم . فطنت . فطنت خانم . ليلى تركيه . نكار خانم .

Из фондов Российской национальной библиотеки

ادیبه لر :

آمنه ـ سمیه . آنی فاطمه . اسماء عامریه . ام العلاء .
ام الکرام . امة العزیز ـ بغدادیه . امة العزیز ـ شریفه .
ام الهناء . بثینه بنت الحیاء . بثینه بنت معتمد . بنت عائشه .
تقیه ـ ارمنازیه . حبی خاتون . حبیبه خانم . حسانه . حفصه ـ
رکونیه . حفصه بنت حمدون . حمدونه . حمیده ـ صحابیه .
خدیجه بنت جعفر . خنساء . دفاق . ذات الخال . ذلفاء ـ
مدنیه . ذلفاء جاریة ابن طرخان . رباب . رباب . رمیکیه .
ریا . ریا بنت مسعود . ریحانه . زبیده زیب النساء بیکم .
زینب بنت العوام . زینب خاتون . زینت النساء بیکم .
سری خانم . شرف خانم . صفوت خانم . طرفة القینة . طوطی .
عائشه ـ باعونیه . عائشه بنت العدل . عائشه بنت المعتصم .
عائشه ـ قرطبیه . عبادیه . عروضیه . عزه . عزة المیلاء .
عفراء . علم المدنیه . عنان . غسانیه . فاطمه بنت الخشاب .
فاطمه بنت عبد الملك . فاطمه علیه خانم . فریده . فضل .
فطنت . فطنت خانم . قطر الندی . قلم الاندلسیه . قمر .
کمالیه . لاله خاتون . لبنی . لیلی ـ اخیلیه . لیلی بنت طریفی .
لیلی ترکیه . لیلی خانم . محبوبه . مریم بنت ابی یعقوب . مهری .
مهستی . میسون . نزهون . نظار . نکارخانم . نورجهان بیکم .
وزیر النساء . ولاده . هند ابنة الخس . هند بنت نعمان .

مدرّسه لر :

امة الخالق . امة العزیز ـ بغدادیه . خدیجه بنت زین الدین .

Из фондов Российской национальной библиотеки

خدیجه بنت العبیری . زین العرب . زینب بنت احمد . زینب بنت عمرو . ست العرب . ست القضاة . ست الکل . ست الوزراء . شهده . صفیه . ططران . عائشه بنت محمد . عائشه بنت محمد ـ جزریه . عائشه صدیقه . عروضیه . فاطمهٔ ـ المسنده . فاطمه ام یوسف . مریم بنت ابی یعقوب . نسب ـ خاتون . هدیه .

زاهده وواعظه‌لر:

آمنهٔ ـ رملیه . بدیعه . بریره . بابل . بنت البغدادیه . بنت الدوامی . جهان آرابیکم . حبیبه . حمده . خدیجه ـ شاهجهانیه . ذوأبه . رابعه ـ شامیه . رابعه ـ عدویه . ست الشام ـ صفیه . شعوانه . صفیه ـ زاهده . عائشه ـ نبویه . عبیده . فاطمه بنت عباس . فاطمه ـ نیسابوریه . فخریه . مریم بنت ابی یعقوب . هدیه . یاسمینه .

خطیبه‌لر:

اسماء بنت یزید . ام الخیر . ام علقمه . رضیه . زرقاء . زینب ـ ست . شعوانه . عکرشه . قرة العین . هند بنت زید الانصاریه . هند ابنة الخس .

یازی یازان صحابیه‌لر:

ام کلثوم بنت عقبه . حفصه بنت عمر بن الخطاب . شفاء بنت عبدالله [*] .

---

[*] بونلردن باشقه عائشه بنت سعد، کریمه بنت المقداد، نام صحابیه‌لر هم یازی بیلورلر ایدی. فتوح البلدان للبلاذری ص ٤٧٨

یازی هنرنده ماهره‌لر:

اسماء عبرت . بنت خدا ویردی . حفصه ـ رکونیه . حلیمه بنت محمد صادق . زیب النساء بیکم . ست الوزراء . شفاء ـ صحابیه . عائشه ـ قرطبیه . عبادیه . فاطمه بنت علم الدین . فاطمه ـ اندلسیه . فاطمه بنت احمد . فاطمه ـ فقهیه . قلم الاندلسیه . لبنی . معدن الجمال . ولاده . یاسمینه .

آیاق ایله یازوچیلر:

بنت خدا ویردی .

پادشاهلق ایدنلر:

آزرمی دخت . آلانقوا . بوران دخت . پادشاه خاتون . دولت خاتون . رضیه . زبا . ست الملك . سیده . شاهجهان بیکم . شجرة الدر . شمرام . صبیحه . ضیفه . غازیه خاتون . قلئوپاتره .

بلغار ـ سرای ـ قزان ـ ده اولان مسلمه لر:

اردوجا . بیلون . حبیب جمال . حنیفه خانم . خورشید بانو . زبیده . زلیخا . زهرا خانم . سیون بیکه . صوفیه . طوی بیکه . طیطغلی . عالمة البنات . عالیه . فاطمه سلطان . کبك . مرحب . نور سلطان .

بهادرلر:

شريفه خانم . غزاله . ليلى بنت طريف . هند بنت زيد . يلقطلو .

طبيبه لر :

رضيه خانم . زينب ـ طبيبه .

سياحت وحج ايدوجيلر:

ساره . ست الوزراء ـ ام عبدالله . ست الوزراء ـ ام محمد . فاطمه بنت علم الدين . فاطمه ـ نيسابوريه . فرحه . نظار . ياسمينه .

كوزسزلر:

ست الخطباء .

كوب بالاليلر:

بهيه . رعله .

نبوت دعواسى ايدوجيلر:

سجاح .

Из фондов Российской национальной библиотеки

عروض علمنه ماهره لر:

عروضیه . غسانیه .

فراشلق ایدوچی صحابیه لر:

خرقاء .

یراقدن کوروچیلر:

زرقاء .

وفادارلر:

جماعه . جمیله بنت وائل .

احمقلر:

جهیزه . جهیزه . خرقاء . دغه .

اسلام ملتی ایچون بیوك فائده لی اش اشلاوچیلر:

تذکار پای خاتون . مهر ماه سلطان .

صحابیاتدن مرحمتلی مُرَبِّیَه لر:

ام‌عطیه . امیمه . ربیع . لیلی ـ غفاریه . هند ـ انصاریه .

Изфондов Российской национальной библиотеки

فهرست

مقصود اولنه‌رق ذكر ايدلمش خاتونلر :

[اخطار: اسمارك آخرلرنده‌كی رقملر، شول اسملرك بالذات مقصود اولميه‌رق دخی قانغی صحيفه‌لرده ذكر ايدلدكلرينی كوسترر .]

بيت	فهرست
	آ
١١	آرام بانو بيكم
	آزرمی دخت (آزرمی دخت)
١٢	آرسلان خاتون
١٣	آزاد ١٠١
١٤	آزرمی دخت ١٠٨
١٥	آسيه امرأة فرعون
١٧	آسيه بنت جار الله ٢٧٧
١٧	آلانقوا
١٨	آمنه بنت وهب ٤٦-٩٤
٢٦	آمنه امرأة ابن دمينه
٢٧	آمنه بنت ابان
٢٨	آمنه بنت العلى
٢٨	آمنه بنت على
٢٨	آمنة الرملية
٢٨	آمنه سميه
	آمنه (ست سكينه)

بيت	فهرست
٢٩	آنی فاطمه
٣٠	آی ملك
	ا
٣٠	اخت المزنی
	اخت ربيعه (ام عمرو)
٣٠	ارجمند بانو بيكم ١٢٦
٣٢	ارجوان
٣٢	اردوجا
٣٣	اروی بنت الحارث
٣٣	اروی بنت عبد المطلب ٥١ ٨٤-٢٨٥
	ازرمی دخت (آزرمی دخت)
	اسماء (قطر الندی)
٣٤	اسماء بنت ابی بكر ٢٩٤
	اسماء بنت صصرا ٢٨-٣٣٤
٣٨	اسماء بنت عميس ٧١-٢٥٠
	اسماء بنت محمد (اسماء بنت صصرا)

Из фондов Российской национальной библиотеки

بيت	فهرست
٣٩	اسماء بنت يزيد انصاريه
٤٠	اسماء بنت يزيد
٤٠	اسماء عامريه
٤١	اسماء عبرت
	اعتماد (رميكيه)
	اغتباط (قلم الصالحه)
٤١	الف بنت حسام الدين ٣٢٣ـ ٣٣٣
٤٢	الف بنت الجمال ٨٠
٤٢	امامة بنت ابى العاص
٤٢	امامة بنت الحارث ٤٢
٤٣	امامة بنت خزرج
	ام الأسود (سوده بنت زمعه)
٤٤	ام اناس ٤٢
٤٥	ام انوك
٤٥	ام ايمن ٢١
	ام بكر (زينب)
٤٦	ام البنين بنت عبد العزيز
٤٨	ام البنين بنت حزام
	ام البهاء (ست قريش)
٤٨	ام جعفر
	ام جعفر (زبيده)
	ام جعفر (عنابه)

بيت	فهرست
٤٨	ام جميل ـ حمالة الحطب
	ام جميل (فاطمه بنت الخطاب
٤٩	ام حبيبه بنت ابى سفيان
	ام الحسن (عائشه ـ ام الحسن
	ام الحكم (زينب)
٥١	ام حكيم بيضاء ٨٤ـ٢٧٥
٥١	ام حكيم خارجيه
٢٥	ام حكيم ـ مخزوميه
٥٣	ام حكيم ـ واصله
	ام الخير (رابعة العدويه)
٥٣	ام الخير ـ بغداديه
٥٣	ام الخير ـ ضوء الصباح
٥٤	ام الخير بنت الحريش
٥٤	ام الخير بنت صخر
	ام الخير (هاجر)
٥٥	ام رعلة القشيريه
٥٥	ام الدرداء
٥٦	ام زرع
	ام زينب (فاطمه بنت عباس
	ام سلطان (بركه)
	ام سعد (سعدونه)
٥٨	ام سلمه ٥٤ـ٩٤ـ٢١٧ـ ٣٢٤

Из фондов Российской национальной библиотеки

بيت	فهرست
٦٠	ام سلمه
	ام سلمه (اسماء بنت يزيد)
	ام سلمه (خديجه بنت بدران)
٦٣	ام سليم
	ام سليمان (شفاء)
	ام صادر (سجاح)
٦٥	ام عاصم
	ام عبدالرحمن (حبيبه بنت عبدالرحمن)
	ام عبدالله (عائشه)
	ام عبدالله (اسماء بنت ابى بكر)
	ام عبدالله (ست الوزراء)
	ام عبدالله (فاطمه ـ دمشقيه)
	ام عبد الملك (بثينه)
	ام عبدالوهاب (عائشة الباعونيه)
	ام عزالدين (ست الامناء)
٦٦	ام عطيه ٢١٤ ـ ٢٧٩
	ام عقيل (فاطمه بنت اسد)
٦٦	ام عقبه
٦٧	ام العلاء
٦٨	ام علقمة خارجيه
٦٩	ام عمرو ـ اخت ربيعه
٧٠	ام عمرو بنت وقدان

بيت	فهرست
	ام عمرو (خنساء)
	ام عمرو (عزه)
٧٠	ام عيسى
	ام على (تقيه ـ ارمنازيه)
٧١	ام الفتح
٧١	ام الفضل ٣٩ ـ ٣٨٢
	ام كجه (ام كحه)
٧٢	ام كحه
٧٣	ام الكرام
٧٣	ام كلثوم ١٣٨ ـ ١٥٥ ـ ١٩٠
٧٤	ام كلثوم بنت على ٢٢٩
٧٤	ام كلثوم بنت عقبه
	ام مالك (ليلى ـ عامريه)
	ام محمد (اسماء بنت صصرا)
	ام محمد (ست القضاة)
	ام محمد (ست الوزراء)
	ام محمد (عائشه بنت العدل)
	ام محمد (هديه)
	ام المساكين (زينب)
٧٥	ام معبد
	ام معمر (لبنى)
٧٦	ام موسى
٧٦	ام نحيف

Из фондов Российской национальной библиотеки

بيت	فهرست
٧٧	ام هاشم ـ انصارية
٧٨	ام هانئ ٣٣١
٧٩	ام هانئ بنت ابي الفوارس
٧٩	ام هانئ بنت فهد ٢٣٦
٧٩	ام هانئ بنت مريم
٨٠	امة الخالق ٣٠٠
	امة الرحيم (امة العزيز)
٨٠	امة العزيز بنت صلاح الدين
٨٠	امة العزيز ـ مسندة الشام
٨١	امة العزيز بنت محمد
٨١	امة العزيز الذهبية
٨١	امة العزيز ـ بغداديه
٨٢	امة العزيز ـ شريفه
	ام العزيز (زبيده)
٨٢	امة الله
٨٣	امة الواحد
	ام الهناء (صالحه)
٨٣	ام الهناء
	ام هشام (ام هاشم ـ انصارية)
٨٤	اميمه بنت عبد شمس
٨٤	اميمه بنت عبد المطلب ـ ١٤٦ ـ ٢١٥ ـ ٢٧٥
٨٥	اميمه ـ غفاريه

بيت	فهرست
	اميمه (آمنه)
	امينه (سكينه ـ ست)
	اميه (اميمه غفاريه)
	ام يوسف (فخريه)
	ب
٨٦	باديه بنت غيلان
٨٦	بافو
٨٧	بثينه بنت الحياء
٨٩	بثينه بنت المعتمد
٩٠	بحية ـ المدنيه
٩١	بدويه
٩٢	بديعه ـ رفاعيه
٩٣	بذل ١٧٦ ـ ٣٧٣
٩٣	بركه
	بركه بنت ثعلبه (ام ايمن)
٩٤	بره بنت عبد المطلب ٢١٧ ـ ٢٧٥
٩٤	بره بنت مر ٢٠
	بره (زينب بنت ام سلمه)
٩٦	بربره
٩٧	بريكه

Из фондов Российской национальной библиотеки

بيت	فهرست
٩٧	بزم عالم
٩٨	بسوس
٩٨	بصبص
٩٩	بغداد خاتون ١٧٥
١٠٠	بلبل
١٠٠	بلقيس
١٠٢	بلقيس ـ شايخه
١٠٢	بنان
١٠٣	بنت
١٠٣	بنت البغداديه ١١٤
١٠٤	بنت الجودى
	بنت الجويرانى (زين العرب)
١٠٥	بنت خدا ويردى
١٠٥	بنت الدوامى ٢٥٩
١٠٦	بنت دهين اللوز
١٠٦	بنت سعيد
	بنت السلام (ام الفتح)
	بنت العبيرى (خديجه)
	بنت غيلان (باديه)
	بنت وقدان (ام عمرو)
١٠٧	بنت عائشه
١٠٧	بوران
١٠٨	بوران دخت

بيت	فهرست
	به آفريد (به آفرين)
١٠٩	به آفرين
١٠٩	بهروزه خاتون
١١٠	بهية البكرية
١١٠	بيبى
	بيضاء (ام حكيم بيضاء)
١١٠	بيلون
	پ
١١١	پادشاه خاتون
١١٢	پرتوپيال
	ت
١١٢	تاجلى خانم
١١٣	تاجه بنت ذى شفره
١١٣	تحفه
١١٤	تذكار پاى خاتون ١٠٤
١١٥	ترخان خديجه سلطان
١١٥	تركان خاتون
١١٦	تقيه ـ ارمنازيه

Из фондов Российской национальной библиотеки

بیت	فهرست
	تماضر (خنساء)
	ث
١١٧	ثبیته بنت ضحاک
١١٨	ثبیته بنت یعار
١١٨	ثریا
١١٩	ثویبه ٢١٧
	ج
١٢٠	جانفدا خاتون
	جثامه (حسانه)
	جدامه (شیماء)
١٢٠	جرباء بنت قسامه
١٢١	جعده بنت الاشعث
	جعرانه (خرقاء)
١٢١	جلیلهٔ سلطانیه
١٢٢	جماعه
	جمال النساء (ام الخیر - بغدادیه)
١٢٢	جمعه
١٢٢	جمیلة - مغنیه ١٢٩
١٢٣	جمیله بنت وائل
	جمیله (ام عاصم)
١٢٣	جنان
١٢٤	جنوب
	جوهره (بنت الدوامی)
١٢٥	جویریه
١٢٦	جویریه بنت ابی جهل
١٢٦	جهان آرا بیکم
	جهان (سلطان بخت)
١٢٦	جهیزه
١٢٧	جهیزه
	ح
١٢٧	حبابه ١٢٣ - ٢٤٧
١٣٠	حبی
١٣٠	حبی خاتون
١٣٢	حبیب جمال
١٣٢	حبیبه بنت عبد الرحمن
١٣٢	حبیبه خانم
١٣٣	حبیشه
١٣٤	حجناء
	حذافه (شیماء)
١٣٥	حذام

Из фондов Российской национальной библиотеки

بيت	فهرست
	حرقه (هند بنت نعمان)
١٣٦	حسانه
١٣٦	حسانة التميمة
١٣٧	حسناء
١٣٧	حفصه ام المؤمنين ٢١٦– ٢٦٦
١٣٩	حفصة الركونية
١٤٠	حفصه بنت حمدون
	حمالة الحطب (ام جميل)
	حليمة بنت ابي ذؤيب ١٤١– ٢٥٠
١٤٢	حليمه بنت الحارث ٢٧١
١٤٣	حليمه بنت محمد صادق
١٤٣	حمامة
١٤٤	حمدونه
١٤٥	حمده
١٤٦	حمنه بنت جحش
	حمنة المعذبة (حمامه)
١٤٦	حميده بانو بيكم
١٤٧	حميده بنت نعمان ٣٢٤
	حميراء (عائشة ام المؤمنين)
١٤٩	حنه ٣٧٥
١٤٩	حنيفة بنت القمنى

بيت	فهرست
١٤٩	حنيفه خانم
١٥٠	حواء ام البشر
١٥٢	حيات
	خ
١٥٢	خاتون
١٥٣	خاتون
	خديجة (امة العزيز بغداديه)
١٥٣	خديجة الكبرى ٤٦–٧١– ١٣٦–١٩٠–٢١٣–٢١٥ ٢١٦–٢٥٦–٢٧٥–٢٩١ ٣٢٨–٣٤٣
	خديجة (ام الخير)
١٥٧	خديجة بنت بدران
١٥٧	خديجة بنت جعفر
١٥٨	خديجة بنت الحسن
١٥٨	خديجة بنت زين الدين
١٥٨	خديجة بنت العبيرى
١٥٩	خديجة بنت محمد
١٥٩	خديجة بنت الملقن
١٥٩	خديجة بنت الملك
١٦٠	خديجة بنت النويرى

Из фондов Российской национальной библиотеки

بيت	فهرست
١٦٠	خديجه ـ ست
	خديجه (آرسلان خاتون)
	خديجه سلطان (ترخان خديجه)
١٦١	خديجه ـ شاهجهانيه
١٦١	خرقاء ـ صحابيه
١٦١	خرقاء
١٦٣	خرقاء
١٦٤	خرم
	خماعه (جماعه)
	خنث (ذات الخال)
١٦٤	خنساء
١٦٨	خورشيد بانو
١٦٩	خوله ـ صحابيه
١٧٠	خوله بنت عبدالله
	خوند طغاى (ام انوك)
١٧١	خيزران
	د
١٧٣	دختنوس
١٧٤	دغه
١٧٤	دفاق
١٧٥	دلارام چنكى
١٧٥	دلشاد خاتون
١٧٦	دليله
١٧٦	دنانير
١٧٦	دنانير جارية ابن مكناسه
١٧٧	دنيا
١٧٨	دولت خاتون
	ذ
١٧٩	ذات الخال
	ذات النطاقين (اسما
١٧٩	ذلفاء
١٨٠	ذلفاء جارية ابن طرخان
١٨٠	ذوأبه
	ر
١٨١	رابعة ـ شاميه
١٨١	رابعة ـ عدويه
١٨٢	رابعة ـ عسقلانيه
١٨٢	راحل ـ راحيل
١٨٣	رباب

Из фондов Российской национальной библиотеки

بيت	فهرست
١٨٣	رباب
١٨٤	رباب زوج الحسين ٢٤٥
١٨٥	ربيع صحابيه
١٨٥	رجب
١٨٦	رحمت زوج ايوب
١٨٦	رضيه سلطان
١٨٧	رضيه اندلسيه
١٨٧	رضيه خانم
١٨٧	رعله
١٨٨	رقاش
١٨٩	رقيقه
١٩٠	رقيه ٧٣ - ١٥٥
١٩١	رقيه قشيريه
١٩١	رقيه بنت عفيف
	رمله (ام حبيبه)
	رمله (ام سلمه)
١٩٢	رمله بنت زبير
	رميصاء (ام سليم)
١٩٣	رميكيه
١٩٣	ريا
١٩٤	ريا بنت مسعود
١٩٥	ريحانه
١٩٥	ريحانه - شاعره

بيت	فهرست
١٩٦	ريطه
١٩٦	ريطه - شاعره
	ريطه بنت سعد (خرقاء)
	ز
١٩٧	زاهده
١٩٧	زباء
٢٠٠	زباء بنت علقمه
٢٠١	زبيده - قزانيه
٢٠٢	زبيده - ام جعفر ٣٣١
	زبيده (فطنت)
٢٠٤	زرقاء ١٣٥
٢٠٥	زرقاء بنت عدى
٢٠٦	زرقاء جاريه
٢٠٦	زليخا ٢٥٦
٢٠٨	زليخا - سيبيريه
٢٠٨	زمرد
	زمرد خاتون (ست الشام)
٢٠٩	زنبره
٢٠٩	زهراء خانم
٢١٢	زيب النساء بيكم ٢٢٩
٢١٢	زين العرب

Из фондов Российской Национальной библиотеки

بيت	فهرست
٢١٣	زينب ٤٢ – ١٥٥
	زينب ام المؤمنين ٨٥ – ١٤٦–٢١٥
٢١٦	زينب ام المؤمنين ٣٨٢
٢١٦	زينب – ست ٣٢٩
٢١٧	زينب بنت ابي سلمه
٢١٨	زينب ام المساكين
	زينب بنت ابي البركات (بنت البغداديه)
٢١٨	زينب بنت احمد
٢١٩	زينب بنت كمال الدين ٢٨١–٣٧٨
٢١٩	زينب بنت اسماعيل
٢١٩	زينب بنت السعدى
٢١٩	زينب بنت سليمان الاسعرديه ٢٠٩
٢١٩	زينب – حره ٢٢٠
٢٢٠	زينب – ام الخير
٢٢٠	زينب – ام حبيبه
٢٢٠	زينب بنت عبد الرحمن
٢٢٠	زينب بنت عمرو
٢٢١	زينب بنت القاضى
٢٢١	زينب بنت يحى

بيت	فهرست
٢٢١	زينب – دمشقيه
٢٢١	زينب – ام بكر
٢٢٢	زينب – طبيبه
٢٢٢	زينب بنت الطثريه
٢٢٣	زينب بنت العوام
٢٢٤	زينب خاتون ١٣١–٣٨٠
٢٢٥	زينب خانم
٢٢٦	زينب زوج شريح
٢٢٧	زينب فواز
٢٢٨	زينب المريه
٢٢٨	زين خاتون
٢٢٩	زينت النساء بيكم
	س
٢٢٩	ساره زوج ابراهيم ٣٥٥–٣٩٦
٢٣٠	ساره
٢٣٠	ساره بنت الربعى
٢٣٠	ساره بنت عبد الرحمن
٢٣١	ست الامناء ٢٣٥
٢٣١	ست الاهل
٢٣١	ست الخطباء

Из фондов Российской национальной библиотеки

بيت	فهرست
٢٣٢	ست الشام ـ محدثه
٢٣٢	ست الشام ـ زمرد خاتون
٢٣٢	ست العرب
	ست العلماء (بلبل)
٢٣٣	ست الفقهاء ٢٣٥
٢٣٣	ست القضاة ـ ام محمد
٢٣٤	ست القضاة بنت عبد الوهاب
٢٣٤	ست الكل
٢٣٤	ست الملك
٢٣٥	ست الوزراء ـ ام عبد الله
٢٣٥	ست الوزراء ـ ام محمد
٢٣٦	ست الوزراء ـ فقيهه
٢٣٦	ست قريش
٢٣٧	سجاح
٢٣٩	سرى خانم
٢٤١	سعاد
٢٤٢	سعدونه
٢٤٢	سعدى
	سعيده (خديجه بنت النويرى)
٢٤٣	سفانه
٢٤٤	سفرى
٢٤٤	سكن
٢٤٥	سكينه ١٨٤ ـ ٣٩٦ ـ ٣١٨ ـ ٣٤٠

بيت	فهرست
	سلافه (شهربانو)
	سلامه (شهربانو)
٢٤٦	سلامة ـ زرقاء
٢٤٦	سلامة ـ صحابيه
٢٤٧	سلامة القس ١٢٣ ـ ١٢٧ ـ ١٣٠
٢٤٨	سلطان بخت
٢٤٩	سلكه
	سلمى (ام الخير بنت صخر)
٢٤٩	سلمى
٢٥٠	سلمى بنت ابى ذؤيب
	سلمى بنت عميس ٣٩ ـ ٢٥٠
٢٥١	سلمى ـ بغداديه
٢٥١	سلمى ـ متدليه
٢٥٢	سلمى يمانيه
	سمراميس (شمرام)
٢٥٢	سميه
٢٥٥	سواديه
٢٥٦	سوده ـ ام المؤمنين
٢٥٧	سوسن
٢٥٩	سيده بنت القائم
٢٥٩	سيده والده مجد الدوله
٢٥٩	سيده بنت عبد الرحيم

Изфоголов Российской национальной библиотеки

بيت	فهرست
٢٥٩	سيرين ٣٧٢
٢٦٠	سيون بيكه
	ش
	شاعرة الاندلس (حفصة ـ ركونيه)
٢٦٢	شاهجهان بيكم
٢٦٣	شجرة الدر
٢٦٤	شرف خانم
٢٦٥	شرفيه خانم
٢٦٥	شريفه خانم
٢٦٥	شعانين
٢٦٦	شعوانه
٢٦٦	شفاء ـ صحابيه
٢٦٧	شلبيه
٢٦٧	شمرام
٢٦٨	شموس ٣٩٨
٢٦٩	شهدة الكاتبة
٢٧٠	شهدة الحلبية
٢٧٠	شهربانو
٢٧١	شيرين
٢٧١	شيماء

بيت	فهرست
	ص
٢٧٢	صبيكه
	صدقى (امة الله)
٢٧٢	صديقه
٢٧٣	صفوت خانم
٢٧٤	صفوراء زوج موسى
٢٧٤	صفيه ام المؤمنين
٢٧٥	صفيه بنت عبد المطلب ٣٧
٢٧٧	صفيه بنت شرف الدين
٢٧٧	صفيه بنت ياقوت
٢٧٨	صفيه زاهده
	صفيه (ست الشام)
٢٧٨	صوفيه
	ض
٢٧٩	ضباعة ـ انصاريه
٢٧٩	ضباعه بنت عامر
٢٧٩	ضعف ـ مغنيه
	ضوء الصباح (ام الخير)
٢٨٠	ضيفه

Из фондов Российской национальной библиотеки

بيت	فهرست
	ط
	طاهره (نفيسه ست)
٢٨٠	طبقه
٢٨١	طرفة القينه
٢٨١	ططران
٢٨٢	طوطى
٢٨٢	طوى بيكه ـ بلغاريه
٢٨٥	طيطغلى
	ظ
٢٨٥	ظفر خانم
	ع
٢٨٦	عابدة المدنيه
	عاتكه (ام زرع)
	عاتكه (ام معبد)
	عاتكه (ام هانىء)
٢٨٦	عاتكه بنت زيد
٢٨٩	عاتكه بنت عبد المطلب
٢٨٩	عاتكه بنت معاويه
	عاصيه (ام عاصم)
٢٨٩	عالمة البنات ـ كرمانيه
٢٩٠	عاليه ـ قزانيه
	عاليه (حبابه)
٢٩٠	عاليه بنت ظبيان
٢٩١	عاليه بنت هارون
	عائشه ام المؤمنين ٣٤ـ ٥٦ـ٩٦ـ١٤٦ـ١٥٦ـ ٢١٥ ـ ٢٩١ ـ ٢٩٦ ـ ٣٢٤ـ٣٣٠ـ٣٧٧
٢٩٥	عائشه ـ باعونيه
٢٩٦	عائشه بنت طلحه
٢٩٨	عائشه بنت عبد الله
٢٩٩	عائشه بنت العدل
٢٩٩	عائشه بنت على
٣٠٠	عائشه ـ ام الحسن
٣٠٠	عائشه المسندة الكبيرة
٣٠١	عائشه بنت محمد
٣٠١	عائشه بنت محمد الجزريه
٣٠١	عائشه بنت المعتصم
٣٠٢	عائشه بنت النسيف
٣٠٢	عائشه بنت يوسف
٣٠٢	عائشه ـ اندلسيه
٣٠٣	عائشه ـ تركيه

Из фондов Российской национальной библиотеки

بیت	فهرست
	ع ئشه (حبی خاتون)
٣٠٣	عائشه ـ ست العیش
٣٠٤	عائشه صدیقه
٣٠٥	عائشه ـ قرطبیه
٣٠٦	عائشة النبویه
٣٠٧	عائشه عصمت
٣٠٩	عبادیه
٣١٠	عباسه
٣١١	عباسه بنت الفضل
٣١٢	عبده
٣١٢	عبله
٣١٣	عبیده
٣١٣	عبیده ـ طنبوریه
٣١٤	عتابه ـ ام جعفر
٣١٥	عتبه
٣١٥	عروضیه
٣١٦	عریب
٣١٦	عریب جاریة المأمون
٣١٧	عزه
٣١٧	عزة المیلاء ٩٠١
٣١٨	عفراء
٣١٩	عفراء بنت احمر
	عفیره (شموس)

بیت	فهرست
٣٢٠	عقیله
٣٢٠	عکرشه
٣٢١	علم المدنیه
٣٢٢	علمشاه بیکم
٣٢٢	علیه
٣٢٣	علیه ـ مغنیه
٣٢٣	عمایم ـ محدثه
٣٢٤	عمره بنت عبدالرحمن
٣٢٤	عمره بنت نعمان
٣٢٥	عنان
	غ
٣٢٥	غازیه خاتون
٣٢٦	غزاله
	غزاله (شهر بانو)
٣٢٧	غسانیه
	ف
	فاخته (ام هانیء)
٣٢٧	فارعه بنت ابی الصلت
٣٢٨	فارعه بنت همام
	فارعه (لیلی)

Из фондов Российской национальной библиотеки

بيت	فهرست
	فارعه (زباء)
٣٢٨	فاطمة الزهراء ٤٢ - ٤٨ - ٧٤ - ١٥٥ - ٢١٦ - ٣٣١ - ٣٤٠
٣٣١	فاطمه بنت اسد
٣٣٢	فاطمه - ام جميل
	فاطمه (ام هانیء)
٣٣٢	فاطمه بنت قيس
٣٣٢	فاطمه ام عبدالله
٣٣٣	فاطمه بنت ابراهيم
٣٣٣	فاطمة المسندة
٣٣٣	فاطمه - ام الحسن
٣٣٣	فاطمه بنت احمد
٣٣٣	فاطمه بنت الشهاب
٣٣٣	فاطمة الجعبريه
٣٣٤	فاطمه بنت علم الدين
٣٣٤	فاطمه - ام يوسف
٣٣٤	فاطمه ستيته
	فاطمه (ليلى بنت طريف)
٣٣٤	فاطمه - اندلسيه
٣٣٥	فاطمه - بعلبكيه
٣٣٥	فاطمه بنت الخشاب
٣٣٦	فاطمه بنت عباس

بيت	فهرست
٣٣٧	فاطمه بنت عبدالملك
٣٣٨	فاطمه بنت المثنى
٣٣٨	فاطمه سلطان - كرمانيه
٣٣٩	فاطمه - فقيهه
٣٤٠	فاطمة النبويه
٣٤٠	فاطمه - نيسابوريه
٣٤٠	فاطمه عليه خانم ٢٨
	فاطمه (قرة العين)
٣٤٢	فتنه
	فاضلة الزمان (عائشة باعونيه)
٣٤٣	فخريه - ام يوسف
	فخر النساء (خديجه بنت العبيرى)
٣٤٣	فرحه
٣٤٣	فريده - شاعره
٣٤٤	فضل ١٠٢
٣٤٥	فطنت
٣٤٧	فطنت خانم
	ق
٣٥٠	قادينچق آنا
٣٥١	قبيحه
٣٥١	قتيله بنت النضر

Из фондов Российской Национальной библиотеки

بيت	فهرست
٣٥٣	قرة العين
	قرة العين (ارجوان)
٣٥٤	قطام
٣٥٥	قطر الندى
٣٥٥	قطورا ـ قنطورا
٣٥٦	قلم الاندلسيه
٣٥٦	قلم الصالحيه
٣٥٦	قلئوپاتره
٣٥٩	قمر
	قهرمانه (ام موسى)
	ك
٣٦٠	كبك خاتون
٣٦١	كريمه ٨١ - ٢١٣ - ٢١٩
	كريمة الدارين (نفيسه ست)
٣٦١	كلثم ـ بعلبكيه
٣٦١	كلثم بنت الحافظ
٣٦١	كلثوم ـ ست
	كلچهره (كلارخ)
٣٦٢	كلارخ
٣٦٢	كماليه
	ل
٣٦٣	لاله خاتون
	لبابة الكبرى (ام الفضل)
٣٦٣	لبابة بنت عبدالله
٣٦٤	لبنى ام معمر ٩٧
٣٦٤	لبنى ـ اندلسيه
٣٦٥	لطيفه
	ليا (رحمت)
٣٦٦	ليلى ـ اخيليه
٣٦٧	ليلى ـ عامريه
٣٦٨	ليلى ـ غفاريه
	ليلى ـ عدويه (شفاء)
٣٦٨	ليلى بنت طريف
٣٦٩	ليلى بنت مهلهل
٣٦٩	ليلى ـ تركيه
٣٧٠	ليلى ـ خانم
	م
٣٧١	ماء السماء
٣٧١	مارية القبطيه ٢٥٩
	ماريه (دغه)
٣٧٢	مال خاتون
	ماويه (ماء السماء)
٣٧٢	ماويه
٣٧٣	ماه ملك خاتون

Из фондов Российской национальной библиотеки

بيت	فهرست
٣٧٣	متيم الهاشميه
٣٧٣	محبوبه
	مخفى بيكم (زيب النساء)
٣٧٤	مراجل
٣٧٥	مرحب ـ قزانيه
٣٧٥	مريم بنت عمران
٣٧٦	مريم اندلسيه
٣٧٦	مريم بنت احمد
	مسندة دمشقيه (زينب)
	مسندة الشام (امة العزيز)
	المسندة الكبيرة (عائشه)
٣٧٧	مصابيح
٣٧[illegible]	معاذه
٣٧[illegible]	معدن الجمال ـ اوفاويه
٣٧٨	ملكه بنت الشرف
٣٧٨	منفوسه
	مونسه (جليلهٔ سلطانيه)
٣٧٩	مهرماه سلطان
٣٧٩	مهرى ٢٢٤
٣٨٠	مهستى ـ بيوك خانم ١٣١
٣٨١	ميسون
	ميسون (زباء)
٣٨٢	ميمونه ام المؤمنين ٣٩ ـ ٧١

بيت	فهرست
	ميه (خرقاء)

ن

بيت	فهرست
٣٨٣	نائله
	نائله (زباء)
٣٨٤	نزهون
٣٨٥	نسب خاتون
٣٨٦	نسيبه ـ ام عماره
	نسيبه (ام عطيه)
	نسيبه (صفوت خانم)
	نشوى (سكن)
٣٨٦	نضار ٢٠٨
٣٨٧	نعم
٣٧٧	نفيسه ـ ست
٣٨٨	نكار خانم
٣٩٢	نوار
٣٩٤	نور جهان بيكم
٣٩٤	نور سلطان ـ قزانيه

و

بيت	فهرست
٣٩٥	وزير النساء
٣٩٥	ولاده

Из фондов Российской национальной библиотеки

بيت	فهرست
	ه
٣٩٦	هاجر ٣٥٥
٣٩٧	هاجر ام الخير
٣٩٧	هاجر المقدسية
٣٩٧	هديه ـ ام محمد
٣٩٨	هزيله
	هند (ام هانىء)
	هند (ام سلمه)
٣٩٩	هند بنت اثاثه
٣٩٩	هند بنت عتبه
٤٠١	هند بنت زيد
٤٠٢	هند ابنة الخس
٤٠	هند ببت ظالم
٤٠٥	هند بنت عوف
٤٠٥	هند بنت نعمان
٤٠٧	هند بنت نعمان
	ى
٤٠٩	ياشمينه
٤١٠	يسره
٤١٠	يلقطلو
٤١١	يهب الله

Из фондов Российской Национальной библиотеки

بيت	يول	خطاء	صواب
٣	١٨	السطان	السلطان
١٥	٢١	آعزوب،	آغزوب،
١٥	٢١	فرغون	فرعون
٢١	٢	سوده	سودا
٣٢	١٤	طغر	طغرل
٤٥	١٤	ام اليمن	ام ايمن
٥٠	٩	تبليع	تبليغ
٥٩	٢٥	الشيخ	للشيخ
٦٢	١	كلمى	دگلمى
٦٩	٢٠	اودنى	اودى
٧٢	١٤	الهايه	اليهايه
٧٣	٣	حمادح	صمادح
٧٨	١٩	وضلى	وصلى
	٢٠	باللاس	بالناس
	١٢	مسرو	مسرور
	٨	تونيس	تونيسن
١١٩	١٠	ثرياده	ثرياده شام طرفنك كورلمكك اولان
١١٩	١٣	قزيدر	اوغليدر
١٤٥	١١	تدوال	تداول
١٤٨	٣	واشياءهم	واشياعهم
١٦١	١٧	ايدكندن	ايتدكندن

بيت	يول	خطاء	صواب
١٦٢	٢٣	تجرج	تجرح
١٧١	٢٠	حيزران	خيزران
١٧٢	١	الحيزران	الخيزران
١٧٤	١٣	آدرنچه	آردنچه
١٨٥	١٢	عضراء	عفراء
١٨٨	٣	مضامنه	مضاضه
٢٠٤	٤	حلسم	طسم
٢٠٥	٢٠	صكيدر	صوڭيدر
٢٠٩	٨	محزومدن	مخزومدن
٢١٥	٢١	قوله	قول
٢١٩	١٥	احمد	احمد الاسعرديه
٢١٩	١٧	الشام	دمشقيه
٢٣٨	١٦	عسكرى	عسكرنى
٢٤٢	٢	متم	مُتَيَّم
٢٥١	١٠	بخار	نجار
٢٥١	١٢	اصيبه	اصحيه
٢٥٢	١٩	سعادتد	سعادتده
٢٦٢	٢١	شاهجهات	شاهجهان
٢٦٤	٢	كيمسه	خاتون
٢٦٦	١٠	حثمه	خيثمه
٢٧٦	٨	جناب	جنات
٢٧٦	١٩	خندفى	خندق
٣٠٢	١٠	الساءمرين	السائرين
٣٣٣	٢١	ايل	ايله

Из фондов Российской национальной библиотеки

بيت	يول	خطاء	صواب	بيت	يول	خطاء	صواب
٣٣٥	١٩	لفقعده	الفقعده	٣٨٦	١٨	سويلب ،	سويلدی ،
٣٦٢	٦	كلرح	كلرخ	٣٨٩	١٧	كچمله	كچمهده
٣٧٣	١٧	اوقلميه	اوقولميه	٣٩٩	٣	ربيعه	عتبه

15024.
Из фондов Российской национальной библиотеки

Б-47142

مؤلفك آثار مطبوعه سی :

١ ـ تربیه‌لی بالا . . . .
٢ ـ آداب تعلیم . . . .
٣ ـ تربیه‌لی آنا . . . .
٤ ـ تربیه‌لی خاتون . . . .
٥ ـ عائله . . . .
٦ ـ نصیحت برنچی جزء . . . .
٧ ـ نصیحت ایکنچی جزء . . . .
٨ ـ نصیحت اوچنچی جزء . . . .
٩ ـ شاکردلك آدابی . . . .
١٠ ـ آثار ١، ٢، ٣، ٤نچی جزءلر . . . .
١١ ـ مشهور خاتونلر [اشبو کتاب] . . . .

Из фондов Российской национальной библиотеки

733/12

Татар.
3-4714а

Из фондов Российской государственной библиотеки